

1939.

KOLEDAR

ZA LETO 1939

1938 - XVI E. F.

UNIONE EDITORIALE GORIZIANA

II 25094 / 1939

D(7) 14.438/1956

KOLENDAR ZA NAVADNO LETO 1939

ima 365 dni (53 nedelj in 9 praznikov) ter se začenja z nedeljo in se končuje z nedeljo.

Začetek leta 1939.

Občno in državno leto se začne na dan novega leta t. j. s prvim januarjem.

Cerkveno leto se začne s prvo adventno nedeljo (3. decembra).

Letni časi.

Pomlad se začne dne 21. marca ob 13. uri 29 minut.

Poletje se začne dne 22. junija ob 8. uri 40 minut.

Jesen se začne dne 23. septembra ob 23. uri 50 minut.

Zima se začne dne 22. decembra ob 19. uri 6 minut.

Sončni in lunini mrki v letu 1939.

V letu 1939. bosta dva sončna mrka in dva lunina mrka.

1.) Obročasti sončni mrk dne 19. aprila. Začetek ob 18. uri 45 min. in 53 sek. Vrhunec ob 19. uri 24 min. 11 sek. Konec ob 20. uri 2 min. 31 sek. Mrk bo viden na sev.-vzh. delu Tihega oceana, v sev.-vzh. Aziji, v Sev. Ameriki, v Sev. Ledenem morju, sev. Atlantskem oceanu, v sev. in srednji Evropi. Pravi obročasti mrk bo viden le na ozkem pasu sev. Amerike in Ledenega morja.

2.) Popolni lunini mrk dne 3. maja. Luna pride v opozicijo s soncem ob 16. uri 3 minut. Mrk pri nas neviden.

3.) Popolni sončni mrk dne 12. oktobra. Luna pokrije sonce ob 22. uri 11 min. Mrk bo viden v Juž. vzh. Avstraliji, Polineziji, Južnem Ledenem morju in na skrajnem koncu Južne Amerike.

4.) Delni lunini mrk dne 28. oktobra. Luna pride v opozicijo s soncem ob 7. uri 23 min. Začetek mrka ob 4. uri 42 min., konec ob 10. uri 31 min. Začetek viden v Evropi razen skrajnega vzhoda, v Zap. Afriki, na Atlantskem oceanu, v Sev. in Juž. Ameriki, v vzh. delu Tihega oceana in skrajnem sev.-vzh. delu Azije.

Znamenje za lune mense.

Mlaj ☉ | Ščip ali polna luna ☽
Prvi krajec ☾ | Zadnji krajec . . . ☾

Kvatrni postji.

I. kvatre, spomladanske ali postne: 1., 3. in 4. marca.

II. kvatre, letne ali binkošne: 31., 2. in 3. junija.

III. kvatre, jesenske: 20., 22. in 23. septembra.

IV. kvatre, zimske ali adventne: 20., 22. in 23. decembra.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do božiča in od pepelnice do velik. pond.

Premakljivi prazniki.

1.) Septuagesima: 5. februarja.

2.) Pepelnica: 22. februarja.

3.) Mar. Dev. 7 žalosti: 31. marca.

4.) Velika noč: 9. aprila.

5.) Križevo: 15., 16. in 17. maja.

6.) Vnebohod: 18. maja.

7.) Binkošti: 28. maja.

8.) Sv. Trojica: 4. junija.

9.) Sv. Rešnje Telo: 8. junija.

10.) Prva adventna nedelja: 3. decembra.

Pust traja od 7. jan. do 21. febr. t. j. 46 dni. — Postnih nedelj je šest, povelikonočnih tudi šest, pobinkoštnih pa dvajset.

Prazniki.

a) Običajni in civilni.

1.) Vse nedelje. — 2.) Novo leto (to pot nedelja). — 3.) Sv. Trije kralji (6. jan.) — 4.) Sv. Jožef (19. marca, to pot nedelja) — 5.) Rojstvo Rima (21. apr.) — 6.) Vnebohod (18. maja) — 7.) Sv. Rešnje Telo (8. junija) — 8.) Sv. Peter in Pavel (29. jun.) — 9.) Vnebovzelje (15. avg.) — 10.) Pohod na Rim (28. okt.) — 11.) Vsi sveti (1. nov.) — 12.) Zmaga pri Vitt. Venetu (4. nov.) — 13.) Brezmadežna (8. dec.) — 14.) Božič (25. dec.)

Prazniki, ki se ujemajo s cerkvenimi, so v Kalendarju mastno tiskani, drugi so zaznamovani z dvema zvezdicama.

Na dneve pod 5., 10. in 12. se razobesijo državne zastave in razsvetle javna poslopja.

b) Državni, od katerih se skrči delovni urnik na dopoldanske ure.

1.) 8. januarja: rojstni dan kraljice Helene (l. 1875.)
2.) 11. februarja: dogovor s Sv. Stolico (1929.)
3.) 21. febr.: pustni torek.
4.) 23. marca: ustanovitev fašjev (1919.)
5.) 6. aprila: velikonočni četrtek.
6.) 25. aprila: Marconijev rojstni dan. (1874.)
7.) 9. maja: ustanovitev cesarstva (1936.)
8.) 24. maja: napoved vojne (1915.)
9.) 18. avgusta: god kraljice Helene.
10.) 15. sept.: rojstni dan prestolon. Humberta. (l. 1904.)
11.) 2. novembra: vseh vernih duš dan.
12.) 11. nov.: rojstni dan kralja Vikt. Eman. III. (l. 1869.)
13.) 24. decembra: božični večer.
14.) 31. decembra: Silvestrovo.

Ti prazniki so v Kalendarju, ako ne padejo na nedeljo, zaznamovani z eno zvezdico.

Na dneve pod 1., 2., 4., 6., 7., 8., 9., 10. in 12. se razobesijo državne zastave in se razsvetle javna poslopja.

c) Dnevi, ko se razobešajo državne zastave poleg prej označenih.

1.) 4. januarja: obletnica smrti prve kraljice Italije (na pol droga).
2.) 9. januarja: smrt kralja Viktorja Emanuela II. (1878.) na pol droga.
3.) 4. junija (prva ned. v jun.) praznik ustave.
4.) 29. julija: smrt kralja Humberta (1900.) na pol droga
5.) 12. oktobra: obletnica odkritja Amerike (1492.)

Ti dnevi so zaznamovani z znakom X

JANUAR - PROSINEC

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji	Beleške.
1	Ko je bil Herod umrl. Matija 2., 19.—23.	1.....
1	Nedelja Novo leto. Obrez. Gospod.	2.....
2	Pondeljek Makarij, op.; Martinijan, šk.	3.....
3	Torek Genovefa, dev.; Salvator, sp.	4.....
4	Sreda × Tit, šk.; Izabela, kr.	5.....
5	Četrtek Telesfor, pap. m.; Simeon, stol. ☉	6.....
6	Petek Sv. Trije kralji. Razgl. Gosp.	7.....
7	Sobota Valentin, šk.; Lucijan, muč.	8.....
2	Dvanajstletni Jezus v templu. Luka 2., 42.—52.	9.....
8	Nedelja 1. po razgl. G.; Severin, op.	10.....
9	Pondeljek × Julijan in Basilisa, muč.	11.....
10	Torek Pavel, pušč.; Agaton, pap.	12.....
11	Sreda Higin, pap.; Božidar, op.	13.....
12	Četrtek Arkadij, muč.; Ernest, šk. ☽	14.....
13	Petek Veronika, dev.; Bogomir, op.	15.....
14	Sobota Feliks iz Nole, muč.; Hilarij, c. u.	16.....
3	O ženitnini v Kani Galilejski. Jan. 2., 1.—11.	17.....
15	Nedelja 2. po raz. G.; Maver, op.	18.....
16	Pondeljek Marcel, pap.; Ticijan, šk.	19.....
17	Torek Anton, pušč.; Sulpicij, šk.	20.....
18	Sreda Sv. Petra stol v R.; Priska, dev.	21.....
19	Četrtek Kanut, kr.; Agricij, šk.	22.....
20	Petek Fabijan in Boštjan, muč. ☽	23.....
21	Sobota Neža, dev.; Fruktuozij, šk.	24.....
4	Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8., 1.—13.	25.....
22	Nedelja 3. po raz. G., Vincencij, muč.	26.....
23	Pondeljek Zar. M. D.; Emerencijana, dev.	27.....
24	Torek Timotej, šk.; Babila, muč.	28.....
25	Sreda Spreob. sv. Pavla apostola.	29.....
26	Četrtek Polikarp, šk.; Pavla, vd.	30.....
27	Petek Janez Zlat., škof. in cerk. uč.	31.....
28	Sobota Julijan, šk.; Flavijan, muč. ☽	
5	Jezus pomiri vihar na morju. Mat. 8., 23.—27.	
29	Nedelja 4. po raz. G., Franč. Sal., šk.	
30	Pondeljek Marlina, dev.; Janez Mil., šk.	
31	Torek Peter Nol., spoz.; Marcela, vd.	
Lunine mene.		
☽ Ščip	5. ob 22. uri 30 m.	
☾ Zad. krajec	12. ob 14. uri 10 m.	
☽ Mlaj	20. ob 14. uri 27 m.	
☽ Prvi krajec	28. ob 16. uri 0 m.	
Nebesno znamenje in dolgost dneva:		
☀ Sonce stopi dne 20. januarja ob 23. uri in 51 min. v znam. Vodnarja. Dan zraste od 8 ur 44 minut na 9 ur 38 min., torej za 34 minut.		

FEBRUAR - SVEČAN

D n e v i	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Sreda	Ignacij, šk.; Brigita, dev.
2 Četrtek	S v e č n i c a, Dar. Gospodovo.
3 Petek	Blaž, šk.; Oskar, šk.
4 Sobota	Andrej Korz., šk.; Janez Br., m. ☉
6 O delavcih v vinogradu. Mat. 20., 1.—16.	
5 Nedelja	1. predp. , Agata, dev.
6 Ponedeljek	Doroteja, dev. muč.; Tit, šk.
7 Torek	Rihard, kr.; Romuald, op.
8 Sreda	Janez Matajski, sp.; Juvencij, šk.
9 Četrtek	Apolonija, dev.; Círil, šk.
10 Petek	Skolastika, dev.; Viljem, pap.
11 Sobota	* Lurška Mati Božja; Adolf, šk. ☾
7 Prilika o sejalcu in semenu. Luka 8., 4.—15.	
12 Nedelja	2. predp. , Evalija, dev.
13 Ponedeljek	Katarina Riči, dev.; Gregor, pap.
14 Torek	Valentin, muč.; Zojil, sp.
15 Sreda	Favstin in Jovita, muč.
16 Četrtek	Julijana, dev.; Onezim, muč.
17 Petek	Donat muč.; Frančišek Kl., muč.
18 Sobota	Simeon, šk.; Flavijan, šk.
8 Jezus ozdravi slepega. Luka 18., 31.—43.	
19 Nedelja	3. predp. , Konrad, pušč. ☉
20 Ponedeljek	Elevterij šk.; Sadol, šk.
21 Torek	* Pust., Maksimilijan, šk.
22 Sreda	Pepelnica. Sv. Petra st. v Ant.
23 Četrtek	Peter Dam., cerk. uč.
24 Petek	Matija, apostol; Modest, šk.
25 Sobota	Valburga, dev.; Viktorin, muč.
9 Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4., 1.—11.	
26 Nedelja	1. postna. Matilda, dev.
27 Ponedeljek	Leander, šk.; Baldomir, sp. ☾
28 Torek	Roman, op.; Rajmund, sp.

Lepa beseda lepo mesto najde!

Beležke.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.

Lunine mene.

☉ Ščip 4. ob 8. uri 55 m.
 ☾ Zad. krajec 11. ob 5. uri 12 m.
 ☉ Mlaj 19. ob 9. uri 28 m.
 ☾ Prvi krajec 27. ob 4. uri 26 m.

Nebesno znamenje in dolgot dneva:

Sonce stopi dne 19. febr. ob 14. uri 10 min. v znamenje Rib.
 Dan zraste od 9 ur 41 minut na 11 ur 1 min., torej za 1 uro 20 m.

MAREC - SUŠEC

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji	Beleške.
1	Sreda	K v a t r e. Albin, škof.	1.....
2	Četrtek	Simplicij, pap.; Henrik, sp.	2.....
3	Petek	K v a t r e. Kunigunda, ces.	3.....
4	Sobota	K v a t r e. Kazimir, sp.	4.....
10	Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17., 1. - 9.		5.....
5	Nedelja	2. postna. Janez od Kr., sp. ☉	6.....
6	Pondeljek	Fridolin, op.; Perpetua, muč.	7.....
7	Torek	Tomaž Akvinski, sp., cerk. uč.	8.....
8	Sreda	Janez od B., sp.; Filomen, muč.	9.....
9	Četrtek	Frančiška Rim., vd.; Pacijan, muč.	10.....
10	Petek	40 mučencev; Makarij, šk.	11.....
11	Sobota	Sofronij, šk.; Heraklij, muč.	12.....
11	Jezus izžene hudiča iz nemega. Luka 11., 14. - 28.		13.....
12	Nedelja	3. postna. Gregor I, pap. ☉	14.....
13	Pondeljek	Rozina, vd.; Evfrazija, dev.	15.....
14	Torek	Matilda, kr.; Evtihij, muč.	16.....
15	Sreda	Klemen, pap.; Longin, muč.	17.....
16	Četrtek	Hilarij in Tacijan, muč.	18.....
17	Petek	Patricij, šk.; Jedert, dev.	19.....
18	Sobota	Ciril Jer., c. uč.; Edvard, kr.	20.....
12	Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 6., 1. - 15.		21.....
19	Nedelja	4. post. (sredp.) Jožef, ž. D. M.	22.....
20	Pondeljek	Feliks in Iov., muč.; Niket, šk.	23.....
21	Torek	Benedikt, op.; Serapijon, šk. ☉	24.....
22	Sreda	Benvenut, šk.; Katarina Gen.	25.....
23	Četrtek	* Pelagija, muč.; Jož. Oriol.	26.....
24	Petek	Gabrijel, nadang.; Epigmen, m.	27.....
25	Sobota	Oznanjenje Marije Device.	28.....
15	Judje hočejo Jezusa kamnati. Jan. 8., 46. - 59.		29.....
26	Nedelja	5. postna (tiha). Eman., muč.	30.....
27	Pondeljek	Rupert, šk.; Janez Dam., c. uč.	31.....
28	Torek	Janez Kap., sp.; Sikst, pap. ☉	
29	Sreda	Ciril, muč.; Bertold, sp.	
30	Četrtek	Amadej, sp.; Janez Klim., sp.	
31	Petek	Modest, šk.; Benjamin, muč.	
Lunine mene.		Nebesno znamenje in dolgot dneva:	
☾ Ščip	5. ob 19. uri 0 m.	Sonce stopi dne 21. marca ob	
☾ Zad. krojec 12.	ob 22. uri 37 m	13. uri 29 min. v znamenje Oвна.	
☉ Milaj	21. ob 2. uri 49 m.	Začetek pomladi. Noč in dan sta	
☾ Prvi krajec 28.	ob 15. uri 16 m.	enako dolga.	
		Dan zraste od 11 ur 4 min. na 12	
		ur 40 min., torej za 1 uro 26 min.	

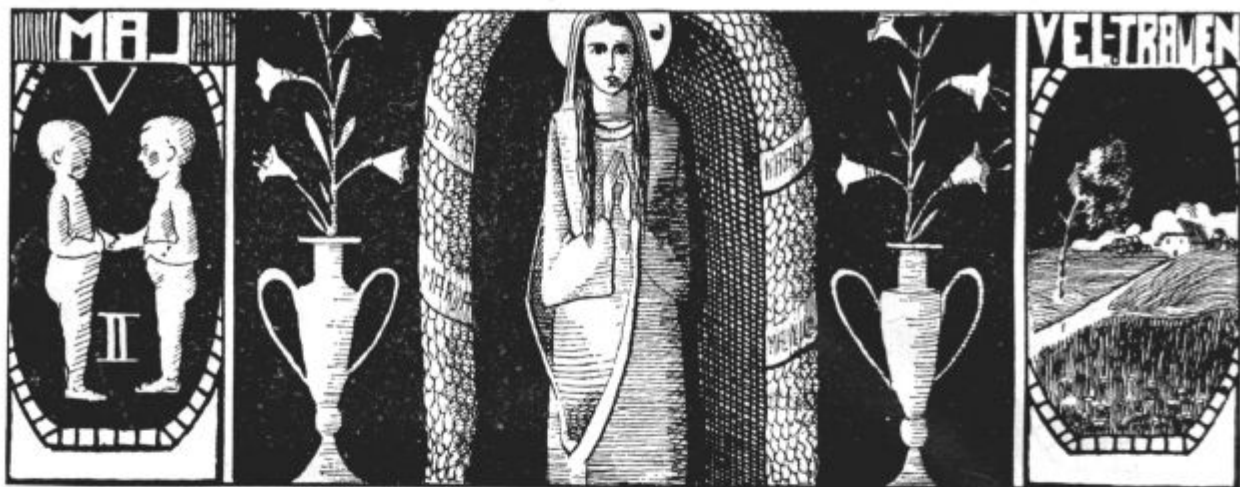

APRIL - MALI TRAVEN

D n e v i	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Sobota	Hugon, šk.; Venancij, šk.
14 Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21., 1.-9.	
2 Nedelja	6. post. (cvetna) Franč. P., sp.
3 Ponedeljek	Rihard, šk.; Abundij, šk.
4 Torek	Izidor, cerk. uč.; Platon, men. ☉
5 Sreda	Vincencij, sp.; Irena, muč.
6 Četrtek	* Vel. četrtek. Celestina, muč.
7 Petek	Vel. petek. Herman, sp.
8 Sobota	* Vel. sobota. Albert, šk.
15 Jezus vstane od mrtvih. Mark 16., 1.-7.	
9 Nedelja	Velika noč. Vstajenje Gosp.
10 Ponedeljek	* Velik. pond. Ecehiel, prer.
11 Torek	Leon I., pap.; Betina, dev. ☾
12 Sreda	Julij, pap.; Angelus, sp.
13 Četrtek	Hermenegild, muč.; Ida, dev.
14 Petek	Justin, muč.; Tiburcij, muč.
15 Sobota	Helena, kr.; Anastazija, muč.
16 Jezus se prikaže pri zaprtih vratih. Jan. 20., 19.-31.	
16 Nedelja	1. povelik. (bela). Bened., sp.
17 Ponedeljek	Anicet, pap.; Rudolf, muč.
18 Torek	Apolonij, muč.; Antia, muč.
19 Sreda	Ema, vd.; Leon, pap. ☽
20 Četrtek	Marcelin, šk.; Neža, dev.
21 Petek	* * Anzelm, šk.; Bruno, sp.
22 Sobota	Soter in Gaj, papeža muč.
17 Jezus, dobri pastir. Jan. 10., 11.-16.	
23 Nedelja	2. povelik., Adalbert, šk.
24 Ponedeljek	Jurij, muč.; Fidelis, muč.
25 Torek	* Mark, evang.; Ermin, muč.
26 Sreda	M. B. dobrega sveta; Klet, šk. ☽
27 Četrtek	Peregrin, sp.; Cita, dev.
28 Petek	Pavel od kr., sp.; Vital, muč.
29 Sobota	Robert, op.; Antonija, muč.
18 Jezus napove svoj odhod Jan. 16., 16.-22.	
30 Nedelja	3. povelik. Katarina Sien., d.
Lunine mene.	
☽ Ščip	4. ob 5. uri 18 m.
☾ Zad. krajec	11. ob 17. uri 11 m.
☉ Mlaj	19. ob 17. uri 35 m.
☽ Prvi krajec	26. ob 19. uri 25 m.
Nebesno znamenje in dolgost dneva:	
Sonce stopi dne 21. aprila ob 0. uri 55 min. v znamenje Bika.	
Dan zraste od 12 ur 43 minut na 14 ur 11 min. torej za eno uro 28 minut.	

Beležke.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.

MAJ - VELIKI TRAVEN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji	Beležke.
1	Pondeljek	Filip in Jakob, apostola	1
2	Torek	Atanazij, cerk. uč.; Sekund, muč.	2
3	Sreda	Najdba sv. križa; Mavra, muč. ☉	3
4	Četrtek	Florijan, muč.; Monika, vd.	4
5	Petek	Pij, pap.; Irenej, šk.	5
6	Sobota	Jan. Ev. pred later. vrati	6
19 Jezus obljubi učeneem sv. Duha. Jan. 16., 5.—14.			7
7	Nedelja	4. povel. Stanislav, šk., muč.	8
8	Pondeljek	Prikazen Mihaele nadangela	9
9	Torek	* Gregorij Nac., šk.; Beat, sp.	10
10	Sreda	Antonin, škof; Gordijan, muč.	11
11	Četrtek	Mamert, škof; Sigmund, kr. ☾	12
12	Petek	Pankracij, muč.; Nerej, muč.	13
13	Sobota	Servacij, šk.; Peter Reg., sp.	14
20 Jezus uči o moči molitve. Jan. 16., 23. - 30.			15
14	Nedelja	5. povel. (križeva), Bonif., m.	16
15	Pondeljek	Zofija, muč.; Izidor, km. sp.	17
16	Torek	Janez Nep., muč.; Ubald, šk.	18
17	Sreda	Paskal, spoz.; Brunon, škof.	19
18	Četrtek	Krist. vnebohod., Erik, kr.	20
19	Petek	Celestin, pap.; Ivo, sp.	21
20	Sobota	Bernardin, sp.; Bazila, dev.	22
21 Jezus govori o pričevanju sv. Duha. Jan. 15., 16 — 27. in 16., 1.-4.			23
21	Nedelja	6. povelik. Feliks Kantal., sp.	24
22	Pondeljek	Helena, dev.; Julija, dev.	25
23	Torek	Deziderij, šk.; Janez R., sp.	26
24	Sreda	* M. D. Pomočnica kristijan.	27
25	Četrtek	Urban, pap.; Gregor, pap.	28
26	Petek	Filip Neri, sp.; Eleverij, pap. ☉	29
27	Sobota	Beda, cerk. uč.; Janez, pap.	30
22 Jezus govori o sv. Duhu in ljubezni. Jan. 14., 23.-31.			31
28	Nedelja	Binkošti. Prihod sv. Duha	
29	Pondeljek	B i n k. p o n d., Maksim, muč.	
30	Torek	Ferdinand, kr.; Ivana Or., dev.	
31	Sreda	Kvatre. Angela, dev.	
Lunine mene. ☽ Ščip 3. ob 16. uri 15 m. ☾ Zad. krajec 11. ob 11. uri 40 m. ● Mlaj 19. ob 5. uri 25 m. ☽ Prvi krajec 26. ob 0. uri 20 m.		Nebesno znamenje in dolgost dneva Sonce stopi dne 22. maja ob 0. uri 27 min. v znamenje Dvojšk- kov- Dan zraste od 14 ur 13 minut na 15 ur 21 min., torej za 1 uro 8 minut.	

JUNIJ - ROŽNIK

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji
1 Četrtek	Juvencij, muč.; Gracijan, muč.
2 Petek	Kvatre. Marcellin, muč. ☉
3 Sobota	Kvatre. Klotilda, kr.
23 Meni je dana vsa oblast. Mat. 28., 18.-20.	
4 Nedelja	1. pob., Sv. Trojica; Fr. K.
5 Ponedeljek	Valerija, muč.; Bonifacij, muč.
6 Torek	Bertrand, og. p.; Norbert, šk.
7 Sreda	Robert, op.; Sabinijan, muč.
8 Četrtek	Sv. Rešnje Telo; Medard, šk.
9 Petek	Primož in Felicijan, muč.
10 Sobota	Marjeta, kr.; Bogomil, šk. ☽
24 Prilika o veliki večerji. Luka 14., 16.-24.	
11 Nedelja	2. pobink. Barnaba, ap.
12 Ponedeljek	Janez Fak., sp.; Flora, dev.
13 Torek	Ant. Pad., sp.; Akvilina, dev.
14 Sreda	Bazilij, cerk. uč.; Elizej, prer.
15 Četrtek	Vid in Modest, muč.
16 Petek	Franč. Reg., sp.; Jošt, op.
17 Sobota	Adolf, šk.; Lavra, nuna ☽
25 Prilika o izgubljeni ovci. Luka 15, 1.-10.	
18 Nedelja	3. pob., Feliks in Fort., m.
19 Ponedeljek	Gervazij in Protazij, muč.
20 Torek	Silverij, pap.; Florentina, dev.
21 Sreda	Alojzij, sp.; Alban, muč.
22 Četrtek	Ahacij, muč.; Pavlin, škof.
23 Petek	Eberhard, šk.; Agripina, dev.
24 Sobota	Janez Krstnik, rojstvo. K r e s. ☽
26 O velikem ribjem lovu. Luka 5., 1.-11.	
25 Nedelja	4. pobink. Viljem, op.
26 Ponedeljek	Janez in Pavel, m., Rudolf, šk.
27 Torek	Hema, vd.; Ladislav, šk.
28 Sreda	Irenej, sp.; Leon, pap.
29 Četrtek	Peter in Pavel, apostola.
30 Petek	Spomin sv. Pavla apostola.

Beleške.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30

Lunine mene.

- ☽ Ščip 2. ob 4. uri 11 m.
- ☾ Zad. krajec 10. ob 5. uri 7 m.
- ☽ Mlaj 17. ob 14. uri 37 m.
- ☽ Prvi krajec 24. ob 5. uri 35 m.

Nebesno znamenje in dolgot dneva

Sonce stopi dne 22. junija ob 8. uri 40 min. v znamenje **Raka**. Začetek poletja. Najdaljši dan in najkrajša noč. Dan zraste do 22. junija za 16 min. in se skrči do 30. jun. za 3 minute.

JULIJ - MALI SRPAN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji	Beleške.
1	Sobota	Presv. Rešnja Kri; Teobald, p. ☉	1.
27 O farizejski pravičnosti. Mat. 5., 20. - 24.			2.
2	Nedelja	5. pobink. Obisk Mar. Dev.	3.
3	Pondeljek	Helijodor, šk.; Beltram, šk.	4.
4	Torek	Urh, šk.; Berta, dev.	5.
5	Sreda	Ciril in Metod, slov. apost.	6.
6	Četrtek	Izaija, prerok; Dominika, muč.	7.
7	Petek	Vilibald, šk.; Pulherija, dev.	8.
8	Sobota	Elizabeta, kr.; Kilijan, šk.	9.
28 Jezus nasili 4000 mož. Mark 8., 1. - 9.			10.
9	Nedelja	6. pobink. Veronika, dev. ☾	11.
10	Pondeljek	Amalija, dev.; Felicita, muč.	12.
11	Torek	Pij I, pap.; Olga, dev.	13.
12	Sreda	Mohor in Fortunat, muč.	14.
13	Četrtek	Marjeta, dev. muč.; Anaklet, pap.	15.
14	Petek	Bonaventura, šk.; Just, muč.	16.
15	Sobota	Henrik, kr.; Vladimir, kr.	17.
29 O lažnih prerokih. Mat. 7., 15. - 21.			18.
16	Nedelja	7. pobink. Dev. Mar. K. (Šk.) ☉	19.
17	Pondeljek	Aleš, spoz.; Generozij, muč.	20.
18	Torek	Friderik, šk.; Kamil Lel, sp.	21.
19	Sreda	Vincencij Pavl., sp.; Maksima, d.	22.
20	Četrtek	Elija, prer.; Hieronim, sp.	23.
21	Petek	Danijel, prer.; Olga, dev.	24.
22	Sobota	Marija Magd., sp.; Teofil, muč.	25.
30 O krivičnem hišniku. Luka 16., 1. - 9.			26.
23	Nedelja	8. pobink., Apolinarij, šk. ☾	27.
24	Pondeljek	Kristina, muč.; Roman, muč.	28.
25	Torek	Jakob st., ap.; Kristof, muč.	29.
26	Sreda	Ana, mali M. D.; Valens, muč.	30.
27	Četrtek	Pantaleon, muč.; Natalija, muč.	31.
28	Petek	Inocencij, pap.; Viktor, muč.	
29	Sobota	× Marta, dev.; Beatrika, muč.	
31 Jezus se joče nad Jeruzalemom. Luka 19., 41. - 47.			
30	Nedelja	9. pobink. Abdon in Senen	
31	Pondeljek	Ignacij Lojola, spozn. ☉	
Lunine mene.		Nebesno znamenje in dolgost dneva	
☽ Ščip	1. ob 17. uri 16 m.	Sonce stopi dne 25. julija ob	
☾ Zad. krajec	9. ob 20. uri 49 m.	25. uri 3/4 minut v znamenje Leva.	
☉ Mijaj	16. ob 22. uri 3 m.	Dan se skrči od 15 ur 34 minut	
☽ Prvi krajec	23. ob 12. uri 54 m.	na 14 ur 45 min., torej za 49 min.	
☽ Ščip	31. ob 7. uri 37 m.		

AVGUST - VELIKI SRPAN

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.
1 Torek	Vezi Petra ap.; Makab. bratje
2 Sreda	Porcijunkula, Alfonz Lig., šk.
3 Četrtek	Najdba sv. Stefana; Lidija, vd.
4 Petek	Dominik, sp.; Agabij, šk.
5 Sobota	Marija Snežnica; Ožbolt, kr.
32 O farizeju in cestinarju. Luk. 18., 9.-14.	
6 Nedelja	10. pobink. Gosp. sprem.
7 Ponedeljek	Kajetan, sp.; Donat, muč.
8 Torek	Cirijak, Larg in Smaragd, muč. ☉
9 Sreda	Roman, muč.; Emigidij, šk.
10 Četrtek	Lavrencij, muč.; Hugon, škof.
11 Petek	Tiburcij, muč.; Suzana, dev.
12 Sobota	Klara, dev.; Hilarija, muč.
33 Jezus ozdravi gluhonemega. Mark 7., 31.-37.	
15 Nedelja	11. pobink. Hipolit, muč.
14 Ponedeljek	Evzebij, sp.; Anastazija, dev.
15 Torek	Vnebovzetje Marije Device ☉
16 Sreda	Rok, sp.; Joahim, oče M. D.
17 Četrtek	Hijacint, sp.; Emilija, dev.
18 Petek	* Helena, kr.; Agapi, muč.
19 Sobota	Ludovik Tol., šk.; Julij, muč.
34 O usmiljenem Samaritanu. Luka 10., 25.-27.	
20 Nedelja	12. pobink. Bernard, op.
21 Ponedeljek	Ivana Fr., vd.; Adolf, sp. ☾
22 Torek	Timotej, muč.; Hipolit, muč.
23 Sreda	Viktor, šk.; Filip Ben., sp.
24 Četrtek	Jernej, apost.; Ptolemej, šk.
25 Petek	Ludovik, kr.; Patricija, dev.
26 Sobota	Zeferin, pap.; Samuel, muč.
35 Jezus ozdravi deset gobavih. Luka 17., 11.-19.	
27 Nedelja	13. pobink. Jožef Kal., sp.
28 Ponedeljek	Avguštin c. uč.; Hermes, muč.
29 Torek	Obglavlj. sv. Janeza Krstnika. ☽
30 Sreda	Roza Lim., dev.; Feliks, muč.
31 Četrtek	Rajmund, spozn.; Izabela, dev.

Beležke.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31

Lunine mene.

☾ Zad. krajec 8. ob 10. uri 18 m.
 ☽ Mlaj 15. ob 4. uri 53 m.
 ☽ Prvi krajec 21. ob 22. uri 21 m.
 ☽ Ščip 29. ob 23. uri 9 m.

Nebesno znamenje in dolgost dneva:

Sonce stopi dne 24. avgusta ob 2. uri 31 minut v znamenje Device.
 Dan se skróči od 14 ur 42 min. na 13 ur 18 min. — torej za 1 uro 24 min.

SEPTEMBER - KIMOVEC

D nevi		Godovi in nedeljski evangeliji.	Beleške.
1	Petek	Egidij, op.; Verena, dev.	1.
2	Sobota	Štefan, kr.; Antonin, muč.	2.
36 O božji previdnosti. Mat. 6., 24.—33.			3.
3	Nedelja	14. pob. (ang.) Evfemija, m.	4.
4	Pondeljek	Rozalija, dev.; Ida, grof.	5.
5	Torek	Lavrencij, šk.; Viktorin, šk.	6.
6	Sreda	Hermogen, muč.; Pelazij, m. ☾	7.
7	Četrtek	Marko in tov., muč.; Regina, muč.	8.
8	Petek	Rojstvo Marije Device.	9.
9	Sobota	Peter Kl., sp.; Gorgonij, muč.	10.
37 Jezus obudi mladeniča v Najmu. Luka 7., 11.—16.			11.
10	Nedelja	15. pob. Nikolaj Tol., sp.	12.
11	Pondeljek	Prot in Hijacint, muč.	13.
12	Torek	Ime Marijino; Gvidon, sp.	14.
13	Sreda	Virgilij, muč.; Notburga, dev. ☉	15.
14	Četrtek	Povišanje sv. Križa; Ciprijan, muč.	16.
15	Petek	* Nikomed, muč.; Porfirij, muč.	17.
16	Sobota	Ljudmila, vd.; Kornelij, muč.	18.
38 Jezus ozdravi vodeničnega. Luka 14., 1.—11.			19.
17	Nedelja	16. pobink. Marija 7 žalosti	20.
18	Pondeljek	Jožef Kupert, sp.; Tomaž, šk.	21.
19	Torek	Januarij, šk.; Arnulf, sp.	22.
20	Sreda	Kvatre. Evstahij, muč. ☾	23.
21	Četrtek	Matevž, ap.; Jona, prer.	24.
22	Petek	Kvatre. Mavricij in tov., muč.	25.
23	Sobota	Kvatre. Tekla, m.; Lin., pap.	26.
39 O največji zapovedi. Mat. 22., 34.—46.			27.
24	Nedelja	17. pob. Marija reš. ujetn.	28.
25	Pondeljek	Firmin, šk.; Kleofa, spoz.	29.
26	Torek	Ciprijan in Justina, muč.	30.
27	Sreda	Kozma in Damijan, muč.
28	Četrtek	Venceslav, kralj; Marcijal, m. ☉
29	Petek	Mihael, nadang.; Evtihij, muč.
30	Sobota	Hieronim, c. uč.; Honorij, šk.
Lunine mene. ☾ Zad. krajec 6. ob 21. uri 24 m. ● Mlaj 13. ob 12. uri 22 m. ☽ Prvi krajec 20. ob 11. uri 34 m. ☽ Ščip 28. ob 15. uri 27 m.		Nebesno znamenje in dolgost dneva: Sonce stopi dne 23. septembra ob 23. uri 50 min. v znamenje Tehtnice . Začetek jeseni. Noč in dan sta enako dolga. Dan se skrči od 13 ur 15 min. na 11 ur 44 min., torej za 1 uro 31 min.	

OKTOBER - VINOTOK

Dnevi	Godovi in nedeljski evangeliji.	Beleške.
40	Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9., 1.—8.	1.
1	Nedelja 18. pob. (Rožn. ven.), Remigij	2.
2	Pondeljek Angeli varuhi; Leodegar, šk.	3.
3	Torek Evald, muč.; Kandid, muč.	4.
4	Sreda Frančišek Ser., sp.; Edvin, kr.	5.
5	Četrtek Placid in tov., muč.; Gala, vd.	6.
6	Petek Brunon, spoz.; Fida, muč. ☉	7.
7	Sobota M. D., kr. rožn. venca; Justina, dev.	8.
41	Prilika o kraljevi ženitnini. Mat. 22., 1.—14.	9.
8	Nedelja 19. pobink., Brigita, vd.	10.
9	Pondeljek Dionizij, šk.; Abraham, očak	11.
10	Torek Frančišek B., sp.; Ludovik, sp.	12.
11	Sreda Nikazij, šk.; Firmin, šk.	13.
12	Četrtek × Maksimilijan, šk.; Serafin, sp. ☿	14.
13	Petek Edvard, kr.; Koloman, muč.	15.
14	Sobota Kalist, pap.; Domicijan, šk.	16.
42	Jezus ozdravi kraljevega sina. Jan. 4., 46.—53.	17.
15	Nedelja 20. pob. (P. cerk.) Terezija, d.	18.
16	Pondeljek Gal, opat; Maksima, dev.	19.
17	Torek Hedviga, kr.; Marjeta A., dev.	20.
18	Sreda Luka, evang; Just, muč.	21.
19	Četrtek Etbin, opat.; Peter Al., sp. ☾	22.
20	Petek Janez Kanc., sp., Felicijan, šk.	23.
21	Sobota Uršula, dev.; Hilarijon, op.	24.
43	Prilika o kraljevem računu. Mat. 18., 25. 35.	25.
22	Nedelja 21. pobink. Kordula, dev.	26.
23	Pondeljek Severin, šk.; Klotilda, muč.	27.
24	Torek Rafael, nadang.; Kristina, muč.	28.
25	Sreda Krizant in Darija, muč.	29.
26	Četrtek Evarist, pap.; Marcel, muč.	30.
27	Petek Frumencij, šk.; Sabina, muč.	31.
28	Sobota ** Simon in Juda, apost. ☼	
44	Dajte cesarju, kar je cesarjevega. Mat. 22., 15.—21.	
29	Nedelja 22. pob. Kristus kralj	
30	Pondeljek Klavdij, muč.; Alfonz R., sp.	
31	Torek Volbenk, šk.; Lucila, dev.	
Lunine mene. ☾ Zad. krajec 6. ob 6. uri 27 m. ● Mlej 12. ob 21. uri 30 m. ● Prvi krajec 19. ob 4. uri 24 m. ☽ Ščip 28. ob 7. uri 42 m.		Nebesno znamenje in dolgost dneva: ☼ Sonce stopi dne 24. oktobra ob 8. uri 46 min. v znamenje Škorpiljona. ☼ Dan se skrči od 11 ur 41 minut na 10 ur 3 minut, torej za 1 uro 38 min.

NOVEMBER - LISTOPAD

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji	Beleške.	
1	Sreda	God vseh svetnikov	1.
2	Četrtek	* Vseh ver. duš dan.	2.
3	Petek	Viktorin, šk.; Hubert, šk.	3.
4	Sobota	** Karl Bor., šk.; Vital, muč. ☾	4.
45	Jezus obudi Jajrovo hčer. Mat. 9., 18. - 26.		5.
5	Nedelja	23. pob. (Zahv.) Caharija	6.
6	Pondeljek	Lenart, op.; Sever, šk.	7.
7	Torek	Engelbert, šk.; Prosdocim, šk.	8.
8	Sreda	Bogomir, šk.; Deodat, muč.	9.
9	Četrtek	Teodor, muč.; Orest, muč.	10.
10	Petek ☾	Andrej Av., sp.; Trifon, muč.	11.
11	Sobota ☽	* Martin, šk.; Mena, muč. ☼	12.
46	O dobrem semenu. Mat. 13., 24. - 50.		13.
12	Nedelja	24. pobink. Martin, pap.	14.
13	Pondeljek	Stanislav Košt, sp.; Didak, sp.	15.
14	Torek	Jozafat K., šk.; Serapijon, muč.	16.
15	Sreda	Leopold, vojv.; Jedert, dev.	17.
16	Četrtek	Edmund, šk.; Otmar, op.	18.
17	Petek	Gregorij, šk.; Viktorija, muč.	19.
18	Sobota	Odon, opat; Hilda, muč.	20.
47.	O gorčičnem semenu. Mat. 13., 31. - 35.		21.
19	Nedelja	25. pobink. Elizabeta, kr. ☽	22.
20	Pondeljek	Feliks, sp.; Edmund, kr.	23.
21	Torek	Darov. M. D.; Kolumban, sp.	24.
22	Sreda	Cecilija, muč.; Maver, muč.	25.
23	Četrtek	Klemen, pap.; Felicita, muč.	26.
24	Petek	Janez od Kr., sp.; Hrizogon, muč.	27.
25	Sobota	Katarina, muč.; Jukunda, m.	28.
48	O razdejanju Jeruzalema. Mat. 24., 15.-35.		29.
26	Nedelja	26. pobink. Konrad, šk. ☽	30.
27	Pondeljek	Virgilij, šk.; Ahacij, šk.		
28	Torek	Eberhard, šk.; Gregor, pap.		
29	Sreda	Saturnin, šk.; Filomen, muč.		
30	Četrtek	Andrej, apost.; Justina, muč.		
Lunine mene.		Nebesno znamenje in dolgost dneva:		
☾ Zad. krajec 4. ob 14. uri 12 m.		☼ Sonce stopi dne 23. novembra ob 5. uri 59 minut v znamenje Strelca.		
☉ Mlaj 11. ob 8. uri 54 m.		☽ Dan se skrči od 10 ur 6 min. na 8 ur 58 minut, torej za 1 uro 8 min.		
☽ Prvi krajec 19. ob 0. uri 21 m.				
☽ Ščip 26. ob 22. uri 54 m.				

DECEMBER - GRUDEN

Dnevi		Godovi in nedeljski evangeliji	Beleške.
1	Petek	Natalija, spoz.; Eligij, šk.	1.
2	Sobota	Bibijana, muč.; Pavlina, dev.	2.
49	O poslednji sodbi. Luka 21., 25.-33.		3.
3	Nedelja	1. advent. Franč. Ks., sp. ☉	4.
4	Pondeljek	Barbara, muč.; Peter Zlat., c. uč.	5.
5	Torek	Krišpin, muč.; Saba, op.	6.
6	Sreda	Nikolaj, šk.; Apolin, muč.	7.
7	Četrtek	Ambrozij, c. uč.; Agaton, muč.	8.
8	Petek	Brezn. spoč. Mar. Dev.	9.
9	Sobota	Peter Four., šk.; Valerija, muč.	10.
50	Janez Krstnik v ječi. Mat. 11., 2.-10.		11.
10	Nedelja	2. advent. Lavret. M. Božja ☿	12.
11	Pondeljek	Damazij, pap.; Trazon, opal	13.
12	Torek	Maksencij, muč.; Epimah, muč.	14.
13	Sreda	Lucija, muč.; Otilija, dev.	15.
14	Četrtek	Spiridijon, op.; Nikazij, šk.	16.
15	Petek	Jernej, šk.; Kristina, dekla.	17.
16	Sobota	Evzebij, šk.; Adela, vd.	18.
51	Janez Krstnik pričuje o Kristusu. Jan. 1., 19.-28.		19.
17	Nedelja	3. adventna. Lazar, šk.	20.
18	Pondeljek	Gracijan, šk.; Vunebald, op. ☽	21.
19	Torek	Nemezij, muč.; Fausta, vd.	22.
20	Sreda	Kvatre. Liberat, muč.	23.
21	Četrtek	Tomaz, apost.; Glicerij, muč.	24.
22	Petek	Kvatre. Demetrij in Honorat	25.
23	Sobota	Kvatre. Viktorija, muč.	26.
52	Janez Krstnik poklican v prerokovanje. Luka 3., 1.-6.		27.
24	Nedelja	4. advent. Adam in Eva	28.
25	Pondel.	Božič. Rojst. Gospodovo.	29.
26	Torek	Štefan, muč.; Arhelaj, šk. ☽	30.
27	Sreda	Janez Evang.; Fabiola, vd.	31.
28	Četrtek	Nedolžni otročiči; Kastor, muč.	
29	Petek	Tomaz, šk.; Trofin, muč.	
30	Sobota	David, kr.; Evgenij, šk.	
53	Simeon in Ana oznanjata Gospoda. Luka 2., 33.-40.		
31	Nedelja	N. pred N. letom. Silvester, p.	
<p>Lunine mene,</p> <p>☾ Zad. krajec 5. ob 21. uri 40 m.</p> <p>☽ Mlaj 10. ob 22. uri 45 m.</p> <p>☽ Prvi krajec 18. ob 22. uri 4 m.</p> <p>☽ Ščip 26. ob 12. uri 28 m.</p>		<p>Nebesno znamenje in dolgost dneva:</p> <p>Sonce stopi dne 22. dec. ob 19. uri 6 min. v znamenje Kozoroga. Začet. zim. Najkrajši dan, najdaljša noč. Dan se skrči do 22. za 25 min. in zraste nato do konca mes. za 10 min.</p>	

Legenda o bogatem mlinarju.

V tistih davnih, blagoslovljenih dneh, ko sta Kristus in sveti Peter, večna božja potnika, še hodila po svetu, je živel na Notranjskem mlinar, ki so ga klicali za Roka.

Ta ni bil bahat in premožen ko drugi mlinarji, njegovi sosedje, bil je ubog, za čudo ubog, še revnejši kot je bil njegov rajni oče, ki mu je zapustil borno, razpadajočo hišo. Kdo ve, kaj je Bog namerjal z njim, da ga je pogledal z levim očesom in mu odtegnil svojo radodarno roko. Česar se je lotil, vse se mu je zmaličilo pod rokami, cvetele so mu le nadloge in nesreče. Kakor da nobena pot ne vodi do njegovega mlina, se je le redki človek kdaj prikazal z vrečo žita; kadar pa bi se morala mlinska kolesa najve-seleje vrteti, se mu je polomil žleb ali pa je iznenada zmanjkalo vode, kakor da se je izsušila struga.

Nobeno čudo torej, da se mu ni družina nikoli do sita najedla, da mu je žena bolehalala in so otroci razkazovali svojo goloto. In četudi je bil Rok bogaboječ človek, vendarle ni bil ves vdan Bogu, pogosto mu je trpko očital v svojih mislih. Ob pogledu na bele hiše sosedov, na veselo se vrteča kolesa, mu je grenka zavist legla v srce; vedno pogosteje je razmišljal, kako bi se izkopal iz bede, čeprav z grehom in bi moral hudiču zapisati dušo.

*

Neke pomladi, ko je bilo drevje zelo zgodaj ozelenelo in so travniki že dišali, se je zgodilo, da sta na svojem potovanju prišla skozi dolino Kristus in sveti Peter; prihajala sta iz Istre in sta bila namenjena v severne kraje.

Pravkar se je bilo znočilo, ko sta se utrujena potnika ustavila ob mlinu, kojega

kolesa so mirovala in je le tenek curek vode padal z žleba v kotanjo.

Potrkala sta in ko so jima odprli, jih je Kristus poprosil, naj jima, lačnima popotnikoma, za božje plačilo dajo malce večerje.

«Kako naj vama dam, ko pa še sam ničesar nimam razen siromaštva?» je zajavkal Rok. «Za skledico močnika smo se skoraj stepli in če se nas jutri kdo ne usmili, bomo obedovali le grenke solze...»

Kristus se je ozrl po črni revščini in se prepričal, da govori mož resnico. In si je odpasal pas, ki mu ga je bila sešila mati Marija, in je z njim zamahnil po mizi. Glej — kakor bi trenil — se je ta kar šibila od izbranih jedi, od velikih kosov pogače in potice, ni manjkalo niti žlahtnega vina.

Božji romar je sklenil roke in z njim sveti Peter, pomolila sta k nebeškemu Očetu in se mu zahvalila za darove. Potem je Kristus povabil mlinarja in njegovo družino, naj prisedejo in vzamejo, kar se jim nudi.

Niso si dali dvakrat reči, večerjali so s tujima potnikoma in se jima zahvaljevali.

Ko so se nasitili in se pokrižali, je rekel Jezus:

«Vrzite nama za božje plačilo nekaj otepov slame, da leževa in si spočijeva. Trudna sva, zakaj dolgo sva hodila, jutri pa naju čaka še daljša pot.»

«Kje naj vzamem otepe slame?» je mlinar Rok sklenil roke. «Nimam snopa, da bi z njim zamašil streho, ki mi pušča ob dežju, na golih deskah ležimo jaz in moja žena in moji otroci.»

Mož je govoril resnico; ni bilo za pest slame v celji hiši. In je Kristus znova vzel pas in z njim zamahnil po zraku.

Glej, zopet — iz niča, iz mraka pod stropom so pali snopi mehke, ovsene slame, ki so se svetili ko zlato in tiho šumeli. Kristus

in sveti Peter sta legla nanje in se zagrnila s plašči.

Mlinar, ki je to gledal, je bil kot zmešan od začudenja; ni vedel, ali bedi ali sanja. Kristusa ni spoznal, ne svetega Petra, imel ju je za čarovnika, če ne za kaj hujšega. Mnogotere temne, grešne misli, ki so se mu bile kdaj pa kdaj le rahlo dotaknile srca, so mu zdaj šle jo glavi in se mu ko robida oklenile duše. Tedaj se mu je breme bede zazdelo še vse težje ko prej, obhajala ga je še grenkejša zavist ko prejšnje čase, potrojil, postoteril se mu je pohlep po imetju. Ves čas ni umaknil pogleda od pasu, ki ga je bil Kristus položil na stran, preden je legel, in ko je mislil, da ga nihče ne vidi, ga je vzel in naglo skrnil v nedrja za srajco. In pri tem niti malo ni pomislil na Boga, četudi se je tresel ko šiba na vodi, potil mrzel pot in se Kristusa ni upal več pogledati v obraz.

Sveti Peter je bil z enim očesom opazil tatvino, a je molčal. Šele, ko je polegla in potihnila tudi mlinarjeva družina, se je nagnil h Kristusu.

«Učenik!» ga je tiho poklical.

«Kaj je, Peter?» se takisto tiho oglasi Kristus.

«Mlinar Rok ni pravičnik, četudi je siromak», mu je Peter zašepetal na uho. «Ukradel ti je pas in ga skrnil v nedrja.»

«Peter, Peter!» je rekel Kristus, «ali res misliš, da mora biti kaj skritega mojim očem?»

«Ne razumem, Učenik, zakaj ga tedaj ne posvariš in ga puščaš v grehu?»

«In zopet ti pravim Peter, Peter! Ali ne bo tudi zrno, ki je palo v blato, lepega dne vzkliko in bo zrasel klas? Bodí mu, ako si je za to, da spiva pod njegovo streho, mesto večnega izbral svetno plačilo...»

Kristus je umolknil, se zagrnil čez glavo in zaspal. Sveti Peter pa je še dolgo mozgal Učeničeve besede in brez spanca strmел v mrak izbe.

Še preden so petelini odpeli in se je prebudila mlinarjeva družina, sta popotnika tiho vstala in se odpravila na pot.

Mlinar Rok tisto noč ni bil zatisnil očesa. Kristusov pas, ki ga je skrival v nedrjih, ga je žgal ko žerjavica.

Dotlej je že stokrat in stoprat grešil v svojih željah, v mislih stokrat kradel, vendar mu roka še nikoli ni segla po tujem blagu. Zavedel se je greha, tiste ure pretrpel več muk ko vsa leta bede, stokrat, tisočkrat, vsako minuto se je hotel dvigniti in položili pas na prejšnje mesto. Pa je vsakokrat obležal, kakor da ga obhaja neizmerna šibkost in je stokal v svoji duši: «Bog, o Bog!»

V trpljenju, v vročem znoju, ki mu je oblival telo, je dognal in domislil: toliko si pričaram, da mi otroci ne bodo stradali, da pokrijem njihovo nagoto — nič več; potem poletim za potnikoma in jima zakličem: «Glejta, kaj sta pozabila...!» Mislil je, da je našel rešitev.

In ko sta moža zarana odšla, je vstal in stopil k oknu, gledal za njima, ki sta romala v jutranji mrak, s popotnimi palicami v rokah, s plašči do gležnjev. Izginila sta v nastajajoči zarji, med zelenim drevjem, ne da bi se ozrla.

Tedaj je mlinar Rok z drhtečo roko potegnil iz nedrij Kristusov pas in z njim zamahnil po mizi. Vse do tistega trenutka se je tresel in se bal, da pas v njegovih rokah ne bo imel čudežne moči. Pa glej — pred njim

je že stal obilen, dišeč zajtrk in se mu ponujal ko prejšnji dan večerja. Obšla ga je taka divja radost, da je zakričal, kakor da je ponorel.

Družina se je prebudila in preplašena, začudena pogledala: kaj se godi? In ni utegnila vpraševati, odkod ti božji darovi, kdaj sta tuja romarja odšla, sedla je in jemala...

Rok pa ni čutil več lakote, bil je pijan in nor od sreče; stekel je pred hišo in s pasom zamahnil po suhem žlebu. Že je voda zašumela, planila na kolesa, da so se zavrtela, kamni so zaropotali. Zamahnil je po klancu, ki je vodil od mlina — za ovinkom je zacvrkotal voz, voznik je veselo pripokal z bičem, ustavil pred hišo: «V mlin sem pripeljal; le naglo!»

Mlinar je v trenutku pozabil na leta bede, na sklep, ki ga je bil storil, da poteče za tujima popotnikoma in jima zakliče: «Glejta, kaj sta pozabila...» Brezmejni pohlep, ki ga je prevzel, mu je pomračil dušo. Belj prod bi bil najrajši spremenil v suho srebro, suho listje v zlatnike, da bi se vanje zagrebel do vratu...

Kdorkoli je prej poznal mlinarja Roka in njegovo bedo, se mu zdaj ni mogel načuditi. Velika, bela hiša se je z vrstami rdečih oken bahato nasmihala skozi zelenje. Voda je dotekala po dveh žlebih, padala in se pr-

šila na šestero velikih koles, kamni so ropotali. Hlapci so po ves dan nasipali žito in nakladali vozove. Miza je bila zmeraj bogato obložena, otroci so se oblačili v žamet in svilo, le žena je bila kmalu zatem izhiralna in umrla.

Mlinar Rok pa je rejen in smehljajoč se postopal okrog. V nedrjih je še vedno nosil Kristusov pas, ki ga je bila sešila mati Marija, in ga še med spanjem ni odložil. Pa ga ni več potreboval, bogastvo se mu je natekalo kar samo od sebe, kot se drugim nateka voda v korito. Naj se je lotil česarkoli, vse se mu je posrečilo, kepa blata se je v njegovih rokah spremenila v zlato, tako so govorili. Prejšnje blagostanje sosedov je skopnelo ko slana v soncu, kjer se je prejšnje čase razlegala vesela pesem, se je zdaj naselila črna beda. Klanec, ki je vodil od doma, se je razširil v belo cesto, nad hišnimi vrati je visela zelena veja in vabila voznike in potnike. Vse noči se je razlegalo žvenketanje kozarcev, petje, harmonika in ples.

Reven potnik, ki ga je prinesla cesta, in siromak nista našla prostora v Rokovi hiši. Bogastvo je mlinarju zakrknilo srcé in mu zastrlo Boga ko na veliki petek. Sprejemal je le veseljake, zapravljive lahkoživce, ki so jim stregle brhke hčere za svetle denarce.

Nekatera v prošnji zavrtnjena, ponižana roka, se je stisnila v grozečo pest.

«Še je Bog! Ne utečeš njegovi sodbi!»

Bogati mlinar Rok pa se je krohotal. Njegov bog je ležal v težkih, okovanih skrinjah, skrbno preštet, zložen v kupčke.

Pretekla je vrsta let, naglo ko voda v brzici, osuli so se dnevi ko listje z dreves. Tedaj se je zopet primerilo, da sta večna božja potnika, Kristus in sveti Peter, prišla na Notranjsko.

Dan je bil soparen, zrak težek, z zahodne strani se je obetala nevihta. Potnika sta hitela po beli cesti, gazila prah in si otirala potna čela. Sveti Peter je bil mrk in molčeč, Kristus pa je tiho, veselo popeval predse.

Učenik se je na svojem potovanju zmeraj izogibal bogatih hiš, v katerih niso radi dajali za božje plačilo. Tedaj pa ni zavil k nobeni izmed bornih koč, ki so stale v bregu, na Petrovo začudenje je nameril korake proti beli, svetli hiši, ki je vsa šumna in vesela stala med drevjem.

Dospela sta in sedla na klop ob vratih, poslušnila v prešerno vpitje in smeh. Dolgo sta čakala, da se je slednjič prikazal na pragu mlinar, ves rdeč in nasmejan ko pomladno sonce.

«Kaj hočeta?» ju je vprašal. «Kdo sta?»

«Uboga popotnika sva», je odgovoril Kristus, «lačna in žejna, večerje prosiva za božje plačilo.»

Mlinar, ki ju niti malo ni spoznal, se je zasmel.

«Ha! Ne dajem za božje plačilo! Jedi in pijače za poštene denarce, za suho srebro in zlato.»

Kristus je žalosten povetil glavo.

«Nimava denarja», je rekel. «Pa nama daj za božje plačilo vsaj streho. Utrujena sva, nevihta se bliža, na suhem bi se rada spočila, preden zarana zopet kreneva na pot.»

«Pod mojo streho ni prostora za vaju», je rekel Rok. «Vse je polno. Štirje snubci so prijezdili iz daljnih dežel, štirje snubci za moje štiri hčere. Le drugod si poiščita ležišča za božje plačilo!»

Tedaj je Kristusu božji srd spreletel lica, svareče je dvignil roko.

«Tako ti povem, mlinar Rok, gorjé, kdor siromaku ne daje od tega, kar je v obilju prejel iz božjih rok; za skorjico kruha se bo poniževal, s psi bo jedel pred hišnimi vrati!»

«Ha, ha, ha!» se je zasmel bogati mlinar; vendar so ga bile Kristusove besede zadele, ga obenem razjezile, da je zrasel na Boga ko na svojega hlapca: «Kdo pa si ti, ki tako govori?»

«Še nocoj se me boš spomnil. Preden vzide mesec, me boš trikrat klical na pomoč.»

«Ha, ha, ha!»

In tedaj je Kristus krenil od hiše v nastajajoči mrak, sveti Peter pa je stopal za njim in se čudil, ko je videl Kristusovo haljo zopet prepasano s pasom, ki mu ga je bila sešila mati Marija. Čudil se je, a se ni upal spregovoriti.

Stopila sta v najrevnejšo koč, izprosila za božje plačilo kos črnega kruha in otep slame, povečerjala in legla ter v trenutku zaspala.

Štirje bogati snubci, ki so bili na vrancih prijezdili po štiri Rokove hčere, so bili štirje razbojniki. Glas o mlinarjevem bogastvu se je bil raznesel daleč naokrog, dosegel je tudi samotne gozdove pod Snežnikom. Pa so štirje rokomavhi obrili svoje brade, se našemili v plemiške obleke, zajezdili konje in stopili v Rokovo hišo. Njihovi tovariši so čakali v zasedi.

Mlinar Rok jih je veselo sprejel in jim verjel vse do besede, ker so bahato žvenkljali s tolarji in zlatniki. Obljubil jim je hčere in za vsako hčer bogato doto, sam jim je nosil na mizo, ki so se vedli prešerno in divje, razlivali vino in razbijali vrče. Da bi upijanili štiri Rokove sinove, so jim nalivali najmočnejše pijače, s pištolami so streljali v stene in se smejali Rokovi lahkovernosti, žalili s pogledi in z besedami, se vedli vsevdilj drznejše, da bi izzvali prepir in pokolj.

Rokovi sinovi so bili čimdalje bolj nezaupni, vedno huje so se jim bliskale oči, pa so potegnili očeta v stran in mu rekli:

«Oče, tako se nam dozdeva, hudo se nam dozdeva, da to niso nikaki snubci, ampak razbojniki.»

Tedaj je Rok pobledel, zašibila so se mu kolena in je stopil pred goste.

«Gospodje, povejte, kdo ste in odkod, kdo so vaši starši, da bom vedel, komu bom zupal svoje hčere?»

Štirje razbojniki so se zakrohotali in zgrabili za ročaje bodal.

«Ha, ha! Glejte starca, lisjaka, lisjački so ga nahujskali. Da veš: mi smo Medved, Volk, Ris in Hijena; oče nam je gozd, a mati noč; živimo pa v deželi, ki je ne vladata niti Bog, niti kralj, ampak nož in pištola.»

In so zabrlizgali tovarišem v zasedi v znamenje, da je napočila ura.

Bogati mlinar je tedaj spoznal prevaro in zaklical na pomoč, njegovi sinovi pa so se ozirali za sekirami. Toda razbojniki so

bili že planili na noge, izdrli bodala in meče, namerili pištole. Pobili so štiri Rokove sinove, korenjake, oplenili okovane skrinje in s štirimi Rokovimi hčerami, razbojniškimi nevestami, izginili v noč.

Mlinar Rok, ki se ga nihče ni usmilil, da bi ga ubil, je moral vse to gledati, ruval si je lase in zaman vpil na pomoč. V najhujši stiski se je zopet spomnil Boga in zaklical:

«Jezus, pomagaj mi!»

Kristus pa je tedaj spal na slami v družbi siromašne družine. Sveti Peter se je prebudil in ga zdramil.

«Učenik, ali ne slišiš? Kličejo te!»

«Kaj nisem tega napovedal?» mu je odvrnil Kristus. «Izpolnilo se bo do besede!»

In je znova zaspal, sveti Peter ga ni več budil.

Pod nebom pa se je razdivjala nevihta. Utrgal se je oblak, lilo je kakor iz vedra, vode so narasle, odnašale jezove in žlebe, mlinska kolesa so se s truščem podirala.

Rok je v drugo zaklical:

«Jezus, pomagaj mi!»

Tedaj je v njegovo hišo udarila strela, vžgala se je streha, ogenj je uničeval, spreminjal v oglje in v pepel vse, kar so mu bili pustili razbojniki in povodenj.

Ubogi mlinar se je spomnil tujega potnika in njegovih besed, postalo mu je jasno, kdo je bil, in je v tretje zaklical iz dna duše.

«Jezus, pomagaj mi! Usmili se me!»

Tedaj je izza gore vstal mesec in skozi oblake, ki so se bili preklali, posijal na pokrajino. Kristus pa se je prebudil in se Roka usmilil. Ko je ta pred zarjo skrušen stal ob pogorišču, se mu je iznenada pomračil um, kakor da je ugasnila luč, da ni več do dna občutil svoje bede. Zasmel se je divje in pobegnul v polje...

Poslej so po vsej dolini videvali človeka, ki se je bos in gologlav, razcapan, skoraj gol, z zmedenim pogledom, ves osivel in sključen potikal po gozdovih, senožetih in poljih. Bil je ko plašna žival in se je izogibal ljudi, nikogar ni kdaj ogovoril, ne mu pogledal v oči. Jedel je, kar mu je ponudila priroda, spal, kjer je nanese, a nikoli pod kako streho.

Včasih je čepel na pogorišču mlina in strmel v ožgano tramovje in črno oglje; bilo je, kakor da mu duh sili v preteklost, a ne more odgrniti temne zavese, ki ga je ločila

V opoju svetlobe. Moderni praviljni gradovi. Nebo-tičnik v St. Louisu ponoči.

od nje. Drugič so ga zagledali pred kakim poljskim znamenjem; klečal je in sklepal roke, strmel v Križanega, a ni molil, dasi je tiho pregibal ustnice, kakor da z muko išče davnaj pozabljene besede... Ako je slišal ali zagledal človeka, se je zdrznil, se dvignil in s sklonjeno glavo zablodil v goščavo...

Bil je mlinar Rok... Ljudem ni bilo docela jasno, kako je z njim. Le eni so trdili, da se mu je v nesreči pomračil um, a drugi so vedeli povedati, da si je sam naložil tako pokoro in se muči za svojo krivdo. Spočetka ga nihče ni pomiloval, a so polagoma pozabili na njegovo nekdanjo trdoto in se jim je smilil. Vendar pa so se ga tudi bali in so se ga najrajši izognili; kadar je prišel v vas, so se poskrili v hiše.

Saj se je le poredko zgodilo, da jih je obiskal. Včasih pozimi, ko je pihala ledena burja in je bila zemlja pokrita s snegom, da niti zajci niti senice niso mogli dobiti hrane. Lakota, ki še žival stori krotko, ga je prignala med hiše; pa nikoli ni vstopil, pred vrati je stal in ni kdaj iztegnil roke, ne zaprosil vbogajme. Molče je čakal, da so mu dali ostankov jedi ali skorjo kruha, ki bi se mu je zaradi živega, svarečega vzgleda, nihče ni upal odreči.

In je vsakikrat vzel, ne da bi se zahvalil, in jedel. Ako je pritekel po poti sestradan pes in ga obvohal, mu je ponudil. In tako se je pogosto primerilo, da sta mlinar Rok, nekdanji bogatin, in kak gladen pes skupaj obedovala pred tujimi vrati.

In mu nihče ni storil žalega razen paglavcev, ki so ga v svoji objesti obmetavali s kamenjem in mu klicali: «Mlinar Rok! Mlinar Rok!» V takih trenutkih se mu je kakor izza zastora pomračenega duha vžgala iskra jasne zavesti, obsinil ga je rahel sij spomina na preteklost in mu ranil dušo. Pobegnil je proč od ljudi, v polje, v mraz in v burjo, da se je v samoti, kjer ga nihče drug ni mogel slišati razen Boga, razjokal v svoji bedi.

* * *

Tako sta ga nekoč našla Kristus in sveti Peter, božja potnika, ko sta tretjič in zadnjič prišla na Notranjsko.

Sedel je na sivi skali, trepetal v vetru in mrazu, po licih pa so mu vrele vroče solze. Ko je zagledal pred seboj tuja potnika, je

hotel pobegniti, a je nenadoma, kakor da ju je spoznal, iztegnil proti njima proseče, koščene roke.

Kristus ga je ogrnil s svojim plaščem, nato si je odpasal pas, ki mu ga je bila sešila Marija in ga je mlinar Rok nekoč nosil v svojih nedrjih, pa je z njim zamahnil po skali. Pred Rokom so stale izbrane jedi, veliki kosi pogače in potice, vrč zlatega vina, vse kakor tisti dan, ko je bil Kristus prvič stopil v njegovo hišo.

«Vzemi in jej!» mu je rekel Odrešenik.

Rok pa ni vzel in jedel, strmel je zdaj v darove, zdaj v Kristusov obraz. Iz žerjavice, ki je tlela pod skorjo njegovega pomračenega duha, se je vžgal plamenček, mu osvetlil vso preteklost, da se je zavedel krivde in pokore, in je spoznal Kristusa, ki mu je bil ukradel pas. Strepetal je, se zrušil pred Njim na kolena, nove solze so se mu udrle po licih.

«Gospod, odpusti mi!» je stokal iz velikega spoznanja. «Odpusti grešniku! Ali mi odpustiš?»

Kristus ga je dvignil in ga objel kot brata.

«Odpuščeno ti je», mu je rekel. «Stokrat ti je vse odpuščeno. Le zato sem prišel, da ti to povem... Vzemi in jej!»

Rok je vzel, da bi jedel, a ko je nesel v usta, je prišla njegova ura in minuta. Roka mu je omahnila, blaženo se je nasmehnil in izdahnul dušo.

Kristus mu je zatisnil oči.

Tako so ga našli vaščani, z zaprtimi očmi, z blaženim nasmehom na ustnicah, in so ga zagreblji med pravičnike.

Fran Žgur: V težavnem hipu ...

Zarje božje so ugasle
misli svetlih v duši ni —
Kakor šum vodá narasle
v duši so brez zvezd noči.

Rad besede bi iskrene,
rad dotik bi blagih rok —
Rad, da v misli zapuščene
pal bi mi pritajen jok.

Da izplakal bi bolesti,
ves osamljen in ubog —
Tiho, sam... po nebni cesti
gre od mene k zvezdam — Bog.

Tri misli male grbavke.

Luigi Pirandello.

Luigi Pirandello (1867-1936) iz Girgentija na Siciliji je eden izmed najslavnejših, svetovnoznanih italijanskih pisateljev. Po šolanju v Rimu in v Bonnu ob Renu je bil mnogo let profesor za umetnost v Rimu. V slovstvu je začel s pesmimi in novelami. Pozneje je zaslovel kot romanopisec, zlasti z umotvorom „Ranjki Matlia Pascal“. Še krepkeje se je razmahnil na odru, za katerega je napisal kakšnih štirideset zelo samosvojih iger, n. pr. „Šest oseb išče avtorja“, „Henrik IV.“, „Priateljica žena“, „Ali enega ali nobenega“, „Kakor bi me ti rad“ i. dr. Njegova umetnost je resna in globoka, včasih jedka in težka, zmerom sodobna in izvirna. Kritika ji je očitala tudi krutost, a polagoma je le morala priznati njene vrline. L. 1929. je postal Pirandello član italijanske akademije; l. 1934. mu je bila podeljena Nobelova slovstvena nagrada.

Do devetega leta vse prav: rojstvo pravo, rast prava.

Z devetim letom — kakor da je usoda iztegnila iz teme nevidno grdo roko in ji jo položila na glavo, rekoč: — **D o t o d!** — kakor da je kdo Clementini mahoma rast izpodrezal. Kar tam, malo več kakor meter od tal.

Zdravniki — eh! — so s svojo znanostjo brž uganili, da ne bo več rasla. Malokrvnost, hiravost, angleška bolezen...

Vse prav! Le kako naj človek zdaj nogam dopove, in kako Clementininemu oprsju, da je nadaljna rast zabranjena? Oprsje in noge so začele že brž ob rojstvu rasti, so hotele po sili kar dalje rasti in niso poslušale ugovorov. Ker niso mogle rasti v dolžino pod strašnim nasiljem tiste groznje, ki jih je gonobila, so trmasto rasle počez: noge postrani, oprsje spredaj in zadaj zgrbljeno. Rasti je le treba...

Sicer pa — ali ne rastejo tako tudi nekatera drevesca, vsa v vozlih, grčah, pohabljenih sklepkih? Nič drugače. Vendar s to razliko: najprej drevesce nima oči, da bi se videlo, ne srca, da bi čutilo, ne pameti, da bi mislilo; uboga majhna grbavka pa vse to ima; pohabljenega drevesca, kolikor vemo, ravna drevesca ne zasmehujejo, ga ne gledajo po strani iz strahu pred urokom, ptički se ga ne ogibljejo; uboga grbavka pa gledajo ljudje po strani in tudi otroci se je ogibljejo; in končno drevescu ni treba ljubimkati, ker se v maju samo razcvete, čisto naravno, vse kruljavo, kakor je, in v jeseni obrodi svoj sad, medtem ko uboga grbavka...

No, kaj bi, bila je pač ponesrečen stvor in tega ni bilo mogoče na noben način popraviti. Če se komu pismo, ki ga piše, ne posreči, ga raztrga in začne drugo. Življe-

nje pa... Če ga človek enkrat pretrga, kako naj začne drugo?

In potem — Bog tega ne mara.

Človeka bi skoro zamikalo, da bi ne verjel v Boga, če gleda nekatere stvari... Clementina pa je verjela vanj. In verjela je prav zato, ker se je videla tako: Kako naj si bolje razloži vse tisto veliko zlo, ki ga bo morala nedolžna, brez vsake svoje krivde, prenašati vse dolgo, dolgo življenje, ki je eno samo in ga bo morala ona vsega, vsega tako prebiti, kakor da je burka, šala, dopustna komaj za eno samo minuto, ne več? Potem pa pokoncu, kvišku, brhka, gibčna, visoka, in proč z vso to tesnobo!... Kaj še! Večno tako...

Bog — kajne? — Bog, to je bilo jasno, je hotel tako in je imel neki svoj skrit namen. Delati se je morala, da to verjame, za Boga! Drugače bi bila Clementina obupala. Če pa si vse svoje veliko zlo tako razlaga, ga je lahko imela tudi za dobrino: za najvišjo, veličastno dobrino. Na onem svetu, seveda. V nebesih. Kako lepa angelčica bo potem Clementina v nebesih...

In glej, med hojo se ona včasih nasmihala ljudem, ki jo gledajo po cesti. Zdi se, kakor bi hotela reči: «Nikar se mi ne posmehujte, no! Ker glejte, jaz se temu sama prva smejem. Tako sem ustvarjena. Nisem se sama ustvarila. Bog je tako hotel; in torej naj vas to nič ne žalosti, kakor mene ne žalosti, ker če je Bog tako hotel, mi prav gotovo da pozneje tudi plačilo!»

Sicer pa se noge pod obleko niti ne zdijo tako hudo zanič.

Bog sam ve, kako se Clementina muči, da te noge premika. In vendar se smehlja.

Muko še povečuje prizadevanje, da bi prehudo ne omahovala in ljudi ne bodla preveč v oči. Neopažena ne more mimo... Kruljavka je... Pa kaj to, če takole gre, z neko gibčnostjo, lepo skromno, smehljaše...

Vendar včasih se kdo pokaže zares krutega: opazuje jo, morda celo z obrazom nabraanim v usmiljeje, meri jo in vohuni, kakor da si skuša razložiti, kako more ona s takimi nogami hoditi. Ko vidi, da se ji z običajnim smehljamem ne posreči razorožiti te neusmiljene radovednosti, Clementina od jeze zardi, skloni glavo; včasih uide sama sebi z vajeti in toliko da se ne spotakne in se ne strklja po tleh; in bi si vsa razkačena skoro, skoro dvignila krilo in zavpila tistemu okrutnežu:

— Tu imaš: vidiš? In zdaj me pusti, da v miru dalje krevljam!

V tem delu mesta je še ne poznajo. Clementina se je pred malo tedni preselila. Kjer

je stanovala prej, so jo vsi poznali; nihče je ni več nadlegoval. Čez malo bo tudi tukaj tako. Potrpeti je treba. Ona je zelo zadovoljna z novo hišo, ki stoji na mirnem snažnem majhnem trgu. Od jutra do večera ljubko in spretno izdeluje škatlice in vrečice za poroke in rojstva. Sestra (Clementina ima sestro, ime ji je Lauretta in je pet let mlajša, toda... ravna, ta pa, ta! in vitka, silno lepa, plavalasa, cvetoča) je modistka v neki trgovini; odhaja vsako jutro ob osmih, zvečer se vrača ob sedmih. Sestri sta si med sabo bili druga drugi mati; sprva Clementina Lauretti, zdaj pa Lauretta Clementini, dasi je mlajša od nje. Pa kaj, ko je ta na nesrečo ostala kakor desetletno dekletce!... Lauretta pa si je nabrala toliko življenjskih izkušenj! Če bi nje ne bilo...

Večkrat jo Clementina posluša z odprtimi usti.

Jezus, Jezus... kakšne stvari!

In zdaj že razume, da s tema dvema ubogima, krivima nogama ne bo mogla nikoli vstopiti v skrivnostni svet, ki ji ga Lauretta daje slutiti. Vendar ji to ne vzbuja zavisti, temveč neko nejasno bojazen, nekaj kakor tesnobno ganjenost in usmiljenje s samo seboj. Lauretta se nekega dne zažene v ta svet, ki je ustvarjen zanjo; in kaj bo tedaj z ubogo Clementino? Toda Lauretta jo je pomirila, prisegla ji je, da je nikdar ne zapusti, tudi če se ji primeri, da se omoži.

In Clementina misli zdaj na tega bodočega Laurettinega moža. Kdo bo? Kako se bosta seznanila? Na cesti, morda... On jo bo gledal, jo bo sledil; potem jo nekega večera ustavi... In kaj si porečeta? Ah, kako mora biti ljubimkanje smešno...

Sedeč z zasanjanimi očmi pri mizici ob oknu se Clementina med takim razglabljanjem ne more odločiti, da bi se lotila dela, ki je pripravljeno na ravni mizici pred njo. Gleda ven... Kaj gleda?

Mladenič je tam, lep, svetlopolt mladenič z dolgimi lasmi in bradico kakor Kristova, sedi pri oknu nasprotne hiše, s komolci se opira na napušč in glavo ima v dlaneh.

Ali je mogoče? Mladeničeve oči so s čudno napetostjo vprte vanjo. Bled... o Bog, kako je bled!... Bolan mora biti. Clementina ga vidi zdaj prvič pri tem oknu... In glej, kar naprej jo gleda... Clementina se zmede; nato vzdihne in se pomiri. Prva misel, ki ji šine v glavo, je ta:

— Ne gleda mene!

Če bi bila Lauretta doma, bi mislila, da mladenič... Toda Laurette ni podnevi nikoli doma. Morda sloni ob oknu sosednjega malega stanovanja kakšna lepa deklica, s katero mladenič ljubimka. Vendar človek bi rekel, da gleda prav sem, da gleda njo. S temile

očmi? Ne, ni mogoče! Ó, kaj pa zdaj? Mladenič je pomigal, z roko, kakor v pozdrav! Njej? Ne, ne! Gotovo je katera druga pri drugem oknu.

In Clementina se približa oknu, stopi na pručico, ki jo ima nalašč zase tam, in pogleda kakor mimogrede k oknu zraven, nato k drugemu za njim... pogleda navzdol, k oknu spodnjega nadstropja, nato še k oknu zgornjega nadstropja...

Nikogar ni!

Boječe se skrivaj ozre k mladeniču, in glej... nov migljaj v pozdrav, njej, prav njej... ah, to pot ni nobenega dvoma več!

Clementina zbeži od okna, zbeži iz sobe; srce se ji burka. Kakšna neumnica! Gotovo je pomota... Mladenič mora biti kratkoviden. Kdo ve, s kom jo je zamenjal... Morda z Lauretto? Prav gotovo! Morda je na cesti sledil Lauretto; izvedel je, da stanuje tu, nasproti njemu... Ampak tedaj ni le kratkoviden; biti mora naravnost slep... In vendar ne nosi naočnikov... Da, Clementina v obraz ni grda; zares je malo podobna sestri. Ampak telo! Morda, kdo ve — če jo je videl, kako sedi pri mizici, z blazinico pod sabo, se mu je morda od daleč lahko zazdelo, da vidi Lauretto pri delu...

Še isti večer vpraša sestro. Toda ta zazija od začudenja.

— Kakšen mladenič?

— Tu nasproti stanuje. Res nisi opazila?

— Jaz ne. Kdo je?

Clementina ji ga natančno popiše. Lauretta izjavi, da o tem nič ne ve, da ga ni nikoli srečala, nikoli videla, ne od blizu ne od daleč.

Drug dan — znova. On je tam, v isti drži, s komolci na napušču, z lepo, plavalaso glavo v dlaneh; in gleda jo, gleda, kakor prejšnji dan, z isto čudno napetostjo v pogledu.

Clementina ne more sumiti, da bi se hotel mladenič, ki se zdi tako silno, silno žalosten, zabavati s tem, da se z njo norčuje. Čemu? Ona je nesrečna ubožica, ki bi krute šale nikdar, nikdar ne mogla imeti za kaj resnega, hlastniti po trnku, dati se preslepiti... Torej? Oh, glej: on ponavlja včerajšnji migljaj, pozdravlja jo z roko, večkrat pokima z glavo, kakor bi hotel reči: — *T e b i, d a, t e b i* — in si bolešno skrije obraz z rokami.

Clementina ne more več ostati pri oknu; vsa razburjena zapusti stolico in gre gledat skozi okno sosednje sobe, kjer se skrije za spuščene zaveso. On se je odmaknil od napušča, ne gleda več ven; stoji tam zamišljen in otožen; in glej, v presledkih se obrne ven; stoji tam zamišljen in otožen; in glej, v presledkih se obrne in gleda proti njene-

mu oknu, da bi videl, ali se je ona vrnila. Čaka jo!

Kaj naj Clementina domneva? V glavo ji šine druga misel:

— Ne vidi dobro, kako sem ustvarjena...

In da bi imela mir, si uboga grbavka nenadoma izmisli tole: približa mizico k oknu, vzame cunjo in s pomočjo stolice z veliko muko spleza na mizico in se na njej vzravna, kakor bi hotela s cunjo osnažiti šipe na oknu. Tako jo bo dobro videl!

A toliko da Clementina ne omahne z okna na cesto, ko opazi, da je mladenič vstal, ko jo je zagledal, in zdaj prestrašen divje lomi roke in ji miga, naj za Boga stopi dol, naj stopi dol; prekriža si roke na prsih, glavo si vzame v dlani in zdaj vpije, vpije!

Clementina hiti osupla, da, prestrašena, kar najhitreje z mizice na tla; gleda ga in se vsa trese, z izbuljenimi očmi; on ji izteza roke naproti, pošilja ji poljube. In tedaj:

— Nor je... — pomisli Clementina ter si stiska in zvija dlani. — O Bog, nor je! Nor je!

In res, zvečer ji Lauretta to potrdi.

Clementinina vprašanja so vzbudila njeno radovednost, poizvedovala je o mladeniču in povedali so ji, da je pred približno letom dni zblaznel radi smrti zaročenke, ki je stanovala prav tam, kjer stanujeta oni dve, Lauretta in Clementina. Tisti zaročenki so morali, preden je umrla, odrezati eno nogo in nato še drugo, radi tvora, ki se je ponovil.

Ah, zato torej! Ko Clementina posluša to sestrično povest, čuti, kako se ji oči polnijo s solzami... Radi mladeniča ali radi sebe? Nato se blede nasmehne in reče Lauretti s tresočim se glasom:

— To sem si že mislila, veš! Gledal je mene...

Iz knjige „La rallegrata“. Prevčl Ivo Dren.

Pomagaj si, kakor veš in znaš. V Washingtonu so krstili novo, med četrto in peto ležečo ulico: polpeta ulica (ul. 4½).

O Župančičevi šestdesetletnici.

Andrej Budal.

Ko se je Oton Župančič najgloblje zavedel svojega poslanstva, je moško zaklical samemu sebi:

«Kuj me, življenje, kuj!
Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo — naj se zdrobim.»

Zdrobil se ni, pel pa je in še poje — skoraj pol stoletja že. Življenje ga je trdo kovalo — pa kako se je raziskril! Tri knjige nje-

Oton Župančič.

govih del, ki so pred nekaj leti izšle v ljubljanski Akademski založbi, so kakor trije slapovi samih isker, ki ne bodo — kakor Prešernove — nikoli ugasnile.

Umberto Urbani pravi v knjigi «Scrittori jugoslavi II.»: «Murn-Aleksandrov in Kette, Cankar in Župančič so štiri sorodne duše, polne melodij, čustev, misli, mladosti, sile in navdušenja, ki so slovensko slovstvo pomladile», (str. 89) in razvija dalje misel, da je Župančič po prerani smrti svojih drugov prevzel in uresničil umetniško poslanstvo vse četvorice.

Murn in Kette sta naglo in hlastno izpele vsak svojo knjigo pesmi in komaj nekaj nad dvajsetletna odšla v večnost. Cankar si je le začetek steze postlal z rožami nadvse samorasle poezije, nato si je do štiridesetega leta z vrsto pripovednih knjig in dram priboril mesto prvega slovenskega pisatelja. Vse drugačna je Župančičeva pot. Župančič si, «ko je najvišji dan, izmeri daljo in nebeško stran». Kakor da sluti dolgo pot pred seboj, se nikdar prerazkošno ne razdaje, ne razmetava neobdelanih draguljev, ne tira svoje tvorne sile v najvišji zagon, ki bi ga lahko strl. V daljših presledkih objavlja drobno zbirko za drobno zbirko — in vsaka je nov mejnik v slovenski poeziji.

Mladost prekipeva v «Čaši opojnosti» (1899). V moško zorenje raste knjiga «Čez plan» (1904). V vrhunec življenjske modrosti se poženi «Samogovori» (1908). Po novem pretresu svojega dela združi pesnik vse te tri dobe v «Mladih potih» (1920). Ljubavna pesem je sprva objestna in bolesta, pozneje zmerom nežnejša, v zrelih letih pa močna in globoka. Domoljubna in občečloveška struna brni ob zgodovinsko važnih dogodkih polno in resno. Najvišja vprašanja najdejo v njegovi duši pesniški odmev. V «Veroniki Deseški» (1924) je zgodovinsko tragiko celjskih grofov po svoje prekalil in postavil na oder skupino človeških duš, ki se jim notranje vihre izhrumevajo v nedosežno slikovitem jeziku.

Ta «daljnih carstev sin», ki zahaja med rože mogote in je razpredel «Vizijo» in je izklesal veličastno «Dumo», zna biti z deco tako prisrčno domač, da ji vse življenje siplje same svetle bisere, kakor «Pisanice» (1900), «Lahkih nog naokrog» (1913), «Sto ugank» (1915), «Ciciban in še kaj» (1915). Ta otroška poezija je čista in jasna kot najbistrejši gorski potoček.

Kakor z izvirnimi deli je Župančič obogatil slovensko slovstvo s premnogimi prevodi iz francoščine, angleščine, italijanščine, nemščine in ruščine. Poslovenl je vsega angleškega dramatika Shakespearja. V prevajanju ga bo malokdo lahko uspešno posnema, nihče ga ne bo dosegel.

V Italiji je pred leti napisal Arturo Cronia celo knjigo o njem, Umberto Urbani pa vrsto člankov. Lucien Tesnière ga je v posebni knjigi opisal za Francoze. Župančič je pesnik evropske veličine.

Čuda sodobne tehnike.

V starem veku so označevali kot svetovna čuda sedem stavb, odlikujočih se po velikosti in umetnosti, in sicer: egipčanske piramide, viseče vrtove kraljice Semiramide v Babilonu, svetišče Artemide v maloazijskem Efezu, Fidijev kip Boga Zena v Olimpiji, grobnico karskega kralja Mavzola v Halikarnasu, rodoškega iz kovine vlitega, 34m visokega velikana in faroški 170m visoki svetilnik pred Aleksandrijo. Od vseh teh so se ohranile do današnjih dni edino le egipčanske piramide. Efeško svetišče je zažgal leta 356. pred Kr. r. Herostrat, da si zagotovi s tem dejanjem mesto v zgodovini, od olimpijskega svetišča in od Mavzolejeve grobnice je ostalo nekaj razvalin, vse drugo je izginilo.

Za osmo svetovno čudo smatrajo vsi «kitajski zid», to največjo stavbo na svetu, raztezajočo se na daljavo 3000 km (z vštetiimi odcepki 4000 km), katero bi morali po mnenju naših zvezdoslovcev videti Marsovci — če bi namreč živela na sosedni premični bitja z enako dobrimi daljnogledi — kot edino človeško stavbo na naši Zemlji. Ta zid z blaglasnim imenom: «Van li čong čeng», zgrajen na ukaz cesarja Šin Ši Hvan Ti-ja v 3. stoletju pred Kr. r. kot obramba zoper mongolske napade, razpada; namenjena mu je enaka usoda ko vsem pozemeljskim stvarim.

Nočemo se dalj časa muditi pri starem veku, ustavimo se rajši pri zadnjem četrtstoletju, tako rekoč pri povojni dobi. Ta nam pokaže s posebnimi zgledi, da se današnja tehnika ne straši nobenih ovir in ustvarja dela, katerim se nikakor ne morejo načuditi sovrstniki, čeprav so vajeni marsičesa in se ne dajo tako zlepa presenetiti.

Panamski prekop.

Dne 15. avgusta l. 1914. je bil uradno, brez pomembnejše slavnosti — na evropskih tleh se je bila že razvnela svetovna vojna — otvorjen panamski prekop. Ta prekop nazivajo tudi: v sedanji dobi največje svetovno čudo.

Od Ledenege morja na skrajnem severu pa tja doli do rta Hoorna na skrajnem jugu, torej skoraj od Severnega do južnega tečaja, loči ameriška celina Tih in Atlantski ocean. Približno v sredi se zožuje celina v taki mери, da sta oddaljeni obali obeh oceanov le kakih 60 km. Umljivo je, da so začeli misliti na gradbo prekopa kmalu po odkritju te zemeljske ožine (l. 1510.). Pojavljali so se razni načrti, a ni ga bilo moža, ki bi tak na-

črt tudi udejeval. Šele, ko je leta 1869. zaslodel francoski inženir grof Ferdinand Lesseps po širnem svetu kot bistroumni graditelj sueškega prekopa, je zopet oživelo vprašanje prekopa panamske ožine. Lesseps se je odločil l. 1879. tudi za ta prekop, in sicer za prekop brez zatvornic t. j. za vodravno pot skozi ožino od oceana do oceana. A Lesseps ni bil kos novi nalogi. Nepričakovane težkoče, med temi močvirja in nepregledne množice komarjev, povzročajočih rumeno mrzlico in morečih delavstvo — 56.000 jih počiva vzdolž prekopa — so zavi-

Med dvema oceanoma z dvema prekopoma, že zgrajenim panamskim in nameravanim nicaraguaškim.

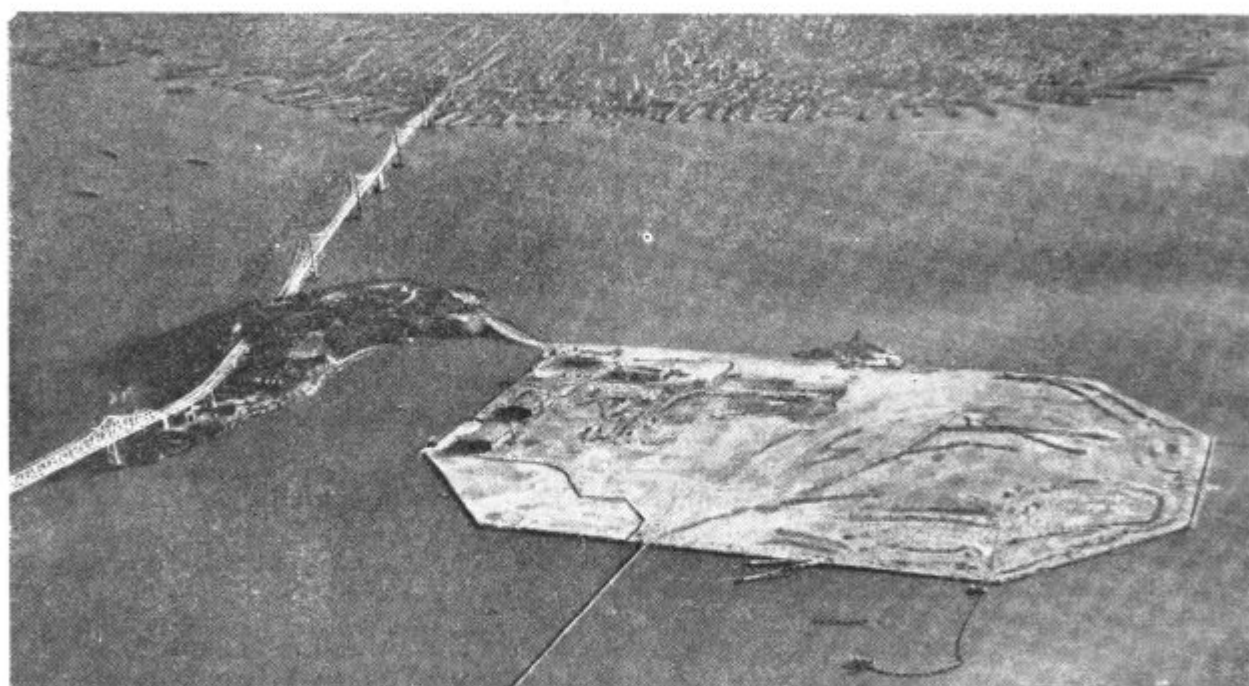
rale delo, dobavitelji gradiva in prehrane so sleparili na debelo podjetnika, ki je v takih okoliščinah le prehitro porabil denarna sredstva in tako povzročil polom, kakršnega še ni doživel svet in ki bo nosil ime: panamskega škandala, dokler mu kak drugi, hujši polom ne odtegne prvenstva. Lesseps je prišel pred sodnike, bil obsojen, upniki — po večini srednji sloji francoskega naroda — so pa popolnoma izgubili svoje prihranke.

Na plan so stopile Zedinjene države Severne Amerike. Spoznale so velikansko korist prekopa, odkupile od Francozov vse premično gradivo za smešno nizko ceno 40 milijonov dolarjev, priskrbele z nenadnim prevratom l. 1903. panamskemu ozemlju neodvisnost, da so se lahko z novo republiko domenile o prepustitvi primerno širokega pasu od oceana do oceana, in poslale prej ko delavce in kopače na ožino kemike, da uničijo z zelo učinkovito tekočino ličinke nevarnih mušic, kar jim je tudi temeljito uspelo. Leto pozneje ni zbolel nihče več za

rumeno mrzlico. Deset let so gradili Američani prekop. Stal jih je si ter poldrugo milijardo, a so nanj vsekakor lahko ponosni. Udejstvitvev prvotnega, Lessepsovega namena, zvezati direktno oba oceana, je onemogočilo skalovje Kordiljerskega gorovja, zato so si morali izbrati drugačen način: nova naprava posluje z zatvornicami. V prvi dvigne po črpalnicah napeljana voda ladjo do druge zatvornice, potem do tretje, višek je na Gatunskem jezeru, od tu spuščati dve nadaljnji zatvornici ladjo polagoma niže in niže, dokler ne doseže blizu mesta Paname obali Tihega oceana. Od zatvornice do zatvornice vlačijo ladjo električne lokomotive na desnem in levem bregu. Ta naprava omogoči ladjam, da prevozijo v največ devetih urah pot iz oceana v ocean, za katero je rabila v špansko-ameriški vojni ladja «Oregon» (l. 1898.) mimo rta Hoorna celih 66

mu guvernerju prekopskega pasu, spomenik, ki naj bi bil obenem tudi mogočen svetilnik. Spomenik, ki je zanj določenih 160.000 dolarjev, bo stal ob panamskem prekopu in bo kazal takó ladjam kakor letalom na obeh oceanih pravo smer.

Promet skozi panamski prekop se razvija v taki meri, da kmalu ne utegne več ustrezati vsem zahtevam. Poleg tega otežkočuje njegova ožina velikim vojnim ladjam prevoz. Celotna vojna mornarica rabi 48 ur, da prepluje prekop, in taka počasnost ji lahko postane usodna. Zedinjene države poznajo vse nedostatke. Ker se širokost zatvornic ne da več povečati in ker je treba radi pogostih usadov in udorov brežine strugo neprestano trebiti in bregove na novo utrjevati, mislijo že na nov prekop, ki naj bi šel iz mesta Greytowna po reki San Juan skozi pragozd do Nikaraguaškega je-

Umetni otočič za svetovno razstavo in pozneje za najvažnejše letališče na ameriškem zahodu. Na levi strani most, spajajoč preko otoka Yerba Buena mesti Frisco in Oakland.

dni, da se je združila z atlantsko mornarico pred Kubo. Pomena panamskega predora za ameriško velevlast ni treba posebej poudarjati, zato ga pa tudi straži nič manj ko 13.000 mož. Mesti Colon ob Atlantskem in Panama ob Tihem oceanu sta pravcati trdnjavi, kajti prekop more koristiti le, če deluje brezhibno. Ker plača vsaka ladja po en dolar za vsako tono, računajo Zedinjene države, da se jim povrnejo vsi stroški že za kakih 15 let, čeprav zahteva takó vzdrževanje kakor popraviljanje vsako leto ogromnih izdatkov. Armadni zbor je sklenil l. 1937. postaviti generalu G. W. Goethalsu, glavnemu inženirju panamskega prekopa in prve-

zera, kjer bi bil lahko idealen vojni pristan, od tu pa ali naravnost do obali Tihega oceana pri mestecu San Juan del Sur, ali pa v Fonseški zaliv. Načrti za ta novi prekop leže že v miznici vojnega ministrstva, dovoljenje od Nikaraguje je zagotovljeno, prav tako je že dovolil kongres denarna sredstva za njegovo gradnjo, preračunjeno na deset let. V doglednem času se pridruži torej panamskemu nov predor, ki bo v velikopoteznosti še prekašal prvega.

Mostova v Frisco.

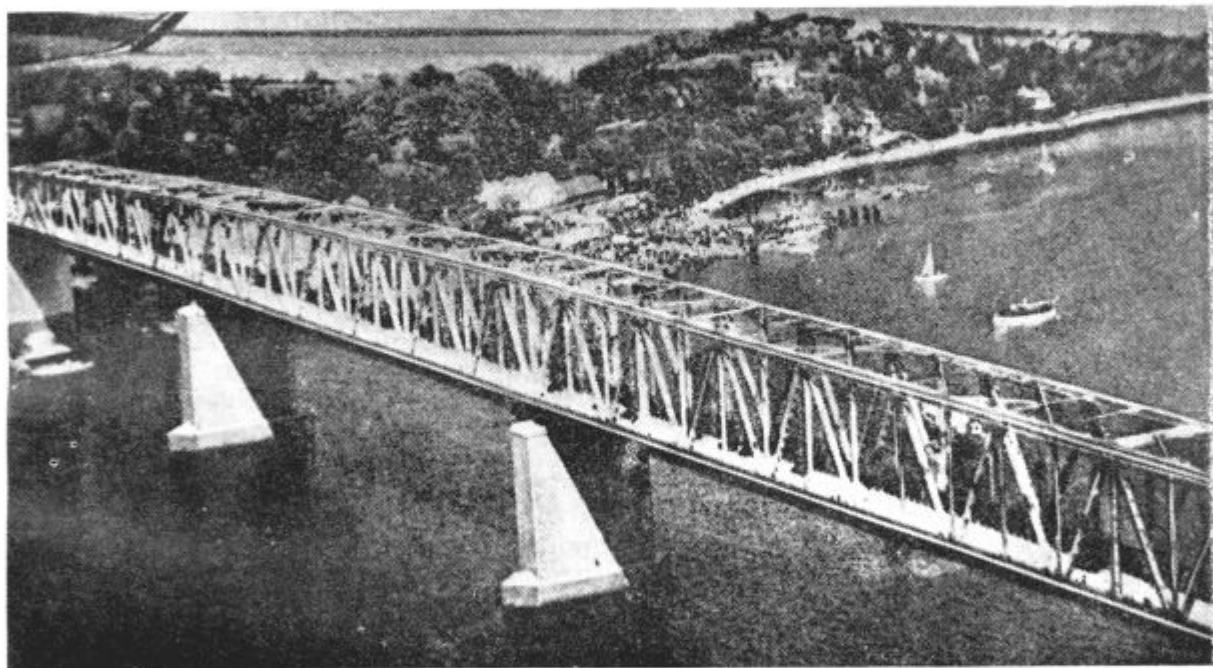
Ostanimo kar v Ameriki! Prilika se nam nudi, da si ogledamo znamenita mostova

v San Franciscu, dograjena v letih 1936. in 1937. Oba nam kažeta, do kake popolnosti se je povzpela v zadnjem času tozadevna tehnika. Postala sta vzorec stavbinstva celnemu svetu.

San Francisco v Kaliforniji — domačini so ga skrajšali v Frisco — leži na zemskem jeziku med oceanom na zahodu in oaklandskim zalivom na vzhodu. Golden Gate (Zlata vrata) severno od Frisca se imenuje vhod v ta zaliv, ki je največji na svetu in bi nudil vojnim mornaricam vseh pomorskih narodov udobno zavetišče. Preko tega zaliva drži most, ki veže Frisco z mestom Oaklandom. Sredi zaliva gre most skozi 165 m dolgi preddor na otoku Yerba Buena, ki deli tako rekoč most na dva dela, od katerih sestaja zapadni iz dveh visečih mostov, vsak z razponom 705 m. Skoraj en meter debeli kabli (spletene žičevje), na katerih visi ogrodje, so

obali je postavljen v morje in je obenem svetilnik. Jekleni stolpi se dvigujejo 230 m nad vodno gladino. Promet po mostu se vrši 75 m nad morjem. Most je stal le 40 milijonov dolarjev, zahteval je 24 milijonov delovnih ur. Zanimivo je, da niso napravljali kablov v tovarni, marveč so pletli posamezne njihove žice na licu mesta, stisnili jih s hidravličnimi stiskalnicami skupaj in jih ovili že na ogrodju s pocinkano žico.

Frisco priredi v letu 1939., in sicer od 18. feb. do 2. dec., mednarodno razstavo sredi zaliva in ponudi možnost vsemu svetu, da pride občudovat oba mostova. Toda s to razstavo bo združena še druga tehnična senzacija. Prostor za razstavo je že določen. Uporabili so mesto sredi zaliva, kjer morje ni kdo ve kako globoko, zasuli plitvino z 220.000 tonami kamenja in peska (tona = 1000 kg) in zgradili v samo 90 dneh 1700 m

Most čez Mali Belt.

napeljani med jeklenimi, 180 m visokimi stebri, kojih srednji stoji sredi morja in je nepremakljivo zasidran na skalnatem dnu, 70 m pod morsko gladino. Ta most, ki je stal 78 milijonov dolarjev, je najdaljši jekleni most na svetu, ima dve nadstropji, gorenje je namenjeno osebnim avtomobilom v šestih vrstah, druga poleg druge, po spodnjem se vozijo v treh vrstah tovorna vozila in brzovlaki po dveh tirih. Ponoči gori na vsakem teh šestih stebrov luč z jakostjo 8 mil. sveč. Gradnja je zahtevala 55 milijonov delovnih ur.

Drugi most (Golden Gate Bridge) je tip visečega mostu in se ponaša z najdaljšim razponom 1280 m. Njegov južni steber blizu

dolg in 1050 m širok umeten otok. Izredno velike stroške štirih milijonov dolarjev opravičuje namen, naj postane otok po zaključeni razstavi pristanišče za kopna in vodna letala. Obe ogromni lopi, zgrajeni iz jekla in cementa in namenjeni razstavi, se izpremenita tedaj čez noč v hangarja. Že sedaj pravijo temu otoku: «zračni Gibraltar.»

Umetna reka.

Ker smo že v Kaliforniji, oglejmo si še največjo tehnično mojstrovino našega stoletja. To je umetna, 1300 km dolga reka, ki jo odčepijo od reke Kolorado in ki naj namaka ogromne pustinje.

Ni še dolgo od tega, ko so prav v teh krajih sekali gozdove, da izpremene nepotrebno goščavo v rodovitno, dobičkonosno svet. A vlaga, ki so jo bili nabrali gozdovi v zemlji, je vedno bolj pojemala in tam, kjer so nekoč zeleneli bohotni gozdovi, kjer so se nato razprostirala rodovitna polja, je zavladala pustinja. Tisoč in tisoč farmerjev je ogrožala lakota. Tudi tisti, ki so si bili napeljali vodo za namakanje svojih ogromnih sadovnjakov iz daljnjih izvirkov po ceveh, so se morali uveriti, da tudi ti daljnji izvirki polagoma usihajo.

Kaj napraviti, da se rešijo nepregledni nasadi z najzlahotnejšim sadjem gotovega in popolnega posušenja? Kjer ni ne naravnih potokov, ne rek, kjer sploh ni sladke vode in so padavine le redka prikazen, tja treba vodo, pa dobi jo kjer koli, napeljati. Res leži sredi kalifornijske pustinje jezero Salton, a kaj, ko je pa slano. Najbližja uporabljiva reka je Kolorado, čeprav znaša zračna črta od reke do omenjenega ozemlja celih 400 km. Daljave se dajo premagati. Reko zajeze in iz te zajeze napeljejo s črpalkami vodo najprej na višino strmega brežnega gorovja. Tu se torej začne tako zvan «All America Kanal», dolg 1300 km (kilometrov!), širok 65 m in globok $6\frac{1}{2}$ m. Medpotoma bodo na petih krajih velike sesalke spravljale vodo čez griče in hribe. Kjer so gore nad 1000 m visoke, treba skalovje prodreti, zato grade 46 predorov v skupni dolžini 136 km. Taki predori skozi skalovje so za inženirje pravcata igrača, velike preglavice jim dela edino le prhlji pesek, ki sega 18 km na daleč celo do 24 m globoko v zemljo. Ta pesek morajo seveda spraviti popolnoma s poti, da dobe za dno kanalske struge primerna ne-

Glavni jez ob reki Kolorado. Nastajajoče jezero onkraj jez a bo merilo 36 milijard m³. Odtod bo napeljana umetna reka.

propuščajoča tla. Stene kanala treba obiti s kamni in železobetonom, sicer se voda kmalu porazgubi po pesku. Da ne zasujejo potujoče sipine s svojim drobnim svižcem struge vodotoka, so že vse te sipine napojili s surovim oljem in jih morajo napajati toliko časa, dokler ne vzrastejo po blagodejnem vplivu bližnjega toka rastline in utrde s svojimi koreninami zemljo.

Vsa naprava te umetne reke bo stala 220 milijonov dolarjev in prične delovati 1. jan. 1939. Reka zaceli rano, ki so jo bili zadali nespametni in po hitrem bogastvu hlepeči farmerji kalifornijski deželi. Zopet je morala popraviti človeška roka naravo. To pot rešijo že obstoječe nasade in ustvarijo ugodne pogoje za naselitev več milijonov kmetovalcev, ki so radi velikanskih poplav Misisipija postali brezposelni.

Največji spomenik na svetu.

Že iz navedenih primerov smo spoznali, da cenijo Američani posebno v tehniki in arhitektonskem izražanju le to, kar je veličastno, kar je mogočno. Oni mislijo vse v presežni stopnji, a umejo te svoje izredne misli tudi udejestiti. A ne samo v delih, o katerih si ohetajo neposrednih koristi v vojaškem, prometnem in gospodarskem oziru, tudi v delih, s katerimi izražajo svojo ljubezen in hvaležnost, so neprekosljivi.

V državi Južni Dakoti se dvigujejo divje skalnate višine «Black Hills» (Črna gorovja). Na najvišjem vrhu gore Rushmore je zaposlenih že od leta 1927. na stotine delavcev, ki dokončujejo pravkar spomenik, ki bo največji na svetu. Iz granita Črnega gorovja izklesujejo namreč glave štirih najbolj priljubljenih predsednikov: Washingtona, vojskovodje v osvobodnih vojnah in prevega predsednika Zed. držav, Jeffersona, očeta ameriške neodvisnosti, Lincolna, nezprosna nasprotnika suženjstva, in Roose-

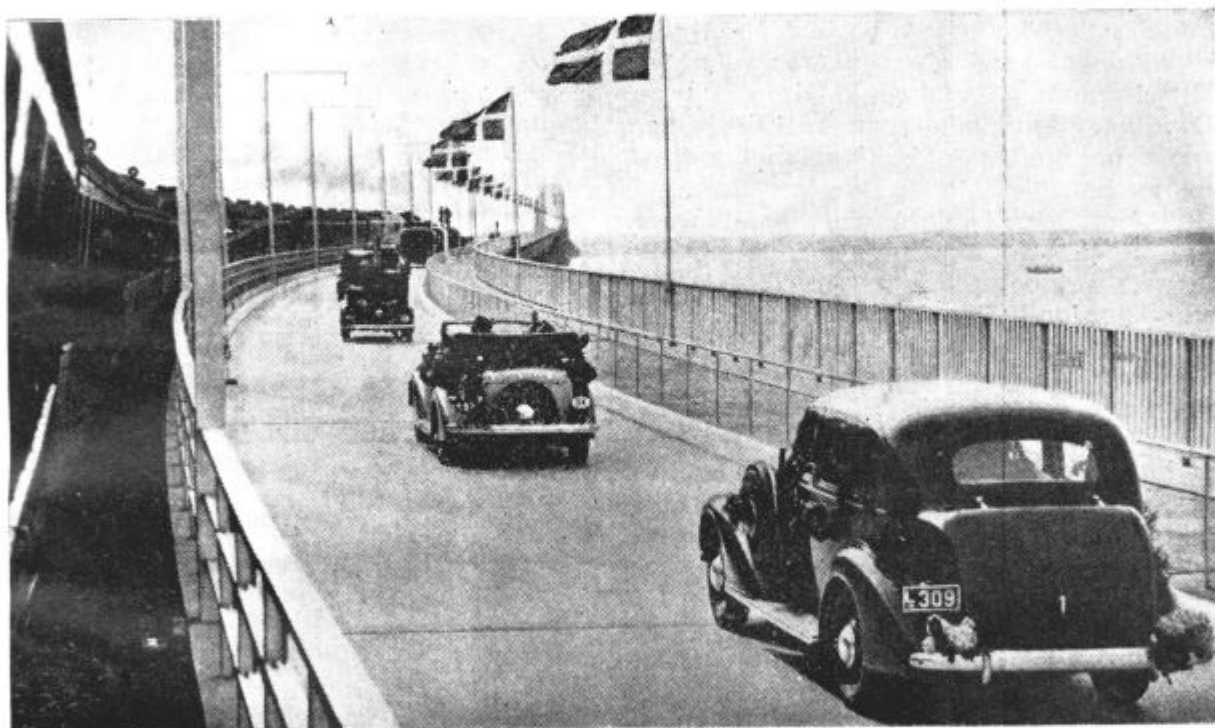
Kipar Borglum izdeluje obrazec za največji spomenik na svetu.

velta, ustanovitelja ameriške velevlasti. 18 m visoke glave bodo gledale z višine 2000 m daleč tja po deželi, vidne že iz velikih daljav številnim izletnikom z vzhoda in juga, ki potujejo tod mimo v nacionalni park Yellowstone občudovat neštete vroče vrelce in se nekoliko pozabavati s priljudnimi medvedi, ki ustavljajo avtomobile, da si izprosijo sladkočkov in slaščic. Vsekakor je misel, preobraziti skalnato goro v nacionalen spomenik, drzna in po mnenju Amerikancev samih še drznejša od zamisli egipčanskih piramid.

Nove ceste, nova mesta.

Odpravimo se v Evropo. Evropa se ne more kosati z Ameriko, a se vkljub temu ponaša z deli, ki dajo njenim tehničnim

vem mestu se dvigujejo nove naselbine, ki jih je krepka volja kar čez noč pričarala na dan. Kjer so se pasle spomladi ovce in mulile pičlo travo, kjer je puhtela poletni iz vročih tal vročina, nasičena z nevarnimi mrzličarji, vozijo sedaj ceste, ob njih pa stoje javna poslopja in zasebne hiše, preproste v zamisli in udobne, leže polja z valujočim zlatim žitom. Pet novih mestec s številnimi oddelki, nosečimi imena naših krajev, znanih iz svetovne vojne, so vzkli preko noči iz dotlej nerodovitnih tal: Littoria, Sabaudia, Pontinia, Aprilia in Pomezia. Slike posameznih mest so prinašali razni tedniki ob priliki njihovega odkritja, tudi naš Koledar je pred leti (1934.) priobčil nekaj slik iz prav tedaj zgrajene Littorie. Izpremeniti po toliko neuspešnih poskusih —

Pred leti brod, sedaj most za železnico, avtomobile in kolesarje, spajajoč otoka Seeland in Falster.

zmožnostim najboljše izpričevalo. Ne bomo navajali na tem mestu vzornih cest. Z motorizacijo vozil se je prenesel promet z železniških tračnic zopet na ceste, ki mora biti seveda široka, gladka in breprašna, če hoče zadostiti sodobnim prometnim zahtevam. Vse države posvečajo največjo pažnjo cestam, in da prvakuje med temi naša država, bi znal potrditi, kdor koli je preizkušal z lastnim avtomobilom ceste v tujini in naše.

Taka široka in udobna cesta nas pripelje kmalu do cilja. Južno od naše prestolnice se je še pred nedavnim časom razprostiralo med morjem in lepinskim gorovjem do 20 km široko močvirje, pontinsko imenovano. To močvirje je izginilo in na njego-

omenimo naj načrte, pretoke, zatvornice in črpalnice konzula Marka Kornelija Cethega, Julija Cezarja, cesarja Teoderika, papežev Evgena IV., Pija II., Leona X. in pozneje Napoleona — tako razsežno, ne samo neplodno, marveč tudi vso okolico z mrzlico ogrožajoče ozemlje v rodoviten svet, pomeni mojstrovino najmodernejših tehnik.

Izsušeno morje.

Hajdi na sever! Največji morski zaliv na Holandskem, tako zvano Zuidersko morje, so — ni dolgo temu — kratko malo zasuli. Merilo je približno 3400 km² (nekaj manj kot površina istrske pokrajine — 3718 km²), bilo do 6 m plitvo, zato nedostop-

no večjim parnikom. Velikanski zasip od otoka Wieringen-a do obeh obal je najprej zaprl zaliv proti Severnemu morju. Z zasipavanjem, zatvornicami in prekopi so dokončno pridobili 200.000 ha novine. Kjer so še pred kratkim plule jadrnice, kjer so nastavljali ribiči mreže, leže sedaj niivje in pašniki. Res je zahtevala izsušitev Zuiderškega morja ogromnega denarja in naporenega večletnega dela, toda tako obsežno ozemlje pomeni lepo pridobitev za državo, kakršna je Holandska. Koliko tehničnega znanja tiči v tem veledelu, ki mu je uspelo naravnost čarodejstvo, preobraziti mornarje in ribiče v poljedelce.

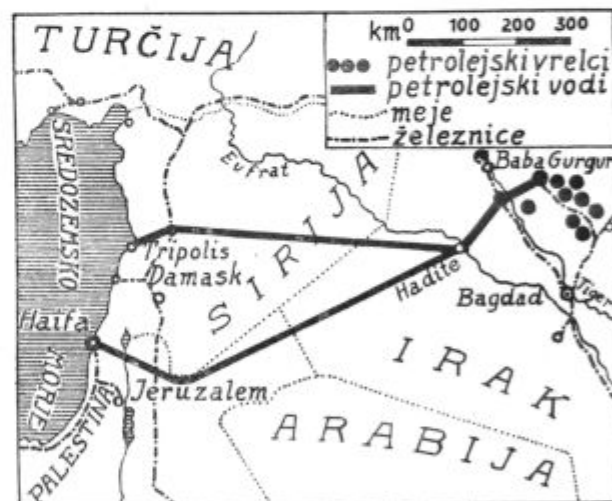
Danska mostova.

Severovzhodno od Holandije leži Danska, ki jo sestavlja en polotok in 495 otokov in otočičev, od katerih je pa le 111 obljude-nih. Ako seštejemo obrežno črto vseh teh večjih in manjših otokov, dobimo skupno dolžino 7437 km. Take razmere kličejo naravnost po mostovih, kajti promet z brodom, pa bodi še tak, da sprejme nase cel vlak in ga pripelje do tračnic na drugem bregu, je le preveč zamuden in zlasti ob viharnem vremenu neprijeten. V zadnjem času so dogradili Danci dva mostova, ki sta oba pravi tehnični čudi, seveda če jih gledamo skozi evropske naočnike in si ne ostrimo pogleda z amerškimi. Leta 1935. je bil izročen prometu most čez Mali Belt, ožino med jütlandskim polotokom in otokom Fünen. Stoji na štirih stebrih, zgrajenih sredi morja, nad katerim se dviga v višini 33 m. Most je dolg 1200 m, srednji najdaljši razpon meri 220 m, stal je 40 mil. danskih kron. Uporabili so 15.000 ton jekla in 24.000 ton cementa. Dve leti pozneje, v septembru 1937., so otvorili po štiriletnem delu most med obema otokoma Seelandom in Falster-jem. Ta most je največji v Evropi. Meri 3270 m. Na 51 masivnih betonskih stebrih, postavljenih v morje v razdalji 60 m, sloni jekleno ogrodje 26 m visoko nad gladino. Uporabili so zanj 20.000 ton jekla, 100.000 m³ betona. Stal je kake tri milijone manj ko prvi. Poleg železniškega tira vodi cesta za avtomobile, dopušča promet v obe smeri, in poleg te je še pot za kolesarje, kajti vsi Danci so kolesarji in poznavalci trde, da pride otrok že s kolesom na svet.

Črna reka kamenega clja.

Čas hiti. Preden zaključimo ta članek, si še lahko ogledamo v naši bližini — ne pozabimo, da živimo v dobi letal, ki nam tako lepo krajša in krči daljave — gigantsko napravo, pri kateri so se uporabile vse pridob-

bitve najnovejše tehnike. V divjem, pustem Kurdistanu (Prednja Azija) leži vasica Kirkuk z neštetiimi petrolejskimi vrelci. Legenda pravi, da je tu dobil Noe potrebno smolo za svojo barko. Družbe, ki so se bile polastile teh vrelcev, so spravljale napoljne pločevinaste vrče skozi puščavo na osliih in kamelah v Bagdad, po reki Tigrisu navzdol do Basre, prelivale posode v petrolejske parnike, pošiljali jih po Perzijskem zalivu mimo Arabije skozi adensko ožino in sueški prekop (plačaj pristojbino za vsako tono in vsakega človeka!) in se zavedele v Sredozemskem morju, da ne more njihovo blago tekrovati na svetovnem trgu recimo z ruskim petrolejem prav radi prevelikih prevoznih stroškov. In prišlo je nekemu inženirju na um, da bi se dal spraviti petrolej po posebnem vodu od vrelcev naravnost do Sredozemskega morja, čeprav na tako veliko daljavo in še skozi stepe Čal in puščavo Čof. Misel je vsem ugajala. Ker se pri takem podjetju ne gleda na stroške, so se takoj lotili dela. Ze 15. januarja 1935, je mladi iraški kralj slovesno otvoril petrolejski vod. Do Evfrata (Hadite) je vod enoten (400 km), od tu gre severni francoski odcep skozi Sirijo do mesta Tripolis-a (580 km), južni angleški pa skozi Transjordanijo

Petrojski vod od vrelcev v Kurdistanu do obali Sredozemskega morja.

in Palestino v Haifo (710 km). Posebni stroji so kopali jarke in 20.000 delavcev, med temi specialisti z vsega sveta, je polagalo cevi (1900 km) v zemljo. Gostost olja je zahtevala, da se uvrsti dvanajst črpalnic z 245 Dieslovimi motorji (22.500 konjskih sil). Vod mora medpotoma premagati višine (Amonitsko gorovje) do 1000 m in se spušča nato 1300 m globoko do Jordana. Naprava je stala 10 milijonov funtov sterlingov. Po vodu priteče na leto olja za 4 milijone ton do cilja in se izliva ali naravnost v petrolejske par-

nike ali pa v posebne nabiralnike (cisterne) s prostornino po 40.000 hl. Takih nabiralnikov je v Haifi 15.

Končujemo. Spis ni izčrpen. Navedli smo le nekaj velikih del zadnjega časa, ker ve-

mo, da se bomo morali še večkrat vrniti k temu predmetu. Človeški duh ne miruje. Tehnika mu je postala izborna in zvesta pomočnica, z njo premaga vse težkoče in premosti vse zapreke.

Ivo Dren: **Nova jutra.**

Vsako jutro planem v dan
barve in oblik željan.
Živa žeja novih luči
in prigod me sladko muči.

Noč je vzela stari svet,
v novega strmim zavzet;
v rosi, ko me še ne slutí,
se mu bližam z vsemi čuti.

V soncu se naslanjam z njim,
še v nevihti bogatim.
Vsaka ura, vsaka mera
me zadivlja do večera.

Srkam blagi, polni kras;
tu ni časa za dolgčas
ne za tožbe — še bolesti
utrjajo na dolgi cesti.

Z mano, draga, v ta napoj,
z mano, deca, v luč in soj!
Še nas bodo zarje mile
v čare novih dni budile.

Hasan naj čisti čevlje.

Italijanski spisal Bruno Corra.

Bruno Ginanni Corradini se je rodil 1. 1892, v Raveni. Glavni njegovi spisi so: *Con mani di vetro* (lirika), *Sam Dunn è morto* (povest 1914), *Perché ho ucciso mia moglie* (roman 1918), *Femmina bionda* (roman 1920), *I matrimoni gialli* (novele 1927), *Irene*, primo premio di bellezza (roman 1931) in *Amore d'Oriente* (novele 1933).

V svojem šestem letu je zvedel Hasanček, za kaj so ga bili namenili. Njegov oče Abas, boab t. j. hišnik velike hiše v Muskiju, arabskem predmestju Kahire, mu je dejal neko jutro v kratkem, a tem pomembnejšem govoru: «Hasan, ti sneš na moje stroške vsak dan štiri velike skledе boba. Dosegel si šesto leto. Čas je, da si sam služiš svoj kruh. Tu imaš ščet in škatlo loščila! Odslej snaži farengijem čevlje! Pojdi, Hasan!» In hišnik Abas, svet mož — v znak romanja v Meko je nosil zelen turban — je dal svojemu sinu ščet in škatlo in za spodbudo, ker se je deček še vedno obotavljal in se ni zganil z mesta, še brco.

Hasan je odbrzel. Desnica mu je tiščala ščet, levica škatlo. Ves srečen je premeril s svojimi majhnimi koraki najprej četrt zlatarjev, kjer so mu doneli na uho od povsod in neprenehoma udarci majhnih klavir, nato oddelek, ki ga je vonj po ambri, rožah in jasminu izdajal za središče dišavarnic, dokler ni bil dospel na glavno muskisko

ulico. Tu so se prerivali Arabci in zamorci sredi najhujšega in naravnost glušečega krika raznih razprodajalcev dinj, sladkarij in manzula. Hasanček je bil zelo srečen. Niti z najmodrejšim šejkom, niti z najbogatejšim pašo bi ne bil menjal. Topel zrak je božal njegovo pod modro bombažasto srajco skoraj nago telo. Bose noge so uživale ob vsakem koraku gorkoto zemlje. Oster vonj po dišavah je prijetno del njegovemu nosku. Ne da bi se zavedal, je hodil vedno dalje.

Ko je bil že zapustil preglasno in nečedno muskisko predmestje, se je spomnil Hasan besed svojega očeta. Srce se mu je stisnilo. Nevolja do novega poklica je zadrževala njegov korak in le spomin na očetovo brco ga je gnal dalje. Brez posebnega veselja se je približeval evropskemu mestnemu delu, kjer žive beli neverniki, farengiji, edini ljudje, ki nosijo čevlje. Ko se je ustavil pred velikim hotelom blizu opernega vrta, je šele doumel, s kakimi neznanskimi težkočami se bo moral boriti v poklicu, ki mu ga je bil oče vsilil. Spoznal je takoj, da ni pravega razmerja med čevlji, ki se pojavljajo po ulicah in med njihovimi snažilci. Teh je bilo neprimerno več. Kadar so zapuščali trije ali štirje farengiji hotel, vedno se je navalilo nanje petdeset s ščetjo in loščilom opremljenih škrateljčkov. Pogumno se je pomešal Hasan mednje. Toda deležen je bil le udar-

cev, ki so mu jih naklanjali s ščetjo po glavi njegovi večji poklicni tovariši iz gole nevoščljivosti. Poleg tega mu je obteževal način hoje gospodov, ki so stopali s tako trdimi, strumnimi in naglimi koraki, kakor bi jih kdo podil, nalogo, ujeti njihove noge.

Tako je omahoval ubogi Hasanček, lačen in preplašen ves dan med sharijskimi hoteli in med ghezireškimi vilami. Ustavljaj se je na križiščih, kjer ga je blazno drvenje avtomobilov nekoliko odvrčalo od more nedosegljivih nog in čevljev. Ob mraku se je mudil na mostu, imenovanem Kasr el Nil. V muskiskem predmestju je dajal sončni zahod znamenje, naj se ustavi vsakotero delo, tu se je pa zdelo, da se prav zvečer veča promet. Vedno več vozil, ki so z žarnicami razsvetljevala ulico daleč pred sabo, je švigalo mimo, da se je gledalcu kar vrtelo v glavi. Hasanček je postajal vedno bolj zmeden in opominjajočemu kruljenju po trebuhu se je pridružila še občutna bolečina.

Misel, da mora na vsak način oznažiti par čevljev, ga je bila popolnoma prevzela. Pomikal se je po pločnikih na mostu. Ni gledal v obraze, ni gledal na obleko mimoHITEČIH, oči je upiral edino le na njihove noge. S pravo gorečnostjo je skočil k osebami, ki so čakale na voz ali na cestno železnico. Zaman. Dobival je le brce in palice. Prstki njegove desnice so krčevito stiskali ščet, kakor bi držali nožev držaj. Tu in tam, na desno in na levo, povsod so bile noge, toda niti enega samega para čevljev ni utegnili doseči. Zmeden in truden se je opotekal dalje. Iskal je čevljev. Slednjič jih je tudi našel v temni uličici med ezbekiškimi trgovinami in sharijskim delom, kjer se jih je še najmanj nadejal.

Kakor hitro je zagledal noge na pločniku ob zidu, se je zagnal nadnje z dvignjeno ščetjo. Najprej se jih je lotil nekam boječe, kajti vedno se mu je zdelo, da že čuje žvižg palice nad glavo. Toda ne. Noge so bile naravnost vzorne. Bili so čevlji, kakršnih si ni mogel želeči boljših, bili so zaprašeni in potrpežljivi. Pustili so se čistiti po Hasanu, da ne umre za lakoto. Polagoma je delovala njegova ščet hitreje, bolj prepričano in bolj navdušeno. Vkljub mraku so se čevlji svetlili. Slednjič se je dvignil Hasan, da pogleda gospodu v obraz in da prejme svoje plačilo. Toda ves odrevenel je opazil: gospod ni imel obraza, ni imel niti glave, bil je lesen, oblečen stvor ob vходу k arabskemu krojaču.

Hasana je to popolnoma strlo. Vrgel se je na tla in se razjokal. Jokal je, vpil, stokal in ihtel. V izrazu njegove bolesti je tičala vsa tista stara bol egipčanske duše, razo-

čaranje ljudstva, ki sanja ko kralj, živi pa ko berač.

Hasanova bolest je bila tako glasna, da ni v začetku niti slišal, kako sta se bila tik njega ustavila farengija in ga po angleški vprašala, kaj mu je. Slednjič je Hasan odgovoril, pri tem pa še glasneje vpil in se trkal s pestmi po želodcu. Novec je padel poleg njega na tlak in ljubko je zazvenel zvok v njegovem ušesu. Neznana gospoda sta odšla, nadaljevala svoj razgovor. Z roko je pokrival Hasan novce, ne da bi se ga bil upal ogledati. Koliko piastrov je utegnilo biti? Eden? Dva? Trije? Pobral je novce. Bil je srebrnik: pet piastrov! Hasan je poskočil, vzbočil prsi in odkorakal ponosno ko kak pav. Dejstvo, da je postal bogat, mu je nalagalo posebne dolžnosti, zato se je pa tudi vedel tako praznično, tako slovesno.

Korakal je pod ezbekiškim stebriščem in se zamaknil v razstavljen krasoto: bob v kisu, mesni izrezki s česnom, čarobni medenjaki. Čeprav ga je mučil glad, se ni mogel odločiti. Odkar je imel petačo, se je prevzel. Kateremu trgovcu naj nakloni čast, da postreže malemu bogatemu Hasanu! Nič drugega mu ne bo treba odslej ko jokati in že se usujejo nanj piastri! Po daljšem omahovanju je kupil čašico buse, košček medenjaka, skledo boba in še eno skledo boba. Nato je sedel na tla, naslonil hrbet ob stber in se zagledal v pestro množico. Sanjalo se mu je, da je postal hišnik, kakršen je bil njegov oče, le v mnogo večjem in lepšem posloplju, približno v tako veliki stavbi kot je mošeja v mestni trdnjavi.

Tako je bil spoznal Hasan svoj pravi poklic in tako si je bil začrtal svoje nadaljnje delovanje. Čemu naj se še ukvarja s čistjenjem čevljev, ko mu pač zadostuje, da se vrže zvečer, ko zapuščajo farengiji gledališče, na tla in prejoče kakih pet minut na pločniku? Vedno se bo našel kak usmiljen tujec, ki podari nesrečnemu malemu Arabcu nekaj piastrov.

Poleg vseh drugih prednosti tega poklica se ni smela zametati okolnost, da ostane ščet vedno nova in škatla vedno polna. Kaj naj Hasan tudi začne s ščetjo in škatlo? Mislil si je, da se nekoč poroči in postane oče. Svojemu sinu da ime Abas. In kakor hitro doseže njegov sin šesto leto, mu poreče: «Abas, ti poješ na moje stroške po štiri velike sklede boba na dan. Dovršil si šesto leto. Skrajni čas je že, da si sam služiš svoj kruh. Tu imaš ščet in škatlo loščila. S tema moraš čistiti farengijem čevlje. Pojdi, Abas!»

Nato da sinu ščet in loščilo, ki ga nista prav nič stala, in kot spodbudo še brco.

Posebneža.

F. S.

V starih, dobrih časih, ko je življenje mirno teklo, ko ni bilo tako hude gonje in borbe za vsakdanji kruh kakor dandanes, se je našel tu pa tam kak posebnež, ki se je s svojimi čudaškimi lastnostmi razločeval od drugih ljudi. Dva taka originala sem poznal v svojih mladih letih; naj mi bo dovoljeno, da jima posvetim naslednje vrstice.

Stric Dreja.

Mož s podolgastim suhljatim obrazom, velikim nosom, z navzdol visečimi brki in navzven ukrivljenimi dolgimi nogami — to je bil stric Dreja. Kretal se je bolj počasi, hodil nekam nerodno. Govoril je bolj malo, a skoraj vedno «zasoljeno». Muhast je bil in poln burkastih domislekov. Sovaščani ga niso bog ve kaj obrajali, rekli so celo o njem, da je «malo na čez». V resnici pa je bil bolj brihten in navihan kakor kateri koli v vasi. Naj navedem samo nekaj njegovih šaljivih domislekov, ki naj spričujejo, kako je znal stric Dreja žigosati ljudske slabosti.

Občinski lovski najemnik, gospod iz trga v dolini, je bil najel mladega fanta za svojega lovskega čuvaja. Fant je bil silno ponosen na to svojo službo, da je smel s puško na rami hoditi okoli. Da bi svoje dostojanstvo še bolj dvignil, si je oskrbel klobuk z zelenim trakom in peresom divje ptice. Domišljeval si je, da je prvi in najodličnejši lovec v okraju in vedno se je hvalisal in bahal s svojim bistrim očesom in zanesljivo roko. «Če žival le zagledam, je že moja, je že padla», se je ob neki priliki ustil v družbi sovaščanov. Stric Dreja, ki je bil tudi med poslušalci, je nekaj časa molče poslušal fantovo širokoustenje. Ko mu je pa bilo tega bahanja preveč, se oglasi rekoč: «Kaj boš ti streljal, rit ti bom držal, pa je ne zadeneš.» — «Če si kaj moža, drži besedo, pa boš koj videl, kako znam jaz zadeti.» — «Če prav hočeš naj bo», pravi Dreja, stopi za fantov hrbet in ga prime z obema rokama za zadnjo plat rekoč: «Zdaj jo pa zadeni, če moreš.» Krohot navzočnih je bil plačilo bahaču. —

V nedeljo po končani službi božji so se vračali počasi možje od fare proti domu in se razgovarjali o raznih zadevah, ki so jih zanimale. Dohiti jih stric Dreja in hoče mimo njih naprej.

«Počakaj no, Dreja, hodi z nami, nam boš kaj povedal, ti, ki si včasih tako hudo moder», se oglasi nekdo iz družbe.

Dreja, ki je občutil prikriti zasmeh v teh besedah, reče počasi: «Saj bi vam res imel nekaj povedati, pa mi ne boste verjeli.»

«Zakaj bi ti ne verjeli, le na dan z novico.»

«Preteklo noč», pravi Dreja, «je naša plavka storila.»

«To ni nič čudnega, to ti vsak lahko verjame», mu nekdo seže v besedo.

«Res je, nič ni čudnega, če se je plavka otelila, a čudno je to, da ima teliček tam rep, kjer ima mati plavka glavo.»

«Ha, ha, ha! Dreja, ta pa je le predebela, take smeš kvečemu norcem pripovedovati.»

«Saj sem vedel, da mi ne boste verjeli, pa je vendar res. Stavim z vami liter žganja, da sem resnico govoril», odvrne Dreja.

«Že velja, že velja, stavo sprejmemo», hite možje zatrjevati.

«Dobro, prepričali se boste, da nisem lagal.»

Ko se je družba približala vasi, jo pelje Dreja v hlev k plavki. Krava je bila privezana k jaslim in je imela glavo pri jasliah. Teliček je bil poleg nje za ograjo pri steni, a je stal tako, da je imel rep obrjen proti jaslim in glavo proč od njih. Prostor za ograjo je bil namreč tako ozek, da se tele ni moglo obračati.

«Glejte, možje», pravi Dreja, «prepričajte se sami, da sem resnico govoril. Teliček ima na tisti strani rep, kjer ima krava glavo.»

Sram je bilo mož, s kislim obrazom so morali priznati, da je Dreja stavo dobil.

«Presneti Dreja, grdo nas je nabrisal», je pripomnil nekdo, ko so se možje z grenkim nasmehom razhajali. —

Neko nedeljo je župnik v cerkvi hudo grajal lahkoverno domače ženstvo, ki veruje v vraže in praznoverje ter hodi daleč tja dol v M. v goriški okolici k neki vedeževalki, ki jim za dobro plačilo laže in natvezuje izmišljotine: kako se godi njihovim pokojnikom na onem svetu, kako se jim lahko pomaga in jih reši trpljenja v vicah.

Dreja je to pridigo pazljivo poslušal. Ko je prišel domov, je rekel domačim, da mu neki notranji glas prigovarja, naj gre jutri na božjo pot v mesto. In res, drugo jutro se dvigne na vse zgodaj, zavije štruco masla in izdaten kos domačega sira v ruto, vzame palico in hajd! proti jugu. Še pred večerom prispe v mesto in vstopi v nekdanjo staro gostilno «Pri Rajhu» na Kornu, kjer so se navadno ustavljali gorski vozniki in potniki. Naroči si četrť vina in kos kruha, odreže si sira in se odpravi, použivši to skromno večerjo, na gostilniški hlev brezplačno prenočevati.

Drugo jutro vstane zarana in se napoti v M. Brez težave je poizvedel, kje stanuje znana vedeževalka. Sprejela ga je lepo opravljena debelušna ženska srednje starosti. Dreja je povedal, da bi rad govoril z gospo, ki vidi na drugi svet in ve, kako se umrlim godi ter kako se jim lahko pomaga.

«Prav ste prišli, to sem jaz. Le povejte, kaj želite izvedeti», pravi gospa.

«Glas o vaši izredni zmožnosti se je razširil daleč po svetu in jaz prihajam iz daljnega kraja s prošnjo, da bi mi povedali, kako se godi na onem svetu mojemu očetu in kako bi se mu pomagalo», odgovori Dreja. Gospa ga je vprašala, kako se je njegov oče imenoval in odkod je bil doma. Nato mu je rekla, naj nekoliko počaka. Stopila je za pregrinjalo v kotu sobe, zažgala neko kadijo in mrmrala nerazumne besede. Vrnivši se k Dreju, reče:

«Vaš oče je v vicah in hudo trpi. Trpljenja ga lahko rešite, če plačate pet goldinarjev za sv. maše. Denar pa morate meni izročiti, da ga oddam nekemu pobožnemu, svetemu redovniku, ki vedno mašuje za verne duše v vicah. Seveda zame, ki posredujem pri tem dobrem delu, bo tudi treba kakšen darček», in pri teh besedah je švignila z očmi na culo, ki jo je imel Dreja na kolenih.

Dreja je dosegel svoj namen. Ves ogor-

Gabriele d'Annunzio, največji sodobni ital. pesnik, je umrl 1. marca 1938. v Gardonu (roj. 12. marca 1863. v Pescari). Njegova dela so: pesnitve (trije zvezki), romani (7) in igre (10). Odlikoval se je tudi kot junak v svetovni vojni, poletel 1. 1918. na Dunaj in zasedel 1. 1919. Fiume.

čen vstane in žensko grdo gledajoč pravi: «Veš, kaj ti povem? Ti si grda sleparka, ki naše lahkoverne ženske s svojimi lažmi slepariš in jih grdo izkoriščaš. Moj oče je živ in zdrav in pase doma krave.» Po teh besedah jo hitro pobriše iz sobe in odkoraka proti mestu. Tu proda svojo štruco masla, se v gostilni pošteno okrepča s sirom, kruhom in vinom ter jo ves zadovoljen, da je dosegel, kar je nameraval, ureže proti domu, kamor je kasno zvečer srečno dospel.

Drugi dan je pripovedoval domačim svojo zgodbo, ki se je hitro razširila po vsi vasi, in prihodnjo nedeljo po vsi fari. Vsi so se veselili, da je Dreja brezvestno sleparko razkrinkal. Ženske, ki so jo bile obiskale, so se sedaj sramovale, druge so se jim smejale. Nobeni pa ni več prišlo na misel, da bi se še zatekla k vedeževalki.

Jôtan.

Tako smo ga imenovali otroci. Najbrže mu je bilo ime Johan, pa smo mu ga mi skvarili v Jôtan. Ni bil domačin, doma je bil tam nekje z vzhodnih hribov. Prihajal pa je v naše kraje vsako leto nekajkrat. Na hrbtu je nosil iz finih viter spleten oprtnik z lesenim pokrovom. V tem košu je nosil vse svoje imetje. Ko sem ga jaz spoznal, je bil že v letih in redkobeseden; stopal je previdno in počasi. Čistil in popravljajl je kmetom stenske ure, a ne za denar, pač pa za dobro hrano. Neizrečno je ljubil dobro in obilno jed. Če se je zgodilo, da ni imel dela in zasluzka, je tudi prosjačil hrano.

Pripetilo se je, da je pri nas popravljajl staro stensko uro. Za plačilo si je izprosil sladkega mleka, košček masla in potrebno pripravo, da si na našem ognjišču skuha močnik. Moko je imel s seboj. Skuhal si je koruzni močnik zabeljen z mlekom in maslom in sicer v množini, ki bi zadostovala za srednje veliko družino. Otroci smo zvedavo opazovali njegovo kuharsko spretnost.

Ko se je pripravljena jed nekoliko ohladila, zajaha naš junak kuhinjsko klop in pritegne polno skledo med kolena. In zdaj bi ga bilo treba videti! Obraz se mu je ubral v prijazne gube, izraz zadovoljstva in blaženstva se je po njem razlil. Z zbranim duhom in počasi je prišlo zanj najvažnejše opravilo. Zajemajoč je potegoval z žlico zdaj ob levi, zdaj ob desni strani sklede in s prijetnim občutkom užival slastno jed. Nepretrgoma in z vdano vztrajnostjo je praznil skledo in jo tako lepo postrgal, da je bila kakor že pomita. Po dovršenem prijetnem opravilu se je zadovoljno oddahnil rekoč: «Dabra je blu, če tuđ ne tku kakor u Š.»

Moja sestra, radovedna kakor vse ženske, ga hjtro poppraša: «Kako pa je bilo v Š.? Povejte nam!»

Zdi se, da sta bila zužita jed in obujeni spomin na nekdanje dobrote spravila Jôtana v dobro voljo, da je proti svoji navadi postal zgovoren in začel brez obotavljanja pripovedovati:

«Je blu glih na pustn tark. Sm biu dal na R. pa sm je ma fršmagalu, da sa m dal za kasila nauadna usakdajne id. Ki. se če, ledije sa tu bol rivni n ne vabrajtaje p'stá. Hentaj, sm s mislu, na pustn tark b se spadabila, deb člavk ki dabrga snidu. Tam gar u Š. sa še trdni kmeti, gar gvišna p'stá bol vabrajtaje. Papaudne sm lizu gar prot Š. Prot večeru sm pršu h te prej hiš pa sm vodzunaj uohau, če b ki dišalu, pa ni neč dišalu. Sm stopu h druj hiš in sm uohau, pa ni tudi neč dišalu. Pa sm šu h treič hiš in sm uohou, pa je zadišalu. Stopu sm v hiša in sm djav: «Dabr večer Buh dej!» «Buh ga dej!», sa djal. «Prosm, al b mogu pr uas prenačit?» sm djav. «O ja», sa djal, «se s glih prou pršu, nam boš jutre ura papraju.» Patle sm pastaju kaš za urata in sm sedu na kluop n sm čakau. Kmalu je bla večerje skuhana. Najprej sa m dal ana sklida kaše. Mat nebeška, kaku j blu tu dabru! Sm idu, idu in sm use paidu. Patle sa m dal ana sklida budelj z vacvirči. Še sam cesar ni idu ku dabrih. Sm idu, idu, in sm use paidu. Zdej sm biu pa pouhn prou da grla n me je

že tiščalu u tribhu. In patle sa m dal še svinjska mesu. Svita nebisa, svinjsku mesu — a jest nism magu več ist! Pa sm djau: stopm mal von, bom patle mesu snidu. Pa sm šou von in sm se skataliu dal pa n griv in m je tribh mal splahnu. Patle sm še stopu za n grm in se mal vačedu, pa j blu hitra bulš. Ka sm pršu nazaj, sm še use mesu paidu. To je blu kakr na nebiška uohcet; nkul na bam pazabu na ta pustn tark u Š.»

Leto za tem se je bila Jôtanu pri njegovem opraviu grdo nakuhala. V sosednji vasi D. je popravljal nekemu kmetu uro. Gospodinja mu je dala za večerjo kislega médenega mleka, fižola in rženega kruha. Ta jed je Jôtanu zelo ugajala in privoščil si je je v prav obilni meri. Po večerji je šel na skedenj v slamo spat. Ponoči se zasliši s skednja obupno vpitje: «O, Ježeš, o Ježeš, pamagajte, pamagajte!» Preplašena družina prihiti z lučjo na skedenj in vpraša Jôtana, kaj mu je. «Ldje bažji, pomagajte, poknem, poknem!» Zaužita večerja je namreč reveža hudo napenjala. «Kako naj ti pomagamo?» ga vprašajo. «Zvezajte me, zvezajte me!» prosi trpin. Zvežejo ga z vrvjo nekajkrat čez trebuh in ga potem vprašajo: ««Ali ti je kaj bolje?» «Bujš ni neč, pa bol gvišna je», odvrne Jôtan pomirjen.

Umetnost, ki je pri nas ne poznamo, ker nimamo snega. - Sneženi kip mladega Sveda v Stockholmu.

Kip kiparja Kormisa na opernem trgu v Frankfurtu ob M. v prid dobrotelosti.

Odmevi s svetovne razstave.

Skušnjave.

Ob koncu l. 1936. in v začetku l. 1937 je po Italiji zaprežalo na človeka vse polno skušnjav. Povsod so v človeka drezala vabila na svetovno razstavo, ki se je pripravljala v Parizu. Lepakj so opozarjali nanjo. Listi so poročali o pripravah, zlasti o delih v italijanskem paviljonu ob Seini. Potovalni uradi so razglašali proračune o skupnih zletih na razstavo. Po gostilnah, kavarnah in tramvajih so posebni kartoni ponujali znižano vožnjo skozi Italijo, Švico in Francijo. Človeka, ki je slabotno bitje in takim dražljajem rad podlega, je razstava neprestano od vseh strani oblegala, se mu vsiljivo ponujala, mu tipala po denarnici, segala v njegove sanje.

Sprva poveseš glavo pred takimi naskoki, češ: «To ni zame.» A naskoki se potvoje in potroje. Po listih se zašopirijo načrti obširnega razstavišča, slike prvih paviljonov, popisi novih priprav, natančni urniki prvih zletov. Roka se ti nehote skrči k listnici, preobračaš svoje bore bankovce, strižeš svoje redne izdatke — in že si podlegel skušnjavi. Sirena te je omrežila. Dremlješ v vlaku in drdraš proti zapadu.

Prihod.

Milano je za nami. Drčimo proti Domodossoli. Lago Maggiore se svetlika v nočnih lučkah. Skozi predor šinemo v Švico. Tu goni vse vlake elektrika. Sprevodniki govorijo vsaj tri jezike, kakor bi bili vsi trije njih materni jeziki. Vrhovi se belijo v snegu. Ženevsko jezero se zasvetlika v prvi zarji. V Vallorbi, med Švico in Francijo, ti uradnik z veliko usnjeno torbo v vlaku proda frankov nič koliko, če si jih želiš.

Čez Juro zavozimo med francoske griče, trge in vasi. Na postaji v Dijonu urejuje promet mogočen glas iz zvočnikov, ki imajo podobe trobent, s kakršnimi bodo angeli na sodni dan razglašali sodbo. Kmalu se približamo mirni Seini. Zdravimo čeznjo. Včasih jo spremljamo. Množijo se ob njej kopališča in naprave plavalnih in veslaških društev. Zdaj smo ji čisto blizu, a je ne vidimo več. Sredmestne stavbe nam jo skrivajo. V Parizu smo.

Vlak obstane na Lijonski postaji. Oko mi obtiči na potniški posvetovalnici, ki oznanja, da se pri njih govori francoski, angleški, italijanski, nemški, španski in — kdo bi verjel? — tudi «serbe-croate-slovène.» Dam spraviti prtljago in se vrnem v ta babilonski stolpič. Kupim po francosko mestni načrt in listam po njem. Prodajalec me gleda, nato me prekine v našem jeziku: «Opro-

stite, ali niste Slovenec?» Zazijam vanj. Ali nosim na čelu to Kajnovno znamenje? Ali imam detektive za petami? «In govorite vse te jezike?» — On skromno in uslužno pokima. Nastavi telefonsko slušalko, odgovarja francoski v razne smeri; oskrbi mi sobo v središču desnega brega.

Pred postajo se ozrem na to edinstveno zgradbo, ki je od zunaj bolj podobna gradu kakor postaji. Avtobus me odnese v Rue de Turbigo. Zablodim v par manjših ulic in že sem v Rue de Montmorency, v staroslavni taverni Nicolas Flamel, «v najstarejšem, l. 1407. zgrajenem gostišču, ki velja za zgodovinski spomenik». Danes ga spetno vodi pariški Italijan Leone Salvi, ki se mi je kmalu razodel kot živa kronika.

Zvečer zakrožim po mestu. Celotna slika se od l. 1912., ko sem si ga več mesecev ogledoval, ni kdo ve kaj spremenila. Dva vrelca luči vabita oči: na vzhodu visoki, razsvetljeni spomenik na Bastiljskem trgu, na zapadu razkošno plameneča — svetovna razstava. Nocoj ne utegnem do nje. Jutri, jutri...

Prvi vtiski.

Drugo jutro se velemesta naglo otresem. Da me ne bi zajelo in premamilo, šinem v podzemski rov. V razsvetljene, lončeno obokane prostore prihrumi električni podzemski zmaj «Métro»; požre nas vse, kolikor nas stopa po pločniku, in že jo smukamo pod Parizom proti zapadu. Podzemске postaje, ki vodijo v razstavo, so posebej označene. Izberem si «Trocadéro», glavni vhod v razstavo. Ljudje se prehitujejo po svetlih hodnikih. Stopim na tekoče stopnice in ker se še sam prestopam navzgor, pridem dvakrat prej nego stoječi potniki v sonce.

Na Trokaderskem trgu se dviga petdeset metrov v zrak spomenik miru in ob njem vihrajo zastave dva in štiridesetih držav, zastopanih na razstavi. Po stebru, ki spominja na Trajanov steber v Rimu, se v zlatih črkah vijejo imena velikih apostolov miru. Pod njim se v nekakšnem svetišču miru omenjajo grozote vojne in prizadevanje vseh mirovnih društev na svetu.

Splošno podobo razstave sem imel že prej v glavi. Po črtežih se zdi, kakor da sta dve ogromni letali prileteli z juga in se na krivini Seine, kjer njen lok zavije proti jugozapadu, spustili na reko, večje v severozahodni legi, z glavo na trokaderskih vrtovih, s trupom in krili na Seini in z repom na Martovem polju, manjše tik njega, v severni legi, z glavo na Avenue Alexandre III, s truplom in s krilj na Seini in mostu Alek-

sandra III. in z repom na Invalidski esplanadi.

Ko zdaj stojim v soncu na visoki terasi med obema beljima kriloma nove trokaderske palače in imam pred seboj vseh sto hektarjev razstavnega prostora, zajetega v mnogoličen obod sedmih kilometrov in pol, me ta slika prevzame vse drugače kakor prej v načrtih in moram Francozom zavistno priznati, da so znali lego svojega mesta za prireditev izborno izrabiti.

Kam naj krenem najprej? Radovednost me žene v paviljon dežele, iz katere prihajam, v Italijo. Mimo zelenih gred in šumečih vodometov stopim na Jenski most in po levem bregu Seine proti vodi. Vsa razstava stoji v znamenju moderne umetnosti in tehnike. Italijanski oddelek to prav odločno poudarja. Na mogočnem podstavku se dviga tik nad Seino silen jezdec na krepkem konju — genij fašizma, delo Giorgia Gorija. Za njim kipi štirideset metrov pod nebo dostojanstven, širok stolp, ki ga je zasnoval Marcello Piacenti. S poudarjeno kvadraturu stavba učinkovito podčrtava svojo rimsko monumentalnost in izraža trdno voljo nove Italije, da se v zboru držav po svoje uveljavi.

V pritličju te objame množica novih izumov, zlasti strojev in motorjev, ki so vse v obratu in pričajo, da Italija svojo neodvisnost od tujine v tem področju neznansko stopnjuje. Človek strmi. Rad bi stal in se poglobil v nazorno popisane skrivnosti teh čudežnih kotlov, cevi, ročic in zamašnjakov, a mora naprej. Prostorno notranje dvorišče združuje glavne simbole nove italijanske moči: boginja Roma, načelnik vlade, črne srajce. Stroga, močna umetnost mogočno vpliva na množico, ki stopa mimo v začudenem zavzetju.

V pritličju vidimo italijanske kolonije. Posebni prostori so odkazani tisku, propagandi in turizmu. Velikanske fotografije, plastični modeli in risbe predočujejo vse novejšje italijanske pridobitve v področju javnih del, zlasti v osuševanju močvirij, v graditvi novih mest in vasi ter v skrbi za mladino.

Ob dveh brezplačnih dvigalih se ljudje neprestano prerivajo, da pridejo na vrsto in se potegnejo v višja nadstropja. Tudi stopnice so polne občinstva, ki hiti v dvorane in hodnike, da si ogleda bogate umetniške zbirke. Italijanska restavracija je ob tej uri zaprta, a razstavljenе kuhinjske dobrote so tako mikavne, da se človeku sline cedijo. Opoldne in zvečer se lahko od blizu ogleduješ, kako ti pripravljajo okusen obed.

Med znanci in prijatelji.

Vrnimo se proti vходу in ozrmo se v Jugoslavijo! Celotni vtis paviljona: vedra

preprostost. V prvi in drugi dvorani se seznanimo s slikarji in kiparji. Najizrazitejša so dela, ki rijejo v človeka in njegovo dušo, v večno uganko življenja. Slovenska dela so sorazmerno zastopana, vendar bi jih bilo lahko več. Drugod stoje povečane fotografije mest, obal, gorskih krajev in letovišč. Mnogo je izdelkov umetne obrti iz lesa in lončenine, čipk, pletenin in poljskih pridelkov.

Les in lesna obrt, eden glavnih virov narodnega bogastva, sta osredotočena v posebni leseni zgradbi. Tu vidiš vse vrste lesa, spoznavaš vse načine njegove obdelave in uporabe. Uslužbenci postrežejo s čednimi, slikanimi, v Ljubljani tiskanimi knjižicami o Jugoslaviji v več tujih jezikih.

Če stopiš na teh mednarodnih tleh iz Italije naravnost v Jugoslavijo, se ti prav živo vsili prepričanje, da te dve državi drugo drugo srečno dopolnjujeta in da je gospodarsko in trgovsko prijateljstvo med njima trdno zasidrano v naravi sami.

Postojmo pred nemškim paviljonom, ki smo že dvakrat šli mimo njega! Stoji na najlepšem prostoru, na desnem bregu, na

Guglielmo Marconi, izumitelj brezžičnega brzojava in preds. ital. akademije, je umrl 19. julija 1937. Njegov rojstni dan 25. aprila (1873.) obhajamo kot državni praznik.

šproti italijanskemu, s pročeljem proti rusku. Dohod je nekaj veličastnega. Na vsaki strani velikega stopnišča se dviga iz bron ulita orjaška trojica nemških Adamov in Ev, ki jim iz udov srši nemška sila in krepost. Narod s takimi lastnostmi začasno lahko doživi največjo ponižanje, vedno se nanovo dvigne in napravi še večji korak naprej. Tu je vse «kolosalno»: štiri in petdeset metrov visoki stolp z nemškim orlom na vrhu, velika dvorana s svojevrstnimi okraski, razsežne slike nemških mest, tvornic in javnih naprav. Celo nemška družina in mnoge igrače imajo izredne mere. Nemški duh se javlja v mnogoterih novih pripravah za vsakovrstno znanstveno merjenje, v natančnih strojih za razne strokovne pango v prometnih gradbah ter v vsem, kar se tiče elektrike in radija.

Na strehi paviljona so cvetne grede in vrtovi. Nemške plavolaske so lagodno zleknjene v stolih in listajo po ilustriranih mesečnikih. S strehe se krasno vidi po vsej razstavi, ki se koplje v opoldanskem soncu. Nemški obrazi se samozadovoljno smehljajo. Z njih odseva neomajena vera v življenje in zlasti vera v večer obstoj nemškega naroda.

Primerjajmo!

Ravna pot iz Nemčije te privede prav kmalu na ruski prag. Francija je tu naredila čudež. Najhujšima nasprotnicama, Nemčiji in Rusiji, je odkazala najlepši prostor; obe sta si tu čisto blizu in če ju pogledaš s trokaterske terase na severu ali z Eiffelovega stolpa na jugu, se zazdi, kakor bi hiteli druga drugi v objem. Prireditelji razstave trdijo: «Kdor koli prestopi to ograjo, kjer je zbrano vse, kar ljudi druži, in nič tega, kar jih razdvaja, nikdar ne tvega, da bo tu ranjena njegova vera, njegovo domoljubje, njegovo prepričanje in njegovo plemo.» Z redkim darom strpnosti in človečnosti se je prirediteljem to posrečilo celo glede tako različnih udeležencev, kakor so Nemci in Rusi. Srebrni mladenič in srebrna mladenka, ki na visokem ruskem paviljonu dvigata srp in kladivo v jasnino, se zdi, da viharno pozdravljata šestorico plemenitih nemških Adamov in Ev v znamenju dela, napredka in bratstva.

Kakor v italijanski in nemški dere množica tudi v ruski paviljon. Vzmet, ki jo žene, je radovednost in želja po primerjanju. Prvič nastopa poveljna Rusija na takem mednarodnem kulturnem poprišču. Kako se je postavila? Kako je uspela? Na prvi pogled je jasno, da je hotela predočiti razliko med tehnično zastalostjo carske dobe in dvajsetletnim poveljnim delom v umetnosti, naobrazbi in tehniki. Pregledne table navajajo število šol, nepismenih ljudi, industrijskih obratov, socialnih ustanov pod carjem in

pod današnjo vlado. Starinska peč za kruh stoji poleg moderne naprave, kjer vidiš na enem kraju testo, zraven nepečene hlebce, ki se v krogu vrtijo, izginjajo v peč in prihajajo drugje pečeni iz nje.

Ruska umetnost ima močan propagandni poudarek, kakor je bilo videti tudi že na mednarodnih razstavah v Benetkah. Na velikem, iz samih dragih kamenin in draguljev mozaično sestavljenem zemljevidu razlaga predavatelj podzemsko bogastvo Rusije; važnejša središča žarijo v električni razsvetljavi. Za paviljonom je vrsta ruskih traktorjev in za njimi rdeče gledališče, kjer se na platnu predvajajo vojaške parade v Moskvi, ekspedicije na severni tečaj, osuševanje in obdelovanje obširnih ozemelj. Prizori so precej podobni tistim, ki se vidijo po nemških in italijanskih platnih.

Manjkajo seveda podatki o obsojencih in ustreljencih, o trpljenju nesrečnežev, ki se vladi zamerijo, o notranjih krčih ruske dežele, ki je nam zapadnjakom zaprta in tako odmaknjena, da si težko ustvarimo pravosliko o njej. Vse to ne sodi na razstavo.

Tu se nasprotja res dotikajo. Iz dežele uradno gojenega brezboštva ni dolga pot do Vatikana. Prvič v zgodovini vihra zastava svetega očeta na taki razstavi. Na visokem zvoniku stoji Marijin kip. V svetišču je zbrane mnogo novejše krščanske umetnosti. Katoliški misijoni razkazujejo svoje obširno delovanje, ki ima poleg verske velikansko narodopisno ceno. S posebno skrbjo so zbrane verske človekoljubne naprave: mladinske organizacije, krščanska ognjišča, bolnišnice, samostani.

In zopet dežela hudih nasprotij — Španija. Paviljon je postavljen v imenu republikanske vlade, a med tem sta dve tretjini dežele prešli v Francove roke. Santander in Bilbao sta tu republikanska, v resnici pa imata že drugega gospodarja. Razklanost dežele je precej občutna. To je dežela zevajočih ran. Vojna je nad njo razgrnila krvavo perot.

Po širnem svetu.

Za prehod iz države v državo ni treba ne potnega lista ne carinskih pregledov ne dolgega čakanja po obmejnih postajah. In vendar se človek tepe s časom, tudi če ima več dni na razpolago. Svet je tu tako zgoščen, da se hoja po razstavi včasih nehote spremeni v beganje po državah. Komaj se kje delj časa zagledaš, že se zaveš, da te čaka še toliko drugega, in kdo ve, ali utegneš videti vse, kar je gledanja vredno.

Tukajšnje soseščine so drugačne kakor na zemljevidu. Brž za Jugoslavijo vabi Argentiniya. To je čisto drugačen svet: veliki razgledi po Buenos-Airesu, nazorno prika-

žana zgodovina, svojske umetnine, rastline, živali, naprave javnega življenja. — Nizozemska razkazuje brušnje dijamantov, cerkveno umetnost, osuševanje Zuyderskega morja in svojo Indijo. — V norveškem paviljonu občuduješ ladje, steklenino, srebro, lončenino, sport in pokukaš v hišico za «week-end» (delopust). — Grčija ponuja cvetje in pridelke, odpira svoje delavnice, kaže razvoj stavbarstva od najstarejših časov do danes.

Poljska ima več zgradb. Upodobila se je v sedmih kipih svojih najslavnejših sinov. Notranjščina poljske hiše je prav tako zanimiva kakor novo пристanišče Gdynia ali znanstveno delo predsednika Mošičkega. V bližini šiva mladenka, ki so ji roke odrezane v zapestju, krasne vzorce in podpisuje ljudem razglednice, držeč iglo in ročnik z golim štrcljem; čudo človeške spretnosti in energije. — Uruguajski paviljon daje prednost deci, mladini, materinstvu in turistik.

Na drugi strani trat in vodometov si ogledamo finski paviljon iz borov in brez. Finsko dekle v narodni noši bere svoje liste in ti francoski pojasi, karkoli želiš izvedeti o njeni domovini. — Estonska, Letska in Litva imajo skupen, trodelen paviljon; vsak oddelek kaže svoje lastno bistvo. — Bogata je Danska, ki razkazuje tudi svojo kolonijo Groenlandijo. — Iz nje prideš v Siam s kraljevo palačo in svetiščem, polnim siamske domače umetnosti. — Monaco hoče človeka, še preden vstopi, prestaviti med palme in parke ob Sredozemski obali. — Palestina, nova židovska domovina, je nazorno združila današnje sionske težnje.

Luksemburg se ponaša z gradovi in obrtjo. — Avstrija je zanimiva, a kako drugačna od nekdanje cesarske! — Krepko se uveljavlja Rumunska z rimskimi in bizantinskimi spomini ter z obširno lovsko in narodopisno razstavo. — V Japonski sedeš v čajarno s teraso in pogledaš v meščansko hišo z bogatimi umetninami in tkaninami. — V Ogrski se oglašča «ogrska bol» (revizija mirovne pogodbe); zbirka iz ogrske zgodovine, umetnosti in življenja je prav lepa. — Egipet je razstavil šest tisoč let stare predmete poleg modernih.

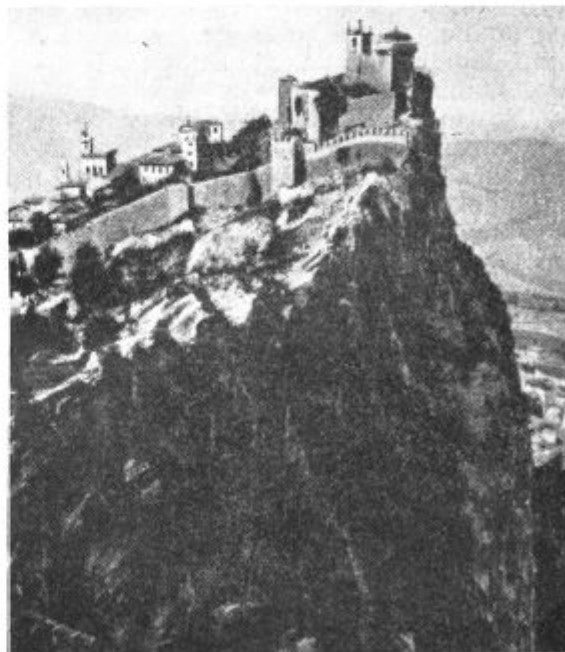
Pariški večer.

Oddahnimo se! Zašetamo čez Jenski most pod Eiffelov stolp. Dvigalo nas odnese v zračne višave. V prvem in drugem nadstropju prestopimo, ker so vozovi tako urejeni, da vozijo le od nadstropja do nadstropja. Tri sto metrov visoki vrh baje omahuje in riše pri tem precejšen krog v ozračje. Mi tega gibanja nič ne čutimo. Pariz blesti v nagibajočem se soncu. Pogled nanj in na razstavo je očarljiv. Nemški visokošolec

zakliče tovarišu: «Vkljub vsemu strastno ljubim to mesto!» Delavci postavljajo topiče za večerno razsvetljava. Stežka nas pazniki izprosijo, da se z zadnjim vozom vrnemo v drugo nadstropje. Luči zažarijo po mestu in razstavi pod nami. Mnoge švigajo v čudnih oblikah okoli poslopij. Druge ugašajo in se spet vžigajo. Ob nekem stolpu se vije luč kakor kača. Tudi Seina je razsvetljena. Iz njenih vodá buknejo košati goreči grmi. Njih barve se izpreminjajo v modro, zeleno, rdečo, rumeno, vijoličasto. Zasanjaš ob ograji: to je živa pravljica. Prebudi te zvonki smeh mladine. Mladim parom je spreten Nemeč, služeč si kruh v teh zračnih višavah, izrezal obrazne prereze iz črnega papirja in fantje zdaj primerjajo slike z izvirniki.

Vse občinstvo se zbere na južni strani. Kmalu bodo «zažgali stolp». Ta se svetlika v temnozelenkasti barvi. V nočno temo zaprše rakete, da nas slepi. Pred nami se v zraku razletajo bombe. Ves stolp je v iskrach. Kdor gleda spodaj iz razstave, se mu mora zdeti, da res gori. Ogrodje se tresse. Ženske se plašno stiskajo k svojim spremljevalcem. Ognjeni kolobarji, ježi, kače, pošasti nastajajo in se razblinjajo. Hrup se poleže, zadnji ogorki ugasnejo v temi. Le spodaj v Seini še zmerom žarijo ognjeni vodometi.

Mogočni kolesi v ogradju se zganeta. Ljudje derejo k vozovom. Naval je prevelik. Šele tretji ali četrti voz pobere tudi nas in nas spusti v razstavo. Do polnoči preletimo še nekaj paviljonov po Martovem polju: tisk, zdravstvo, reklama, hranila, plastika, urbanizem, Haíti, Bolgarska, mednarodni paviljon obrtne umetnosti, Perú, Venezuela. Ko

Mesto San Marino na hribu Titanu (746 m).

likor imen, toliko vsaj četrtturnih postaj in na vsaki koš prezanimivih novosti.

Na skrajnem jugu razstave žari kot ba-
jen grad paviljon luči in elektrike. Vse igre
žarkov in tokov se lahko preizkusijo z rah-
lim pritiskom na gumb. S takim pritiskom
lahko vžgeš največjo in najmanjšo žarnico
na svetu. Ta ni večja od site bolhe in služi
pri operacijah v želodcu.

Vračamo se po drugi strani Martovega
polja. Mimo grede pogledamo v Brazilijo,
Irak, Južno Afriko, obrtno šolstvo. Mehika
edina je še zaprta, njeno pročelje je le napol
dograjeno. Dostopna je Avstralija, izložba
«velikih gmot», zaščita živali. V neki odprti
in razsvetljeni palači povedo, da tu ni nič na
ogled in imajo dostop samo izvoljenci, ki
jih oni prisilijo vstopiti; to je namreč dom
— policije. Taki izvoljenci še nismo. Torej
dalje! Pojdimo naglo skozi dom z napisom
«Phono-Cine-Photo», nato pa k izhodu!

Podzemski postaja je natrpana. Vlaki
prihajajo vsakih osem ali deset minut, a so
nabito polni. Množica jih zaman divje na-
skakuje. Nič človeškega mesa se ne da več
stlačiti vanje. Skoraj pol ure je treba ča-
kati, da začno odnašati tudi nas. Pred dve-
mi po polnoči človek težko pride do postelje.

Bežni paberki.

Paviljonov in palač je kakšnih tri sto,
dni pa komaj deset; treba bi jih bilo vsaj
trideset. Ponekod je treba le naglo paberko-
vati. Obenem se je treba ogibati prenasiče-
nosti in preutrujenosti, da se zabava ne iz-
prevrže v muko.

Nekega jutra vstopimo s Trga edinosti.
Tu je otroška vas: vse je krasno organizi-
rano, le otrok je v Franciji premalo. Sve-
tovno znane tvrdke so sijajno zastopane s
svojimi izdelki: Bat'a ti zastonj popravi
čevlje, Liebig ponuja brezplačno skodelico
juhe, Nestlé kaže «žive» krave v planini,
Byrrh je razstavil celo klet. V prostorni vi-
narni, okrašeni s premnogimi vinskimi na-
pisi, ti dekleta v narodnih nošah iz vseh
koncev Francije natočijo katero koli fran-
cosko vino; za pet frankov se napiješ šam-
panjca. Poleg stoji visok vinski stolp, po
katerem se z vrha cedi temnordeče vino. Če
želiš svežega mošta, si izbereš grozde in
deklet ti jih takoj zmasti. V neki drugi kleti
ni miz, pije se na stoječih sodih. V «Medna-
rodni zadružni zvezi» je napis «Vsak za vse,
vsi za vsakega» preveden v nešteto jezikov,
tudi v štiri slovanske. Pri «Bivših bojvni-
kih» je nekaj pretresljivih v svetovni vojni
razbitih obrazov še živečih invalidov.

Vsak korak prinese kaj novega, prese-
netljivega. V paviljonu pristanišč sedeš v
kino — in že potuješ na sever med ledene
plošče in gore, na jug okoli Afrike. Iz Ro-

kavskega zaliva se je v Seini zasedrila pra-
va svetilniška ladja; njen mornar ti vse raz-
kaže, le za trebušnike so stopnice prestrme
in prehodi pretesni. Mimo stopa z materjo
deklet z visokim in ozkim loncem iz zlikanih
belih čipk na glavi; vprašaš jo, odkod je
doma, in pove, da je iz Finisterre v Bretagni.
Železniškega paviljona se človek ne more
nagledati; v lopi zraven in na prostem sto-
je lokomotive in celji vlaki, ameriški, angle-
ški, ruski, italijanski, poljski i. dr.

Spet je noč. Seina je spet razsvetljena.
Z nje spuščajo v zrak velikanske grozde rde-
čih, modrih, zelenih balonov, ki jih žarome-
ti razsvetljujejo v take višave, da se zdijo le
še kot navadni grozdi.

Vede imajo svojo palačo. Pol dneva sem
krožil po njej, pa sem odšel z mislijo, da bi
moral krožiti pol tedna. Z električnim stro-
jem se tu naelektrita dve krogli, katerih vsa-
ka ima tri metre v premeru, do napetosti
treh milijonov voltov; električna iskra pre-
skakuje njuno večmetrsko razdaljo s pokom,
ki je podoben najglasnejšim strelam. Z gum-
bom sprožiš uro, ki ti s človeškim glasom ta-
koj pove do sekunde natančno, koliko je ura.
Sestava atomov je ponazorjena z veli-
kanskimi kopicami različno razvrščenih kro-
gel. Nešteto težkih fizikalnih poskusov lah-
ko vsakdo sam izvrši s pritiskom na gumb.
Dednost je prikazana na visoki piramidi s
piškami in cvetovi. Razvoj rastlinstva, ži-
valstva in človeštva obsega celo goro v obli-
ki stožca. Dvorane te palače so neizčrpne.

Če se ne podvizamo, ne bomo videli pa-
viljonov nekaterih važnih držav ob Seini.
Z vlačičem iz avtomobilčkov, ki vozi brez
tira, se potegnemo do Združenih držav. Pa-
viljon vzbuja privid nebotičnika. V njem se
vrstijo pokrajine, pridelki in proizvodi ra-
znih držav; manj je umetnosti. Kar najmo-
derneje se človeka dojmi češkoslovaška
zgradba. Prevladuje jeklo in steklo. Notranj-
ščina je polna čudes najnaprednejše tehni-
ke. Češka umetnost je silno močna. V Šved-
ski človek neznansko obžaluje, da se mu
mudi, toliko mikavnega sili vanj od vse-
povsod. Pri Angležih občuduješ praktičnost,
sport in visoko razvito obrt. Za Belgijo nam
je odkrito žal, da moramo prehitro skozi
zaklade njene umetnosti in skozi njen Kon-
go. V Švici se stikajo vrednote treh plemen
v najvišji zgoščenosti.

Pa Francija? Nima svojega paviljona
kot država. A vsa razstava je napol franco-
ski paviljon. Nešteto je francoskih paviljo-
nov za posamezne panoge. Več je medna-
rodnih paviljonov, kjer francoski duh pre-
vladuje. Njene pokrajine imajo obseg manj-
šega mesta in sprehod po njih je skrajšana
šetnja po vsej Franciji. Labodji otok v Seini,
najzapadnejši konec razstave, združuje fran-

coske kolonije, kjer lahko govoriš s pristnimi Afričani, z vojaki z Madagaskarja, z obdelovalci slonove kosti; deklice z Antil ti nalije črne kave in Arabke zaplešejo iztočni ples. Pol dneva mine kot pol ure.

Slovo.

To kratko poročilo bi se najrajši razrastlo v knjigo. Postojiš v domu igrač. Kakšen naval malih in odraslih k odrom in izložbam, kjer vse miglje, se vrti in dela! Gospe in žene, gospodje in delavci dvigajo svoje male na ramena in na glave, da bodo bolje videli. — Ladja v Seini je protestantska misijonska ladja s cerkvijo in kupi propagandnih knjižic. — Druga ladja pod nemškim paviljonom je posvečena mestu Kölnu. — Z nje stopiš naravnost v Portugalsko. — Malo dalje plava «Higijena», kjer izveš, kako si lahko življenje neznansko podaljšaš. Nekaj korakov dalje zaideš v čolnarstvo in ribištvo, še dalje v varnostne naprave. — Planetarija mi ne zamudi, ne ženskega doma, mrazu, radija, delavskega doma, plina, železa in bronu, mode, turizma, termalizma, tkanin, vrtnarstva in več drugih manjših razstav! Ogledovanje po pariških izložbah ali po raznih velesejnih ni isto kakor obisk teh dragocenih odsekov.

Zadnji trenutek se spomnimo, da še nismo bili v obeh trokaderskih palačah pri glavnem vhodu. Vzhodna je muzej primerjalnega kiparstva, zapadna je etnografski in mornarski muzej ter obenem razstava tiska — snovi za ves dan, če ne za več dni. Pa palača javnih del, vzgoje in šolstva, moderne umetnosti, dragih kamnov, sèvreskega

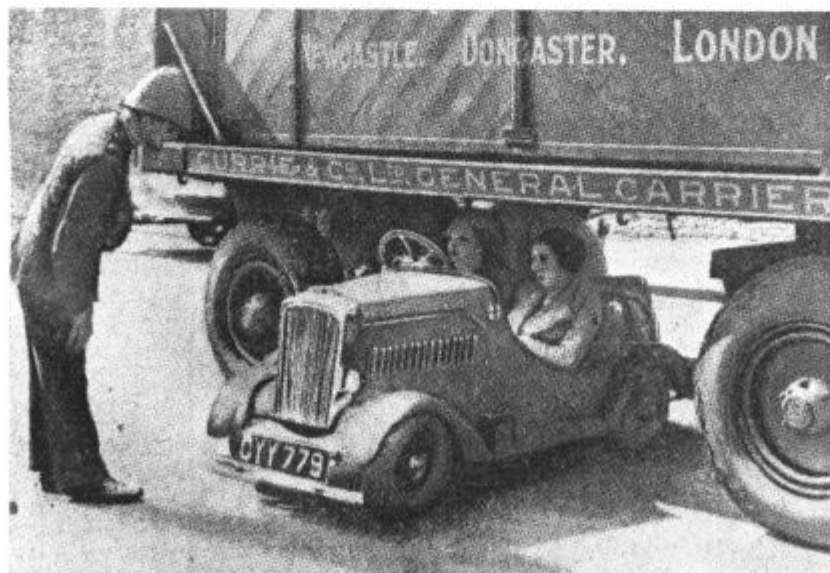
porcelana, stavbarstva, pohištva, gobelin-skih preprog in še tega in onega... V parku privlačnosti se lahko s padalom spustiš iz precejšnje višine in si privoščiš najmodernejše zabave.

A bežimo, bežimo! Še uren podzemski skok na severozapad Pariza k Mailottskim vratom v kmetsko naselbino in malo obrt, na jug Pariza v Kellermanovo pritliklino z novejšimi sportnimi napravami pa na jugozapadni rob v Saint-Cloud med telovadne in druge mladinske novosti; nato pa zadnje pozno kosilo pri Leonu Salviju, ki je italijanski in francoski major v eni osebi — pravna razlaga bi bila predolga —, naglo spet pod zemljo, brž na Lijonsko postajo ter v rumunski ženski družbi nazaj v Italijo!

Če mi je marsikaj ušlo in je bilo treba včasih preveč hiteti, se tolažim, s tem, da bo l. 1941. nova svetovna razstava v Rimu. Priprave se že dolgo vršijo, palače in paviljoni se gradijo, od Rima do morja vstaja novo mesto iz tal. Plemenita tekma med obema latinskima sestrama, Italijo in Francijo, se l. 1941. gotovo zaključi Italiji v čast. Ob otvoritvi nove svetovne razstave bodo gotovo vse priprave točno končane in ne bo treba čakati, kakor v Parizu, več mesecev na dograditev raznih paviljonov. Naša država je postala pod sedanjo vladavino vzorčnosti, zlasti kar se tiče mednarodnih prireditvev.

Tedaj bo tudi našim krajem dana možnost, da si ljudje z zmernimi stroški ogledajo večno mesto in si privoščijo užitek, ki ga nudi obisk vsake svetovne razstave.

Andrej Budal

Železna kokla z železnim piščetom. Najmanjše avtomobile izdeluje angl. tovarna (2,50 m dolgi, 1 m široki, 2½ PS, porabi na 100 km 3½ l bencina, vozi 70 km na uro in stane 80 funt. šter.).

Mi in stroj.

J. Trnovec.

Kaj je stroj? Na to vprašanje bi menda odvrnil vsakdo: «Stroj je priprava, sestavljena iz vijakov, koles, vzvodov, vzmeti itd.» Toda stroje ločimo po obliki in sestavu ter jih uporabljamo za raznovrstna dela. Kljub tej razliki moramo vendar priznati, da služijo vsi stroji vedno istemu namenu: povečati učinek človeških sposobnosti. Kladiivo, sekira, navadna gorjača itd., so tudi stroji, ker povečajo učinek telesne sile. Morda bo kdo zmajal z glavo, češ, omenjeni predmeti pač ne zaslužijo tega imena, ker so tako preprosti, da se nam kar sami ponujajo v roké. Ne sodimo tako naglo in površno! Vse preproste stroje in način njihove uporabe smo podedovali od svojih prednikov. Med temi je bil nekdo, ki je moral prvi začeti. Vsak začetek pa je edinstven in postane šele pozneje «samo ob sebi umeven». Bistvo brezžičnega prenosa električnih valov je zelo preprosto in vendar so potekla tisočletja, preden smo ga spoznali. Tudi znana zgodba o Kolumbovem jajcu nam priča, da je vsak začetek težak.

Kakšen pa je bil človek, ko je prvič zazelal v božje sonce? Predstavimo si nagega, bosega, umazanega in požrešnega divjaka, ki je bil izpostavljen vsakterim vremenskim neprilikam in ogrožen po nešteti sovražnikih. Ali je zašel v bližnjo trgovino, da se je oblekel, obul in oborožil...? Ako upoštevamo, da je moral začeti vse s kraja, tedaj ne bo prav nič ponižujočega za njegove današnje potomce, če priznamo, da je potekla precej dolga doba, preden je prišel do spoznanja, da je, recimo, navadna gorjača prav imeniten stroj za povečanje telesne sile. Z veliko verjetnostjo lahko trdimo, da je bil to prvi stroj, ki ga je izumil pračlovek. Med najdbami ali izkopaninami iz pradedne dobe, žal, ni najti gorjače in je malo upanja, da jo najdemo kdaj; kajti les ne vzdrži tako dolge dobe — zrak, vlaga, plesen in črv ga kmalu uničijo. Pač pa nahajamo med starinskimi najdbami vsepolno kamenitega orodja iz poznejše dobe. Ako si ogledamo to kamenito «robo» v kakem muzeju, porečemo začudeno: «Mari je to orodje, ki naj ga uporablja pameten človek? To so igrače, s katerimi so si preganjali otroci dolgčas!» Toda starinoslovci, ki jih zanimajo te «igračice», so drugega mnenja. Ugotovili so, da so bili ti predmeti vsakdanje orodje pračloveka in vedo, v kakšne namene je služilo. Vse to orodje pa ni nastalo hkratu. Najprvo se je pojavila gorjača. Poznejša pokolenja so pridrla na gorjačo kamen; to je bila imenitna tehnična pridobitev tedanje dobe; s takim orožjem se je ubranil močnejše zverjadi. Sle-

deči potomci so se že naučili brusiti kamne; nastale so sekire, kopače, sulice itd. Razvoj je šel polagoma svojo pot in je zahteval mnogo duševnega napora in telesne spretnosti. Upam, da ne pretiravam, ako trdim, da je delala iznajdba sekire bosim pradedom kamenite dobe ravno take (in morda še hujše) preglavice kakor našim očetom iznajdba parnega stroja. Od pojava prve do pojava druge iznajdbe pa je potekla doba, ki jo je preživljalo več tisočev človeških pokolenj.

Čim udobnejše in varnejše je želel človek živeti, tem bolj ga je gnalo k izpopolnjevanju. Orodju je dal prikladnejšo obliko; sčasoma je izumil tudi novo. Spoznal je, da se kamenito orodje rado lomi. Iskal je novih, upornejših tvoriv. Iztaknil je železo, izumil bron, jeklo itd. Uporaba kovin je silno pospešila potek razvoja. In kako izgleda danes?

Ali more uspevati današnja človeška družba brez stroja? Najbrž, ne! Kajti ako srečate katerega koli zemljana pri katerem si bodi delu, opazite v devet in devetdesetih primerih od sto, da si pomaga z orodjem. Poudarim, kar sem rekel prej: orodje je vsaka priprava, sestavljena z namenom, da poveča človeške sposobnosti. Potemtakem je že navadna vreča orodje, ker poveča sposobnost dlani. Istotako je dobro podkovan čevelj orodje, ker nam omogoča hojo po ostrem kamenju. Tudi obleka je orodje, ker povečuje sposobnost kože, ki obstaja v tem, da nas varuje mraza. Če bi ne bilo tega «orodja», bi bili prisiljeni, zariti se pozimi ko jež v listje, zlesti ko medved v brlog ali pa romati ko ptice v tople kraje.

Roki je dal človek tako silo, da z lahkoto vihti ogromno kladiivo in prestavlja orjaške tovore. Z izumom raznih vozil si je človeštvo imenitno podaljšalo noge. To nam priča dovolj jasno sledeči primer. Recimo, da prehodi človek v srednjem poldrugi meter, kolesar pa prevozi sedem metrov v sekundi, tedaj je jasno, da bi moral meriti človek približno osem metrov od pete do temena, če bi hotel korakati vštric s kolesarjem. Ako bi pa hotel tekmovati z avtomobilom, bi moral doseči višino zvonika. Ni je sposobnosti, da bi je človek ne skušal povečati sebi v prid in — tako je pač! — drugim v škodo.

Orodje in stroji opravljajo najdrobnejša dela, ki jih ne zmorejo okorni prsti. Sposobnosti vida, sluha, tipa, vonja in okusa — petherih človeških čutov — si prizadevamo ojačiti s stroji. Možgani so skladišče, ki je natrpano raznovrstnega duševnega «blaga» (ki, po mnenju drugih, ni vedno najboljše kako-

vosti): ako ne marāmo ali ne moremo tega izkoristiti do skrajnosti, si pomagamo s knjigo, ki je tudi orodje, ker povečuje sposobnost možganov. Mislim, da je odveč, navajati še nadaljnje primere.

Dejstvo, da uporabljamo orodje in stroje, nam jasno predočuje prepad, ki nas loči od živali. Le pogledajte človeka, kačdar jé! Nož, žlica, vilice, krožnik, skleda, lonec itd., vse mora sodelovati pri takem važnem opravku. Kako pa opravi pes podobno delo? Z gobcem in šapo in to je vse! Priznati moramo, da so tudi nekatere živali pravcati iznajditelji. Vsaka žival izkorišča pa le eno ali kvečjemu dve iznajdbi; njihov namen je preprost in vedno isti: poiskati hrano in vzgojiti zarod. Pajek si je povečal «usta» s tem, da je izumil mrežo. Tako so delali njegovi predniki pred tisočletji, tako delajo njegovi potomci še dandanes in nobenemu ne pride na um, da bi uporabil kako orodje, s čimer bi si olajšal obstoj. Današnja čebela se v ničemer ne razlikuje od njene predpotopne sestre; satovje gradi po starem načrtu, mladino vzgaja po starih načelih — nič novega, boljšega, udobnejšega!

Kakor vidimo, je sleherna žival ostala pri svoji iznajdbi. Človek jo je mahnil dalje. Polagoma se mu je začelo svitati v glavi, da ni baš prijeten njegov obstoj, ako mora iz dneva v dan le stikati za hrano, ali tičati v nesnažnem brlogu. Spoznal je, da je tako življenje prazno in brez cilja. Prizadeval si je, da si zagotovi hrano na lažji način in za več časa vnaprej. To je dosegel z orodjem in s stroji. Človek in stroj sta postala nerazdružljiva...

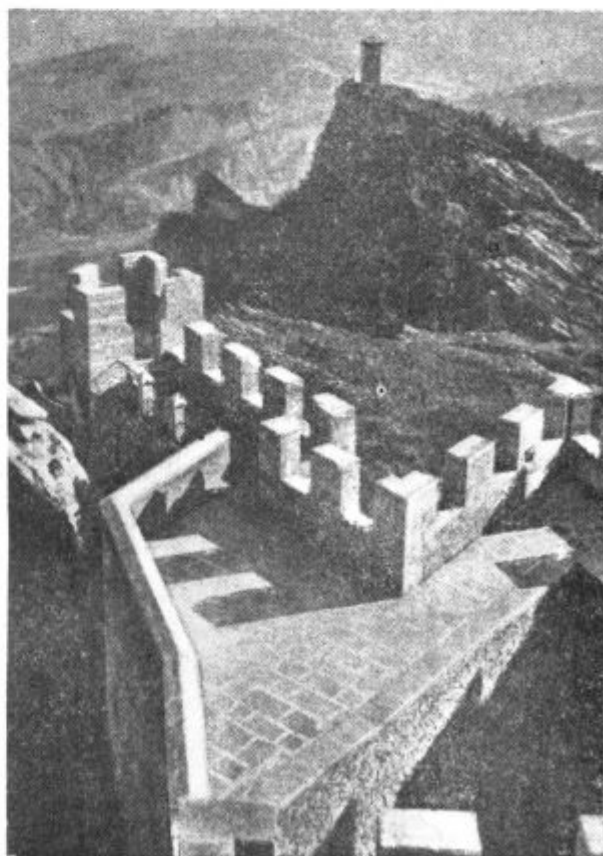
Ali je uporaba stroja smotrna in koristna? Prinašajo stroji blagostanje ali sejejo brezposelnost? Taka vprašanja silijo vsevprek na površje. Malokomu so znani vzroki, zakaj uvajajo stroje v posamezne obrate. Ni mi do tega, da bi se spuščal v splošna razmotrivanja; zato pa navedem nekoliko primerov, ki več povedo.

Predočimo si tovarniški obrat, ki izdeluje vsak dan določeno število blaga. Na trgu so nepričakovano pojavi tuj, cenejši izdelek. Tovarnar ve dobro, da želi vsakdo kupiti najboljše blago po najnižji ceni in se vprašuje: Po kakí ceni naj prodam svoje blago, če uvedem nekatere stroje, ki ga hitreje izdelujejo? Ako izprevidi, da mu stroji, upoštevajoč njihovo ceno, amortizacijo in stroške za pogon, delajo ceneje, tedaj se bo odločil za te. V tem primeru izgubi nekaj delavcev zaslužek, kar bi bilo zlo. Ako bi pa ostalo vse pri starem, bi nikdo ne kupoval njegovega dražjega izdelka; tedaj bi bil prisiljen odpustiti vse delavce in zapreti tovarno, kar bi bilo še večje zlo.

Silno koristni so stroji v kmetijstvu. V zemljedelski stroki ni enakomernega dela

skozi vse leto. Navadno vsakdanje delo opravi kmet sam, ne da bi se mu bogve kaj mudilo. Nastopijo pa dnevi, ko je treba napeti vse sile. Pomislimo na žetev! Na polju je žito popolnoma dozorelo. Obeta se mu le nekoliko dni lepega vremena. Kako naj opravi kmet vse to delo v tako kratkem času? Nudi se mu samo dvoje možnosti: najeti zadostno število delavcev ali nadomestiti delavske roke s strojem. V hudi zadregi so zlasti mali in srednji posestniki, katerim ni moči najeti za nekaj dni celo tropo delavcev in so prisiljeni opraviti sami z družino ves posel v najkrajšem času. In zgodi se kaj rado, da mora žalostno gledati, kako se mu žito, plod celoletnega truda, kvari. V takih razmerah je stroj neobhodno potreben.

Zanimivo je dejstvo, da se pojavljajo stroji sorazmerno z naraščajočo borbo za obstanek. Ako se je pojavil ta ali oni stroj ob nepravem času, se tudi ni obnesel. Tako je imel italijanski veleum Leonardo da Vinci izumljene mogočne stroje za kopanje prekopov. Njegovi rojaki pa se niso zmenili za te novotarije, ker jih niso rabili. Ako bi se bil Vinci tačas pojavil kje na Holandskem, bi imel bržkone več upeha. Tudi Čeh Ressel je slabo naletel, ko je prvič pokazal v trža-

Najmanjša in najstarejša republika na svetu. San Marino. (Površina 60.56 km², preb.: 13946. Pogled s trdnjave v Italijo in na morje.

škem zalivu, da je ceneje in udobneje poganjati parnik z vijakom kakor s kolesom na fopate. Šele Angleži, ki — rekel bi — tiče z eno nogo v vodi, so spoznali, da je vijak glavni sestavni del ladje, kljub temu, da opravlja svoje koristno delo pri repu.

Stroj nam dela hitreje in ceneje. Ako izdeluje drobne predmete, katere rabimo pogostoma in v veliki množini, tedaj je stroj koristen. Igle, gube, žebelje, vžigalice itd., rabimo vsak dan in v velikanskih množinah. Kilogram navadnih žebeljev stane malo več ko kilogram železa; ako bi ostali pri ročnem izdelovanju, bi bila njihova cena malone dvajsetkrat večja.

Včasih se pojavijo tudi taki stroji, ki so vse drugo samo ne koristni. Neki iznajditelj je hotel osrečiti človeštvo s strojem, ki je izdeloval škatle. Stroj je bil pravo čudo in je delal čast svojemu graditelju: na eni strani je požiral lepenko, na drugi pa je bruhal izgotovljene škatle, da je bilo veselje gledati. Iznajditelj je ponudil stroj nemškimi tovarnarjem v nakup in zahteval seveda ogromno vsoto. Toda zaman! Stroja ni maral nikdo. Nemški tovarnarji, ki izdelujejo škatle, so ugotovili, da je zaposlenih v njihovih podjetjih okolo 15.000 delavcev. Ako bi si tovarnarji nabavili tako drage stroje, bi se cena izdelkom ne znižala, pač pa bi bila truma delavcev ob svoj zaslužek. Zato so se obvezali s pogodbo, da ne bodo uporabljali tega stroja.

Pred nekaj leti je šla po časopisih vest, da je neki Amerikanec izumil stroj, ki samodelno izdeluje električne žarnice. Sposobnost tega stroja je bila naravnost čudovita, ako pomislimo, da je izdelal v enem dnevu 650.000 električnih žarnic. V eni sami uri je opravil ta stroj delo, za katero so rabili prejšnji stroji 550 ur. In ta stroj so pustili v tek. Iz njega se je valila brezštevila množina električnih žarnic, ki je kmalu napolnila vsa skladišča do zadnjega kotička. Stroje so morali ustaviti. Tisočerm delavcem je grozila brezposelnost, kajti le razmeroma malo takih strojev bi zadostovalo, da bi preplavili Ameriko in ves svet s tem izdelkom. Mednarodna električna družba je še o pravem času spoznala nevarnost, ki je grozila ne le delavcem, temveč tudi tovarnarjem. Poku-pila je vse tozadevne patente in načrte, stroje je spravila v skladišče za varnimi zapahi.

Iz pravkar navedenih dveh primerov vidimo, da so med stroji tudi škodljivci, ki jih je treba zatreti. Zakaj? Morda zato, ker povečajo naše sposobnosti? To še ni nobena krivda. Vzrok tiči kje drugje. Današnje človeško družbo lahko primerjamo z zelo občutljivim sestavom. Človek je odvisen od človeka, dežela vpliva na deželo, ves svet prepreza gosta mreža niti, ki vežejo posameznike v celoto; ako potegneš posamezno

niti, se cela mreža zgane. V takem občutljivem sestavu je treba odkazati tudi stroju primeren posel v natančno določenem področju.

Človek in stroj — dva na prvi pogled nasprotujoča si pojma. Nehote se nam vsiljuje vprašanje: ali je človek upravičen uporabljati stroje? Ali gradi narava motorje, šivalne stroje in podobne tehnične proizvode, s katerim se tako radi postavljajo današnji zemljani? Mari rasejo telefoni, parni stroji in letala na drevesih? Ne, tega ne dela narava. Torej smo krenili na napačno pot in silimo v pogubo? Človek se nehote zdrzne in malodušno pomisli: «Vse naše tehnične pridobitve so prazno delo, nesmiselni trud, še več, so proti naravi in nam v kvar. Kaj nam je početi? Ali naj se vrnemo k naravi?»

Današnje naravoslovje nam je odgrnilo zaveso, ki nam je prikrivala marsikatero tajno. Temeljito proučevanje rastlinskega in živalskega sestava nas je dovedlo do spoznanja, da uporablja narava od pamtiveka vse ono orodje, ki si ga je izmislil človek do danes. Vse naše iznajdbe tičijo že davno v rastlinskem, oziroma v živalskem sestavu. Kamorkoli pogledamo, na polje, na gozd, povsod naletimo na čudovite iznajdbe narave. Vsaka muha, vsak hrošč je mojstrsko izdelano letalo. Dozorelo javorovo seme je pravcati vijak, ki ga narava razstavlja vsako jesen na ogled. Človek je hodil tisočletja mimo tega čuda, ne da bi se bil zmenil zanj. Šele potem, ko je že izumil ladijski vijak, je opazil, kar mu je narava že davno ponujala.

Naravoslovni izsledki so nam pokazali, da je človeško oko izvrsten fotografični stroj in da tiči v našem ušesu pravcati telefon. Današnja letalska tehnika je izumila padalo, ki izdatno zmanjšuje hitrost padca iz velike višine. Narava uporablja tako pripravo že od pamtiveka; kajti mnoga semena, med njimi tudi divji regrat, imajo padalo, ki jih raznaša, posebno ob vetru, daleč naokoli.

Raziskavanje pod povečalnikom in mnogoštevilni poskusi so ugotovili v rastlinah in živalih tako množino tehničnih naprav, da bi imeli popoln tehnični muzej, ako bi jih zbrali. V ustroju živih bitij opazimo stebre prečnike itd., ki imajo isto obliko, kakršno določa stavbena tehnika. Narava proizvaja vzmeti, uporablja sesalko, hladilne naprave, hidravlično stiskalnico. Nekateri živali, n. pr. električni skat in električni som imajo priprave, ki so sestavljene po istih načelih kakor električni zgoščevalci (kondenzatorji).

Torej uporablja narava že davno vse naše izume in tehnične pridobitve. Kako razočaranje! Menda je imel prav židovski rabin Ben Akiba, ki je živel v starem veku, ko je vzkliknil: «Nič ni novega pod soncem!» S tem bi bilo rečeno, da je vsak naš bodoči izum že vnaprej dan v naravi. Poleg tega

ima narava še mnogo naprav, ki jih do danes nismo »pogrunjali«. Vsakdo ve, da se dviga petrolej po stenju. Po istem zakonu se dviga sok v rastlinah, toda le do gotove višine: kajti že navadno drevo je previsoko in ne more na tak način zalagati veje s potrebnim sokom. In vendar pošilja narava sok v najvišje veje dreves, ki segajo do 150 m v višino. Drevo ima ogromno množino cevki, ki so v nepretrgani zvezi od korenin do zadnjih vej. Kako opravi drevo to delo? Jasno je, da morajo delovati v notranjosti neke posebne sile; doslej pa niso opazili ničesar, kar bi nam nudilo zadovoljivo razlago za ta pojav. Dandanes nam je znan postopek, ki nam omogoča proizvajati tudi tako svetlobo, ki ne vsebuje toplotnih žarkov. Na-

rava že davno zalaga kresnice in mnoga druga bitja s tako svečavo in jo zaračuna po smešno nizki ceni. Dozdaj, žal, si človeštvo ne more privoščiti take svečave, ker je strahovito draga.

Ako sem segel z navedenimi primeri nekoliko bolj na široko, sem storil z namenom, da pokažem vsaj del onega, kar dela narava. Videli smo, da uporablja narava iste tehnične izume kakor mi. Zato bi bilo nesmiselno, odreči se uporabi strojev. Pozabiti pa ne smemo, da nam gradé stroji dvoje pot: ena je poštena, pravična in smotrena ter vodi do napredka, blagostanja in omike, druga je zlonamerna, krivična in nesmiselna ter vodi v pogubo.

Ivo Dren: **Vračanje.**

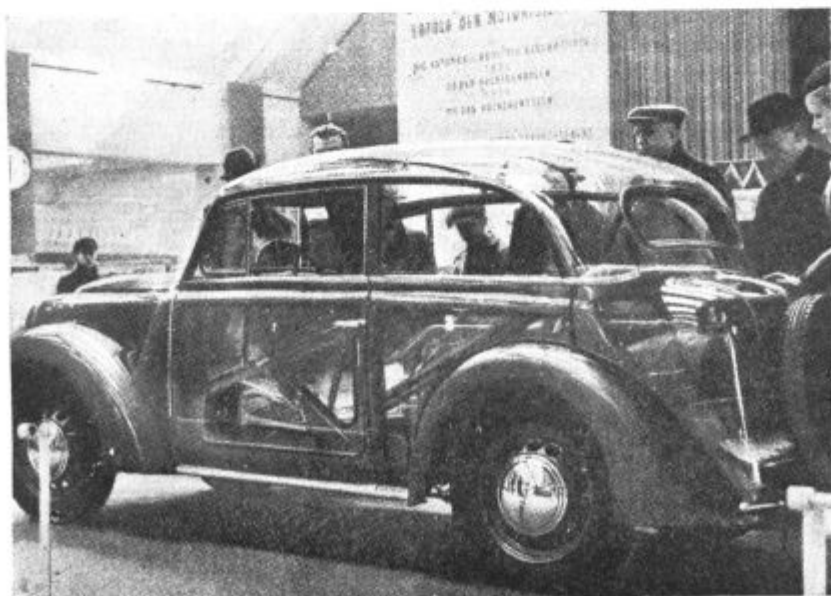
Veja, bilka, trava, list in cvet,
kamen, ruda, skala, pesek, ilo,
dragotine daljnih prvih let,
še ste mi krepilo in vedrilo.

Dobe tok vas je nekoč odvel,
k novim naravnal me je vrednotam;
pa sem se pri tujih ognjih grel,
videzom nasedal sem in zmotam.

Trava, kamen, bilka, pesek, list,
ruda, veja, ilo, cvet in skala,
sredi vas je duh pokojen, čist,
z vami duša bi se še igrala.

No, lepo je tudi med ljudmi:
divne duše, srca in telesa,
zlasti če razdalja jih zlati;
no, preblizu — često kup mrčesa.

Meni hoče klenih se vrednot,
ne mrčesa. Duša se obrača
na nekdanjo svetlo, ravno pot,
vrača v tiha polja se domača.

Avtomobil iz samega stekla, da se mu vidi vsa drobovina. Občudovali so ga na berlinski avt. razstavi.

Nove živali.

Mirko Jeličnik.

Zdi se, da je že za nami doba velikih odkritij. Nikjer ne dobimo več na zemljevidu belih, nepopisanih mest, neraziskovanih ozemelj s tujimi narodi, novimi živalskimi vrstami in nepoznanimi rastlinami. Zoologi so menda dokončali svoje delo, razpredelili so vse živali v razrede, rede in vrste in dali vsaki latinsko ime in priimek. Do konca prejšnjega stoletja je veljalo to naziranje splošno za neizpodbitno, vsaj kar se tiče večjih živali t. j. sesalcev.

Izjeme.

Da ni še zaključen recimo seznam žuželk, se zavedajo vsi entomologi, žuželkoznałci. Nemški učenjak Handlirsch je izračunal l. 1925. po večmesečnem napornem delu število posameznih žuželških vrst, ki se druga od druge razločuje po bistvenih telesnih znakih, na 469.618. Ker so pa od leta 1925. dalje odkrili raziskovalci še nebroj novih vrst, cenijo število do danes znanih vrst na 550.000 in menijo, da ni nikakor pretirano število: milijon vseh dejanski na svetu živečih žuželških vrst. Kot posebnost omenjam na tem mestu takole mimogrede ugotovitev, da se je ščurek pojavil že na koncu tako zvane karbonske dobe in se ohranil edini od tedaj živečih dvanajstih vrst žuželk skozi 200 milijonov let do današnjih dni. Žuželke so se torej pojavile že v detinski dobi naše zemlje in se ohranijo po splošnem mnenju priznanih učenjakov kot zadnja živa bitja na tem svetu.

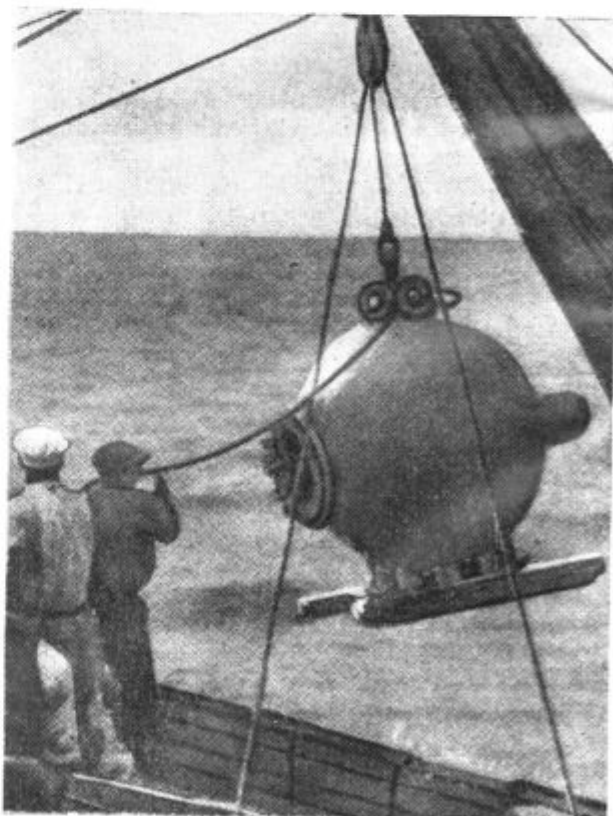
Če čaka med žužekami še skoraj polovica vrst, da jo raziskovalci izsledijo, preiščejo, opremijo z znanstveno ozračbo in uvrstijo v skupino, v katero spadajo, so razmere glede prebivalcev morskih globin še žalostnejše. Človek je poznal do pred kratkim le tiste ribe, ki jih je lahko dosegel, izmed morskih torej le tiste, ki živijo v gornjih morskih plasteh. Te je uvrstil v seznam, ki šteje 20.000 različnih vrst. Seznam je malone izčrpen, saj se o izsleditvi kake nove ribje vrste le redkokdaj sliši. Leta 1932. je pa odkril ravnatelj zoološkega zavoda v New Yorku, William Beebe, v morskih globinah dotlej še skoraj popolnoma neznan svet morskih bitij. S svojim prijateljem Bartonom se je dal (22. septembra) spustiti pri Bermudskem otočju v jekleni krogli, težki 2061 kg, do morske globine 923 m. Neprodorna tema vlada v tistih plasteh in vendar oživljajo globino čudežno svetlikajoča se bitja, od katerih nosi vsako svojo svetiljko s seboj. Čim globlje sta prišla, tem večje so bile pošasti. Pogled skozi kremenja okna v

krogli je bil mnogo zanimivejši ko pogled v zvezdnato nebo. Zmaji, somi, volkovi, polipi, sipe, vse je mrgolelo, vse se je svetlikalo v rdečem, zelenem, rumenem siju. Beebejev popis tega zleta v morske globine se bere kakor kak najmikavnejši roman. Seveda bodo pretekla leta, preden predela znanost to raziskovanje. Nič ni pretirana trditve, da spada Beebe kakor Aleksander Veliki, Kolomb, Kepler v vrsto tistih znamenitih mož, ki so drzno prodrli v neznane svetove in obogatili v nepregledni meri našo vedo.

Ne eden, kar šest!

Glede sesalcev so bili naravoslovci, kakor že v uvodu omenjeno, edini, da je ta oddelek v njihovih knjigah že zaključen. Našteli so sesalcev 13.000 vrst (število vrst se zaokrožuje navzgor ali navzdol in vštetajo se vanj tudi že izumrle in okamenele vrste iz prejšnjih zemeljskih dob) in bili prepričani, da je laže pogoditi glavni dobiček ko odkriti kakega novega sesalca.

In vendar so odkrili v naši najnovejši dobi, v prvi tretjini sedanjega stoletja nekaj doslej popolnoma neznanih sesalcev, ki so

William Beebe se da spustiti v jekleni krogli v morje.

se dotlej znali zatajiti najbolj smelim raziskovalcem.

Leta 1901. je odkril angleški potovalec Harry Hamilton Johnston v najgostejšem pragozdu srednje afriškega Konga žirafu podobno žival. Lahko si predstavljamo njegovo presenečenje. Kajti v mislih je bil takoj prebrskal vse tozadevne knjige, posetil v duhu vse znane mu naravoslovne muzeje, zoološke vrtove in zverinjake, toda te živali ni dobil nikjer. Njegovi spremljevalci, pritlikavi črnci, so imenovali žival: okapi in to ime ji je tudi on dal. Ko se je razvedelo v učenjaških krogih Johnstonovo odkritje, so krstili njegovi tovariši žival po znanstvenem običaju: okapi johnstoni, ne toliko radi raziskovalčevih zaslug, kolikor iz kolegialne nagajivosti in hudomušnosti, ker ni nihče verjel, da živi v resnici v naših časih doslej še neizsledena žival take velikosti.

In zgodilo se je, česar bi človek še najmanj pričakoval. Prve živali, poslani v zoološke vrtove evropskih velikih mest — johnstoni okapi so krotki in se puste ujeti, ne da bi zahteval lov nanje kako posebno zvižajo — se še niso utegnile prilagoditi novemu podnebjju, ko so že prinesli najprej dnevniki, potem podrobnejše strokovni listi vest, da je odkril Attilio Gatti, Italijan po rodu, a ameriški podržavljenec z bivališem v New Yorku, pri svoji osmi odpravi v Osrednjo Afriko in sicer v pragozdu med rekama Kibali-Itari in Epulu novo okapsko vrsto, ki se razločuje od johnstonove po bolj podolgovati, tanjši, manjši glavi in daljšim rogovjem. Z označbo: okapi kibalensis po ozemlju, kjer živi, je prišla ta nova vrsta v prirodoslovne knjige, ni pa prišla v Evropo, ker se je celo divja plemena pragozdnih zamorcev le preveč boje radi njene izredne napadljivosti in neukrotljive divjosti.

Skoraj istočasno so odkrili v zapadnem Kongu dve največji vrsti gozdnih prašičev, oziroma izraziti se hočem previdneje, dve doslej največji vrsti, kajti zgoditi se zna, da iztakne kdo še večjega prasca, ki prekosi obe vrsti po velikosti, grdosti in ljutosti. Eno vrsto je odkril častnik varnostne čete Meinertzhagen leta 1904. v gorskih gozdovih Srednje Afrike. Bila je to velika, črna žival, skrivajoča se po največjih goščavah in iščočča si le ponoči živeža. Zato se je pa tudi toliko časa odtegovala radovednim očem evropskih raziskovalcev. Krstili so jo: *hylochorus meinertzhageni*. Vkljub svoji izredni plahosti postane lahko zelo nevarna, o čemer se je prepričal njen odkritelj sam, ki je utegnil le s smrtno nevarnostjo spraviti to grozno gozdno pošast še pravočasno v svoj fotografski aparat.

Nista minili še dve leti, ko je splasila neka odprava v zapadnem delu kongoškega pragozda velikega merjasca iz skritega br-

loga. Zamoreci-nosači so jo takoj popihali, voditelju odprave se je pa le posrečilo pogoditi žival s svinčenko. Žival je pripadala dotle neznani vrsti divjih prašičev, bila je nekoliko manjša od prve, a prav tako divja ko ona. Zamoreci so vsekakor že morali poznati njen značaj. Ime, s katerim se ponasa po svoji izsleditvi, *hylochorus*, označuje razparača in vzrivača.

A tudi Azija se je zganila. Kakor da hoče tudi ona malce ponagajati učenjakom, uverjenim, da je njihov seznam sesalcev, tega napopolnejšega razreda med vretenčarji, popoln. In bila je tudi ona radodarna. Kar dve novi vrsti sta se pojavili na prizornici izza zavese, ki si jo je bila pustila nekoliko dvigniti.

Leta 1931. je naletel nemški raziskovalec dr. Vageler na otoku Sumatri na močnega luskastega nosoroga. Ta debelokožec je pokrit s čudno luskinasto kožo in ima izredno krepke spodnje sekalce. Te uporablja v obrambi kakor nekake čekane upešnejše in češče ko svoj razmeroma majhni rog na nosu. Nobenemu pa še ni uspelo, ujeti tega nosoroga in ga darovati kakemu zoološkemu vrtu. Spada pač med tiste živali, s katerimi so se seznanili raziskovalci in prirodoslovci šele v zadnjih dveh desetletjih prejšnjega stoletja, ki se nikakor ne dajo ujeti in o katerih imamo le nepopolne popise, kako sliko, kožo ali kost. Navajam tu nekaj takih nedosegljivih živali: v Sudanu živečega gobčastega nosoroga, zebasto pisano, najmanjšo antilopico kunče velikosti iz gvinejskih pragozdov, največjo, do grebena 2 m visoko in skoraj 1300 kg težko antilopo iz Senegambije in bambuškega medvedka pando s popolnoma belim kožuščkom, črnimi kolobarji na očeh, črnimi uhlji, rameni in nogami iz tibetanskih, z bambusom poraslih planin. Edino s pando in sicer nagačeno se ponasa chicaški muzej.

Spomladi leta 1934. se je pridružil ameriški odpravi pod vodstvom Brooke-Dolana, namenjeni v vzhodni Tibet, nemški učenjak Ernest Schäfer in sicer kot poznavalec ptičev in sesalcev. V razklanih dolinah gorenjega Jangce-ja, največje azijske reke, in sicer blizu Batanga, je naletela družba na divjo ovco, dotlej popolnoma neznano. Imenovala jo je, ker je najmanjša ovčja vrsta v Aziji, «pritikavka». Odprava je dognala, da živi pritlikavka na razmeroma majhnem ozemlju v višini 2600-3500 m v suhih globelih. Tehta 20 do 30 kg. Čeprav je precej redka in se ne pusti rada ujeti, je pripeljala družba, da pokaže vsemu učenemu svetu svoje nepričakovane uspehe, s seboj dvanajst živih živali in jih oddala akademiji prirodoslovnih ved v Filadelfiji. Naravoslovci so hiteli od povserod ogledovat si to najnovejšo žival, ki je že šesta v vrsti doslej

nepoznanih in šele v dobi zadnjih treh desetletij odkritih sesalcev razburila vse učnjaške kroge.

Afriški pav.

Prišli smo do ptičev. Po mnenju dr. ja Maidla, kustosa naravoslovnega muzeja na Dunaju, jih štejemo 28.000 različnih vrst. Glede teh niso bili naravoslovci tako izključilni kakor glede sesalcev. Puščajo tako rekoč eno okence odprto, da lahko prileti skozen kak nov ptič, ki ga potem uvrste v oddelek, kamor spada po glasu, krempljih, hrani, kljunu itd. Res je priletel vsako toliko kak nov ptič skozi okence, toda to, kar je priletalo, je bilo le drobiž, bili so le razni kolibriči, ki so se znali dotlej skriti v kako cvetno čašo, da jih ni opazilo budno naravoslovčev oko. Dokler ni prifrftal... toda zgodba afriškega pava je tako zanimiva, da moram z njo seznaniti Koledarjeve bralce.

Na svojem študijskem potovanju po vzhodnem Kongu je opazil leta 1913. znameniti ameriški ornitolog t. j. ptičeslovec dr. Chapin v lasih nekega črnca nenavadno peresce, ki mu ni mogel ugotoviti pravega nosilca. Učenjak je poznal pretežno večino domačih in inozemskih ptičev, toda čigavo naj bi bilo to čudno pero, je bila zanj nerazrešljiva uganka. Vrnivši se domov, je pokazal skrivnostno peresce vsem svojim stanovskim tovarišem, veščakom ko on svetovne slovesa, prelistal je debele knjige, vse tozadevne zbirke in ilustrovane slovarje, brskal po ameriških muzejih, toda ptiča, ki nosi tako perce, ni mogel izslediti. Z vztrajnostjo, trmo in trdovratnostjo, s kakršno se ponašajo le učeni raziskovalci in vestni detektivji, ga je iskal, a zaman. Zgodilo se je, da je prišel leta 1936. Chapin v Bruselj. Takoj je posetil kongijski muzej v Tervuerenu blizu prestolnice. Hodil je od sobane do sobane. Ustavljaj se pred steklenimi omarami. Nič. In odprl je slednjič — ga je li vodilo naključje, slutnja, kdo ve — stranska vratca. Majhna soba, napolnjena s staro šaro. In tam v kotu — ali vidi dobro? — dva nagačena ptiča kurje velikosti. Samec, ostroga je izdajala njegov spol, se ponaša s prav takim perescem, kakršno hrani on v svoji listnici že celih 23 let. Hitel je h kustosu. Kaj je s ptičema? «Kassaiska trgovska družba nam ju je darovala leta 1914., a ker nismo vedeli, v kateri oddelek naj ju vtaknemo, smo ju začasno spravili med staro šaro in tako popolnoma pozabili nanju.» In Chapin je dočkal, da sta ptiča zastopnika nove pavje vrste, brez dolge vlečke in brez značilnih oči v mavričnih barvah. A še ni bil Chapin gotov svojega odkritja. Kaj, če bi bila žival bastard? Nemški učenjak Stresemann v Berlinu je ovrgel to domnevo. Toda kako je prišel divji pav v Afriko, ko je pač njegova

domovina jugo-vzhodna Azija? In prav ta novi ptič je potrdil naziranje geologov, da sta tvorili Azija in Afrika v prejšnjih zemeljskih dobah celoto, ki so jo pozneje neznan prevrati razbili. Najbolj proti zahodu živeči pav se je moral tako ločiti od drugih. Taka je zgodba o afriškem pavu (afropavo *congensis*). V kratkem potuje posebna odprava pod vodstvom dr. ja Chapina v Kongo, da izsledi živo žival. Stroški za to podjetje so že več kakor kriti.

Naj dodam, ker smo že pri ptičih, da je opazila ruska odprava, ki je preživela celih devet mesecev (20. V. 1937. - 19. II. 1938.) na ledeni plošči, v začetku junija na severnem tečaju prisotnost črno-belih ptičev, ki imajo očitno v bližini severnega tečaja svoje stalno bivališče in se preživljajo najbrž s planktonom t. j. z nižjimi rastlinskimi in živalskimi organizmi, ki jih donajajo tjakaj atlantski morski tokovi, kakor se je nedvomno ugotovilo. Četvorica raziskovalcev (Papanin, Krenkel, Fedorov in Širšov) ni sicer ujela nobenega teh ptičev, toda domneve, da gre za kako novo ptičjo vrsto, nikakor ne smemo že vnaprej zavrniti.

Neopaženi velikani.

Prišli smo slednjič do plazilcev, h katerim spadajo krokodili, želve, kuščarji in kače. Veda jih našteva točno 2858 vrst. Zadnje med temi so odkrili približno pred 25 leti. Ne gre morda za plašno živalco, ki smukne pri najmanjšem šumu v razpokico ali za kak kamenček, ne, tu gre za velikanško žival.

V Sundskem otočju jugo-vzhodno od azijske celine, in sicer med otokoma Sumbavo in Flores, leži otočič Komodo, ki je postal najskrivnostnejši kraj na svetu, odkar so

Varan, posnet v popolni prostosti na otoku Komodo.

zasledili na njem počasti iz davno minule zemeljske dobe. Ta otok meri 494 km², je hribovit in rodovit. Maloštevni otočani prebivajo v stambah na koleh, so torej mostiščarji. Ne upajo se v notranjost. Poleg strupenih kač, škorpionov in raznih stonog žive namreč v džungli velikanski roparski kuščarji, povprečno 3 do 4 m dolgi, starejši dosežejo celo 7 m in še več. V zobeh in žvekalih jim tiči moč, ki se da primerjati z levjo. Videti so okorni in neokretni, toda v teku jih ne doseže nobena žival. Kakor hitro so zasledili na tem otoku te velikanske varane (*varanus komodonensis*), jih je nizozemska vlada prepovedala streljati. Brez te prepovedi bi ne bilo več teh pošasti na svetu. Dognali so, da so se obdržali kuščarji na tem otoku le radi tega, ker so otočani mohamedanske vere, ki zabranjuje svojim vernikom uživanje svinjskega mesa, divji prašiči, živeči na otoku, so pa poglavitna hrana tem velikanom. Ker žive varani-velikani edino le na tem otoku, ima Nizozemska glede njih nekak monopol, oddaja jih žive raznim živalskim parkom, najbrž za primerno nagrado. Love jih v pasti, podobne našim mišnicam, seveda neznansko večje; mesto koščka slanine položijo v past za vabo kar celega prašiča. Kdor obiše našo prestolnico, naj ne zamudi prilike in naj

si ogleda tako žival v tamošnjem zoološkem vrtu, in sicer v oddelku za plazilce. Nabavili so si jo v decembru leta 1937. Varan je dolg 2½ m. Hranijo ga s svežim golobjim in kunčjim mesom in z jajci.

Ali doživimo še kako tako presenečenje z novimi, doslej neznanimi živalmi? Odgovor na to vprašanje je težak. Mogoče se skrivajo v afriškem pragozdu, v indijskih džunglah, na tibetanski planoti in v neraziskanem osrčju Južne Amerike še kake živali. Pravkar navedena odkritja bi utegnila podkrepite to domnevo. Vsekako so nekateri raziskovalci mnenja, da poznajo divja plemena, živeča sredi bujne in skoraj nedostopne divjine, še marsikako žival, ki je doslej še ni videlo nobeno drugo oko. Če so resnični opisi črncev, živi v ravniški Afriki vrsta širokih nosorogov z izredno širokim gobcem, nadalje ptič, čigar glas sliči smrčanju in ki bi zaslužil radi tega ime: «smrčuh» itd. Nič ne dvomimo, da skušajo dognati neustrašeni raziskovalci, v koliko se ujemajo taki opisi z dejstvi.

Ta članek bodi nekak dopolnek članka v lanskem Koledarju: «O izumrlih in izumirajočih živalih.»

Drobni pomagači.

R. F.

Nič ali le malo pojmuje, koliko zaleže povrtnina v gospodinjstvu. Gospodinja, ki ima vrt s potrebno povrtnino doma, se gotovo malo meni za to, koliko bi jo stala, ako bi si jo morala nabavljati drugje. Mestna gospodinja, ki kupuje povrtnino na zelenjadnem trgu, navadno tudi ne računa, kolikšni so mesečni ali letni izdatki za to potrebno zelenjad.

V svetovni vojni sem si moral zapisovati, koliko najrazličnejše povrtnine je bilo treba častniški menzi. Imeli smo uradno določen cenik, njegovih cen nismo smeli prekoračiti. Ob zaključnem mesečnem računu sem se začudil seštevku in čudila bi se mu vsaka gospodinja, ki bi se potrudila voditi take račune. Omenjam to le mimogrede, da podčrtam vrednost vrta in njegovih dohodkov ter upravičim trditev, da treba posvečati vrtu vso mogočo skrb, ako ga hočemo čim najizdatneje izrabiti.

Vrt leži navadno poleg našega stanovanja, do njega nimamo torej zamudnih poti in nam prav pride vsaka prosta urica. Na vrtu gojimo in vzrejamo razne rastline. Do-

ber vrtnar pozna čas setve in saditve, ve, kako treba oskrbovati vsako posamezno vrsto, kako in kdaj mora zalivati, kdaj in s čim gnojiti itd. Toda vsaka rastlina ima vsaj po enega, če ne več škodljivcev, največ med mrčesi, med žuželkami. Narava sicer ne pozna koristnih in škodljivih živali, ta pojma sta čisto človeška, izvirajoča iz sebičnosti, ali mileje povedano, iz boja za obstanek. Človek obdeluje zemljo, orje, sadi in seje, da pride do užitnih rastlin. Če pa pride žuželka, ki «ne orje, ne seje», marveč se skuša kratko malo okoristiti s tujim trdom, je pač naravno, da ima človek tako žuželko za škodljivca in nasprotno vse one živali za koristne, ki prve zatirajo in ugonablajo, ker jim služijo v hrano.

K tem zadnjim moramo nedvomno šteti v prvi vrsti **ptice pevke**. Na žalost ne vlada povsod in v zadostni meri razumevanje za njihovo neizmerno korist. Pregonjajo, zalezujejo jih in uničujejo z njimi svoje najboljše prijatelje in zaveznike v boju zoper škodljivi mrčes. Ptice pevke imajo namreč neprekosljivo oster vid, radi česar jih kot so-

vražnike škodljivih žuželk ne more nadomestiti nobena druga žival.

K pomagatcem v zatiranju žuželk moramo prištevati tudi žuželke sarnе. Oglemo si najznamenitejšo med njimi! Naši ljudje jo imenujejo: **Bcžji volek** ali **polonico**. Pri nas poznamo navadno dve vrsti t. j. sedmero in dvopikčasto polonico. Polonica je poloblast hrošč, velik za pol grahovega zrna. Menda ga ni treba nadalje opisovati, ker je splošno znan in ga je najti od pomladi do pozne jeseni. Tu in tam prileti otroku na roko in rekel bi, da se otrok nekam nagonsko zaveda, da ima v tem majhnem hrošču prijatelja, kajti ne ustraši se ga, ampak mirno dopušča, da mu lazi po roki, zleze na dvignjeni prst in odleti, dospevši do vrha, v sinji zrak.

Zakaj je polonica koristna žuželka? Sama, kot odrasla, popolna žuželka se hrani s škodljivimi listnimi ušmi, pri čemer jo pa v dobrem teku daleč prekašajo njene ličinke. Hrošč sam sne deset listnih uši vsak dan, njegova ličinka pa v istem času petdeset, kar da za vso dobo preobrazbe do dva tisoč uši. Upoštevati moramo tudi, da leže samica precejšen kupček jajčec, iz katerih se izležejo požrešne ličinke, ki neusmiljeno pokončujejo uši.

Pred kakimi štirimi leti sem stanoval v hiši, ki je imela spredaj majhen vrtič. Na straneh ob vhodu sta rasla zimzelena. Od teh je začel eden vidno hirati in rumeneti. Ker nimam dobrega vida, nisem takoj opa-

zil, kaj naj bi bilo temu vzrok. Ukazal sem sinu, naj grma izkoplje in sežge. Šele tedaj sem spoznal, zakaj je grm hiral. Na grmu je bilo na sto tisoč uši, nekatere vejice so bile z njimi popolnoma pokrite. Na grmu je pa bilo istočasno na stotine poloničnih buč, ličinke so se bile med tem že zababile. Tako mi je bilo obenem razumljivo, zakaj je bilo na vrtiču, kjer smo ob lepem vremenu tudi obedovali, toliko polonic, da so nam bile že skoraj nadležne.

Koristnost in požrešnost polonice je dovedla razumnike do tega, da so s to žuželko naselili dežele, v katerih je prej ni bilo in ki so jih bile občutno napadle listne uši, kakor Kalifornijo, Avstralijo in Italijo. Ti poskusi so se izborno sponesli in še dandanes najdemo kraje, kjer polonico v posebnih zavodih rede in goje z najboljšimi uspehi, da, z boljšimi, kakor bi bilo doseženo pri nas, ker so naši kraji razmeroma premrzli in dopuščajo polonici samo enkratno zalego na leto, medtem ko ima po vročih krajih po dve in še več zaleg. Poleg sedmero in dvopikčaste polonice, ki sta pri nas najbolj znani, žive v naših krajih še druge vrste, ki so vse brez izjeme koristne, ker žro ne samo listne uši, ampak tudi košeniljke ter razne druge manjše škodljivce.

Medtem ko delujejo polonice visoko gori po grmovju in drevju, imamo druge pomagatce-hrošče, ki ne plezajo na drevje in se tudi, vsaj navadno, ne dvigajo v zrak, kojih delovanje se vrši torej na tleh. To so — **brzci**. Tudi teh hroščev živi pri nas mnogo vrst. Ločijo se med seboj po barvi in velikosti, saj nahajamo med njimi pritlikavce, ki so manjši od polonic, in velikane, ki le malo zaostajajo za rogačem. Nekateri, kakor tako zvaní bakreni brzec, imajo svetlo kovinasto barvo, večji so pa navadno temne barve, kakor bi bili iz črnega usnja. Pri brzcih sta glava in oprsje mnogo ožja od zadka. Razen tega so vsi zelo urni in okretni, radi česar pač zaslužijo ime — brzci. Žive navadno pod kamenjem, ležečimi drevesnimi debli, v preperelem listju itd. Dnevne svetlobe se boje in se je skušajo izogniti čimprej tem bolje. Ako dvignemo kamen, šviga brzec hitro in gibčno sem ter tja, a se nam kmalu izmuzne pod drug kamen, med suho vejevje, v luknjo ali kam drugam. Radi te plašnosti ga videvamo razmeroma poredkoma. Prav tako se boje dnevne svetlobe njegove ličinke, ker je njihovo trupelce še nežno in mehko, le grizala so krepka in trdna, da užugajo z njimi vsak plen, ki se ga lotijo. Vsi brzci so odločni nasprotniki vegetarijanstva in navdušeni, nenasitljivi mesojedci. V slast so jim razni prelci, uši, zelenjadne muhe, sovke, murni, mravlje, polži in še druge na tleh živeče živalce. Na tem jedil-

David in Goljat med zastopniki ene in iste pasme, med dogami.

nem listu so označeni sami škodljivci. Res se brzci radi in pogostoma lotevajo tudi glist in deževnic, ki so same ob sebi koristne, a ker se lotijo le mrtvih živali, ki so se kako drugače ponesrečile, jim tega ne smemo šteti v zlo.

Razen kač je na svetu le malo živali, ki bi se človeku tako pristudile kakor nekatere žuželke. Če sediš pod lipo v senci, pa ti pade za vrat gosenica, ne verjamem, da ostaneš ravnodušen. Prav tako je s proslulo **strigalico**. Nič čudnega, če pomislimo, koliko grdobij je naprtila nevednost tej toli nedolžni živalci. V ušesa nam zleze, prerine se do ušesne opne, do bobenčka, preščipne ga s kleščami, ki jih nosi nalašč za to na zadnjem koncu zadka, človek oglušči, kar je seveda huda nesreča, a strigalica še ni s tem zadovoljna, dospelši v notranji sluhovod, grize dalje ter povzroča človeku neznosne bolečine v glavi in mnogokrat celo smrt! Takih in podobnih bajk se navzame otrok. Šola in življenje mu sicer tako brezmiselno naziranje od vzameta, toda stud, mržnja in bojazen do strigalice mu navadno ostanejo še vse življenje. Če zleze žuželka kdaj počiva-jočemu človeku v uho, se skuša na ta način skriti sončni svetlobi, a si takoj nato poišče primernejšega zavetišča. Tudi njene klešče so popolnoma nedolžne, pomagajo ji dvigniti krila, da lahko odleti v zrak. Strigalica je vsekakor koristna žuželka, ker je mesojedka, žre le popkove zavijače, listne uši in drugo manjšo golazen. Prav tako tudi njena ličinka. V pozni jeseni se pogostoma mudi na koruznih storžih med ličjem, iščeč moljev. Ko spravljamo koruzo domov, prinašamo v naše hrame tudi njo, da bega in plaši ženice in otroke, ki slačijo koruzo.

Med hrošči prištevam k našim pomočnikom tudi vsem znano **krasnico**. Njene ličinke zalezujejo zlasti polže, prodro celo v lupine in so zelo požrešne.

Videli smo, da niso varne žuželke pred svojimi sorodniki ne visoko gori po drevju in grmovju, ne na tleh samih. Imajo sovranike pa tudi v zraku. Med te štejemo mrežokrilca, ki mu pravimo **mcdrasov hlapec** ali **kačji pastir**, ki ga vsi dobro poznamo. Kot mesojedec je človeku zelo koristen. Kakor lastovica muhe, tako lovi tudi on razne žuželke (ne zabimo, da je večina žuželk nam škodljiva), pograbi jih kar v zraku, pritiska z nalašč za to ustvarjenima prednjima nogama k sebi in — dober tek! Ni izbirlčen. Dobrodošli so mu metulji raznih zavijačev, molji, zelne muhe, belušni (špargeljski) hrošči, a se loteva tudi drugih metuljev. Svoja jajca polaga v vodo. Iz njih se izležejo požrešne ličinke, ki napačajo vsako, celo večjo v vodi živečo žival, prav posebno pa ugonablajo ličinke komarjev, ki z njimi

vred žive v vodi in zabranjujejo tako vsaj deloma malarijo.

Poletje je. Letos kaže zelje na vrtu precej dobro, saj sem pa tudi poskrbel zanj. Najhujšo preglavico so mi delale gosenice kapusovega belina. Mastil sem zalego na listih, obiral gosenice in jih metal kokošim, a niso jim bile po volji, zato sem moral nabrane gosence kar teptati s čevlji. Sedaj so gosenice dorasle in se kmalu zabubijo. Pogledam na hišo in opazim, da leze kakih dvajset gosenic po zidu navzgor. Mudi se jim, kakor bi jih naganjala neka skrivnostna sila. Mirno sem gledal, kar bi se komu čudno zdelo, češ, če si že prej obiral gosenice, zakaj ne pokončaš tudi teh, saj se gosenice zabubijo, iz bube zleti metulj in ta poskrbi v najkrajšem času za novo zalego. Dobro sem vedel, da temu ne bo tako. Videval sem namreč posebno proti večeru letati po zraku okrog hiše velike komarje, od katerih sem pričakoval gotove pomoči. Gosenice so leze dalje, drugi dan so bile že v nadstropju, nekatere niže, druge celo pod streho. A slednjič so se vendar ustavile

David in Goljat v živalstvu. Najmanjša opica in največji hrošč.

druga za drugo. Opazoval sem gosenico, ki se je bila ustavila v višini mojih oči. Nobene izpremembe. Gosenica se ni ganila, a tudi ne zabubila. Po kakih deset ali dvanajstih dneh, ko sem bil že pozabil nanjo, sem opazil, da ima na sebi kakih pet in dvajset do trideset belih valjčkov, podobnih «mravljinčnim jajcem». Kdo je zabranil gosenici zabubitev? Tisti komarji, ki sem jih prej omenil! To so namreč mrežokrilci, ki jih imenujemo **najezdničke**. Najezdničkova samica, ki ji je zadek podaljšan v leglo, dolgo tako ko ona sama, je zapičila v gosenico svoja jajčeca in prepustila po kukavičje svojo zalego drugi žuželki, gosenici. Iz jajčec se izležejo ličinke, ki se hranijo z živim goseničnim telesom. In kako modro je skrbna mati narava naučila te ličinke! Žrejo svojo rednico, a se ne lotijo nobenega važnejšega organa, tako da gosenica ne pogine, marveč oskrbuje do zadnjega svoje pastorke s svežim mesom, dokler te ne prodro njenega trupla, na katerem se zabubijo v obliki prej imenovanih «mravljinčjih jajčec».

Tudi med **stenicami** nahajamo posamezne vrste, ki izmzgavajo gosenice in ličinke. Največjo med njimi poznamo dobro, ker pride večkrat v hišo in se nam gnusi radi čudne postave in neprijetnega duha. Polovico manjša od te je stenica, ki jo je pogostoma najti po lipah in drugih drevesih. Je svetlorjava in pokrita s črnimi pikami. Koristne stenice se hranijo z različnimi pedicli, zavijači, ličinkami, listnimi in krvnimi ušmi, stenicami, kapusovimi belini itd.

Med drobne pomagače pri zatiranju škodljivega mrčesa moramo nedvomno šteti tudi **pajke**. Res so jim pretežno muhe v hrano, toda v njihove mreže se ujame še nebroj drugih žuželk. Vse so pajku dobrodošle, kakor razni zavijači, molji, listne uši, kapusov in glogov belin, mravlje in polži.

Ne smemo nadalje prezreti med pomagači kratkokrilcev. Med temi je najbolj znana **travnica**, ki ima dolg, a gol obročast zadek in je spredaj oborožena s krepkimi kleščami, s katerimi napada razne zelenjadne muhe, sovke, murne, stonoge, prašičke, polže in razne druge škodljivce.

Med koristne žuželke moramo šteti tudi razne **ose** in **roparske muhe**. Med prvimi je znana osa, dvakrat večja od ose, ki nam objeda grozdje in sadje; ima zelo dolga krila, a jih le poredkoma rabi za letanje, medtem ko imajo druge ose razprostrta krila tudi, ko mirujejo. Tudi ta osa ima jako obsežen jedilni list s skoraj vsemi doslej navedenimi škodljivci.

Tudi med kobilicami zaznamujemo požrešne mesojedce. Med njimi bo gotovo najbolj znana **bogomoljka**, ki sicer ni podobna kobilicam v skakanju, ker je zelo počasna

in nespretna, leta pa precej dobro, a navadno ne zleti daleč. Sede v travo ali na grmičje, sključi svoji močno razviti prednji nogi k sebi, kakor bi molila, če se ji pa približa kobilica ali kaka druga žuželka, se te sključeni nogi bliskovito iztegneta ter potegneta plen k vedno pripravljenim grizalom.

Najboljši žužkoslovec Faber, ki je posvetil raziskovanju žuželk vse svoje dolgo življenje, opisuje med kobilicami tudi živalco, sovrstnicam popolnoma podobno v postavi, vedenju, barvi, gibanju itd., a s to razliko, da je navdušena mesojedka in se ne loti rastlin. Podobnost s kobilicami ji omogoča, da ji prav kobilice pripravljajo masten obed. Faber jo imenuje «**decticus**».

Na tem mestu moramo govoriti tudi o največjem škodljivcu našega krompirja. Ker sade ponekod krompir tudi na vrtu, posebno če to dopušča njegov obseg, moramo omeniti njegovega škodljivca. Je to majhen hrošček, koloradovec. *) Prvotno Amerikanec je bil zanesen v svetovni vojni v Francijo, odkoder se širi proti srednji Evropi. Na srečo, do nas še ni prišel. Osvojil si je pa že Francijo, zapadno Švico; Nemčijo, ki je v prejšnjih letih trikrat uspešno zavrnila njegov naskok z arzenom (mišnico), ogroža s švicarske in francoske strani in so ga opazili po zadnjih poročilih že v 35 občinah. Hrošček se dvigne poleti v zrak in se pusti nesti po zračnih tokovih proti vzhodu, na deviške krompirjeve nasade. Vsaka samica izleže ob ugodnem vremenu in v prijajočem ji podnebjem do trikrat na leto po tisoč jajčec. Sedaj študirajo povsod, tako v Ameriki kakor v Evropi, najboljši žuželkoslovci, katera žuželka bi utegnila popolnoma iztrebiti koloradovca ali vsaj omejiti njegovo število do znosljive mere. Tako imenovani muhi: tenčicarici so ličinke koloradovca izredna slaščica, toda njena požrešnost nikakor ne more tekmovali z neverjetno razmnožitvijo koloradovca. Upamo, da dobe znanstveniki, ki so jim uspele že mnoge težke naloge, tudi koloradovcu med žuželkami samimi nasprotnika, ki bo kos njegovi razmnoževalnosti in ki ohrani narodnemu gospodarstvu ta prepotrebni krompir.

Oglejmo si sedaj nekaj večjih živali, ki nam pomagajo pri zatiranju škodljivih žuželk. Upravičeno smemo staviti tu na prvo mesto **krastačo**, ki se hrani z muhami, stenicami, belini, sovkami, bolhami, mravljami, stonogami in polži. Res ji pride v širok gobec tudi kaka onemogla čebela, a škoda je malenkostna, ker so take čebele že tako izgubljene. Vrtnarji na Angleškem celo kupujejo krastače in jih izpostavljajo v svoje vrtove.

*) Glej podrobnosti v koledarju za leto 1934.

Nadalje smemo in moramo šteti med vrtnarjeve sodelavce tudi nekatere sesalce, tako zvane žužkojede. Navajamo med temi **ježa**, ki ga že krajši ali daljši rilček označa za vsejedca. Vse mu pride prav: kače, miši, žabe, ogrci, črvi, hrošči, gosenice, ličinke itd. **Netpir** ali **mrakulj** požre mnogo škodljivcev, brenčečih v mraku po zraku. Je posebno koristen prav radi tega, ker je ponočni prhutar, ko imajo škodljivci pred drugimi preganjalci v zraku mir. **Krt** rije pod zemljo in ni pred njim varna nobena manjša žival. Res poje tudi mnogo glist in deževnic, koliko mu pa pride pod zob drugih škodljivcev, vedo pač le prirodoslovci, ki njegovo

življenje natančno poznajo in se strinjajo v tem, da je krta prištevati kljub neprijetnim krtinam vendarle koristnim živalim. Isto velja tudi o našem najmanjšem, miši podobnem sesalcu, ki pa ni glodalec, ampak navdušen mesojed, namreč **rovka** (špičmiš).

Med pogojno koristne živali na vrtu zaimoremo šteti tudi **kokoši**, ki brskajo in pozobljejo nešteto ličink, bub, ogrcev itd. Ob primernem času, ko nimamo na vrtu rastlin, pozimi, jih že smemo puščati na vrt.

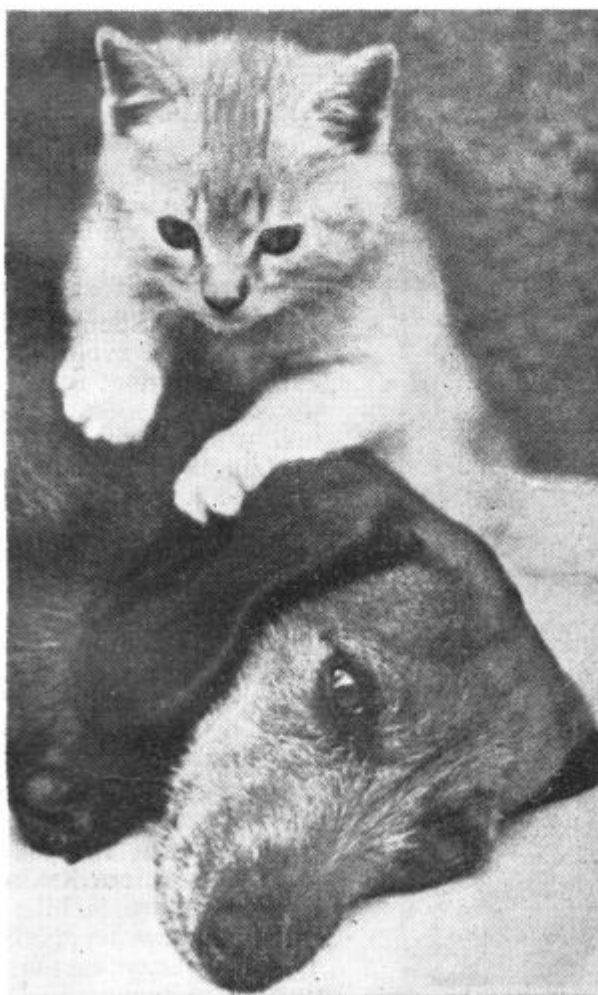
Vrtnarju bodi torej dolžnost, da ima vse dosedaj navedene živali za svoje prijatelje in pomagače, jih ne preganja, marveč jih po možnosti ščiti in varuje preganjalcev.

Adolf Šinkovec: **Dekletova žalost.**

Vsako minuto me žgé nepokoj,
ko se vprašujem: kaj res si ves moj?

Mislil le nate, noči vse gorim,
v dvomih pregrenkih do jutra trpim.

Uteši samó me tvoj dragi nasmeh,
upanje novo mi vzcvete v očeh.

Sklenjeno premirje med sovražnikoma.

Kako postaneš milijonar?

Izidor Troha.

«Kako postaneš milijonar?» Na knižnem trgu so vedno naprodaj knjige s takim ali podobnim naslovom in sicer v raznih jezikih. V našem še niso izšla, kolikor je meni znano, taka navodila. To pa menda zato, ker je pri nas tako beseda kakor pojem: milijonar, tujka. Dvomim, da morejo nasveti v knjigi uresničiti to, kar obeta naslov. Ljudje jo kupujejo, kakor kupujejo srečko, čeprav vedo, da pogodi glavni dobiček skoraj gotovo kdo drugi.

Prav dobro se še spominjam, da je bila besedica milijonar prva tujka, s katero sem se seznanil že v svoji deški dobi. S svojo starejšo sestro sva večkrat smuknila k naši sosedki, ki je znala toliko lepih pravljic. Vedno je pletla nogavico, le ko se je približeval višek dejanja, ko je že dvignil čarovnik palico, da začara kraljično v žabo, je prenehala pletiti, gledala je naju iznad velikih naočnikov in se ni lotila več dela do srečnega zaključka pravljice t. j. do veselega ženitovanja, ki je bila nanj tudi ona sama povabljenka. In da to tudi dokaže, je govorila nama o pečenih gosih, racah, srnah, puranih, fazanih in zaključila jedilni list s slašticami, da so se nama, otrokoma, kar sline

pocedile. Sedaj vem, da je bil ta redni zaključek njenih pravljic edini posledek njenega skromnega kosila.

Nekoč nama je začela gospa Fazanka — tako sva s sestro tajno nazivala našo sosedo, ker se je najrajši mudila na ženitovanjskih obedih pri pečenem fazanu in ker o fazanu nisva imela pravega pojma — pripovedovati o milijonarju Rotšildu. Milijonar, pri tej besedi, ki sem jo prvič slišal, sem se zdrznil. Zmajem sem se bil že privadil, koščene čarovnice so mi bile postale že dobre znanke, tudi razbojnika z levjo čeljustjo, ki je hrustal svoje goste ko preste, se nisem več bal, toda milijonar? Bal sem se vprašati, kaj je to. Slednjič sem pa le premagal svojo bojazen in prosil gospo pojasnila. Odložila je nogavico, zagledala se vame — skoraj gotovo je razmišljala, kako naj razloži otroku pojem milijonarja — in mi po daljšem molku pojasnila, kakor pač treba pojasniti tako stvar otrokom. V naši ulici sta dva štacunarja. Oba imata v velikih steklenih vrčih in kositrnih škatlah cukrčkov razne oblike, velikosti in barve. Milijonar bi bil tisti, ki bi lahko pokupil vse te vrhane vrče in napolnjene škatle vsak dan in to skozi en mesec, en teden in en dan. Pojasnila mi je. Kaj je bil razbojnik Rokomavh z vsemi svojimi zakladi, nakopičenimi v treh prostornih kletah, proti milijonarju, ki je lahko v petih tednih pokupil vse bonbončke iz naše ulice?

Dovolj! Spomini na deška leta so me nekam daleč zvodili s prave poti. Nameral sem namreč seznaniti brajce Matičnega Koledarja z nekaterimi novodobnimi bogataši, milijonarji, ki so bili vsi pridni, vztrajni, iznajdljivi, ki bi jim pa vse te lastnosti le malo koristile, če bi se jim ne bilo pridružilo nekaj, naj že imenujemo ta nekaj kakor koli. Priden je lahko marsikdo, vztrajen tudi, iznajdljiv, da se mu čudi vsa bližja in daljna okolica, toda če zamudi pravi trenutek, oziroma če se mu tak trenutek ne nudi, ne more postati milijonar. To pa na vse zadnje še ni kdo ve kaka nesreča, saj se tolaži vsak revež z baje že preizkušeno in radi tega pregovorniško resnico, da denar, bogastvo, milijon še ne pomeni zadovoljnosti, sreče.

Začenjam z žensko, ki imej kakor povsod tudi v tem kramljanju prednost. Florence Graham je bila v Torontu tipkarica. Naveličala se je pisalnega stroja in se zadala za asistentko pri zobnem zdravniku. A tudi tu ni imela obstanka. Odločila se je za New York. Takoj ob prihodu si je kupila

Ženska iz Turkestana z nad 100 kitičami.

dnevnik, da si poišče po njegovem oglasniku primerne službe. Mudilo se ji sicer ni, ker je imela nekaj prihrankov, a vedela je tudi, kakor hitro lahko skopné v tujem mestu. Preden se je lotila oglasov na zadnjih straneh, so jo mastne črke na prvi strani opozarjale na važnost daljšega članka. Aha! Iz sodnijske dvorane. Neka gospa toži za precej visoko odškodnino brezvestnega «olepševalca», ki ji je spačil s koži nevarnimi mazili obraz, mesto da bi ji ga bil pomladil. Ni še do konca prebrala poročila, ko se ji zasveti, zave se pomembnosti trenutka in zasluti, da je bilo prav tedaj odkazano njenemu nadaljnjemu delovanju popolnoma novo torišče. Kozmetika, umetnost telesne olupšave, malo prej rojena, a že v svoji nežni mladosti po brezvestnih, denarja lakomnih mazačih ogrožena, je našla tedaj svojo rešiteljico in zaščitnico. V nekaj dneh — skromna sredstva niso dopuščala daljšega študija — se je Graham seznanila z osnovnimi pojmi te nove umetnosti, spoznala, da treba ženski, ki si hoče ohraniti mladostne poteze, torej vsaki ženski, masaže, širila to svoje spoznanje med ameriškim ženstvom s posebno knjižico, v kateri ni obljubljala nobenih čudežev, a zagotovila, da lahko poveča do najvišje možnosti žensko mičnost s svojimi mazili. Ta mazila ji je bil napravil po njenih navodilih pošten in razumen kemik. S svojim spisom se je izkazala Elizabeta Arden — s tem umetniškim imenom je bila začela Graham svoje novo življenje — kot najboljša poznavalka ženske duše. Njeno podjetje se je večalo dan na dan. Arden je bila odkrila moderno žensko lepoto, proslavila se po vsej Ameriki in preko njenih mej in postala z lastnim delom skoraj najbogatejša ženska v Ameriki, saj ima samo v Zedinjenih državah nič manj ko 6000 prodajalen, kjer se prodajajo samo njena mazila. Koliko tisoč žensk je bralo tisto poročilo o sodni razpravi in vendar se je le brezposelni Graham odprla pot, ki je vodila naravnost do — milijonov.

Murray Spangler je bil hišnik v velikem blagovnem skladišču in je moral kot tak vsako jutro pomesti prodajalnice. Bil je krepak, dela se ni strašil, čeprav je čakalo več soban in manjših oddelkov njegove metle. Nekoč mu pa ni šlo delo od rok. Ali je bil privabil tržni dan več kupcev, ki so pušali po tleh sledove svojih blatnih čevljev, ali se pa pase kaka bolezen po njegovem telesu, mogoče tudi se je bil poten nevede postavil prepihu, dejstvo je bilo, da je čutil hišnik nenavadno lenost v udih, stežka je pobiral s smetišnico nakopičene smeti in jih še teže odnašal na smetišče. Spangler je krivil vse mogoče: tržni dan, blatne čevlje, hripo, revmatizem, priznati si pa le ni hotel,

da je bil prejšnji večer vлил preveč ruma v svoj grog. Ko se je hišnik že neštetič sklonil k smetem, si je zaželel — in ta želja mu je prihajala v resnici iz srca, iz razbolelih kosti in omehčanih mišic — pomočnika, ki bi mu smeti kar na mestu požrl, posrkal, ki bi ga pa ne bilo treba nagrajati za to njegovo delo. Požreti, posrkati! Nova naloga se mu je tedaj zapičila v možgane. Neko jutro, kmapo tistem «trganju», je pripeljal na dvorišče voziček, ki je bil nanj naložil majhen motor na bencin, dolgo cev iz ceđike in večjo posodo. En konec gumijaste cevi je prehajal v posodo, iz katere je izsesaval motor zrak in napravljaval v njej tako zvani vakuum, praznino. Drugi konec te cevi je pa Spangler bližal smetem in vse so hitele po cevi v posodo, ki jih je dejanski posrebovala. Spangler je dal človeštvu prvega mehničnega pometača oziroma razpraševalca. Še pred svojo smrtjo je prodal nad tri milijone takih priprav. Po čistem dobičku lahko sklepamo na milijone, s katerimi ga je zasula tista količina ruma, ki je je bil preveč dodal svojemu grogu. S tem pa nočem zvajati naših bralcev do premočnega čaja, kajti edini Spangler je bil tako srečen, da mu je «maček» na repu prinesel — milijone.

Zopet prihaja na vrsto ženska. Francozinja Gabrielle Chanel. Pred tridesetimi leti je imela majhno prodajalnico v kopališču Deauville-ju. Prodajala je narejene ženske obleke. Kar jih je imela naprodaj, so vse visele v izložbi, po številu tri, pri katerih so ji bila uspela krila nekoliko krajša, ker ni imela dovolj blaga. V tisti dobi je vladal v

Tanska lepota iz osrednje Afrike. Za svojo počesko rabi najmanj osem ur.

kraljestvu mode mojster Poiret, ki je zahteval dolga krila dopetače, vlečke, čipke, nabore, klobuke s celim gnezdom nagačenih ptičev, oziroma z gredo umetnih rož. In ker je bila francoska moda merodajna za vse ženstvo, se je ves svet pokoraval neizpodbitnim odlokom vseмогоčnega vladarja.

Mimo Chaneline trgovinice sta prišli starejši Američanki. Premotriili sta izložbo, vstopili, pomerili obleko, pogledali se v zrcalu in opazili, da sta ju bili pomladili krajši krili za najmanj dvajset let. Preplačali sta obleki in pregovorili prodajalko, naj se preseli v Pariz, kjer imata mnogo prijateljic, znank in rojakinj, ki postanejo vse njene stalne odjemalke.

Tako se je dvignila v najkrajšem času trgovinica iz majhnega mesteca do prestolniške umetniške krojačnice, «atelje» ji pravijo danes, kjer je zaposlenih nad 2500 delavk in delavcev. S pridnostjo, vztrajnostjo in razumom si je prikrojila in prišivala lepe milijone, omajala kot zastopnica tako zvanega šibkega spola trdno stališče vseмогоčnega modnega samodržca in sedla slednjič sama na izpraznjeni prestol. Ustvarila je bila novo modo ozkih in krajših kril in pokrila najbogatejše plemkinje kakor revne uradnice vse enako s preprostimi čepicami, uvedla je demokratizem v žensko modo.

Koliko je pridnih, vztrajnih, razumnih šivilj, vse imajo žulje, a imajo jih od nprstnikov in škarij in ne od preštevanja bankovcev kakor Chanel. Pomanjkanje blaga, ki je povzročilo krajša krila, in ugotovitev, da brišejo moderna krajša krila leta, medtem ko so prejšnja brisala pločnike in ceste, sta pripomogla gospe Chanel do milijonov, da se ji baje sam finančni ministar odkrije, če se srečata na ulici. Ali ni tako kakor v pravljicah? Samo da se te pravljice niso rodile v ljudski domišljiji, marveč jih je zapisalo resno, prozaično življenje, ki se približuje ljudski domišljiji edino pri nekaterih novodobnih milijonarjih.

A tudi brez pridnosti, brez vztrajnosti in brez razumnosti se postane milijonar. Vidim, kako stresajo bralci neverno z glavo. Kaj takega! Kje se je pa to dogodilo? Kje neki, v Ameriki seveda! In ni treba prav nič drugega, kakor da se rode novorojenki istočasno še štiri sestrice, da položi vseh pet skrben in svoje odgovornosti zavedajoč se zdravnik v vato, da jih neguje noč in dan, odvrača od njih vse otroške bolezni in skrbi, da so vse zdrave in da je petorica vedno polnoštevna. Zakoncema Dionne v Calander-ju (kanadska pokrajina Ontario) so se rodile pred petimi leti peterčice. Tak nepričakovan pomnožek se je že nekajkrat pripetil, toda vsi taki novorojenčki so živeli le še nekaj ur. Še meseca aprila 1. 1938. je poro-

dila 22 letna kmetica Mercedes Andino v Sansonatu (San Salvador, Srednja Amerika) peterčke, ki so pa drug za drugim kmalu po rojstvu umrli.

Podeželskemu zdravniku dr.-ju Allanu Defoe-ju je uspel naravnost čudež, ohraniti peterčice žive, prevzel jih je celo v svojo popolno oskrbo, ker je bil oče Oliva reven in je moral že skrbeti za sedem drugih otrok. Sedaj so punčke stare pet let (roj. 28. V. 1934.) in služijo že lepe tisočake. Njihovo premoženje upravljata ravnatelj in blagajnik, poleg teh dveh so v njihovi službi še dve vrtnarici, učitelj, trije oboroženi čuvaji, da preprečijo že večkrat po izsiljevalcih zagroženo ugrabljenje, nadalje kuharica in tri dekile. Uprava daje očetu mesečno plačo sto dolarjev, zdravniku pa 200 dolarjev, vzdržuje tudi sanatoriju podobni «petorčični dom». In kako služijo deklice tisočake, ki so doslej narasli že v milijone? Dale so po svojem ravnatelju raznim tovarnam po širnem svetu dovoljenje, da smejo uporabljati njihove slike v svoji reklami, za kar plačujejo razne milarnice, dišavarnice, lepotilišča neverjetno visoke vsote, vsak mesec jih kaže barvani film po vseh ameriških kinih v preprosti domačnosti pri igrah in za vsak tak posnetek plačajo filmske družbe rade 40.000 dolarjev. Za posnetek, ko so se bile deklice pri igračah sporekle in se dejanski lotile med sabo, kar ni bilo niti na vzporedju, je plačala družba rade volje dvojno ceno. Določen dan v tednu raznaša radio njihovo neprisiljeno ščebetanje, vsaka minuta stane 1000 dolarjev. Ljudje prihajajo v Calander s posebnimi vlaki do bližnje postaje, cele vrste avtomobilov se ustavljajo v tem dosedaj neznanem kraju in vsi plačajo vstopnino, kupujejo razglednice in odrabljene igračke. Lastnoročni podpisni deklic, če smemo tako imenovati njihove čečkarije, risbe, kroge, krivulje, črte, so na posebnem mestu splošnega cenika. Pri tem njihovem delu res ne moremo govoriti ne o pridnosti, ne o vztrajnosti, ne o razumnosti, lahko pa rečemo, da si služijo punčke igraje — milijone. Igraje vzdržujejo očeta, zdravnika, uradnike in služinčad, vsak mesec se kopiči njihovo premoženje. Sedaj je šele začetek, s koliko milijoni se pa skonča ta najnovejša, pravljlična resničnost, ne more nihče prerokovati. Dodajamo, da je prekrstila kanadska vlada, ko so dovršile peterčice svoje četrto leto, njihov rojstni kraj Calander v Dionneville po njihovem priimku in se je istočasno ustanovila tudi posebna banka «Peterčice in &», ki deluje z njihovo glavnico.

Kje pa najdemo pri teh peterčicah tisti brz v začetku tega kramljanja omenjeni nekaj? Na vsak način v dejstvu, da so se rodile sestrice v Ameriki, o kateri vemo, da je

dovzetna za rekorde, posebno za take rekorde, s kakršnimi se mora samo ona ponašati. V Evropi rojena petorica bi gotovo ne bila deležna take, skoraj z malikovanjem meječe pozornosti, ljudstvo, čeprav precej radovedno, bi se zadovoljevalo s fotografijami, objavljenimi tu pa tam v kakem ilustrovanem tedniku, in bi ne prirejalo zaporednih romanj, ker bi se bala kaliti družinski mir, vrinjati se za vstopnino v nedolžne otroške igre in opazovati od blizu, kako se udeležujejo različni temperamenti teh brezskrbnih, igračastih sester. Skoraj gotovo ima pri tem

kak spreten, v javnosti popolnoma nepoznan režiser svoje prste vmes, ko je izvohal, da se da tu precej zaslužiti. Poleg največjih milijonarjev ima namreč Amerika tudi najspretnejše režiserje.

Še bi lahko navedel nekaj primerov, ki se mi kar naravnost vsiljujejo v ta članek, posebno o milijonarjih in ne več o milijonarkah. Spangler se mi res že smili, da sem ga pustil tako samega v izključno ženski družbi, toda Koledarjev urednik mi je bil določil približno dolžnost mojega prispevka in to dolžnost sem menda že dosegel.

Vse leto žetev

Pšenico prideljujejo v vseh delih sveta. Tako se zgodi, da je ob vsakem času kje na svetu žetev. Po tozadevnem koledarju se razdeli žetven čas tako le:

Januar: Avstralija, Nova Zelandija in Chile.

Februar: Vzhodna Indija,

Marec: Gorenji Egipt.

April: Spodnji Egipt, Sirija, Mala Azija, Perzija, Indija, Meksiko in Kuba.

Maj: Alžerija, Maroko, Osrednja Azija, Kitajska, Japonska, Teksas in Florida.

Junij: Turčija, Grška, Italija, Španija, Portugalska, Južna Francoska, izmed Zedinjenih držav Severne Amerike: Kalifornija, Louisiana, Mississippi, Alabama, Georgia, Carolina, Tennessee, Virginia, Kentucky, Kansas, Arkansas, Utah in Missouri.

Julij, Rumunija, Bolgarija, Jugoslavija,

Avstrija, Ogrska, Južna Rusija, Nemčija, Švica, Francija, Južna Anglija, nekateri deli v Kanadi in izmed Zedinjenih držav: Oregon, Nebraska, Minnesota, Wisconsin, Colorado, Washington, Jowa, Illinois, Indiana, Michigan, Ohio, New York in Nova Anglija.

August: Belgija, Holandska, Anglija, Danska, Poljska, Kanada in izmed Zedinjenih držav: Severna in Južna Dakota.

September: Škotska in Švedska.

Oktober: Norveška in Severna Rusija.

November: Peru, Južna Afrika, Argentina.

December: Birma.

Ker znaša letni pridelek pšenice povprečno poltretjo milijardo stotov, bi lahko zahteval vsak zemljan, bodi moški, ženska ali otrok, vsako leto svoj delež, ki bi znašal nad 62 kg.

Počeska kot blazinica za igle. Zamorka iz belgijskega Konga.

O zobnih boleznih in načinu, kako se jih obvarujemo.

Dr. Igor Franco.

V tehle vrsticah bova z bralcem prav na kratko razmišljala o zobnih boleznih. U-poštevala bova le one, ki se nas v življenju najčešče lotevajo in so torej praktično naj-važnejše. Vprašala se bova, kaj lahko stori posameznik, da ohrani sebi in svojem zdravo zobovje. Le na kratko se dotakneva po-glavja o zdravljenju zobnih boleznih, ker spa-da to na sploh v področje zobnega zdravnika. Namenoma pa izpustiva sicer velezanimivo torišče socialnega zobozdravstva, obsegajo-čega skrb družbe (države, občine, zasebnih ustanov itd.) za zdravo zobovje njenih članov, ker bi naju to dovedlo le predaleč.

Preden začnemo motriti posamezne zob-ne bolezni, moramo poudariti pomen zobov-ja za naše telo. Zobje imajo najprej nalogo, da zmeljejo hrano. Čim bolj je hrana zmleta in s slino prepojena, tem laže je za želodec in črevo prebavljiva. Prebavila obole, če jim dovajamo nezmleto hrano. Pa tudi slabokrv-nost, splošna oslabeledost in glavobol lahko nastopajo pri nezadostnem žvečenju. Zelo važen je nadalje pomen raznih zobnih boleznih za ostalo telo. O tem spregovorimo v po-glavju o paradentozii.

I. Zobna gniloba (caries).

Najbolj razširjena izmed vseh boleznih sploh je zobna gniloba. Ona povzroča nam vsem dobro znane votline v zobeh z vsemi njihovimi posledicami. Naše ljudstvo pravi običajno, da je zob piškav, načel ali podobno.

Kako nastane ta bolezen? Točen odgo-vor na to vprašanje ni lahek. Vzrok v ožjem smislu so predvsem razne vrste glivic, ki jih nahajamo v vsakem piškavem zobu. Na-hajamo jih pa tudi večinoma v vseh zdravih ustih z nedotaknjnim zobovjem. Da nastane gniloba, morajo obstajati torej poleg gli-vice še posebni pogoji, in sicer: 1.) na zobeh morajo tičati ostanke jedi, ki služijo glivi-cam v hrano, dovolj dolgo, da se utegnejo razkrojiti, 2.) prirodna odpornost zoper gni-lobo se je morala zmanjšati in prav tako je tudi zmanjšana 3.) sposobnost sline, odtegni-ti kislinam njihovo škodljivost. Početek gni-lobe si predstavljamo torej tako: nekatere glivice se nasele na zdravi zobni površini, kjer začno ostanke jedil razkrajati v kisline. Te načno zobno sklenino (zunanjo trdo, sve-tno zobno sestavino) in pozneje tudi zobnino (kosti podobno zobno sredico, ki ni tako trda ko sklenina). Največ glivic nahajamo tam, kjer se ostanke jedil, pomešani s sluzom, ne-moteno ustavljajo dalje časa, torej v kotic-kih med zobmi, v jamicah in gubah zobne površine. Hrano črpajo glivice iz teh ostan-kov jedil v ustih, največ iz tako zvanih oglji-

kovih hidratov (škroba, moka, sladkorja itd.), ki dajo pri razkroju oziroma vrenju mlečno ali kako drugo organsko kislino. Ko so površne, najodpornejše plasti zoba zmeh-čane in načete, ker so jim te kisline razto-pile apno, gre razdejanje vedno laže v glo-bino. Sedaj se pridružijo še razne druge vr-ste glivic, ki raztapljajo s tako zvanimi fer-menti (kvasili) preostalo organsko zobno sestavino. Votlina se veča in širi.

Kako preprečimo to razdejanje? Zoper pravi vzrok gnilobe, zoper glivice, smo skoraj brez moči. Usta nam ne prenesejo tako močnih sredstev, ki bi glivice naravnost zamorila. Naši ukrepi se bodo torej nanašali na tiste posebne pogoje, navedene zgoraj v treh točkah. K prvi je bilo omeniti, da lahko preprečimo v veliki meri glivicam vsaj njih-ov prosti razvoj v ustih, če jih že ne more-mo naravnost zatreti. Najboljše naše orožje v tem boju je redna nega zob in ust, o kate-ri spregovorimo radi izredne važnosti v po-sebnem poglavju. Če namreč redno dvakrat na dan pravilno očistimo svoje zobe, odstra-nimo s tem ostanke jedi in škodljivo prevla-ko, ki se usede več ali manj po vsaki jedi na zobni površini. S tem odtegujemo glivicam hrano in varujemo tako zobe gnilobe. Kar se tiče naravne odpornosti zoper gnilobo (točka 2.), vemo, da so slabo razviti, pre-malo ali nepravilno z apnom prepojeni («meh-ki») zobje posebno sprejemljivi za gnilobo, ker se jih kisline laže lotijo in ker se v ja-micah, posutih v precejšnjem številu po po-vršju takih zob, posebno rada ustavlja hra-na. S pravilno prehrano, snago, sončnim in zračnim stanovanjem, z zdravili itd. lahko precej ugodno vplivamo na razvoj in poap-njenje zobovja, posebno v njegovi razvojni dobi. Ta se začenja že v nosečnosti in se raz-teza čez vso otroško dobo in še dlje. Zato mora mati, ki pričakuje otroka, skrbeti, da ima njena hrana predvsem dovolj vitam-inov*), apna in drugih mineralnih snovi. Po porodu naj uživa otrok prvih šest mesecev samo materino mleko. Do konca prvega le-ta se pa mora navaditi po malem že skoraj vseh jedi. Najboljša hranila za ohranitev zdravih zob so: mleko, zelenjava, sadje, jaj-ca, črn kruh s trdo skorjo in pozimi — ribje olje. Najpogostejša napaka v prehrani, ki jo dela kaj rado naše hribovsko ljudstvo, je po mojem mnenju ta, da si pozimi po več me-secev ne privoščijo nobene surove zelenjave in sadja. Če ni prav nič drugega pri hiši, bi moral zaužiti vsakdo, posebno pa otroci, vsak dan nekaj kapljic citronovega soka,

*) Glej članek „vitaminih“ v tem le Koledarju.

bodisi kot limonado ali pa mesto octa h kaki solati. Mesto limone lahko vzamemo tu pa tam kako drugo sveže sadje. Istemu namenu ko presno sadje in zelenjava služi zlasti ribje (štokviževo) olje, ki bi ga moral piti vsak otrok, posebno če je bledičast ali drugače bolehen, in sicer vsak dan skozi tri mesece pozimi po eno žlico. Z njim damo otroku neprecenljiv zaklad prepotrebni in za rast organizma tako važnih vitaminov, ki jih nahajamo le v surovih hranilih, ker jih s kuho ponajveč uničimo. Šibkim otrokom izredno pomaga v splošnem in podpre posebej še zdrav razvoj zobovja tudi obsevanje z umetnim višinskim soncem. To je neke vrste električna luč, ki izžarja tako imenovane ultravioleto žarke. Ima jo skoraj vsak zdravnik, pa tudi razne državne ustanove za zaščito dece.

Tudi sicer dobri zobje gnijejo tem rajši, čim manj so gladki, čim globlje jamice in gube imajo na površju. Vemo tudi, da tesno postavljeni zobje laže gnijejo ko redki, ker se med tesnimi zobmi hrana posebno rada ustavlja. Zato so tiste ploskve, kjer se zobje drug drugega dotikajo, posebno prikladno mesto za nastanek gnilobe. Če stoje zobje iz vrste, nagnijejo bolj skriti zobje prej ko bolj prosti, ker se ob prve ne morejo tako lahko drgniti ne hrana, ne jezik, ne lica in jih ne morejo držati čistih ko druge (naravno čiščenje). Nepravilno raščeno zobovje dajmo torej že zgodaj, v 3.-5. letu, pregledati po zdravniku. Odrasel človek s takimi nepravilnim zobmi naj pa uporablja že prej omenjeno uspešno orožje zoper gnilobo, in to je pravilna nega zob. Ona je tem važnejša, čim ugodnejše so ostale okolnosti za nastanek gnilobe. Umetno čiščenje zob t. j. odstranjevanje ostankov jedi je tem bolj potrebno, čim šibkejše je naravno čiščenje ust, ki ga oskrbuje krepko žvečenje čvrste hrane. Na splošno lahko trdimo, da je vsak človek sedanje dobe, ta bolj drugi manj, potreben redne zobne nege. Ko govorimo o pogojih, ki pospešujejo gnilobo, moramo omeniti tudi to, da ogroža gnil zob stalno svoje sosedo. A tudi če je zob že zalit (plombiran), pa ni recimo zalivka gladka ali sega preko roba votline itd., gnije lahko ob robu zalivke naprej ali pa trpita tudi sosed in dlesna radi zastajanja in razkrajanja hrane v vmesnem prostoru.

Važen pomen za nastanek, oziroma za preprečevanje gnilobe ima slina (točka 3.). Ona raztaplja razna hranila, jih razkraja in skrbi za ravnovesje kislin in lugov, pa tudi za pravo razmerje apnenih soli v ustni duplini. V zvezi s temi vprašanji moramo na tem mestu omeniti vlogo sladkarij pri nastanku zobne gnilobe. Vkljub dejstvu, da tvori sladkor z apnom spojino, topljivo v slini, niso sladkarije tako zelo nevarne zo-

bem, kakor se splošno misli. Enako nevarno je prav za prav vse, kar je iz moke ali škroba, če ostane med zobmi dolgo časa, posebno seveda čez noč. Ali lahko ugodno vplivamo na sestavo sline? Seveda! Najbolj pač s pravilno prehrano in smotrnim, higieničnim načinom življenja. Posebno važen, se zdi, je v tem pogledu vitamin B,* ki ga dobivamo dovolj v zdravi, domači mešani hrani.

Ljudje se po naravi različno nagibajo k zobni gnilobi. Izkušnja nas uči, da je gniloba v nekaterih krajih in pri nekaterih plemenih pogostejša ko drugod in da ima tudi pri enakih življenjskih pogojih ta zdrave, drugi zelo slabe zobe; vemo nadalje, da je ta bolezen zelo pogosta pri slabokrvnih, izčrpanih in težko bolnih. Zato moramo pri bolnih svojcih posebno paziti na njihovo zobovje in skrbeti, da si ga redno vsak dan čistijo, kar je skoraj redno mogoče razen v najtežjih boleznih. Da je razlika glede nagnjenosti k zobni gnilobi med enim in drugim včasih tako velika, si razlagamo tudi z vplivom tako zvanih žlez z notranjim izločkom** na naše telo. Kakor je pač njihov celotni vpliv na telo bolj ali manj ubran, kar zavisí v glavnem seveda od konstitucije t. j. od narave, tako deluje in se razvija tudi zobovje. Pri izrazitih obolenjih teh žlez utegne moderna medicinska veda danes že prav uspešno pomagati. Vpliv teh žlez nam deloma razjasnjuje tudi dejstvo, da je človek v različnih dobah svojega življenja različno sprejemljiv za gnilobo.

Zanimivo je, da vplivata tudi podnebje in naša omika na razvoj gnilobe. Predzgodovinski človek je imel mnogo boljše zobe, kakor jih ima sedanji rod. Živali, vzgojene v ujetništvu, imajo pogosteje gnilobo kakor živali, živeče v naravi. Dognano je nadalje, da so nekateri poklici (peki in slaščičarji) prav posebno izpostavljeni zobnemu gnitju, ker vdihavajo močnati in sladkorni prah, ki se jim useda po zobeh. Marsikdo bi rad vedel, je li zobna gniloba dedna. Bolezen sama ne, pač pa dispozicija t. j. nagnjenje do nje. Starši s slabim zobovjem naj torej s podvojeno pažnjo skrbijo za to, da preprečijo pri otrocih po možnosti nastanek te bolezni.

Dodatno še nekaj statističnih podatkov. Izmed vseh zob gnije najčešče prvi ali šestletni kotnik t. j. tisti, ki se prikaže ob šestem letu zadaj za mlečniki, (ki je stalen, ne mlečen in ki je steber vesga stalnega zobovja!) najbrž predvsem zato, ker stoji čisto poleg kakega gnilega mlečnika. Starši skoraj vedno prezrejo čas rašče tega zoba in ga puste, da segniže. Izruvanje tega zoba povzroča večkrat, da se sosedje močno nagnejo in zgu-

* Glej članek „O vitaminih“ v tem le Koledarju.

** Glej članek „O hormonih“ v lanskem Koledarju.

be naraven stik z nasprotniki. Statistika kaže nadalje, da gnijejo zobje v gornji čeljusti pogosteje ko v spodnji. Glede na spol ni posebnih razlik nagnjenja do zobne gnilobe. Izkazalo se je tudi, da je človek trikrat v življenju posebno sprejemljiv za to bolezen in sicer prvič med 3. in 8., drugič med 15. in 20. in tretjič po 45. letu.

Pripomniti moram na tem mestu, da se navadno zelo težko opazijo prvi začetki zobne gnilobe. Majhnih, skritih, početnih luknjic običajno sami ne vidimo in največkrat tudi ne čutimo. Kadar nas opominjajo, so skoraj vedno že precej velike. Mnenje, da

imamo zdrave zobe, ker nas nobeden ne boli, nas pogosto vara. Zato si da previden človek enkrat do dvakrat v letu pregledati zobe po zobnem zdravniku, tudi če sam misli, da je vse v redu. Že majhne otroke treba dati pregledati, prvič med 2. in 3. letom. Mlečno zobovje treba namreč enako zdraviti ko stalno, če hočemo skrbeti za pravilno raščo zobovja. Tudi če so mlečniki iz vrste, vprašajmo zgodaj zdravnika za svet.

Doslej smo premotrili vzroke zobne gnilobe in načine, kako se je ubranimo. Če so pa zobje že načeti, treba čimprej k zdravniku po pomoč. Čimprej, tem bolje, tem cenejšo, krajše in manj neprijetno bo zdravljenje.

II. Bolezni zobne pulpe.

Če se gniloba pogloblja, doseže slednjič pulpo (živec), ki se vname, v nadaljnjem poteku včasih zagnoji ali razpade v smradljivo tvarino. S tem prihajamo k drugi važni skupini zobnih bolezni. Tu je široko torišče za zobnega zdravnika. Midva z bralcem se pomudiva le malce pri njih.

Če se vname živec, nastopijo predvsem bolečine, včasih neznosno trganje v celi po-

lovici glave, v ušesu, sencih in očeh. Večkrat niti ne vemo, da je vzrok temu trganju («nevralgiji») piškav zob, ker često ne čutimo v zobu samem bolečine in sploh ne razločimo, odkod bolečina prav za prav izhaja. Zatekamo se v lekarno po praške zoper trganje, devljemo vsa mogoča sredstva na lica, navadno brez pravega uspeha. Zob sam nas je pa še pred temi bolečinami opominjal, posebno če je prišel v dotiko s čim mrzlim in sladkim. Če bi si bili poiskali takoj zdravniške pomoči, bi si bili prihranili včasih neznosno trpljenje in nespečne noči. Za prvo silo si denimo v jamico bolečega gnilega zoba (če jo le najdemo, kar ni vedno lahko) kroglico iz vate, namočeno v eugenolu ali izžemku iz nageljčkov (essenza di garofani). Žganje in druga sredstva pustimo pri miru. Ne pijmo alkoholnih pijač, jejmo malo, vzemimo kako lahko čistilo (ricinovo olje), zaužijmo dušico piramidona in skrbimo za tople noge in visoko vzglavje. Pohitimo pa čimprej k zobnemu zdravniku. Tak zob nam zdravnik pogosto še ohrani, ozdravi in zalije, navadno brez bolečine. V nekaj minutah nam odstrani neznosne bolečine s tem, da poišče votlino krivega zoba, jo izčisti in dene vanjo primerna zdravila. Na splošno je vedno bolje tak zob ohraniti, kakor ga pa dati izdreti.

III. Bolezni zobne pokostnice ali pozobnice (periodontitis).

Če se ognoji ali razpade zobna pulpa in si pacient ne pomaga, gre bolezen še korak dalje. Bakterije in z njimi seveda tudi vnetje prestopijo meje zoba t. j. izstopijo skozi tenko luknjico na vršku korenine, kjer stopa živec v notranjost zoba, in se nastanijo v tkanih, ob zobni korenini. Zob se daljša, se zadeva, če sklenemo čeljusti, nas zabolí ob dotiku in pri toplih jedeh, gristi seveda ne moremo z njim. Pridruži se oteklina, včasih zelo močna, da zavzame velik del obraza, ustnice, lica, oči in se navadno predre v ustno duplino. Nato ponehata polagoma otok in bolečina, tisto mesto pa, kjer se je tvor predrl, ostane vidno ko rdeča bulica, iz katere še se po malem cedi gnoj, posebno če jo iztisnemo. Tej bulici pravimo zobna fistula. Če se pa vnetje pokostnice konča z odebelenjem tkanin okrog zobnega vršička v obliki jagode (ki jo lahko vidimo na izdrtem zobu), govorimo o granulomu.

Kako naj si pomagamo, če otečemo od zoba? Dobro je, da ležemo, si devamo tople rute ali vrečico vročega peska, pepela ali otrobi (vse mora biti suho) na oteklo lice, vzamemo kako sredstvo zoper bolečine in se ravnamo po splošnih navodilih kakor pri vnetju živca. Če čutimo po kljuvanju in utripanju v čeljusti, da se zbira gnoj, pospešimo zorenje tvora s tem, da izplakujemo

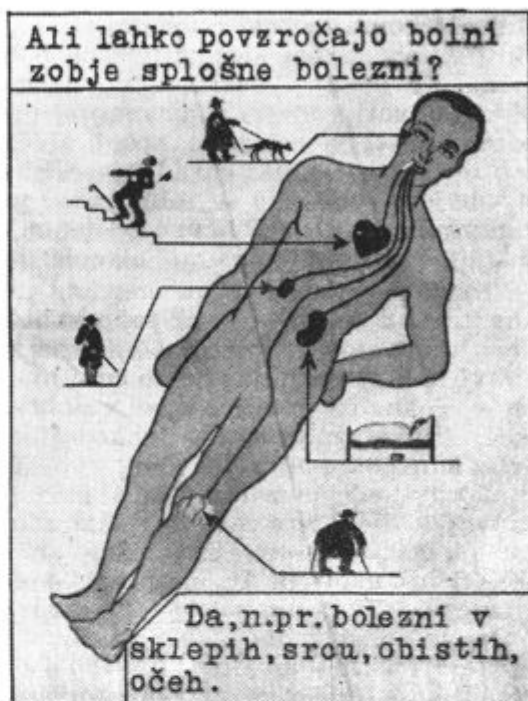
pogosto usta z vročim kamiličnim čajem. Če se je bula že prepustila, počakamo doma, da izgine otok, in gremo šele potem k zdravniku. Sicer pa čimprej po pomoč! Čakati vselej, da preteče, bi bilo lahko zelo nevarno. Zob se navadno lahko izrije tudi pri otoku. S tem si prihranimo mnogo trpljenja in nevarne zapletke. Če se pa nabira gnoj zunaj na obrazu in čakamo, da se tvor sam prepusti, nastane tam, kjer preteče bula, grda brazgotina za vse življenje. Če si pa damo tako bulo predreti po zdravniku, ni skoraj opaziti po zacelitvi, kje je bila koža prerezana.

IV. Paradentozna (alveolarna piroza), majavost zob.

To je posebne vrste bolezen, ki nastopa često pri sicer zdravem, od gnilobe neprizadetem zobovju, in povzroča, da se začnejo zobje majati in pogosto tudi izpadejo navidezno popolnoma zdravi. Mnogi izmed bralcev jo gotovo dobro poznajo, ker je zelo razširjena. Medtem ko gre okuženje pri doslej opisanih boleznih preko votlinice piškavega zoba proti zobni notranjosti in po okuženju živca lahko še dalje do pokostnice, ima paradentozna svoj izvor na površini zoba ob dlesni. Dlesna tvori tam, kjer prehaja na zobe, tako zvaní zobnični žep t. j. slep jarek okrog zoba, ki je v zdravih ustih zelo plitev, ali ga pa sploh ni, včasih (n. pr. pri obilnem zobnem kamnu) se pa pogloblja bolj in bolj. Lahko se zgodi, da začenja obenem razpadati opora zoba (tudi kost), da pokriva vedno manj dlesne zobno korenino, korenina postaja vedno v večjem obsegu gola in radi tega se zdi zob daljši. Iz žepa se včasih tudi gnoji, ali je pa vsaj dlesna vneta, nabrekla, modrikaste barve mesto rožnate, kot jo imajo zdrave zobne, in zelo rada krvavi pri dotiku, posebno pri čiščenju. Zob se začenja majati bolj in bolj. Končni izid tega stanja, ki ga imenujemo paradentozo, je navadno izpad zoba. Bolezen traja običajno celo leta in leta. Le izjemoma poteka zelo naglo n. pr. če so prizadeti gornji mali sekalci. Njena doba zavisi ne le od bistva bolezni same, temveč tudi od tega, če si pravočasno pomagamo.

Vzroki te bolezni so zelo mnogovrstni in neenotni, prav tako tudi oblike, v katerih se javlja. Napredni narodi imajo posebna društva za njihovo proučevanje. Vzroke paradentozne oziroma činitelje, ki ji pripravljajo pot, delimo v zunanje in notranje. Med prve spadajo: 1.) Zaponke na zobnicah, posebno če se pogrezajo v dlesno ali jo dražijo, ostri robovi zobnic sami (oboje je pri pomanjkljivem snaženju umetnega zobovja posebno pogubno) ter take zobne krone (zlate ali kovinaste) ali zalivke, ki se ob dlesni ne

prilegajo dobro robu ter slednjič votline v zobu, ki segajo do zobrn. 2.) Razne vrste glivic, ki pospešujejo bolezen, povzročajo gnोजenje oziroma vnetje in se od tod raznesejo ali same ali njihovi strupeni izločki (toksini) tudi drugam po telesu n. pr. v slepič, obisti, mišičje itd., kjer povzročujejo nova vnetja v teh organih, revmatizem, gnोजenje itd. Tako razširjenje bolezenskih klic, ki je

možno tudi pri drugih zobnih in izvenzobnih, imenujemo fokalno okuženje, 3.) Zobni kamen, pojavljajoč se v dveh različnih oblikah: a) bolj površni kamen, ki je mehkejši, svetlejši in lažje odstranljiv in b) pod dlesno nastajajoči, torej globlji, temnejši in trši kamen, ki se zelo trdno drži zoba in je tudi bolj škodljiv od prvega. Obe vrsti sestajati iz apna, ki prihaja iz sline ter ogrodja iz različnih organskih tvarin. Količina zobnega kamna zavisi najbrž od vpliva raznovrstnih bakterij na kakovost sline oziroma krvi, mnogo pa tudi od tega, kako človek grize, krepko ali šibko, in kako si snaži zobe, in 4.) Nepravilna okluzija. Okluzijo imenujemo način, kako se prilegajo zobje zgornje čeljusti onim v spodnji čeljusti, pa tudi drug drugemu v eni čeljusti. Ljudje, pri katerih prekrivajo zgornji sekavci precej dolenje, se posebno nagibajo k paradentozni, potem tisti, ki škripljejo ponoči z zobmi, ki nosijo previsoko umetno zobovje ali zalivke, ki izgube zgođaj kak zob in se postavijo zato sosednji zobje v nepravo lego. — Še večjega pomena so notranji vzroki: kri, telesni ustroj sploh, nadalje nekatere bolezni kakor sladkorna in prav posebno nekateri vitamini (A, C in D). Vemo sicer, da so ti vzroki odločujoči, a po-

bliže jih še prav malo poznamo. Znanstveniki raziskujejo marljivo vso zadevo, toda v zaključkih niso nikakor složni.

Paradentozna je pogostejša pri ženskem spolu ko pri moškem. Ona lahko prizadene en sam zob ali več, drugim pa prizanaša. Ko izpadejo prizadeti zobje, preneha bolezen sama od sebe. Brezzoba usta je ne poznajo. Nastopa navadno v zrelejših letih, vendar jo srečujemo tudi pri mlajših ljudeh. Dogaja se, da se komu majo zobje danes bolj jutri manj, kakor se pač počuti telesno bolje ali slabše. Še nekaj! Včasih začno posamezni zobje potovati z mesta n. pr. naprej proč od soseda, posebno pri tako zvani alveolarni atrofiji t. j. tisti obliki paradentoze, kjer stopa vnetje v ozadje in se zobje samo majo in potujejo radi oslavljenja čeljustne kosti obdajajoče zobne jamice ali alveole.

Kaj občutimo oziroma opazimo pri paradentozni? Žvečenje ni več tako zanesljivo, v ustih se pojavlja slab okus, dlesna žge in krvavi rada. Lahko nastopajo tudi hude bolečine, če n. pr. zastaja gnoj v zobničnih žepih. Taki primeri se kaj lahko zamenjajo z vnetjem pokostnice.

Zdravljenje te bolezni je stvar zobnega zdravnika. Nekatere začetne, lažje oblike se dajo popolnoma ozdraviti, druge samo izboljšati ali ustaviti. Da preprečimo nastop te bolezni, ravnajmo se po tehle navodilih: 1.) Negujmo si redno zobe, posebno pa si drgnimo in gnetimo dlesno. Ta masaža se vrši lahko s ščetko ali kar s prstom, ki smo ga prej pomočili v alkohol, žganje ali kolinško vodo. Glavno je, da sistematično izrabimo mehanični učinek t. j. drgnjenje kot tako. Redna masaža je pri tistih, ki se nagibajo k paradentozni, zelo važno sredstvo za zdravljenje oziroma preprečanje njenega napredovanja. Kdor je ne uporablja, naj se ne čudi, če izgublja zob za zobom. Najbolje je, da nam zobni zdravnik razloži in pokaže, kako se izvaja taka masaža, ker jo je z besedo le težko opisati. Dlesno treba drgniti a) vodoravno, b) navpično in c) v krogu, in sicer na zunanji in notranji strani čeljusti. Za vsakega teh načinov treba porabiti vsaj dve minuti in to vsak dan zjutraj in zvečer. 2.) Odstranjujemo kamen in druge zunanje vzroke, kar spada zopet v področje zobnega zdravnika. 3.) Hranimo se pravilno. Tu velja v glavnem isto ko pri gnilobi. 4.) Važen je zdrav način življenja in 5.) Razna zdravila kot so vigantol, organski preparati itd., kojih izberemo prepuščamo seveda zdravniku. Isto velja glede zdravilišča.

V. Ostale zobne bolezni.

Najvažnejše so te:

a) Otroku se pokažejo prvi zobčki pre zgodaj ali prepozno (pravilno se prikažejo približno v 6. mesecu). V takih primerih,

posebno če ne dobi otrok dolgo prvih zob, obrnimo se vedno do zdravnika, ker se lahko skriva za to nepravilnostjo angleška bolezen (rahitis) ali kaj drugega resnega.

b) O bolezni tiste dobe, ko dobiva otrok zobke, se mnogo govori med ljudstvom. Znanost je pa mnenja, da se te bolezni le slučajno pojavljajo istočasno z dobivanjem zob, da pa nimajo z njimi nobene vzročne zveze. Da bi prodiranje zob povzročalo drisko, kašelj, krče, visoko vročino itd., je tako rekoč izključeno. Če opazimo pri otroku znake kak teže bolezni, ne zanašajmo se na zobe, temveč ga pustimo pregledati. Ko dela zobčke, je skoraj vsak otrok nerazpoložen in sega pogosto z roko v usta, nikdar pa ne bo imel samo od tega gori navedenih bolezenskih znakov. Ko se otrok zobi, pazimo strogo, da mu ustka ne ranimo z umazanimi, raskavimi rutami ter z rokami. Njegov cucelj bođi vedno snažen. Če pade na tla, operimo ga pred nadaljnjo uporabo.

c) Tako zvana težka denticija modrostnega zoba, ki pride na dan po 18. letu. Ta zob prodira včasih zelo težavno, pojavljajo se otek, vročina, gnojenje, da celo zastrupljenje krvi. Tu pomaga edino zdravnik, le lažji primeri ozdravijo sami od sebe.

č) Retinirani ali zadržani zobje so tisti, ki sploh ne prilezejo na dan, ampak ostanejo vedno skriti v čeljusti. Če pritiskajo na kak živec, lahko povzročijo močno trganje v glavi.

d) Posledice škodljivih vplivov v dobi zobnega razvoja: 1.) če se otrok močno udari na mlečnike, ali če so bili mlečniki bolni v korenini, nosijo stalni zobje čisto posledice n. pr. ukrivljene korenine ali druge napake tudi v zobnem vencu (tistem delu zoba, ki je pokrit s sklenino) podobno kot pri angleški bolezni. 2.) Tako zvani Hutchinsonovi zobje pri podedovani sifilidi (najtežji spolni bolezni). Gornja srednja sekalca imata obliko soda in njihov dolnji rob je polumesečno zaokrožen. 3.) Motnja v poapnenju zob. Te motnje, ki imajo raznovrstne vzroke, povzročajo, da so zobje, ko pridejo na dan, izkaženi, posejani z jamicami in gubami. Pravilna hrana, ribje olje v prvih letih, obsevanje z umetnim višinskim soncem in splošna higiena zabranjujejo še najgotoveje te motnje.

e) Čeprav ne spada ta točka več med zobne bolezni v ožjem smislu, naj jo tu dodamo vrinem. Pri oteklinah, ki se pojavljajo na čeljustih, bodisi v ustih ali na obrazu, moramo misliti tudi na razne tvore. Med njimi so nekateri (ciste) brez težjih posledic, posebno če si pravočasno pomagamo, drugi pa so lahko nevarni. Če traja torej otek dalj časa, posebno če se je razvijal polagoma brez večjih bolečin, ne odlašajmo z zdravniškim pregledom.

f) Kot zaidnja skupina zobnih obolenj preostajajo še nepravilnosti v okluziji zobovja (če štrle zgornji zobje močno naprej, če spodnji grizejo pred gorenjimi itd.). Vzrokov za to je lahko več. Najvažnejši so: 1.) Podedovanje, 2.) Motnje žlez z notranjimi izločki, 3.) Otežkočeno dihanje na nos, 4.) Prezgodnje izdiranje važnih zob, 5.) Drža glave vznak med spaniem in 6.) Sesanje prstov ali ročic pri majhnih otrocih. Preprečiti se dačo te nepravilnosti pogosto z istimi sredstvi ko ostale zobne bolezni. Pravilna prehrana in nega dojenčka, zrak, sonce, snaga, ribje olje so tu poglavitnega pomena. Bolne in slabotne otroke dajmo zgodaj pregledati otroškemu zdravniku. Z izdiranjem mlečnih zob se neugodno posega v raščo čeljusti in se povzroča pogosto nepravilna rast stalnih zob. Mlečne zobe je vsekakor bolje popraviti ko izriti. Odstranjene stalne zobe si pustimo čimprej nadomestiti. Če se vkljub naši pažnji pojavijo nepravilnosti v okluziji, treba zobovje uravnati. Za to treba zgodaj poskrbeti, čimprej, tem bolje, če možno še pred 6. letom, nikakor pa ne po 15. letu. Z uravnavo nepravilno zraščanih zob dosežemo sledeče: a) zboljšata se žvečenje in prebava, kar koristi vsemu telesu, b) čiščenje zob je lažje; s tem preprečimo zobno gnilobo, c) zboljšanje dihanja, izgovorjave, jecljanja, č) otrok dobi pravilnejše poteze v obrazu in lepši zobni lik in s tem samozavest in d) često odpravimo s tem smrčanje, nemirno spanje in močenje postelje.

O negi zobovja in ust.

Nega ust je po eni strani stvar zobnega zdravnika (objektivna nega), po drugi strani stvar vsakega posameznika (subjektivna n.). O prvi ne bomo razpravljali. Poudarimo samo še enkrat, da si ga mora vsak, ki si želi ohraniti dobro zobovje, dati pregledati enkrat do dvakrat na leto, naj ga že kaj boli ali ne. Zelo važno je, čeprav se zdi mnogim postransko, da se damo poučiti od zobnega zdravnika o negi zob in si damo pojasniti pomen zobovja za usta in telo sploh. Naloga subjektivnega čiščenja in nege zob je, ohraniti zobe zdrave in usta zdrava. Nasprotno skrbi objektivna nega za bolna usta in bolne zobe.

Otrokova usta ne potrebujejo v času, ko dobiva prve zobke, nikake nege. Nasprotno! Pustiti jih moramo na miru, nič brisati, drgniti in izpirati! Šele v tretjem letu naj začne mati otroku čistiti zobe s ščetko, od petega leta dalje lahko opravlja otrok to že sam.

Ni treba poudariti, da ima krepko, izdatno, od zgodnje mladosti priučeno žvečenje izredno tehten pomen za zdrav razvoj čeljusti in celega zobovja, da niti ne govorimo o njegovi važnosti za prebavo. Če torej otrok radi gnilih zob ne more gristi, daj mu

jih popraviti, če le moreš. Žvečenje vpliva predvsem mehanično s tem, da drgne vse dostopne dele zob in dlesne ter omogočuje izdatno izločevanje sline in oplakovanje z njo. Zato dajajmo otroku zavestno in redno že od mladosti, približno od 4. leta dalje, čvrsto hrano, posebno dobro pečen ržen kruh s trdo skorjo. Tudi kruh iz domače pšenične moke je za zobe bolj zdrav ko beli. Omejili pa bomo zauživanje mehkih, lepljivih, zelo oslajenih živil in hranil. Sladkor, ki je kot hranilo sicer zelo koristen, naj dobiva otrok recimo v žitni kavi, mleku, limonadi, ne pa, vsaj ne pogosto kot bonbone in slaščice. Žvečenje mora postati za otroka ugodje, zabava, užitek, tako vsaj si ga je narava zamislila!

Tudi naša običajna nega ust temelji na opisanem mehaničnem čiščenju, ki je obenem izborna masaža dlesne. Smoter vsakodnevne zobne nege je torej ta, da odstrani čim temeljiteje vse škodljive prevlake, ki se naberejo na zobeh, in ostanke jedi in ohrani dlesno čvrsto in zdravo. Posebno škodljivi so ostanki lepljivih, sladkih in močnatih jedi ter ogljikovih hidratov vobče, kakor smo že omenili. Zato ne smemo po večernem čiščenju zob ničesar več zaužiti, posebno ne sladkarij, ker bi se njihovi ostanki čez noč razkrajali v ustih in ogrožali naše zobovje.

Sveža jabolka so v tem oziru izjema. Zaužita zvečer tudi po čiščenju ust so za zobe in dlesno koristna. Nadalje zmanjšuje redna nega ust tudi število bakterij. V vsakih, tudi popolnoma zdravih ustih, so namreč različne glivice. Z redno nego ust jim v veliki meri odjemljemo pogoje za življenje in jih tudi dejanski odstranjujemo. Razkužila niso ve-

likega pomena, ker delujejo premalo časa in v prešibki raztopini. Poglavitno je le mehanično snaženje s ščetko in splakovanje.

Za nego ust rabimo torej zobno ščetko, zobni prašek ali zobno mažo (pasto ali kremo) in vodo za izpiranje.

Zobna ščetka. Krtačenje mora zajeti zobe in zobrne. Te se pri tem ne le očistijo, marveč tudi masirajo, kar pospešuje v njih krvni obtok. Seveda drgnemo le trši del dlesne, ki je neposredno ob zobnih vrstah in svetlorožnate barve, ne pa nežnih delov ostale temnordeče sluznice. Masaža se vrši obenem s snaženjem s ščetko po spodaj opisanem načinu, ali pa posebej (glej odstavek o paradentozii!). Zobna ščetka bo- di majhna, trda, ščetinice naj bodo v šopih, ki so ločeni med sabo, ne pa gosti. Sami si jih še, če že niso, pristrižimo, tako, da bo srednja podolžna vrsta daljša od stranskih, torej v obliki strehe. Zgornji konci ščetinic naj tvorijo ukrivljeno črto σ , da lahko dosežemo vzbočene in vleknjene predele zobnih vrst. Ker treba čistiti usta s ščetko dvakrat na dan, zjutraj in zvečer, imejmo posebno ščetko za jutranjo nego, posebno za večerno, tako se vsaka lahko posuši, sicer bi bila premehka. Razume se, da rabimo ščetko samo zase in je ne poosjujemo niti domačim.

Kako uporabljamo ščetko? Začnimo n. pr. s tem, da položimo ščetko oziroma nje- ne ščetinice v gornji čeljusti pošev na zo-

bi hoteli z njo zavrteti vijak. To ponovimo petkrat na vsakem mestu. Ko smo to opravi- li v čisto določenem vrstnem redu po vseh ustih, osnažimo še medzobne prostore. V ta namen položimo ščetinice vodoravno (ali še boljše pošev, a obratno ko zgoraj) in jih sti- snemo z nalahnim kroženjem (premikanjem v smislu kroga) v te duplinice med zobmi, ki jih s tem očistimo. Paziti je treba, da osnažimo vmesne prostore prav do zadnjih zob v čeljusti. Če se nam kdaj vneme dle- sna, vrzimo staro ščetko na ogenj in si ku- pimo novo. Izberimo si samo take, ki jih prodajajo v zalepljenem zavitku. Če želimo ščetko razkužiti, jo potresimo čez noč s ku- hinjsko soljo. Če se nam ustavi kdaj med zobmi mesno vlakence ali kaj podobnega in nimamo ščetke pri roki, si lahko pomagamo z zobotrebcom, vendar pazimo, da ne dre- gamo z njim v dlesno. Skoraj bolj priporoč- ljivo je čiščenje vmesnih prostorov s tenko polvoščeno nitko, ki jo potegnemo med zo- be. Običajno čiščenje zob t. j. drgnjenje zu- nanjih zobnih ploščin v vodoravni smeri je nesmiselno. S tem samo kvarimo ščetko in čistimo le one ploskve, ki se že takó pri na- ravnem žvečenju dovolj snažijo, medtem ko ostanejo one ploskve, s katerimi se zobje dotikajo in so najbolj izpostavljene gnilobi, neočiščene.

Zobni praški in maže (paste). Lastno- sti, ki jih mora imeti dober zobni prašek (isto velja za zobno mažo) so tele: a) da nam pomaga predvsem mehanično čistiti zobe, ne da bi kakor koli ranil sklenino, b) da veže kisline, ugonablja glivice, srka vase razne strupove ter odstranjuje vsaj neprijetni duh iz ust in c) da zabranjuje nastanek zobne- ga kamna. Tu prihaja prav za prav le prva točka v poštev. Prašek in maža nam mo- rata odstraniti mehke prevlake na zobeh, sicer nastaja iz teh prevlak posebno ponoči ob sodelovanju sline zobni kamen. Takih praškov ali maž, ki bi kamen raztapljale in bile tudi sicer dobre, še nimamo. Priporoč- ljivi in ceneni zobni praški, ki ustrezajo vsaj deloma prej označenim zahtevam, so: 1.) prašek iz čiste bele gline (v lekarni ga do- bimo po št. imenom: Bolus alba steril. Merck.). 2.) Živalsko oglje (carbo animalis) in 3.) Ze- lo fina kreda v prahu (Calc. carb. preapicit. puriss.). Vse troje dobimo v lekarni, najbo- lje z zdravniškim receptom.

Zobne maže (paste) imajo gori navede- ne lastnosti le v šibki meri, zato izhajamo tudi brez njih, čeprav so radi priročnosti zelo priljubljene. Nekatere vsebujejo močna sredstva (jod, kalijev klorat), ki bi lahko škodovala telesu, če bi jih predolgo zapore- doma rabili. Za vsakdanjo rabo torej niso priporočljive, pač pa lahko rabimo nekate- re po nasvetu zdravnika v določenih slu- čajih.

brne. Ročaj je vodoraven, ščetinice so pa v kotu približno 45° obrnjene navzgor. Sedaj napravimo dvojno kretnjo, pomaknemo ščetko vzporedno s prvotno lego niže in jo obenem nekoliko zavrtimo okrog osi, kakor

Voda za izpiranje ust služi kot dopolnilo ščetki in prašku oziroma maži. Njena naloga je, da izpere posebno tiste dele med zobmi in pod mostički, ki jih ščetka ne doseže, in splakne ostanke praška ali maže. Zato mora imeti ustna voda ne le lastnosti kot prašek, ampak tudi še take, ki jih ne prašek, ne najboljša maža ne moreta imeti: da namreč raztaplja sluz in prevlako na zobeh, veže kisline in druge škodljive snovi ter stiska krvne žilice. Ta poslednja lastnost je v korist vsakemu človeku po 25. letu, ker je od tedaj dalje dlesna skoraj pri vseh nekoliko vneta. Priporočljiva so tale enostavna in cenena sredstva: 1.) natrijev bikarbonat (natr. bicarbon.), dve noževi konici na kozarec vode, posebno za tiste, ki imajo gosto sluzasto slino. To sredstvo veže tudi kisline in ohranjuje zobe lepe in bele. 2.) Sredstva, ki stiskajo krvne žilice in pospešujejo krvni obtok v ustih, so n. pr. kolinška voda, čisti špirit, žganje in tako zvani: tinctura mirrhæ in tinctura ratanhiaæ. Vsa ta sredstva uporabljamo tako, da jih v majhni količini (20 do 30 kapljic) vlijemo v ko-

zarec vode. Pri neprijetnem duhu iz ust je priporočljiv prašek iz bele glin (glej zgoraj!) ter tinkture, ki vsebujejo čreslovino (tinctura ratanhiaæ in tinctura gallarum), le izjemoma vodikov superoksid (hydrogen. peroxydat) in njegovi preparati.

Kakor uporablja izmed sto ljudi morda en sam ščetko pravilno, tako je tudi splakovanje ust skoraj nepoznana umetnost. V usta vzemimo ne prevelik požirek vode, za primoma usta popolnoma in potiskajmo vodo večkrat skozi zobne vrste. Le tako pride tekočina v vmesne prostore.

Če ob sklepu našega pomenka povzema mo najvažnejše, prihajamo do zaključka, da so pravilna prehrana, čvrsto žvečenje in temeljito čiščenje zob najučinkovitejša sredstva zoper zobne bolezni.

Končujem. Cenjeni bralec naj mi blagohotno oprost, če sem ga predolgo zadrževal ali ga morda celo dolgočasil s svojimi izvajanj. V življenju so pač pogosto koristne in potrebne stvari manj prijetne ko škodljive in nepotrebne.

Legenda o rojstvu kave.

Tla, koža iz lave in apna, se čez noč niso utegnili ohladiti. Že zarana je zažarelo na nebu rdeče sonce in šele pozno zvečer se je poslovilo: tako so bile noči kratke, vroče in brez sapa. Nekaj tisoč metrov proti zahodu je ležalo morje. A bilo je plitvo, gorko in ne široko. Že izza davnih dob so ga označevali ljudje z Rdečim. Malo je raslo po yemenskih brdih. Po pobočju grmovje. Akacije-pritlikavke so stale mirno v nemem žarečem zraku. Rjavo in rumeno bodičevje je obdajalo grebene. Aloa je bila grenka, datelj sladak. Preko obeh je zazrlo oko rjavo gorovje, grozni Džebel *) Sabor, po katerem se je v starih časih spuščal ogenj vnižno. Tu ni raslo nič več, ljudje so se teh krajev izogibali in le divje koze so zašle včasih v te neprijazne višine.

Koze so bile last samostana. Samostan, Šehodet imenovan, kar pomeni: pričevanje, je pripadal Alahu, kakor pripada stvaritelju sploh vse, kar je na svetu. Kozarji samostana Šehodeta so dobro poznali svoje varovanke. In kaj bi jih ne! Vedeli so, kako so živali nemirne, kako neprestano plezajo in se trkajo, kako oglodavajo venomer drevesa, kako iščejo neprenehoma soli. Večkrat so živali pobegnile in se vrnile šele čez tedne. Nekaj novega je pa vzbudilo v zadnjem času pozornost kozarjev še posebno. Dotlej je štel kozji dan kakor človeški dan dvanaest

ur. Po sončnem zahodu so zleknile živali svoje trudne ude in takoj zaspale. Nenadoma se je pa lotila živali nespečnost.

Vso noč — pet noči že, slednjič jih je bilo že sedem, osem — so klopotala po pečinah, poskakovale, lovile se in meketale. Ob vsako stvar so zadevale s svojimi bradatimi glavami; z rdečimi očmi so strmele mimo pastirjev v daljavo, kamor so odbrzele iznenada ko puščice.

«Kozodoj je bil tu!» je dejal star pastir. Mislil je ptiča, ki mu pravijo tudi nočna lastovica. V temi se oprime vimena, napije se mleka in razdraži žival do besnosti.

«Kozodoja sploh ni!» je pripomnil mladi Hasan.

«Kaj praviš? Ali nisi slišal pred kakimi štirimi nočmi, kako je vokal v zraku: čog čogin?!»

«Seveda je bil to čog-čogin, a ta ne pije mleka. Ni večji ko moja pest. Česa neki naj se oprijema med molžo?»

«Ali ne zasadi lahko svojih krempljev v dlako, ti, modrost, ti?»

Že sta dvignila svoji palici. Stari Abdulah ju je ločil. «Pojdimo po imama*) z gore!»

Opat je prišel. Videti je bil sam kakor kak kozel, ko je sedel med pastirji: suh, z redko brado, z velikimi podplutimi očmi in usnjatim obrazom. Pripeljali so predenj nekaj koz. Vime ni kazalo nobene posebnosti.

*) Džebel = (arab.) gora.

*) imam = (arab.) duhovnik, pismouk in duhovni sodnik.

Nikjer ni bilo najmanjše zareze, kjer naj bi bil ranil kljun kožo.

«Potemtakem», je dejal imam, «so morale požreti koze kak strup!»

«Kje naj bi bil tu strup?» so zamrmrali pastirji.

«Pojdite za njimi! Opazujte jih!»

Koze so žrle kakor vedno lapuh, kaduljo, pulile plevel, bodičevje in osmukovale kaprovec. Vimena so jim bila natrcana. Le spat niso hotele.

«Imamo jo, čarobno rastlino!»

Opat, ki se je mudil s svojim pomočnikom Daudom v temnem ozadju sobe, se je ozrl. Pred njim je stal eden izmed pastirjev in mu molil vejo.

Bila je to nevelika, upogibljiva drevesna veja, oziroma šiba, ulomljena na kakem grmu, s temnozelenimi, po lesku lavorjevimi podobnimi, močnimi listi. Tesno kakor pri jasminu so posedali ob peclju majhni, beli cveti. Ponekod se je cvetje osulo in prepuščilo svoje mesto sadežu, zelo majhnim češnjam vijoličaste barve. Med dvema prstoma se je čutilo v mesu debelo zrno. Začuden je obračal opat vejo na vse strani. Zdelo se mu je, da drži v roki vsesкупno rastlino, sestavljeno iz mnogih znank, samo pa popolnoma neznanu.

«Od tega drevesa so torej zauživali živali?»

Pastir mu je pritrdil. Ni nič kaj dvomiti. Nekaj teh brezpomembnih dreves so na-

šli in bila so vsa nenadoma popolnoma osmukana.

«Kje so tista drevesa?»

«Protī severu.»

Po več ko triurnem plezanju čez skalovje in ko steklo gladke pečine, skozi bodičevje, grmovje in seč sta dospela opat in njegov učenec Daud — vodnik jima je bil pastir — do majhnega loga. Ležal je v dolinski kotlini, ki je bila vlažna in vroča. Kakšna so pa bila ta drevesa? Dva do štiri metre visoka. A vendar niso bila to prava drevesa, podobna so bila vsekakor bolj preko običanje mere zraslim grmom.

Nihče jih ni bil še opazil. Opat, ki je nameraval preizkusiti nenavadni učinek listov in brstov, je vtaknil tako list kakor brst v usta, a je oba zopet izpljunil. Okusa nista imela ne grenkega ne sladkega ne oljnatega ne slanega — okusa sploh nista imela nobenega. Tudi njen duh je bil brez pomena in ni utegnil nobenega privabiti.

Ko sta se vračala proti domu, je dejal Daud, da treba pogledati v kako rastlinsko knjigo. V samostanski knjižnici je bilo po omarah zloženo vse, karkoli so vedeli Arabci o rastlinah. A tudi v starih spisih nista našla nič.

«Vedi», je pripomnil opat preudarno, «to drevo se mi nikakor ne zdi divje, vedno bolj domnevam, da mora biti to kako lepotno drevo, ki je bilo vrtovom v kras, a je tu podivjalo.»

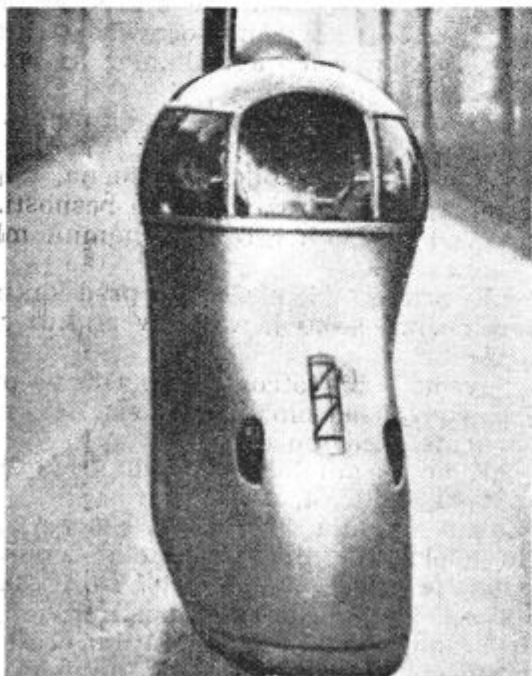
«Kako», je podvomil učenec, «naj bi bil v tistem kraju kak vrt? Na tako nedostopnem mestu bi si ne bili zasadili niti džinimi, duhovi, vrta.»

«Saj to tudi ni bil pravoverni vrt. — Ti veš, da so si bili pred stoletji osvojili našo deželo kristjani. Ne mislim pri tem na tiste bele kristjane s severa, na Rumije in Ferindžije, torej na Rimljane in Franke, pač pa na tiste kristjane z zahoda, na tiste črne kristjane iz Afrike, na ljudi abesinskega vladarja. Prišli so čez ozko morje. Prišli so iz pokrajine Kafe. Prinesli so s seboj rastline, ki so se jim bile v domovini omilile, in živali. Mogoče, da je to kako tako drevo iz pokrajine Kafe.»

«Če bi bilo to drevo res tako čarobno», je odkimal mladi Daud z glavo, «potem bi morali imeti kako poročilo o njem. Drevo je kakor vsako drevo in Alah ga gotovo ni obdaril s posebnimi silami.»

Nebo se je bilo pordečilo med Daudovim govorom. Velika kovinasto-zelena žuželka je priletela z dvorišča v sobo in obletela nekajkrat s cvetjem posejane veje, ki so jih bila prinesla meniha s seboj domov.

«Kozarji», je nadaljeval, «so naju najbrž nalagali. Saj so že od nekdanj veliki pravljicarji in izmišljevalci! Kdo ve, mogoče so pa le iz zlobe ali za prevaro vtaknili živalim

Ital. dirkač Pietro Taruffi je dosegel s svojim novim motornim kolesom precejšnjo hitrost (198,6 km).

med gosto dlako kake nemirne hrošče ali strupene klope. Sedaj se smejejo, se rogajo, ker jim je uspelo, prepričati naju o tem, da je bog ustvaril zel, ki odganja spanje. Tako se dogaja nam, ki smo učeni in pobožni!»

Daud je odšel. Opat je molil. Zvečerilo se je. Nebo je postalo zeleno in nato modro. Večernica je zrla z dolgotrajnim pogledom in srebrnimi obrvmi na dvorišče. Hladna se je pozdevala žejnemu očesu.

Osle, natovorjene z mehovi za vodo, so vodili po hribu navzgor. Hrupno so stopili na dvorišče. Ker ni bilo v samostanu vodnjaka, so vsako jutro in vsak večer napolnili mehove iz kozlovine z vodo in jih spravljali na hrib. Menihi so prihajali iz svojih celic s prstenimi vrči v rokah in izpraznjevali usnjate posode, ki so počivale na hrbtih potrpežljivih in vztrajnih dolgoušcev. Glinaste posode so ohranile vodi več ur njen krepilni hlad.

Tudi opat je stopil na dvorišče po svoji deleži in se vračal v celico. Še vedno mu je rilo po možganih vprašanje, koliko resnice tiči v tem čudežnem drevesu, obenem ga je žalostila možnost, da so si bili dovolili pastirji neumestno šalo.

«Sok napravim!» je sklenil opat, vrgel liste in cvete v z vodo napolnjen kozarec in začel z žlico mešati in izžemati. Pri tem je razdril češnje in prišel do njegovih temnosivih jederc. A jedrca so bila tako trdna in trda, da se niso dala razbiti. Mrzla voda jim ni mogla do živega. Nova misel je šinila opatu v glavo. Odlil je vodo z listi in cveti vred in si obdržal samo zrna. Nad ognjiščem je zrna segrel, da so se spotila, zavrel nato vodo in vrgel vanjo prgišče zrn. Črn ko najgloblje peklensko jezero je začel krop vreti in blagodišeč vonj se je dvigal iz kovinastega kotlička.

Opat si je nalil poln kozarec črne godlje. Bila je izredno grenka. Imela je okus po prepovedani smoli, izogleneli zemlji, po samem hudobcu Iblisu.

Opat je legel na počivalo. Nekaj časa pozneje je bil predstojnik samostana Šehodeta, kar pomeni «pričevanje», kakor začaran. Nekaka opojnost ga je obdajala, opojnost, različna od vseh opojnosti, ki so bile dotlej znane človeškemu rodu. On sam, opat, je vedel za tako duševno stanje le iz knjig in po pripovedovanju drugih oseb.

Z znosno bolečino je čutil med petim in šestim rebrom ojačeno utripanje srca, kako se je sedaj širilo, sedaj krčilo. Poleg tega neznatno potenje in čudovita brezčutnost udov. Prav ob tem času sta navadno že pritegovala noč in zemlja trudno telo nase in so prve megle zaspanca že odevale njegove člene. To pot pa opat ni čutil telesa, samo

možgani so bili prisotni in vedri. On ni samo mislil, on je tudi videl svoje misli. Videval je svoje misli od desne in od leve, od zgoraj in od spodaj, kakor se vidi konjska oprava. S stoterimi natančnimi posebnostmi. Pri tem so se mu vrstile misli vedno hitreje druga za drugo. Ne da bi se mešale — nasprotno, misli so bile vedno jasnejše — so se bile popetorile, podesetorile. V času, ki ga je bil odmeril prej eni sami misli, je utegnul opat, ne da bi se bil trudil, misliti dvanajstero misli in vse misli so imele jasne obrise in pri vsem lovenju se niso med seboj ne zakrivale ne motile. Misli so bile prozorne in so brzele z vso naglico proti najbolj oddaljenem obzoru in celo na tem oddaljenem obzoru so se dale dobro razločiti.

Tako je ležal imam na počivalu. Neko liko se je potil. Sopal je živahneje. A ne samo notranje oko je obvladovalo roje njegovih misli, tudi z zunanjim očesom je videval opat, česar prej ni videval. Knjiga z listi iz koženice, ležeča pred njim, je imela širokost, dolgost, debelost. Njegov halat, delovna halja, je visel na klinu in se bočil in krivil, čeprav je bil prazen. Vse predmete po sobi je veselo obletavalo njegovo oko. Predmeti se mu niso zdeli le ploščati, ne, vsi so bili napolnjeni s prostornino. Bil je vesel in krepak, kakor da je bi prespal trideset ur in so ga bili okrepčali rajski angelji z nebeško jedjo in se mu ne bo nikdar več zahotelo spanja. Tako je bilo opatu na počivalu. In tako mu je bilo, ko se je dvignil in začel neprestano hoditi po svoji celici.

Ko je prišla polnoč in z njo ura molitve, tiste molitve, ki se ji pravi «iše», je šel opat buditi menihe. Sedali so ko omamljeni na svoja ležišča, s katerih so se bili pravkar dvignili. Izzehovali so si zaspanec iz svojih grl, iz svojih pljuč in se pretegovali. Trudni

Gufa, najstarejša vozila na svetu, še danes v rabi na Tigrisu. Okrogel koš (3 m v premeru), zunaj namazan z mešanico kamenega olja in ilovice.

in nejevoljni so začeli po prerokovem ukazu klicati Alaha polnočne ure.

Pri tem so čutili, kakor vedno, da je prav ta prerokova zapoved nasprotna človeški naravi. Kajti pri stvarjenju je bil svet zelo pametno razdeljen na dve polovici, belo in črno, na dnevni in nočni čas, na bedenje in spanje, ki bi drug drugega nikakor ne smela motiti. Kako čudovito trdno voljo je moral imeti Mohamed, prerok, da se je po štirih urah že zbudil in molil! Menihi niso zmogli tega, bili so pač samo ljudje.

Toda opat, ki je stopil k njim, jim je zmočil njihove ustnice in jezike s črno, grenko pijačo, ki je imela slab okus, a prijeten vonj. V tej pijači je tičala volja do bedenja. Kdor jo je okusil, je pozabil, da je pravkar še

spal. Nič več ni čutil trudnosti, ki biva v kolenjih členkih, niti ni čutil uteži, s katerimi so pritrjene roke k ramenom. Zanj ni več obstajala zemška težnost.

Vsako noč, pred molitvijo, ki se imenuje «iše», so zaužili opat in menihi požirek zavretka, napravljenega iz zrn kafajskega drevesa. Iz velike hvaležnosti so dali pijači dvoumno ime. Imenovali so jo ne samo po prvotni domovini čudežnega drevesa: «kafa», ampak dejali so ji tudi «kavah», kar pomeni razburilo, nekaj, kar dviguje v višino, kar daje silo za polet. Spomnili so se pri tem Kavus-a Kai-ja, tistega velikega perzijskega kralja, ki je premotil zemsko težnost in se vozil s krilatim vozom po nebu.

Po H. E. Jacob-u.

Vpliv starostne dobe na pravni položaj osebe po civilnem in kazenskem pravu.

Dr. V. D.

Vsakdo pričakuje, da začnem to razpravo z rojstvom državljana. A že pred rojstvom ščitijo bitje, ki se razvija v materinem telesu v bodočega novorojenca, zakoni, bodisi civilni, bodisi kazenski, Tu velja iz rimskega prava preneseno načelo, da je smatrati bodočega novorojenca že za rojenega, ko gre za njegove koristi. Zastopa ga poseben skrbnik, ki ga imenuje na tozadevni predlog sodnija, če je vdova ob smrti svojega moža noseča. Dogodi se lahko, da zapusti kdo z oporoko še nerojenemu svoje premoženje. Oporočnik postavi za svoje oporočne dediče nerojene otroke določene osebe. Ker niso potemtakem še znani dediči, ostane zapuščina ležeča, dokler se ne rode dediči. (Zapuščino imenujemo ležečo, če ni znan dedič ali če se ji odpovedo dediči, in jo upravlja skrbnik.) Šele z rojstvom postanejo lastniki zapuščine. A ne le pri oporočnem, temveč tudi pri zakonitem dednem nasledstvu (če umre zapustnik brez veljavne oporoče), se istotako ščitijo pravice spočetega, a še ne rojenega človeka. Ako daruje kdo bodočemu rojencu določene osebe svoje premoženje ali del tistega, tedaj sprejmejo roditelji zanj daritev.

Toliko s stališča civilno-pravne zakonodaje o bodočem rojencu. A tudi kazenski zakon ščiti njegov embrijonalni razvoj in prihod na svet s svojimi določili o nedotakljivosti in zdravstvu plemena. Prepovedan je umetni splav. Kdor ga povzroči, zapade hudim zapornim kaznim.

Ko se rodi človek, je telesno in duševno nerazvit in ne more sam opravljati svojih poslov. Da bi ne trpel radi te telesne in du-

ševne nerazvitosti kake škode, zlasti premoženjske, da bi ne zabredel na krive poti, bodisi v npravstvenem ali kakem drugem oziru, deli zakon življenje človeka v dve glavni razdobji.

Od rojstva do dovršenega eden in dvajsetega leta je človek mladoleten in pravno odvisen od očeta (matere-vdove, oziroma varuha). Osamosvoji (emancipira) se deloma z zakonom, če se poroči kot mladoleten, ali pa z osemnajstim letom, to pa z dovoljenjem svojih roditeljev odnosno družinskega sveta, tako da postane šele z dovršenim ena in dvajsetim letom v vsakem oziru polnopraven in popolnoma samostojen.

Pravno veljavne oporoče ne more napraviti oseba, ki ni dovršila osemnajstega leta svoje starosti. S tem se hoče prepričati, da bi mlada, neizkušena oseba, ki ima kaj premoženja, brezmiselno razpolagala z njim za slučaj svoje smrti. Ako umre kdo pred osemnajstim letom, nastopi po njem potemtakem vedno dedno nasledstvo po zakonu, to se pravi: zapuščina preide na najbližje sorodnike. Ker navadno ni še nihče poročen pred svojim osemnajstim letom, so mu starši dediči.

V sporih posameznika iz delovnega razmerja pred sodiščem se smatra mladoletni, ki je dovršil petnajsto leto, za polnoletnega, tako da zamore samostojno nastopati pred sodnijo, ko gre vendar za z njegovim lastnim delom pridobljeni zaslužek ali za druge iz delovnega razmerja pritikajoče mu osebne pravice. Le v potrebi zamore odrediti sodnik, da mu stoji ob strani njegov zakoniti zastopnik (oče ali varuh).

Ko govorim o polnopravnosti osebe in o letu, ko lahko postane polnopravna, mi uhaja misel na zakon, ki ne zmanjša, čeprav veže moža in ženo do smrti enega ali drugega, nobenemu od zakoncev njegove polnopravnosti, ne samostojnosti v opravljanju njegovih pravnih poslov.

S konkordatom, sklenjenim med našo kraljevino in sveto stolico, se je določilo, da se ne more veljavno poročiti možki pred dovršenim šestnajstim in ženska pred dovršenim štirinajstim letom. S kraljevo oprostivijo (dispenzo) ali z oprostivijo kraljevega generalnega pravdnika pri prizivnem dvoru, ki izvršuje to oblast v imenu kralja, se pa lahko izpregledajo leta in je izjemoma dopuščen zakon pri moškem, ki je dovršil štirinajsto, in ženski, ki je dovršila dvanajsto leto.

Kdor posinovi ali pohčeri kako osebo, je moral prekoračiti petdeseto, oseba, ki jo namerava posinoviti ali pohčeriti, pa osemnajsto leto. Za vojne sirote veljajo v tem oziru posebna določila. Zamorejo biti posinovljene (pohčerenе) vojne sirote, čeprav niso še prekoračile osemnajstega leta.

Naša zakonodaja pozna pravno ustanovo odsotnosti (assenza). Odsoten je oni, ki se ne le ne nahaja v svojem rednem bivališču, temveč o katerem je dvomljivo, če sploh še živi. Kdor bi imel dedne pravice po osebi, sodno za odsotno proglašeni, lahko prosi in doseže, da se mu izroči premoženje odsotne osebe v začasno posest. Ko preteče trideset let po uvedbi domnevnega dediča v začasno posest, ali ko preteče sto let po rojstvu odsotnega in ni bilo v zadnjih treh letih nikake vesti o njem, postane dotedanja začasna posest stalna (definitivna). Oni, ki so bili uvedeni v posest, ali njihovi nasledniki zamorejo sedaj prosto razpolagati s premoženjem odsotnega. Pri uporabi torej najdaljšega roka se smatra odsotni za mrtvega, ko mine sto let od njegovega rojstva. Bil bi torej zares nenavaden slučaj, da bi kdo živel preko stotega leta in bi nihče več zanj ne vedel.

Posebni zakon urejuje proglasitev za mrtve onih, ki so bili pogrešeni v vojni. Za nje ni nikake starostne meje.

Čim starejši postaja človek, tembolj gleda zakonodajec na to, da ga razbremeni. Tako oprostite od izvrševanja varuštva onega, ki je že prekoračil pet in šestdeseto leto.

Kakor upošteva zakonodajec starost, tako upošteva tudi mladost in posledično nezrelost človeka. Kdor še ni dovršil štirinajstega leta, more biti zaslišan v civilnih in trgovskih pravih brez prisege in le pojasni na preprost način, kar je videl in slišal. Kdor ni prekoračil štirinajstega leta, je v civilnih in trgovskih pravih iz zako-

nitega razloga (duševne nezrelosti) oproščen od prisege. Njegova izpoved velja le kot navadno pojasnilo, ne kot pravo dokazilo. Civilnopravni postopek smatra, da se pričra pred štirinajstim letom še ne more zavedati važnosti prisege in izpovedi.

Drugačno je v tem oziru določilo kazensko-pravdnega zakonika, ki je stopil v veljavo dne 1. julija 1931. in je torej iz novejšje dobe. Po novem kazensko-pravdnem zakoniku ima vsak človek katerekoli starosti zmožnost pričevanja, v kolikor je naravno sposoben pričevati. So torej možne priče: otroci, norci, gluhonemi, slepci, pijanci i. t. d., pridržana je pa sodniku popolna pravica, da prosto oceni pričevanje takih oseb. So li otroci bolj ali manj razviti, bolj ali manj zgovorni, boljše ali slabše vzgojeni, od vseh teh in drugih okolnosti zavisí vrednost otroške izpovedi kot dokazilo. Nikakor se pa ne dopuščajo k prisegi, niti pri kazenski razpravi, osebe, ki niso dovršile štirinajstega leta.

Zelo važno je, da določa novi kazenski zakonik, ki je stopil istotako v veljavo 1. julija 1931., da je otrok kazensko-pravno popolnoma neodgovoren do štirinajstega leta. Za mladoletne od štirinajstega do osemnajstega leta obstoji kazensko-pravna odgovornost (čeprav se zmanjša kazen), če so storili kaznivi čin z razumevanjem in hotenjem. Le ako se prepriča sodnik po preudarku vseh okoliščin, da je bila oseba, ki je storila v dobi od štirinajstega do osemnajstega leta kaznivo dejanje, dovolj razvita, da je torej pojmila, da se je bila pregrešila zoper pravost (če ne zoper zakon), in da se je tudi zavedala posledic svojega dejanja, jo smatra za krivo in jo obsodi, čeprav z manjšo kaznijo ko odraslo osebo t. j. osebo od prekoračenega osemnajstega leta dalje. Ako je oseba od štirinajstega do osemnajstega leta zaostala v razvoju, jo sodnija oprostí. Po potrebi in zlasti, ko gre za večja hudodelstva, odredi, da pride nedoletna oseba v poboljševalnico.

Novi zakon o ustanovitvi in poslovanju tribunala za mladoletne, ki je stopil v veljavo dne 29. oktobra 1934., je še bolj širokogruden proti mladoletnim. Sodniku, ki smatra, da bi moral uporabiti v danem primeru proti mladoletniku, ki še ni dovršil 18. leta, zaporno kazen do 2 let ali denarño kazen do 15.000 L. čeprav združeno z zaporno kaznijo, daje zakon možnost odpustiti mu kazen (perdono giudiziale). Za popravo škode, ki jo je storil, je pa mladoletnik odgovoren. Smisel zakona je prepričati, da bi prva kratka kazen naravno slabo vplivala na mladoletnika ter ga odvajala od poti poštenja.

Tudi pri tako zvani pogojni obsodbi, ko obsodi sodnik krivca s pogojem, da mu ni

treba presedeti zaporne ali plačati denarne kazni, če ne zakrivi v teku petih (pri obsodbi radi zločina) in dveh let (pri obsodbi radi prestopka) nikakega kaznivega dejanja, ima starost svoj vpliv. Ko izreče sodnik obsodbo na zaporno kazen do enega leta ali na enakovredno denarno kazen (50 L = en dan zopora), more pogojno obsoditi krivca. Krivca, ki je prestopil 70. leto, lahko obsodi sodnik pogojno, če se glasi obsodba na zaporno kazen do dveh let ali na enakovredno denarno kazen. Za krivce, ki niso še prestopili 18. leta, je gori omenjeni zakon iz leta 1934. še bolj širokogruđen od splošnega kazenskega zakonika. Sodnik sme odložiti izvršitev kazni pri obsodbi na zaporno kazen do treh let ali na denarno kazen do 15.000 L (sospensione condizionale della pena). Pogojna obsodba ne more biti dovoljena več ko enkrat. Nadalje ima minister oblast odrediti, da se izpusti kaznjene, obsojen radi dejanja, izvršenega pred 18. letom, ob vsakem času iz zopora ne glede na dolgot pri-sojene zaporne kazni. Drugače zahteva zakon predčasno izpustitev iz zopora, da je prestal kaznjene večji del svoje zaporne kazni (liberazione condizionale). Za mladoletne je torej zakon bolj milostljiv in prizanesljiv. Da je deležen mladoletni krivec omenjenih dobrot, mora obstajati kolikor toliko jamstvo, da se poboljša.

Dosedanja izvajanja se nanašajo na kazensko-pravno odgovornost. Civilno-pravno

pa je mladoletni popolnoma izenačen polnoletnemu radi obveznosti iz zločinov. Ako zakrivi n. pr. mladoletni pred svojim štirinajstim letom požig, ga ne kaznujejo, ker je kakor že omenjeno — kazensko-pravno neodgovoren, za povrnitev škode pa jamči z vsem svojim premoženjem, tako sedanjim, kakor bodočim, kakor bi bil polnoleten.

Še v nekem primeru odločuje starost, ko štiti zakon osebo, in sicer smatra kazenski zakon za posilstvo vsako spolno združitev z osebo pod štirinajstim letom. Isto tako štiti kazenski zakonik mladoletne pod šestnajstim leti pred pohujševanjem z dejanji in sploh vse mladoletne pred prostitucijo.

Nadalje je naložena staršem ali njihovim namestnikom skrb, da obiskujejo otroci šolo in da se privadijo delu, sicer posežejo vmes oblasti.

Po zakonu iz leta 1934. so bili ustanovljeni pri vsakem prizivnem dvoru tribunali za mladoletne. Predseduje jim višji sodnik. Prisedniki so državljani, zaslužni v panogah socialne pomoči (vzgojeslovci, zdravniki). Le ako gre za manjša hudodelstva, se odstopi izjemoma obravnavanje pretorju (okrajnemu sodniku). Ustanovljena so bila pri vsakem prizivnem dvoru tudi vzgojna središča za skvarjeno mladino (centro di rieducazione dei minorenni).

Kazenske obravnave proti mladoletnim se vrše za zaprtimi vrati. To določilo je uzakonjeno, da bi dejanja, o katerih se razpravlja pri kazenskih obravnavah, ne vplivala kvarno na sramežljivost obtožencev.

Iz teh vrstic, ki sem jih podal bolj poljudno (vsaj prizadeval sem si), vidimo, da spada starostna doba med one činitelje, ki najbolj izpreminjajo po civilnem in kazenskem pravu pravni položaj osebe. Gorenji podatki se nanašajo, kakor se glasi naslov, na vpliv, ki ga izvršuje po civilnem in kazenskem pravu starostna doba na pravni položaj osebe. A starostna doba vpliva tudi na javnopravni položaj osebe. Šolska in vojaška dolžnost, volilna pravica, imenovanje za razne javne službe, policijska dovoljenja in nebroj drugih primerov je še, ko odločuje starostna doba osebe, da nastane ali zamore nastati ali ugasne v njej kaka pravica ali dolžnost. Iz vsega tega spoznamo silo narave, ki gospoduje povsod, tudi v zakonodaji, saj je vendar potek človeškega življenja od rojstva do smrti skozi menjajoče se razvojne dobe pojav narave. Izpremembe človeškega življenja v naravi pomenijo izpremembe njegovega pravnega položaja v zakonodaji.

Pri nas radi pomanjkanja gradiva neznana umetnost. Snežen kip na šetališču v Krinici, slavnem zdravilišču v Karpatih.

Mošnjiček, škornji in Lužiška pravljica Rišbe napravila Milada Marešová

Trobenta

Živel so trije bratje. Napotili so se v svet, zašli so v gozdu. Tu jim prikrevlja naproti staro, sključeno ženšče. Da jim ključ in jim pravi: «Pojdite kar naprej po tej utrti stezi. Prišli boste do velike, z mahom porastle skale. Odstranjujte mah toliko časa, da pridete do ključavnice. S tem ključem odprite vrata. Pojavil se bo pred vami podzemeljski hodnik. Po njem stopajte naprej.»

Bratje so slušali staro, prišli do skale, odprli vrata in hodili že več ur po hodniku. Slednjič so se naveličali hoje, ker se jim je zdela le predolga. Nenadoma se jim zazdi, kakor da se prikaže sonce. Šli so torej dalje in prišli do velikega gradu. V gradu ni bilo žive duše. V prostornih dvoranah so videvali postelje, mize z jedmi in pijačami. Vsega je bilo v izobilju, česar si je le pozelelo njihovo srce.

Bratje so sedli k mizi in jedli. Kakor hitro so bili vse počistili, so se pojavile na krožnikih nove jedi. To se je ponavljalo, dokler so sedeli pri mizi. In vendar ni bilo videti nobenega človeka.

Po večerji so se ulenili in postali zaspani. Legli so na pripravljene postelje v sosedni sobani. Drugo jutro so vstali, voda je bila v umivalniku, brisače so visele s stolov. Medtem ko so se bratje umivali, se je iz obednice že širil vonj po slastni kavi. In vendar ni bilo videti žive duše. Tako je šlo več dni zaporedoma. Bivali so v nekem zakletem gradu blizu Lizbone.

Nekega dne stopi pred osuple brate mlada devojka in jim reče: «Vi lahko vedno tukaj prebivate, jedače in pijače vam ne bo primanjkovalo. A zapomnite si dobro: naj se me nihče ne dotakne in naj se nihče ne odstrani brez mojega dovoljenja!»

Najprej se je najstarejšemu bratu prigabilo brezdjelje in pohajkovanje v gradu.

Hotel je v svet, a je moral obljubiti, da se vrne. Devojka mu je nato izročila mošnjiček, ki je bil vedno natrcan zlatnikov. Če si zlatnike iztresel, se je mošnjiček takoj zopet sam od sebe napolnil z drugimi.

Nekega dne stopi pred osuple brate mlada devojka.

Najstarejši je torej odšel. Ponoči je došpel v Lizbono in prosil nočnega čuvaja, naj mu označi najboljše prenočišče. Za svet je obdaril čuvaja in mu vsul zlatnikov v čelado. V gostilni je zahteval posebno sobo. Tu se je precej časa zabaval na ta način, da je venomer izsikal iz vedno napolnjujočega se mošnjička zlatnike na tla. Gostilničar je imel lepo hčer in novi gost je menil, da mu prinese ona sama kavo v sobo. Toda mesto nje je prišla dekla. Bodi! in je dekli iztresel denarja v predpasnik. Dekla, ki še ni vedela takega denarja, je hitela misleč, da je to navaden bakreni drobiž, h gospodarju, naj ga ji izmenja. Drugo jutro je poslal gostilničar svojo hčer k petičnemu gostu. Hči si je privezala največji in najmoč-

nejši predpasnik, kar jih je bilo v hiši, a ni dobila niti počenega groša. Najstarejši brat si je nato nakupil lepih oblek, pozabil, kar je bil obljubil devojki v začaranem gradu, in stopal ošabno po mestnih ulicah. Če je šel v cerkev, je vrgel zlatnik v nabiralnik in dal cerkovniku zlatnik v škrabico. Ljudje so se čudili in se popraševali: «Kako je to?! Mi darujemo petice, desetice, on trosi pa kar zlatnike!»

In prislinila se mu je lepa, a ko lisica zvita deklina. Ni se ji bilo treba mnogo truditi, lepo ga je pogledala in že ji je povedal

Devojka mu je izročila mošnjiček.

vso skrivnostno zgodbo svojega mošnjička, še en pogled, in posodil ga ji je, da si da njen oče prav takega napraviti. Toda lisičke ni bilo več na izpregled. Omamila ga je in, revež, je ni bil niti vprašal ne po primku, ne po stanovanju.

V tem se je bilo srednjemu bratu dolgočasilo v gradu. Prosil je kraljično, naj ga pusti v svet. Obljubil ji je svečano, da se vrne. Obotavljaje se nekoliko je kraljična slednjič privolila in mu dala par škornjev. Ko jih obuje, ga takoj ponesó tja, kamor si je v mislih želel priti. In tako je zapustil tudi drugi brat zakleti grad, prišel v Lizbono in našel kmalu starejšega brata. Oba sta pohajkovala po mestnih ulicah in vsi so se čudili, da dela eden tako dolge korake. V neki ulici — v Lizboni je ulica podobna ulici — je slonela čedna gospodična na oknu in vprašala, ne da bi se kdo ve kaj pomišljala, čudnega pešca kar naravnost: «Dobri mož, kako to, da imate tako prožno hojo, čeprav so vaši koraki tako grozno veliki?» In srednji brat, ki ga je bil omrežil srčkani pogled in ljubeznivi nagovor neznane lepe meščanke, ji je takoj pojasnil čudežno moč

svojih škornjev. Dekle ga je povabilo v sobo in ga prosilo, naj posodi škornje njenemu očetu, da si da prav tak par napraviti, ker mora mnogo in daleč hoditi. In dobričina, ki ni poznal hudobije sveta, je verjel njenim očem in se zanesel na njene besede, posodil škornje, ki jih seveda ni videl več, kakor tudi ni videl več deklina.

A tudi najmlajšemu se je zahotelo razvedrila. Zaželel si je dopusta. Grajska hči mu je zabičila, naj se gotovo vrne, in mu izročila na pot torbo in trobento. Ko pride na lizbonske ulice, naj zatrobi in iz njegove

Pohod skozi mesto je trajal tri dni in tri noči.

torbe bodo poskakovali na tla vojaki, čete, stotnije, celi polki. In kraljična mu je še nadalje pojasnila, kaj in kako treba ravnati s torbo in trobento ob raznih prilikah.

In tako je prišel tudi tretji brat v mesto. Takoj je poslal postreščka k županu z naročilom, naj izžene župan do treh popoldne obe ženski, ki sta se polastili mošnjička in škornjev, na gnojnem vozu iz mesta, sicer se utegne zgoditi, da ostane od mesta samo še pogorišče in pepel. Ni trajalo dolgo in skesanki sta oddali na nepošten način pridobljeni stvari na županstvu. Da pa dokaže novodošlec, kako resne so bile njegove grožnje, je prosil župana, naj mu dovoli, da koraka s svojo vojsko skozi mesto. Pohod skozi mesto je pa trajal tri dni in tri noči. Ljudje, ki so se morali preskrbljati z živili

preko ulice, so skoraj pomrli za lakotjo, ker niso dopuščale korakajoče čete svobodnega prestopa čez ulico. Ko je že vsa vojska zapustila mesto, je obrnil najmlajši brat trobento in piskal nanjo na nasprotnem koncu

Poleg devojek bo stala stara čarovnica z gobcem, ki meri dve pedi.

in vsi vojaki so poskakali nazaj v torbo.

Nato se je vračal k svoji kraljični. In ko je prišel do skale, se je stresla skala od

veselja in odprla so se vrata kar sama od radosti. Kraljična mu je prišla naproti in ga nagovorila: «Ne dotikaj se me, kajti dovršil še nisi vsega! Ko prideš v grad, boš videl stati enajst devojek, vse si bodo podobne ko las lasu. Mimo vseh teh devojek pojdeš in izbrati si boš moral pravo. Poleg devojek bo stala stara čarovnica z gobcem, ki meri dve pedi. Če si ne izbereš prave devojke, te čarovnica sne, kakor si dolg in širok.» In s tišjim glasom kakor da bi se bala, da jo utegne kdo slišati, je dostavila: «Jaz bom tista, ki bo zganila z mezincem leve roke.»

Ko je stopal najmlajši brat mimo devojek, lepe so bile vse in mikavne, ga je potisnila starka z rezečimi se usti zdaj k tej, zdaj k oni devojki, toda brat se ni zmenil za njene sunke, izbral si je devojko, ki mu je bila pomignila z mezincem, in pogodil pravo.

In ko jo je objel, so izginile hkratu ostale devojke s čarovnico vred. In najmlajši brat in njemu usojena devojka sta se vzela in živita še dandanes, če nista med tem že umrla.

O vitaminih.

Piše dr. Zorislav Dietz.

Že dolgo se je domnevalo, da mora vsebovati hrana poleg beljakovine, ogljikovih hidratov, tošč, vode in soli še druge snovi, ki so neobhodno potrebne, da dobro uspevata človeški in živalski organizem. Temu snovem je izbral l. 1912. Funk v Londonu ime: vitamin (vita = življenje, amin = dušikovo svojstvo). Tako je postavil omenjeni Funk temelj novi vedi, vedi o vitaminih. Ta veda je v zadnjem času zelo napredovala. Pomanjkanje enega ali drugega vitamina povzroča različna obolenja. Znanstveno jih imenujemo «avitaminoze». Ozdravijo se z dovajanjem primankujočega vitamina.

Kaj so vitamini? Vitamini so posebne snovi v hrani, potrebne človeškemu ustroju v izredno majhni količini — zadostuje že tisočinka grama — za njegovo pravilno in ubrano delovanje. Vitamini pomnožujejo odpor, da se telo laže brani različnih nalezljivih boleznih, pospešujejo rast, sodelujejo tako pri tvorbi kakor tudi pri razgradnji kostne snovi, skrbé za ohranitev zdravega živčevja, urejujejo razvoj rdečih krvnih teles in uravnavajo ploditev. Vitamini so nekake pomnožne snovi v telesu, ki dajajo skupno z beljakovinami, ogljikovimi hidrati, toščami organizmu potrebno moč za dnevno delo in skrbé za njen nadomestek pri uporabi. Kako delujejo, pa nam še do danes ni jasno.

Naravno dobiva človek z navadno mešano hrano tudi zadostno količino vitaminov. Pri nas so avitaminoze redke. Prej, ko vitamini še niso bili znani in se sploh ni vedelo za njihov obstoj, so se prav radi njihovega pomanjkanja pojavljala različna obolenja, pri dolgih prekomorskih vožnjah, tečajnih odpravah, na vojnih ladjah, torej povsod tam, kjer se ljudje, ki so se dolgo mudili daleč od kopnega, niso utegnili preskrbeti s svežo zelenjavo. Izbruhli skorbut (gniloba dlesne) je onespobil mornarje za vsakršen boj, odprave so bile prisiljene vrniti se, čeprav bi zadostovala za zdravljenje te bolezni le majhna količina sveže zelenjave in svežega sadja. Kitajski in japonski delavci (kuliji) so zboleli za raznimi živčnimi boleznimi, ker so se hranili izključno z oluščnim rižem. Riževa lupina je namreč zelo bogata z vitaminom, ki preprečuje te živčne motnje. Z luščenjem izgine seveda iz riža ta vitamin.

Taki primeri so pri nas redki. Dogaja se sicer često tudi pri nas, da občuti telo pomanjkanje vitaminov, to pa zlasti, ko potrebuje organizem večje količine, kakor n. pr. v nosečnosti, v dobi okrevanja po dolgih in težkih boleznih, pri povečanem telesnem in duševnem delu, zlasti po pomladi.

Potrebno je tudi, da dobiva telo vitamine v pravilni količini, ne premalo, a tudi ne preveč. Prevelika množina enega škoduje prav tako kakor premajhna drugega. Če dobi telo preveč enega, so drugi radi te količine ovirani v svojem delovanju in nastanejo iste motnje, kakor če bi bili drugi v premajhni količini. To je potem relativni primanjkljaj vitamina in se ozdravi z omejitvijo prevelike, na zdravje škodljivo vplivajoče količine vitaminov. Znano je zdravljenje s citronami — citrone so namreč zelo bogate z vitaminom C — pri različnih nadlogah. Vkljub velikim količinam zaužitih citron ne izginejo te nadloge, nasprotno, tem nadlogam se pridružijo še druge. Zlasti gospodične se lotevajo takega zdravljenja, ker bi si rade čimprej pridobile blede polt in vitek stas, a si nakopljejo s preobilnimi dobrotami le nadloge in zbolé celo za daljšo dobo. Enaka nevarnost nam grozi tudi od drugih vitaminov, ako jih uživamo v prevelikih količinah. Pravilno je jemati od vsakega vitamina določeno količino in — kakor bomo takoj videli — ne potrebujemo baš prevelikih množin. Četudi prekoračimo za malenkost normalno količino vitamina, se radi tega še ne zgodi nič hudega. Telo samo izloči, kar je preveč. Le prevelike količine posameznih vitaminov ovirajo in celo onemogočujejo telesno uravnava, da grozi nevarnost zastrupitve.

Razlikujemo pet skupin vitaminov in jih zaznamujemo z zaporednimi črkami abecede: A, B, C, D in E. Vitamin B se deli še v različne podskupine. Vitamin B in C sta topljiva v vodi, A, D in E se pa razpuste v oljnatih in toščobnih snoveh.

Dnevno potrebna količina teh življenjsko važnih snovi je majhna. Zadostuje že nekaj miligramov za normalni obstoj organizma. Največjo dnevno potrebo izkazuje vitamin C s 30 do 50 miligrami. Pri boleznih z mrzlico, v nosečnosti, pri jakem telesnem in duševnem delu je potrebna seveda večja količina.

Vitaminski so rastlinskega izvora. Potrebni so za nemoteno uspevanje ne samo človeškega in živalskega organizma, temveč tudi vsake rastline in bilke. V prirodi in sploh v rastlinah nahajamo vitamine ali v čisti obliki ali v obliki neke predstopnje, ki jo imenujemo provitamin. Če so dani pravi pogoji, se pretvorijo ti provitaminski v prave vitamine. Od vseh vitaminov so samo trije, ki nastopajo v prirodi v obliki provitaminov: vitamini A, B₂ in D. Provitamine pretvarja živalski in človeški organizem v prave vitamine. Ta postopek se vrši v jetrih. Jetra so namreč za vitamine glavno skladišče, iz katerega se po potrebi oddajajo v krvni obtok in raznim organom. Človeški organizem ne utegne sam sestavljati poedi-

nih vitaminov, temveč jih le sprejema z rastlinsko hrano v čisti obliki ali pa kot provitamine.

Da opravljajo vitamini svoje delo v organizmu treba, da se vežejo s hormoni^{*)}, s katerimi so v tesnih stikih. Tako je ugotovljeno, da je protijalovni vitamin E predstopnja spolnemu hormonu, ki ga izloča hipofiza. K sestavnim delom nadobisti spada vitamin C. Njegova prisotnost je potrebna za proizvodnjo adrenalina. Nadalje zavira vitamin A golšno žlezo pri izločevanju tiroksina. Nasprotno pa zavira tiroksin nakopičevanje vitamina A v jetrih itd.

Vitamin A.

Človek dobiva vitamin A ali naravnost z živalskim mesom, ali pa posredno od rastlin. Živalski organizem vsebuje vitamin A ali v čisti obliki, ali v obliki provitamina. V rastlinah ga nahajamo le kot provitamin, in sicer kot rastlinsko barvilo — karotin. Karotin je torej predstopnja vitamina A. V vitamin se pretvarja v jetrih, kjer se tudi shranjuje.

Pomanjkanje tega vitamina povzroča keratomalacijo. Ta bolezen je bila svoje dni zelo razširjena v Rusiji, zlasti ob dolgih velikonočnih postih, ko niso ljudje zaužili skozi 40 dni ne masti, ne masla, ne jajc. Spričo pomanjkanja tega vitamina v hrani se začne sušiti povrhnica, posebno na veznici in v nožnici. Suha povrhnica zaroženi polagoma. Na njej se pojavijo razni čiri in rane. Ker se obolela sluznica suši, se obenem krči in gine. Enako obolenje kakor na očesni veznici se lahko razširi tudi na roženico samo. V težkih primerih razpade roženica čirasto. Posledica je popolna oslepitev. Opisane znake na očeh imenujemo: kseroftalmijo (suho očesno vnetje ali očesna rdečica) in keratomalacijo (omehčanje roženice).

S pomanjkanjem vitamina A je v zvezi tudi kurja slepota in slepota za barve, ki nastaneta radi motenj v vidnih stanicah in v vidnem škrlatu, kajti za obnovo vidnega škrlata je potreben vitamin A. Razen tega povzroča pomanjkanje vitamina A še: suho kožo, predčasno osivelost, smrdeči duh iz nosa (ozaena = smrdeča nosna ugnida), razne prebavne motnje, pomanjkanje teka, grižo itd. Lahko se razvijejo tudi sečni in žolčni kamni in je moteno delovanje živcev.

Med drugim vpliva ta vitamin tudi na razvoj telesa in njegovo rast.

Iz tega sledi, da nam je vitamin A neobhodno potreben za pravilno delovanje površnih stanic sluznic in kože, kakor tudi za obnavljanje propadajoče tvarine.

^{*)} Glej moj članek „O hormonih“ v lanskem Kalendarju t. j. za leto 1938.

Posrečilo se je ugotoviti različne izvore vitamina A v hranilih.

Rastline in zelenjave: vse listnate zelenjave zelene barve, zelen grah, korenje, spinat, paradižniki. Vse močno barvane vrste sadja vsebujejo mnogo teh snovi. Nekaj vitamina A vsebujejo: zeleni fižol, kumarce, krompir, repa, moka, riž, grozdje, breskve, hruške itd. V rastlinah in zelenjavah nahajamo vitamin A le kot provitamin (karotin).

V živalskem telesu tiči vitamin A predvsem v jetrih, posebno pri nekaterih ribah. Bogato z vitaminom je zlasti ribje olje. Pri goveji živini ga nahajamo le v jetrih. Kravje mleko — če ne vre več ko pet minut — in maslo sta zelo bogata s temi snovmi.

Vitamin B.

Vitamin B ne predstavlja enotne stvari, marveč sestoji iz več delov.

Najbolj važen je vitamin B₁, antinevritični (anti = proti, neuritis = živčno vnetje) ali antiberiberi (v hindostanščini pomeni besedica beri ovco, ker hodijo bolniki kakor ovce) vitamin. Kjer ga premanjkuje, nastane bolezen «beri-beri». Ta bolezen je zelo razširjena po Vzhodni Aziji, kjer so se hranili izključno z oluščenim rižem. Javlja se z oslabeleostjo okončin, negotovo, težko hojo. Pozneje usahnejo mišice in ohromé razne mišične skupine. Poleg tega se pojavljajo tudi otoki v raznih delih telesa, to pa radi nezadostnega izločevanja seča.

Za beri-beri boleznijo pa ne oboli samo človek, temveč zbole tudi razne živali (morski prasički, kokoši, golobi itd.), ako jih krmino z oluščenim rižem.

Ta bolezen izgine takoj, ko damo bolnikom hrano, vsebujočo vitamin B₁.

Z vitaminom B₁ zdravimo že danes različne motnje v živčnem sestavu, kakor vnetje živcev pri alkoholikih, pri ishasu (protinu v ledjih), pri interkostalnih nevralgijah (medrebrnih živčnih bolečinah) itd.

V vitaminu B razlikujemo poleg vitamina B₁, ki skrbi za živčno ravnovesje, še skupk (znanstveni izraz je kompleks) vitamina B₂, ki ga sestavljajo vitamin B₂, vitamin B₆ in tako zvaní Castlejev princip. Sestavni deli tega skupka nastopajo v naravi skupno. Vitamin₂ v ožjem pomenu besede pospešuje rast, kar lahko ugotovimo pri živalih, ako jim odtegnemo to snov iz hrane.

Pomanjkanje skupka B₂ v hrani povzroča tele bolezni: pelagro (boleštna lišajasta kožna bolezen) in sprue.

Izvor pelagre tiči v pomanjkanju skupka B₂, v prvi vrsti pa vitamina B₆. Pojavi se najčešče pomladi in sicer v krajih, kjer zauživajo mnogo koruze (v Rumuniji, Turčiji, podonavskih državah, Zgornji Italiji),

tam torej, kjer se enostransko hranijo s polento. Posebno so nevarna jedila, ako jim uničimo vitamine s predolгим kuhanjem. Pojavijo se eritemi (rdečica) na koži, katerim se pridružijo kasnejše mehurji, gnojni prišči in zaroženela povrhnjica. Bolna koža potemni. Nohti so krhki in betičasto zaokroženi. Predvsem oboli koža na mestih, izpostavljenih sončnim žarkom (roke, lica). Pridružijo se pa še različne motnje v prebavilih, kakor pomanjkanje teka, bruhanje, prolivi. V težkih primerih se opažajo tudi živčne in duševne motnje.

Drugo obolenje, ki je v zvezi s pomanjkanjem vitaminskega skupka B₂ je bolezen sprue, ki je doma v tropskih deželah. Od pelagre same se razlikuje v toliko, da so pri njej spojeni želodčno-črevesni pojavi s slabokrvnostjo in z izločevanjem neprebavljenih tolšč z blatom.

V skupku B₂ tiči še Castlejev protibledotni činitelj, neobhodno potrebna snov za tvorbo rdečih krvnih teles. Če ga premanjkuje, nastajajo težke anemije (slabokrvnosti). Dobivamo ga s hrano. V želodcu in dvanajstniku se spoji ta snov z drugo snovjo, izločeno po želodčni sluznici. Obe skupki tvorita šele protibledotno snov t. j. Castlejev princip.

Vitamin B₂ se pojavlja v naradi kot provitamin. Enak je rumenim, zelenkasto svetlikajočim se snovem, ki dajajo sirotki svojevrstno barvo. Vitamin B₂ spada v skupino rumenih barvil — flavinov (flavus =

Preprosta, a srčkana počeska. Indijanka ob reki Ucayali (Južna Amerika).

rumen, plav). V čisti obliki se imenuje laktoflavin (lac = mleko), ker je enak flavinu mleka in se pridobiva iz sirotke. V človeškem organizmu prehaja vitamin B₂ v rumeni ferment (kvasilo). Pretvori se pa s spojitvijo s fosforno kislino in beljakovino. Rumeni ferment je istoveten z rumenim oksidacijskim (oksidacija = kemični postopek pri spojitvi kisika s kako drugo snovjo) fermentom. Važno je dejstvo, da se vitamin B₂ tvori v naši črevesni sluznici in sicer po vplivu izločkov nadobistne žleze iz laktoflavina ob navzočnosti fosforne kisline.

Viri: riževi in žitni kalčki so zelo bogati z vitaminom B. Vitamin tiči v lupini in kalčkih.

Žitni kalčki (riž, ječmen, pšenica) so zlasti bogati z vitaminom B₁, prav tako tudi korenje, rumenjaki, zelenjava, solata. Nasprotno vsebujejo živalska jetra, ledvice, srce, špinača, repno perje, mleko več vitamina B₂. Beljakovine in kri imajo v sebi le vitamin B₂. Grah in cvetača (kavoli) sta bogata z obema činiteljima, ki ju vsebujejo čebula, paradižniki, jabolka, banane, pomaranče, grozdje le v majhni količini.

Kvas, zlasti pivovarniški, je snov, ki vsebuje v največji količini vse vitamine B skupine.

Vitamin C.

Pomanjkanje vitamina C ima za človeka težke posledice — skorbut. Skorbut se pojavi tam, kjer je hrana enostranska oziroma kjer primanjkuje sveže zelenjave in svežega sadja. Pojavljal se je — kakor v uvodu omenjeno — pri dolгих vožnjah po morju in bil čisto tudi usoden tečajnim odpravam. Predvsem so severni narodi n. pr. Eskimi dosti trpeli za skorbutom. Vzroka bolezni niso še poznali, pač pa so že pred nekaj stoletji domnevali, da vodi pomanjkanje zelene hrane do skorbuta. Tako je našlo človeštvo nagonski zoper to bolezen zdravila, snovi, ki vsebujejo vitamin C.

Skorbut je najznačilnejša bolezen, ki jo povzroča pomanjkanje vitamina C. Pri otrocih se imenuje ta bolezen Müller-Barlowa bolezen.

Znaki skorbuta pri odraslem so: bledokrvnost, breztečnost, nevolja za delo, zmanjšanje telesne teže, zaspanost, suha koža, propadanje telesne moči. Pozneje se pridružijo bolečine v sklepih, krvavenje v ustih na dlesni, ki postane modrikasta in razpada. Izpadajo tudi zobje. Ko je bolezen že precej napredovala, se pojavijo krvavenja v mišicah, podkožnem tkivu, črevesju in ledvicah. Temperatura se giblje okoli 39° C.

Glavni znaki skorbutnega obolenja pri otrocih, torej Müller-Barlowe bolezni so: bledota, breztečnost, otekla zgornja veča, krvavo močenje, otekla kolena na meji med hru-

stancem in kostjo, krvavenje pod podkostnico, krvavenje na dlesni, pospešen utrip žile itd. Ogroženi so posebno dojenčki, ki žive v slabih socialno-gospodarskih razmerah.

Pomanjkanje vitamina C v hrani povzroča ne le skorbut, temveč tudi druge motnje v našem telesu, kakor n. pr. nagnjenost k različnim okužbam, pomladansko zbitost in utrujenost, vnetja dlesni, krvavitve iz različnih organov itd. Vpliva neugodno pri prenavljanju kosti (zlasti pri kostnih prelomih) in je poleg vitamina A in D potreben za razvoj zobovja.

Vitamin C je zelo razširjen v prirodi. Dobimo ga v vseh zelenih rastlinah in mnogih sadovih. Predvsem so limone, pomaranče, paprika in šipkove jagode zelo bogate z njim. Dosti vitamina vsebujejo tudi: paradižniki, špinača, glavna solata, grozdje, banane, beluš (špargelj), jabolka, mesni sok, mleko itd.

Zadostne količine vitamina C vsebuje tudi materino mleko, da varuje dojenčka skorbuta. Žensko mleko vsebuje 5 do 6 krat več vitamina C ko kravje. Vendar ima lahko tudi materino mleko prav malo tega vitamina, če ga prejema doječa mati sama premalo s hrano.

V živalskem organizmu je največ vitamina C v nadobistni žlezi, možganskem privesku, očesu, vmesni tkanini moške spolne žleze in v rumenem telescu, ki se po oplodbi razvije iz jajčnega ovojka.

Vitamin C se pridobiva danes tudi sintetično (sintetično = sestavljen, umetno nastavljen). Oger dr. Albert Szent-Györgi, ki mu je bila l. 1937. podeljena Nobelova nagrada, je slučajno preiskoval papriko, da izsledi v njej mogoče vitamin C, in dognal, da ga je v njej zelo mnogo, kar mu je omogočilo nadaljnja raziskovanja. Pri teh je ugotovil kemično formulo za ta vitamin in ga končno začel umetno izdelovati.

Po kemični sestavi je vitamin C askorbinska kislina. Videti je ko bel prašek, je lahko topljiv v vodi in ima okus po citronovi kislini.

Vitamin D.

Pomanjkanje tega vitamina povzroča rahitiko (rachis = hrbtenica) ali angleško bolezen. Ta bolezen je razširjena v zmernem pasu, kjer ni mnogo sonca. Pojavlja se posebno v jesensko-zimskem času. V prirodi ne dobimo vitamina D v čisti obliki, marveč le v obliki provitamina, ki se imenuje ergosterin.

To snov nahajamo v naravi predvsem v jajčnem rumenjaku, v svežih rastlinskih maščobah, v surovem maslu, v mleku, zlasti pa v kvasu in ribjem olju. Pri človeku se dobi v podkožnem tkivu in v lojnicah.

Da preprečimo bolezen, ne zadostuje še navzočnost ergosterina samega, potrebna je tudi njegova pretvorba v aktivno obliko. To dosežemo, če obsevamo ergosterin z ultravioletnimi žarki. Brez obsevanja je ergosterin neučinkovit. Šele po daljšem obsevanju se pretvori provitamin-ergosterin v vitamin D.

Za človeški organizem je vitamin D zelo važen. On pospešuje v črevesju oksidacijske postopke in uravnava apnenčevo presnovo. Nadalje je važnega pomena tudi pri gradnji in razpadanju kostne tvarine. Vitamin D pospešuje tvorbo kosti le, če je v majhnih količinah, velika množina redči kosti, jih mehča, in droblja, da se kaj rade lomijo.

Posledica pomanjkanja vitamina D v hrani je torej rahitika. Črevesje vsrkuje premalo apnenca, kosti ne morejo zadostno uporabljati apnenca, zato ostanejo mehke. Pod telesno težo se skrivijo. Radi ukrivljene hrbtenice izgubi tudi prsni koš svojo obliko in nastanejo tako zvane kosošje prsi. Medenica se radi mehkości stisne in splošči. Napihnjena čreva izbočujejo trebuh. Zobje oslabe, dobe razne vrzeli v sklenini, sklenina se nažlebi, zobovje se razvije kasno in nepravilno. Lobanjske mečave ostanejo dolgo časa odprte. Rahitika lobanjskih kosti povzroča nenavadno veliko glavo. Nadaljnji znaki so: splošna slabost, nočno potenje (posebno na čelu), motena prebava. Otrok se hitro utruji in noče ravno ne sedeti, ne stati. V nadaljnjem razvoju boleznj se pojavljajo še razni drugi znaki n. pr. anemije, razne motnje v prebavi, krči v mišicah, živčna razdraženost.

Druga značilna avitaminoza D pri majhnih otrocih je tetanija (omrtvični krč). To so krči okončin, obraza in telesa sploh; trajajo nekaj sekund, minut, ur, da celo dni. Značilno za krče je, da so združeni z bolečinami, ki trajajo še potem, ko so krči že popustili. Krči so posebno nevarni, če stisnejo glasilke, prsno mišičje in prepono, ker lahko tako celo zadušijo bolnika.

Tretja bolezen je osteomalacija (osteon = kost, malacija = omehčanje) s temile znaki: bolečine pri hoji, v sklepih in kosteh, omehčanje kosti itd. Ta bolezen ima izvor ne samo v pomanjkanju vitamina D, marveč tudi v motenem ravnotežju mineralne presnove (kalcija in fosforja). Za to boleznijo zbole predvsem ženske. Domneva se, da izvira iz obolenja jajčnikov.

Poleti trpe otroci manj za rahitiko kakor pozimi in pomladi, ko še ne razvije sonce zadostno svoje zdravilne moči.

Škoda, povzročena po rahitiki, se opaža skozi vse življenje. Rahitika je vzrok 42% vseh pohablencev. Pravočasna zdravniška pomoč bi lahko nešteto ljudi obvarovala po-

habljenosti. Ko se je pa že razvila, se ne da nič več izpremeniti.

Pri zdravljenju navedenih boleznj se danes poslužujemo vitamina D. Danes se proizvaja vitamin D že umetno in sicer v kristalih.

Medtem ko smo bili prej prisiljeni dovajati vitamin D človeškemu organizmu v obliki ribjega olja, zadostuje danes nekaj kapljic umetno pripravljenega vitamina D vsak dan, da preprečimo omenjeno bolezen.

Vitamin E.

Evans in njegovi sodelavci so preizkušali (leta 1922.) na živalih vse mogoče vrste hrane, opazili lepega dne, da oškoduje popomanjkanje nekaterih hranilnih snovi množitev in plodnost teh poskusnih živali, in niso mirovali, dokler niso našli vitamina E, ki se radi ozkih zvez s plodnostjo imenuje tudi antisterilitetni (anti = proti, sterilen = neploden) vitamin.

Živali, krmljene v zadostni meri s krmno, ki nima v sebi vitamina E, se ne množe več. Značilno je, da se spola različno odzivata na pomanjkanje tega vitamina. Pri samcu se pojavijo težka izprijenja na semenskem epitelu (epithelium = nežna vrhna kožica pri sluznicah). V hudih primerih zastane popolnoma tvorba semena. Žival postane nesposobna za ploditev. Pri samici ostanejo neizpremenjene: tvorba, naselitev, vgnezditev oplojenega jajčeca, sploh celotni seksualni cikel. Pač pa nastopijo težke okvare na plodu samem, ki se razvija normalno le približno 10 dni, nato pa odmre.

Počeska mesto obleke. Domačinka iz Nove Gvineje.

Te motnje so pri samcu trajne in ne izginejo, naj se tudi doda hrani vitamin E. Pri samicah so pa te motnje prehodne, ker potekajo, če se doda hrani vitamin E, poznejše nosečnosti zopet normalno in donosi samica lahko žive in zdrave mladiče. Nenosečim živalim pa pomanjkanje tega vitamina ne škoduje.

Poleg tega vpliva ta vitamin še na tvorbo in izločanje materinega mleka, prehaja z mlekom na mladiče in je potreben njihovemu normalnemu razvoju.

Na podlagi teh izkušenj sta preizkusila Vogt-Müller ta vitamin tudi pri človeku, zlasti pri zdravljenju raznih motenj v seksualni sferi žene in dosegla dobre uspehe, kakor n. pr. pri ženah, ki se nagibajo k splavom, pri motnjah čišče, pri spolni slabosti itd.

Največji vir za vitamin E so pšenični in drugi semenski kalčki, solata. Meso, jajca, ječmen, kvas, riž, oves, mleko in surovo maslo ne vsebujejo mnogo te snovi.

V čisti obliki se pripravlja vitamin E iz

pšeničnih kalčkov. Videti je ko čisto, gosto tekoče, rumenkasto olje.

* * *

Omenili smo že, da je veda o vitaminih najmlajša med vsemi, da je pa vkljub svoji mladosti že precej napredovala. Vrnila je nešteti bolnikom tako zaželeno zdravje in preprečila, da bi se razvijale v človeškem telesu bolezni, ki temelje na pomanjkanju prepotrebni snovi. Se li ustavi veda pri črki E? Ne verjamemo! Znanstveniki, zdravniki in kemiki raziskujejo po vsem svetu z lastno jim raziskovalnostjo še nadalje in kdor se zanima za to vprašanje, srečuje večkrat v dnevnem časopisu kako vest o novem uspehu, ki ga ima ta ali oni znanstvenik. Marsikatero skrivnost iztržejo naravi ti neutrudljivi raziskovalci v blagor in korist bolnega in v obvarovanje zdravega človeštva.

Dodajamo spisu v lažji pregled to razpredelnico, ki na kratko posnema vsebino spisa, da si laže zapomnimo najglavnejše in najvažnejše točke.

Vitamin	Najvažnejši vir v hrani	Pomanjkanje vitamina povzroča	Poraba vitaminov v zdravilstvu
A provitamin: karotin ali protikserofalinični	Mleko, rumenjaki, jetra, ribje olje kot vitamin. Kot provitamin v korenju, paradižnikih, zeleni zelenjavi	Kseroftalmijo, keratomalacijo, kurjo slepoto in sl. za barve, kožne bolezni, motnje v prebavilih, sečni in žolčni kamni, motnje v rasti, nagnjenost k različnim okužbam	za pospeševanje rasti v zgodnji mladosti, za odpor proti nalezljivim boleznim. V nosečnosti pri dojenju, katarnih obolenjih sapnikov v otroški dobi, pri Besedovi bolezni, pri očesnih obolenjih, kurji slepoti. Kod kreplilno sredstvo pri okrevanju
B sesloji iz 1) B1 ali protinevritični vit. 2) B2 skupek: protipelagrozni vitamin. a) B2 v ožjem smislu. b) B6 in c) Castlejev princip	ad 1) riževi otrobi, kvas, kolčki ječmena in pšenice, svinjsko meso, sočivje, paradižniki, orehi, grozdje ad 2) jetra, ledvice, srce, kvas, meso, jajca, mleko ad b) goveja jetra, ribje meso, kvas, špinača, zelenjava	ad 1) breztečnost, oslabilitev prebavljanja, zastoj v rasti dojenčkov, zguba na teži, utrujenost, beri-beri, vnetje živcev ad b) pelagro ad c) bledokrvnost	Beri beri, pelagra, s rue, organske motnje v živčevju, pri vnetju živcev pri alkoholikih, pri doječih za povečanje mleka. Pri otrocih v razvoju proti breztečnosti, za rast, pri raznih se odčnih in črevesnih obolenjih, bledokrvnosti itd
C ali protiskorbetni	citroni, pomaranče, skute, paprika, ohrovti, paradižniki, špek, nadoblast, hipofiza	skorbut, krvavenje (iz dlesni, koža, mišice, hrbtne mozeg), dekalifikacija kosti, boleznimi zob, gnitje in razpadanje zob, breztečnost, bledota, utrujenost.	skorbut, pomladanska zbitost, Müller-Berlewa bolezen, kožne in zobne krvavitve, hemofilija. Vdvigu odpornosti proti okužbam, kakor difteriji, tuberkulozi, pljučnici. V zadnjih mesecih nosečnosti in pri dojenju
D provitamin ergosterin ali protirahitični	ribje olje, rumenjaki, surovo maslo, mleko, kvas, obsevana živila	rahitika, tetanija, osteomalacija, splošna mišična slabost, živčna labilnost, okvare na zobovju (caries, malo kalcificirani zobje)	vse oblike in stopnje rahitike, pri motnjah kostne presnove, za zboljšanje zob, pri tetaniji, skrofuloznih obolenjih, kostni tuberkulozi, kostnih prelomih, za splošno okrepitev telesa
E ali protijelovi	pšenični kalčki, meso, mast, zelenjava, kvas, riž	neplodnost	pri nagnjenju k predčasnemu porodu za ohranitev nosečnosti, pri motnjah v mesečnem perilu, pri zdravljenju seksualne slabosti, za povečanje mleka pri doječih itd.

Zanimivosti.

Pet, devet, dvanajst in še več čutov.

V šoli smo se učili, da imamo pet čutov: vid, sluh, vonj, okus in tip. Moderno raziskovanje je priklopilo tej petorici še sedem doslej popolnoma neznanih čutov in nikakor ne moremo trditi, da nam jih znanost ne odkrije še več. V naši koži, kjer domuje že peti čut: tip, je prostora še za štiri druge čute. S prvim občutimo gorkoto, z drugim mraz. V vsakem cm² naše kože imamo poprečno tri točke za doznavanje gorkote in šest do tri in dvajset točk za doznavanje mraza. Da nista ta dva čuta v nobeni zvezi z drugimi kožnimi občutki, dokazuje ne kdo ve kako redkoma nastopajoča živčna bolezen, v kateri občuti bolnik jasno vsak dotikljaj, vsak zbodljaj, ne pozna pa več razlike med gorkoto in mrazom. Ostala dva čuta, ki ju nahajamo tudi v koži, sta čut za bolečino in pred kratkim odkriti «žarni» čut. Prvega ne smemo zamenjati s tipom, kajti bolečine se porajajo v posebnih čutnih točkah in gredo po posebnih poteh v hrbtnjači do velikih možganov. Z označbo «žarni» krščenji čut sprejema dražljaje raznobarnih, našim očem nevidnih svetlobnih žarkov. Na desetem in enajstem mestu nahajamo mišični čut, ki nam pojasnjuje lego vsake mišice v razmerju z njenimi sosednimi udi, in čut za ravnotežje, ki tiči v polžnicah t. j. v poloblokastih hodnikih blodišča, torej v koščenenem oddelku našega slišala. Oba čuta nas trajno obveščata o najmanjšem obratu naše telesne lege in nam omogočata, da pravilno in brez posebnega truda hodimo in stojimo. Da sta to dva različna čuta, so dognali zdravniki po raznih živčnih boleznih. Najnovejši, torej najmlajši med čuti, je bojzenski. Strah izvira večidel iz srčnih mišic. Nadaljnje opazovanje je odkrilo še mnogo posebnih čutov, ki jih zdravniki in učenjaki še niso utegnili razpredeliti in jih uvrstiti med druge. Ali je poseben čut, ki nam pravi, kako silo moramo uporabiti, da dvignemo ta ali oni predmet? Časovnega čuta, ki omogoča lastniku, da pove točno, koliko je ura, še niso dobro proučili. Nekateri učenjaki menijo, da izvirata lakota in žeja iz posebnih čutov. Kakor hitro potrebuje telo hraniva in tekočine, se skrčijo želodčne in požiralniške mišice, pri tem se zdražijo številna živčna vlakenca, vezoča omenjene mišice z velikimi možgani, in vzbujajo jasno občutke za lakoto in žejo. — Znanost slutí, da pridejo k dvanajstoriči še drugi čuti, ve pa tudi, da nima človek čutov, s katerimi se ponašajo nekatere živali. Navajamo na tem mestu tri take čute. Vodni vretenčarji imajo v določenih vrstah od glave

preko trupla več vrst čutnih stanic, s katerimi doznava žival — naj je tudi slepa — po tresljajih vode, se ji li bliža plen ali sovražnik. O krempljati žabi, ki so ji dali ime «xenopus», pravijo zoologi, da gleda s posebnimi stanicami ob truplu. Netopirja poznamo vsi. Popolnoma slepa žival se izogne med poletom v zaprtem prostoru vsakega tudi najmanjšega predmeta. Če čuti xenopus le gibajoče se predmete, čuti netopir tudi negibajoče. Netopir ima v svoji letalni kožici in v kožnih loputnicah na glavi zelo fina tipala, ki sprejemajo odbijajoče se zračne valove njenega frfotanja in preračuna po času, ki preteče med oddajo in sprejemom zračnih valov, daljavo predmeta, ki ga niti ne vidi. Takemu ugotavljanju se ne smemo čuditi, saj moramo tudi mi pri gledanju prav tako računati in sklepati na bližino oziroma oddaljenost predmetov in se vsega tega niti ne zavedamo. Oba čuta, ki smo ju pravkar navedli in ki nam ljudem manjkata, nista kdo ve kako skrivnostna. Fizikalno se dasta pojasniti s tresljaji v vodi ali v zraku. Bolj zamotana postaja zadeva s tretjim čutom, ki ga nihče ne more tajiti, a za katerega nimamo nobene fizikalne razlage. To je smerski čut mnogih živali, ki se vrnejo, naj so bile razposlane tudi v temnih zabojih in v najrazličnejše, menjajoče se smeri. Pri takih živalih, vzemimo le škorce, lastovice, golobe, niso dobili zoologi nobenega posebnega organa, ki bi mu lahko pripisovali take zmožnosti.

Nos pa tako fin!

Izredno fin nos mora imeti John Reddrn. Londonsko mesto je ustanovilo posebno uradniško, dobro plačano mesto edino le radi njegovega nosu. Reddern opravlja že več let službo «plinskega vohača». Mesto mu je namreč poverilo skrb za plinovod. Ugotoviti mora pravočasno vsako razpoko, vsako najmanjšo produšnico plinskih cevi, položnih globoko v zemljo. V ta namen kroži uradnik po mestnih ulicah, zdaj po tem zdaj po drugem okraju, in vdihuje zrak vase. Ker je majhne postave, prihajajo do njegovega nosu vsi duhovi. Nenadoma se ustavi. Njegov nos je zasledil v zraku malenkosten, skoraj ničeven, vsakemu drugemu neopazen odstotek svetilnega plina. Takoj potegne iz žepa sveder, navrta ulični tlak, pokliče telefonično delavce in prav na mestu, določenem s svedrom, se dokopljejo delavci do poškodovane cevi in se niso zmotili niti za decimeter, tako dobro jih je vodil nos njihovega predstojnika. Koliko grozečih nesreč je preprečil ta uradnik s svojim nosom, ki je nanj ponosen ne samo lastnik,

ampak tudi mestna občina? Kaj pa potem, ko pojde recimo Reddrn v pokoj? Ali mu najde občinska uprava primerne nadomestnika? Nadomestnika s prav tako finim nosom? Ali se bo pa morala radi pomanjkanja takega nosu popolnoma preonegati in se poprijeti izključno le elektrike?!

Najstrožje prepovedano.

Mnogo, kar nam je dandanes samo ob sebi umljivo, kar se nam zdi popolnoma naravno, je bilo nekoč, in ne še kdo ve koliko časa nazaj, strogo prepovedano in prestopki hudo kaznovani. Kot posebnost priobčujemo na tem mestu nekaj takih prepovedi našim bralcem v razmišljanje in mogoče tudi v zabavo. Mlečni kruh je spekla prva (in ga tako rekoč iznašla) neka hišna Marije Medici, žene francoskega kralja Henrika IV. leta 1603. Nekaj let pozneje je dala zbornica mlečni kruh preiskati in ga, opiraje se na ugotovitev kemikov, prepovedala, češ, da je zdravju nevaren. — S kavo in tobakom se niso mogle odločujoče oblasti sprizniti dolgo časa. Druga polovica osemnajstega stoletja jima je bila zelo nasprotna. Hesenski grof Ludvik IX. je prepovedal leta 1781. kavo kot zdravju škodljivo pijačo. Za vsako čašo je moral plačati »zločinec« deset tolarjev kazni ali pa presedeti 14 dni v ječi, če si ni bil izbral rajši javnega dela na prostem zraku in pomagal graditi ceste. — Na Hanoverskem so bile postavljene na kajenje naravnost drakonske kazni. Španski plašč, grozno mučilo iz srednjeveške dobe, ječa ob kruhu in vodi, trimesečni zapor na trdnjavi, take kazni so bile na dnevnem redu. — Dunajska občina je prepovedala leta 1430. varenje in zauživanje piva, dandanes tvori njena pivovarna dobičkanosno postavko v mestni bilanci. — Pruski kralj Viljem I. je prepovedal nositi copate, češ, s copatami se škoduje čevljarjem in se jim stiska v roko beraška palica. Kogar so zasledili biriči s copatami, je moral plačati 200 cekinov blagajni, ustanovljeni za vojaške novince. — Minister Zedlitz je uvedel leta 1772. v pruske ljudske šole zemljepis. Vojaški krogi so se uprli tej novosti, češ, da bo novi učni predmet pospeševal pobeg iz vojaške službe. Z enakimi težkočami se je morala boriti uvedba pisanja v šole. Neznansko so ji nasprotovali uradniki in podkrepili svoj upor s trditvijo, da se bodo državljani, ki jih je že tako težko zadovoljiti, še bolj pritoževali in nadlegovali oblasti z nepotrebniimi vlogami in spisi. Posebno dekletom bo služila priučena umetnost pisanja v nespodobne namene s pisanjem ljubavnih pisem.

Najmočnejša žival.

Neki ogrski naravoslovec je dognal po dolgotrajnem preiskovanju najmočnejšo ži-

val na svetu. Marsikdo bi utegnil odgovoriti: «Čudno, da se je učenjak tako dolgo trudil in izgubljal dragoceni čas, ko pač vsi vemo, da sta slon in konj najmočnejši tovarni živali, ki jima lahko pripisujemo najtežja dela!» Toda ogrski učenjak je prišel do presenetljivega zaključka, da je najmočnejša žival na svetu — hrošč rogač. Seveda le, če primerjamo njegove telesne sile z njegovo telesno težo. Radi tega še ne bodo Indijci nadomeščali svojih slonov in Evropejci svojih konj z rogači. Neznanske sile rogača razsvetljuje razlika med njegovo težo in težo bremena, ki ga lahko nosi. Rogač tehta približno 14 gramov in vleče s svojimi krepkimi kleščami, kakor so dognali s številnimi poskusi, predmet, težak 1560 gramov, precej daleč. Kaj pomeni to, nam takoj pojasni primera. Človek, ki tehta 75 kg, bi moral, da dovrši enako delo, nositi tovor, ki bi tehtal skoraj 8400 kg. Ali si moremo kaj takega predstavljati? Po istih poskusih se je ugotovilo, da prihaja brž za rogačem kot najmočnejša žival pridna mravlja, ki utegne nositi breme, kdo ve koliko krat težje od njene telesne teže. Upoštevajoč take zmožnosti so naši atleti, čeprav svetovnega slovesa in z mišičastimi, ko stegna debelimi nadlahti, pravi slabiči in jetkavci.

Ognjenik v mestni službi.

Glavno mesto islandskega otoka Rejkjavik (32.000 prebivalcev) bo v nekaj letih prvo in menda edino mesto, ki ga bo segrevala vročina zemeljske notranjosti. Ker so zadnja leta poskusi popolnoma uspeli, namestitev mestna uprava nadomestiti premog z vrelo vodo. V vsa javna in vsa zasebna poslopja napelje namreč vročo vodo iz vrelca, ob katerem perejo že od nekdanje mestne gospodinje perilo. S tem vrelcem si pridobi uprava stalnega, od nobenih socialnih doktrin odvisnega, stalnega, neumorno delujočega uslužbenca, ki bo zastonj skrbel za kurjavo celega mesta. Napeljavo, dolgo še ne 5 km, poplača v najkrajšem času izboljšana trgovinska bilanca, ker upravi pač ne bo treba več uvažati dragega tujega premoga. Za morebitna vsakoletna popravila bodo pa porabniki podzemeljskih vrelcev rade volje prispevali malenkostne deleže. V Rejkirski dolini so se že dovtali delavci do globljih in še bolj vročih studencev. Prav v bližini teh novih naprav so že zgrajeni veliki rastlinjaki, kjer cvetejo rože in nageljni in kjer dozorevajo grozdi, dinje, banane in ananasi. Ko se te naprave izpopolnijo, bodo pridelovali Islandijci doma sadja dovolj za svojo domačo potrebo in postanejo tudi glede rož, sadja in vrtnine neodvisni od tujine. Da pri tem ne ostane, si lahko mislimo. Napredujoča tehnika in podjetnost kakega hotelirja pripravi v Islandiji prijetno letovišče, ka-

mor bodo zahajali pozimi petični tujci, saj jim bo večina izvirkov nadomeščala sončno gorkoto južnih krajev. Sedeti gologlav in golorok v razkošnem parku pod visokimi palmami ali obloženim lačnikom in gledati tja po zimsko zasneženi pokrajini, razgrinjajoči se brž onkraj parka, po kateri divjata pravkar strašni metež in ledena piš, mora biti zares nepopisiven užitek.

Umetna narava!

Kakor hitro se pojavi na svetovnem trgu kak nov nadomestek, ki obeta s svojo nizko ceno izpodrinuti prvotni naravni izdelek, oziroma vsaj otežkočiti njegov nadaljnji obstanek, se razburijo vsi industrijalci in trgovci, ki so si dotedaj znali zagotoviti izključno razpolago z naravnim pridelkom ali izdelkom. Omenimo tu le umetno svilo, umetni bencin, umetni kavčuk in umetni bombaž. Podoben trenutek je nastopil, ko je takoj po svetovni vojni... toda čemu prehitavamo dogodke, ko lahko povemo vse po vrsti. Japonec Kokichi Mikimoto, sin revnega testeninarja ob tobaskem zatoku, je preživljal mladost, polno napornega dela in velike bede. Nič čudnega, če se mu je neprenehoma porajala želja po bogastvu. Poskusil se je uveljaviti kot pek, vrtnar, trgovec, nič, in ker je bilo v zatoku vse polno školjk, se je lotil celó nabiranja biserov. Čeprav mu je pomagala vsa družina, je bil nabirek skromen in negotov. Kako priti do večjega števila biserov? Ob morju stoječ je razmišljal ure in ure o školjkah, o biserih, dokler mu ni šinila dobra misel v glavo. Vedel je, kako nastane v školjki biser. Po naključju pride namreč vanjo kak tujek, recimo peščeno zrno, mehkužec se hoče rešiti tujkovega neprijetnega pritiska s tem, da obdaja vsiljenca z biserovino, ki jo v ta namen izloča. Plast postaja večja in večja in dorase slednjič v biser. Ali naj zavisi uspeh človeškega dela le od naključja v naravi, ki je le izjema in se le redko kdaj pojavi? Ali bi se ne dal spraviti tujek v vsako školjko, ali bi se tako ne dala školjka prisiliti, da napravi s svojim izločkom dovršen biser? Dan, ko se je rodil Mikimotu ta domislek, je bil nesrečen za trgovce z biseri in za školjke. Mikimoto je vcepljal školjkam tujke, cepljenim školjkam je odkazoval določena mesta v domačem zatoku in čakal štiri leta, da dozore biseri. Kolikokrat je moral pometati školjke v morje! Neuspehi mu pa niso jemali poguma, bili so mu koristna šola. Vedno bolj se je izpopolnjeval, dokler ni vzgojil po več ko tridesetletnem neumornem znanstvenem in praktičnem delovanju in raziskovanju popolnih biserov, ki se od drugih razločujejo le v tem, da jih ni povzročilo golo naključje, pač pa nenaraven poseg človeka v školjkino življenje. Evropski trgovci z biseri so pro-

glasili Mikimotove bisere za umetno, tovarniško blago in zahtevali, naj odobri mednarodna veda to njihovo mnenje. Sodni dvor za to kočljivo zadevo v Parizu je razsodil, da Mikimotovi biseri niso umetni, niso nikaki ponaredek. Obe nasprotni si stranki sta se tedaj pogodili, da bodi cena biserom, nastalim s človeškim sodelovanjem, petina cene naravnih biserov, to pa radi velike nevarnosti, v kateri vrše potapljači svoje delo v znatnih morskih globinah, medtem ko uporablja Mikimoto za to delo dekleta, ki obi-

Vzdih „Zadnjega Mohikanca“.

Risba Franka
Pesem (radi rime) Stanka.

Ostal sem sam, sam samcat na goljavi.
Naj gledam še tak bistro po strmini,
ne vidim nič. Edinole spomini
so mi ostali na pragozd na glavi.

Zapuščali so me na videz zdravi
vsak božji dan sosedje zdaj v bližini,
zdaj znanci tam v zatilniški nižini,
da slednjič sem zavladal sam v višavi.

Omotična je zame ta samota.
Slepi opolzle pleše me sijaj.
Kako naj rešim zdrka se, sirota?

Že vem: pregovorim človeka, naj
od vseh strani obda me z varstvom plota,
da ne zdrčim še jaz v pregodnji raj.

rajo brez posebne nevarnosti in ne kdo ve kako globoko nalašč za to pod morjem napravljene zgradbe. Da si zagotovi zadostno število školjk, vzreja Mikimoto v posebnem oddelku, nedaleč od bisernic, navadne školjke, ki pridejo šele po «operaciji» v biserišče. Mikimoto uporablja tudi Roentgenove žarke. Z njimi prežarja školjke, da ne ugonablja po nepotrebnem živali z nepopolno razvitim biserom. Da si razbremenj vest, ki mu očita ugonobitev toliko živih bitij, božjih stvarc, je dal sezidati ob obali hišico z oltarjem, posvečenim spominu vseh mehkužcev, ki jih je že doslej in ki jih bo še odslej ugonobil. Pred tem oltarjem postoji Mikimoto vsak dan nekaj minut zatopljen

v misli. Mikimotu se je uresničil mladostni sen o bogastvu, postal je seveda milijonar in prihaja glede bogastva brž za baronom Hahromeon-om Mitsui-jem, veleindustrijalcem, veletrgovcem in bankirjem, kar že nekaj pomeni, saj je ta baron najbogatejši človek na svetu in prekaša v precejšnji meri vse še živeče in nedavno umrle ameriške milijardarje. Mikimoto zaposluje tisoče in tisoče svojih rojakov, ponaša se s častnim priznanjem raznih razstav: v Bruslju, Rimu, Petrogradu, San Francisku, zaslužil si je naslov nekronanega kralja biserov in deluje, čeprav že devetdesetletnik (rojen v juliju 1848), še vedno vsak dan po nekaj ur v svojih delavnicah.

Skoraj bi ne verjel.

Tudi za letošnji Koledar sem nabral iz časopisja kopico resničnih dogodkov, ki se nam zde, da jih je človeška domišljija uvrstila v pustnem občutju, če ne celo iz objestnosti med druge verjetne dnevne novice. Če pa zadeve dodobra proučimo, spoznamo kmalu, da domišljija, čeprav največje čudo človeškega duha, ni tako iznajdljiva kakor je življenje samo. Domišljija časnikarjev si je bila postavila določene meje za svoje kretanje, ker hoče, da ji bravci verjamejo, življenje se pa prav nič ne zmeni za to, se li bodo zdeli naključni zapletki verjetni ali ne, življenje gre po svoji poti in se ne ozira na ljudi in njihovo mnenje.

Začenjam z milijonarjem. V Patrasu (blizu Aten) živi oziroma je živel milijonar Krizostom Ramos. Sam v svoji vili, brez najmanjšega sorodstva. Lepega dne — dnevi pod jasnim grškim nebom so zares lepi — odpre Ramos svojo blagajno, vzame iz nje več zvitkov bankovcev, stopi k oknu in že so se zibali posamezni bankovci, prosti vsakršnih vezi in pasov, kakor igravi metulji po zraku. Ramos se je iznebil predmeta, ki ga je imel v izobilju. Nenavadno hitro se je bila drugače mirna, ob lepih dneh precej prazna ulica pod čarobnim oknom obljudila in vsakdo je skušal ujeti vsaj enega izmed metuljev. Čez nekaj minut se je pojavila tudi policija na ulici. Ni se pomešala med poulične lovce, ki so kar vidno napredovali v akrobatičnih skokih, ubrala jo je naravnost v vilo. Ramos je že pričakoval zastopnike varnostne oblasti. «Gospodje, jih je nagovoril, »ne zavedam se nobenega krivega in kaznivega dejanja. Dedičev nimam, da bi jih s svojim sedanjim ravnanjem oškodoval in jim krajšal dediščino ali vsaj nujni delež. S svojim imetjem, ki sem si ga po pošteni poti pridobil, pa smem menda svobodno razpolagati.» Z ulice so se slišali

klici: «Hej, tam gori, nadaljujte vendar, ker ne moremo čakati!» Policija ni tehtala milijonarjevega zagovora, pozvala je s seboj in ga odvedla skozi stranska vrata v — norišnico. Čeprav sem se zanimal za milijonarjevo usodo, nisem utegnil ugotoviti, kaj se je z njim pozneje zgodilo. Menim pa, da je ostal v norišnici, zato sem že uvodoma napisal, da je živel v Patrasu, kajti norišnica leži v Atenah. Če bi bil Ramos zapravil vse svoje premoženje z biseri, kaviarjem, šampanjcem, v loteriji, na dirkališčih, nihče bi ne bil najmanj podvomil o njegovi zdravi pameti, vsem bi se bilo zdelo to popolnoma v redu, toda iznebiti se bankovcev na tak nenavaden način meji z norostjo, četudi ni menda v celii grški zakonodaji najmanjšega paragrafa, ki bi prepovedoval milijonarjem tako izvirno, koriandolsko zabavo. —

Ženska moda se je to leto uveljavila — kdo bi si bil mislil — v profilaksi, v tisti panogi zdravniške vede, ki se bavi z ubranitvijo bolezni. Nenadoma so se pojavile v Belgiji novi ženski čeveljčki, napravljeni iz kože povodne kače, živeče v rekah Belgijskega Konga. Višji uradnik tamošnje kolonialne uprave je bil namreč ubil povodno kačo in prinesel svoj lovski plen ženki v dar, da se pobaha s svojo neustrašenostjo in drznostjo. Ženki je ugajala koža in dala si je napraviti iz nje čeveljčke. V najkrajšem času so nosile vse gospe in gospodične ne samo v Kongu, ampak tudi že doma v Belgiji take čeveljčke. Prav tedaj so pa ugotovili kolonialni zdravniki, da pojema malarija, močvirna mrzlica, najhujša bolezen tropičnih krajev, in da ni bila sprejela že precej časa nobena bolnišnica nobenega novega bolnika. Zdravniki se pa ne zadovolje z golo ugotovitvijo, oni iščejo vzrokov. Ne strah pred brezposelnostjo, pač pa vedoželjnost jih je naganjala, da prouče ta najnovejši pojav.

In dognali so, da ne gre zdravniški vedi nobena zasluga in da so bili to pot moderni ženski čeveljčki edino ubranilo. Kača namreč, ki je morala žrtvovati svojo kožo ženski nečimrnosti, se hrani s posebnimi ribicami, in te ribice se preživljajo skoraj izključno z ličinkami muhe: anopheles. S pikom te muhe pa prihajajo v človeško kri zajedavci malarije. Čim manj kač, tem več ribic in čim več ribic, tem manj ličink in poznejših, zdravje in življenje ogrožajočih muh. Dame po obsežnem belgijskem ozemlju se zavedajo, da služijo s takimi čeveljčki domovini, zato si očetje, možje, ženini in ljubimci ne upajo nasprotovati željam svojih ljubljenk. Bi si li drznil kak pisatelj, imej še tako bujno domišljijo, mečkati in mendrati z ženskimi čeveljčki nevidne zajedavce? Dvomim! Življenje si je pa izralo bahavega lovca in po modni izpremembi hrepenečo ženo, izvršilo to naravnost nemogočo nalogo in omejila grozno bolezen na nekaj lahkih slučajev, toliko da ne pridejo zdravniki popolnoma iz vaje in da bodo takoj na mestu, ko se izpremeni ženska moda. —

V Amsterdamu na Holandskem se je vršila zanimiva sodnijska razprava. Palček Pieter Moer in zdravnik Hansen sta si stala nasproti kot tožitelj in toženec. Moer je bil pred meseci zbolel za hripo. Da čimprej zopet nastopi v cirkusu, kjer je bil zaposlen kot pritlikavec, je poklical zdravnika. Hansen mu je nasvetoval zdravilo, ki je bolnika ne samo ozdravilo, ampak ga je tudi telesno nategnilo do normalne velikosti. Brž po zauživanju nasvetovanega zdravila je začel Moer rasti, rasel je podnevi vidno, ponoči nevidno — tako je vsaj navajala tožba — dokler ni razveljavil cirkuški ravnatelj pogodbe. Nemogoč več kot pritlikavec, nezmožen za vsako delo, ker je dotlej služila le postavica, je zahteval od zdravnika kot krivca odškodnino. Nastopale so priče. Lekarnar Kampen je izjavil slovesno, da plača tožitelju mesto zdravnika vso odškodnino, če dožene sodni dvor neoporečno, da je res njegovo zdravilo in samo njegovo zdravilo povečalo palčka v navadno velikega zemljana. Izvedenci, sami vseučiliški profesorji, in poleg teh še strokovnjaki za hripo in podobne bolezni so govorili o hormonih, hipofizi, palčkova bolezen se je kdo ve po kakem naključju dotaknila možganskega priveska, ki ureja s svojimi izročki telesno raščo, bolniku in ne zdravniku je torej treba pripisati nastalo izpremembo itd, itd. Sodni dvor ni takoj razsodil, obljubil je pa pismeno razsodbo. Nisem mogel torej ugotoviti, kako se je končala pravda. Toda veleučene izjave izvedencev in strokovnjakov uglašajo pot skoraj vedno le tistemu, ki se je nanje skliceval. Naj bi recimo kak pisatelj v svojem romanu potegnil svojega glavnega junaka,

ki bi bil moral biti seveda pritlikavec, z lipovim čajem, bi zavreščala kritika in temeljito zdelala tako drznega pisatelja. Življenje se ne ozira na kritiko. Ono je sprožilo raščo, ki jo je narava leta in leta zadrževala, in sicer prav pri takem pritlikavcu, ki bi se bil moral radi svoje službe take rašče najbolj bati. Koliko je malčkov na svetu, ki bi bili hvaležni zdravniku za njegovo čarobno pomoč, zdravniku, ki bi jih bil rešil nezagrešenega zapostavljanja, preziranja, hudomušnih opazk in pomilovalnih pogledov njihovih sosedov in vaščanov! Če izgubi človek vsakdanji kruh v trenutku, ko bi ga potreboval še enkrat toliko, je tragika, ki si jo lahko dovoljuje brez vsakega pomisleka edino le življenje. —

Kdor ima srečko v žepu, se rad pozabava z načrtom, kaj vsega napravi z morebitnim dobitkom. Ta že sedi pred svojim radiom; drugi se vozi v svojem avtomobilu, fina znamka, lahen, komaj slišen tek; tretji obeduje na verandi svoje vile sredi divnega parka; četrti pošilja na razglednici pozdrave iz svetovnega letovišča, krasno, nepopisno, najelegantnejša družba, čarobne toalete. Nihče, naj bi bil še tako rožnate volje, si pa še ni zaželel kraljestva, pravcatega kraljestva, kjer bi vladal on v ustavnih mejah, kajti sedanja realna, trezna in resna doba izključuje določno in brezpogojno vsako tako pravljíčno željo. In vendar se je nudila prav v minulem letu prilika, redka prilika, ki se najbrž nikdar več ne vrne, ko je bilo kraljestvo naprodaj za ne kdo ve kako visoko ceno, kupnino bi pač zmozel vsak srečni dobitelj gori omenjene srečke. Pred vstopom v Bristolki kanal na južno-zahodni strani Anglije leži otok Lundy. Meri 425 ha in šteje nekaj manj ko sto prebivalcev. Že izza srednjega veka ima lastnik tega otočiča pravico do kraljevskega naslova, sme obdačevati podložnike, razpisovati volitve, razpuščati zbornico, ne sme se pa z ničimer pregrešiti zoper angleške postave. Zadnji lastnik Martin Harman — kot kralj Martin I. — je bil sin trgovca s poprom. S pridnostjo in varčnostjo si je bil toliko pridobil, da si je kupil kraljestvo od prejšnjega lastnika za 10.000 angl. funtov. Nič se ne ve, je li vplivalo novo dostojanstvo na Harmanovo razsodnost ali mu je bil zameglil že očetov poper pogled, dejstvo je, da je Martin I. koval denar s svojo glavo in tiskal poštno znamke s svojo sliko. Angleške oblasti so sčasoma tudi to zvedele, in opozorile so ga na prekršitev nezapisanega dogovora. Ker se pa Martin le ni hotel vdati, so ga oglobile s 5 funti in poslale, ko je Martin le vztrajal pri svoji valuti in pri svojih znamkah, kratko malo štiri redarje na otok, da zapro Njegovo Veličanstvo Martina I. Vla-

darja so tudi obsodili v zapor. Ta poniževalna kazen je kralja zelo potrla. Že iz zapore je dal objaviti oglas, da je naprodaj njegovo kraljestvo za 16.000 angl. funtov. Kakor se vidi, bi rad dobil Harman odškodnino za duševne muke in izgubljeno prostost, in sicer celih 6000 funtov, razliko namreč med kupno in prodajno ceno svojega kraljestva. Kralju pritiče vendar kraljevska odškodnina. —

Sekundarij v pariški bolnišnici se je pa le motil, ko je domneval, da ni v zdravniški stroki takih zapletljajev kakor v pravni. Prav tiste dneve so ugotovili njegovi ameriški kolegi, toda... stoj! ne smem dogodkov prehitovati. Jack Ducamp je bil prokurist pri mestni banki v Dalhartu (Texas). Nekoč se je vračal s prijateljem Tomom iz urada proti domu. «Tom, ali slišiš gosli?» «Kakšnih gosli?» Oba sta se ustavila. «Prav res, ničesar ne slišim! Jack!» «Čudno, sedaj igra že cel orkester!» Tom je pogledal ves v strahu svojega prijatelja. Ko je prišel Ducamp domov, je takoj vprašal svojo ženo: «Ali imamo mogoče nove sosede?» «Iz česa sklepaš?» «Ali ne slišiš prepevati ženske prav tu v bližini?» «Jack, če bi te ne poznala, bi mislila, da ti je alkohol poostril sluh. Jaz ničesar ne slišim!» Jack je umolknil, niso pa umolknil glasovi, kajti za pevko se je oglasil zopet orkester, za tem neizbežni saksofon itd do polnoči. Ko se je zbudil Ducamp drugo jutro, je bil prepričan, da so bili sinočnji glasovi nekak privid. Uho, ki se je zanj že začel bati, je bilo popolnoma zdravo. Toda, ko je zapuščal popoldne svoj urad, se je zopet začelo. Orkester, petje, to pot bariton, vse tja do polnoči. Ducampa je zaskrbelo. Da bi se mu le kaj ne gnojilo v ušesu! In šel je k zdravniku. Zdravnik je dognal, da je uho zdravo, a ga je poslal še k strokovnjaku za ušesne bolezni. Revez je romal od strokovnjaka do strokovnjaka, vsi so se strinjali, da je uho zdravo. Nasvetovali so mu še nevrologa, zdravnika za živčne bolezni. Po vestni in dolgi preiskavi je prišel zdravnik do zaključka, da je Ducamp živčno popolnoma zdrav. Postal ga je vkljub temu še v samotni sanatorij sredi gozda. A tudi sem je prišel z nesrečnim Ducampom orkester s pevskim zborom in solisti. Primarij sanatorija je bil ljubitelj glasbe, zato si je dal zažvižgati napev, ponoviti besedilo in sploh vse, kar je slišal revni Ducamp. Se le čez nekaj dni je dognal zdravnik, da se ujema to, kar sliši njegov bolnik, popolnoma z vzporedom kratkovalovne radioodajne postaje v Monterrey-u. Ducampovo mučenstvo je bilo s tem pojasnjeno, nikakor pa ne zaključeno. Nekaj mesecev je trpel, dokler ga ni smrt rešila tega trpljenja. Zdravniki so odprli njegovo lobanjo in našli v njej izrastek iz samih čudovito finih opna-

stih ploščic, ki so nedvomno lovile kratke valove in jih oddajale Jackovemu ušesu. Skratka, Ducamp je imel v glavi radijski aparat, ki se je razločeval od drugih edino v tem, da ni plačeval lastnik zanj nobenih poštnih pristojbin. Da je narava izvrsten tehnik, je že davno znano, da pa izdeluje že radijske aparate, bi pa skoraj ne verjel. —

Stvar se je začela zelo tragično. V pariškem predmestju je treščil avto ob drog poulične svetilke in se razbil. Z velikim naporom je uspelo gasilcem rešiti vodnika iz razvalin popolnoma razrušenega vozila. Ranjenčevo stanje je bilo brezupno. V bolnišnici je ležal nezavesten in vsak čas so pričakovali njegove smrti. Po radiu so razširili vest o nesreči in pozvali svojce, naj pridejo takoj v bolnišnico, če hočejo ponesrečenca še živega videti. Da tu je vsa stvar v redu. Pri takih nesrečah je radio najhitrejši in najnezmotljivejši posredovalec. Sedaj se pa začanja drugi del in prav radi tega drugega dela je prišla tudi ta nesreča pod gorenji skupni naslov: Skoraj bi ne verjel. Nekaj ur po oddaji prej omenjene vesti po radiu, ur prišla v bolnišnico žena ponesrečenega Julesa Rocheta in sedla k še vedno nezavestnemu možu. Ni se bila še dobro najokala, ko je prišla v bolnikovo sobo druga ženska in trdila z vso odločnostjo, da je Rochetova žena. Tu vmes je morala tičati gotovo kaka pomota, neljuba pomota. Med pričkanjem teh dveh zakonskih polovic, ki sta bolj z glasom ko z razlogi dokazovali vsaka svojo neizpodbitno pravico do svojega še vedno nezavestnega moža, se je pojavila v sobi tretja ženska z zatrtilom, da prihaja obiskovat svojega ponesrečenega moža. Pomislite, ljudje božji, v majhni bolniški sobi so se bile zbrale tri zakonske žene še vedno nezavestnega Rocheta. Prizor, ki je sledil, si lahko le megleno predstavljamo. Strežniki so s silo ločili besne ženske, odvedli jih iz sobe in jih spravili iz bolnišnice, ko je bil poslušajoči sekundarij vsem trem izpral in obvezal praske in rane. Te lahke telesne poškodbe je pormal zdravnik, kakor so mu velevali predpisi, naznaniti sodni oblasti. Za vzrok tepežki je navedel v obvestilu: vsem trem skupnega zakonskega moža. Podzavestno je zaslutil, da ni v njegovi stroki nobenih takih nerazrešljivih zapletkov, kakoršni se dogajajo v pravnem življenju. Zdravnik je bil s svojim naznanilom sprožil sodnijski aparat, ki je takoj začel delovati in deloval je tako brezhibno, da je zavzel mesto ob bolniški postelji, kjer so se še pred kratkim časom bojevale in krvavele tri žene za svojega moža, stražnik v službeni opremljeni, še preden se je bil zavedel trikrat nesrečni Jules Rochet.

Čemu so postavile oblasti stražnika k bolniku? Ali, da ga štiti zoper njegove tri zakonske polovice, ali radi tega, ker se je bil zapletel v trdno, nepopustljivo mrežo kazenskih paragrafov? Bolnika so skrbno zdravili in ga končno izpustili iz bolniške oskrbe, ko so ugotovili, da lahko prenese večjo zaporno kazen. Rochet se je zagovarjal — obtožili so ga bili mnogoženstva — pri razpravi s tem, da so se mu bili hoteli in restavracije prignusili in da si je rajši ustvaril v

vseh krajih, kjer je imel kot trgovec največ posla, drugi, tretji dom, prijetni dom z vso udobnostjo, med katere je štel tudi zakonsko ženo. Sodniki se niso mogli pridružiti obtoženčevemu naziranju o življenjski udobnosti, ki naj jih nudijo tri žene hkratu, in so ga obsodili, kakor to zahtevajo kazenski paragrafi. V kolikor mu je bil čas prej krajši pri ljubih ženkah, v toliko se mu odslej v celici podaljša, dokler ne pride do popolnega izenačenja. —

Za slovo posmej se malce!

Nekaj sodobnega humorja.

Mladenič brez ure.

Doživljaj v vlaku. Ruski spisal G. Šarkin.

Vlak je hitel skozi vzhodno pokrajino. Potnika, sedeča si v oddelku nasproti, sta gledala skozi okno, opazovala zasnežene brzozjavne droge, po nebu plazeče se snežne oblake in nato zazehnila precej široko. Posebno mlajši se je moral čez mero dolgočasiti in bi bil gotovo najrajši že na cilju svoje vožnje.

«Prosim prav lepo, batjuška, povejte mi, koliko neki more biti ura», je dejal mlajši z vljudnim in ponižnim glasom. Starejši mož, ki mu je s precej rejenega trebuščka visela mogočna verižica, se ni prav nič zmenil za nagovor, gledal je ko prej brezskrbno skozi okno in ni odgovoril.

Mogoče je razžaljen, ker sem ga nazval z batjuško, si je mislil mladenič ves osupel. Slednjič utegne biti imeniten mož — pritiče mu kdo ve kak naslov — za vruga! Kako naj pa vse to vem? Pomislil je nekoliko in nadaljeval čez čas nekam boječe: «Oprostite, ali si smem spoštljivo dovoliti prošnjo in vas vprašati, kako pozno je.»

Njegov nasprotnik se ni prav nič zganil, zdelo se je, da ni ničesar slisal, in je odgovoril toliko, kolikor zakašlja lačna mušica.

Mogoče ne sliši dobro, je pomislil mladenič, moram pač glasneje govoriti z njim. Ponovil je torej svoje vprašanje z nekoliko krepkejšim glasom, v sosednem oddelku so se njegove besede prav dobro razumele in sprevodnik je pokukal skozi priprta vrata, a se takoj umaknil, ko se je uveril, da uredita potnika sama svojo zadevo brez krvavega klanja.

Glej ga no, gluhonemec, si je domislil mladenič in zmajal z glavo. Pomaknil si je kapo na tilnik, da so se mu lepi kodri neovirano razmahnili in si obrisal pot raz čelo. Zares škoda, da se nisem bil nikdar naučil govoriče s prsti, kako lepo bi bilo, krajšati

si dolgo vožnjo z majhnim, mikavnim razgovorom. Navadno so vlaki vedno prepolni in prav sedaj moram biti z nesrečnim gluhonemom sam. Nato je gledal tudi on skozi okno na zasneženo pokrajino, na bežeče brzozjavne droge in plazeče se oblake in zazehal.

Slednjič se konča tudi najdalgočasnejša vožnja. Vlak se je bližal zadnji postaji. Starejši mož se je dvignil s svojega sedeža. «Ali bi bili tako prijazni in mi pomagali sneti moj kovčeg iz mreže?» je vprašal prisrčno. Mladenič je skočil začuden pokoncu in pohitel rade volje, da pomore govorečemu gluhonememu.

Ko je ležal kovčeg srečno na tleh, ni mogel mladenič — mladi ljudje so sploh sila radovedni — zatreti vprašanja: «Sedaj, ko sem vam pomagal, mi pač ne smete zameriti, če vas nekaj vprašam. Zakaj mi niste prav za prav odgovorili, ko sem vas ponovno popraševal, koliko je ura.»

«Imel sem dovolj vzroka za to», se je namuznil starec. «Vi me vprašate vljudno, koliko neki mora biti ura, in jaz vam prav tako vljudno odgovorim, da manjka pet minut do četrte. Tako bi se bila zapletla nevede v mikaven pogovor, izpila bi kozarček ali dva žganja, beseda bi bila prinesla besedo in slednjič bi skupaj izstopila iz vlaka. Ali bi mogel jaz kaj drugega ukreniti ko povabiti svojega dobrega znanca, s katerim sem medpotoma pil in se tako vneto razgovarjal, z besedami: Pridi, stari prijatelj, moja hiša je tvoja hiša; v moji prijazni sobi izpijeva še nekaj kozarčkov, seznanim te tudi s svojo družino! Kdo ne pokaže rad svoje hčere, kakršna je moja, ki je najlepša v celi Volodki, svojemu gostu? Lepo dekle, pridno dekle, to že lahko rečem kot nepristranski oče. Tako lepo dekle ko moja Katja — lep, čvrst, postaven mladenič ko vi! Ne, ne, moj dragec, le izbij si iz glave! Ali more kdo od mene zahtevati, da dam svojo hčer za ženo možu, ki nima niti žepne ure?»

Kitajske anekdote.

Opiti stražnik.

Upornega duhovnika pelje obmejni stražnik v glavno mesto, da ga tu obsodijo. Medpotoma se ga stražnik tako naleze, da se zavali na tla ko klada. Takoj si sname ujetnik vezi in poveže z njimi drnjohajočega stražnika. Nato mu vzame nož in ga obrije po bradi in glavi popolnoma do kože. Seveda jo duhovnik po končanem delu popiha. Drugo jutro se zbudi stražnik iz svoje pijanosti. O spremljevalcu ne duha ne sluha. Pač pa opazi, da je sam z vezmi dobro povezan in da je njegova glava gola ko buča. Ves začuden se vpraša: «Duhovnik je tu, kje neki sem pa mogel jaz ostati?»

V znamenju vola.

Okrožni mandarin (visok državni uradnik) Čang je obhajal svoj rojstni dan in sprejemal voščila uradnikov iz svojega okrožja. Uradniki so bili zvedeli, da se je bil rodil slavljeneec v nebesnem znamenju miši, in da mu izkažejo pomembno pozornost, so mu izročili zlato miš, ki so si jo bili nabavili s skupnimi prispevki. Zelo vzradoščen se je mandarin zahvalil za podarjeno mu dragoceno vozilo in dostavil vljudno: «Sicer bo pa praznovala čez nekaj dni moja žena svoj rojstni dan. Ona se je rodila v znamenju vola.»

Za zimske večere.

1.) Napravi s 24 užigalicami obrazec, kakor ti ga kaže slika, da dobiš 9 štirijakov (kvadratov), od katerih ima vsaka stranica dolžost ene užigalice. Skušaj izvršiti te štiri naloge:

a.) odstrani štiri užigalice tako, da ti ostane pet štirijakov,

b.) odstrani štiri druge užigalice iz zopet upostavljene mreže tako, da ti ostane šest štirijakov.

c.) odstrani osem užigalic iz popolnega lika tako, da ti estaneta samo dva štirijaka in

d.) odstrani zopet osem, a drugih užigalic, da ti ostane pet štirijakov.

2.) Kako moraš preložiti te užigalice, da bodo v vsaki vodoravni in v vsaki navpični vrsti po štiri užigalice?

$$XX = XII - VIII$$

3.) Ta račun (rimske številke), sestavljen iz 16 užigalic, se ne ujema. Kako preložiš eno samo užigalico, da bo enačba pravilna?

4.) Zdobži teh devet pik s štirimi ravnimi črtami z eno samo potezo t. j. ne da bi odstavil svinčnik od papirja?

5.) Koliko je ena tretjina in še pol tretjine od 17?

6.) Kateri številki imata te lastnosti: njun števec je trikrat, njun zmnožek pa štirikrat tako velik ko njuna razlika?

7.) Kako daleč greš lahko v železniški predor dolg 366 m?

8.) Kako težka je opeka, ki tehtta 1 kg in še pol levico svoje teže?

9.) Oče je določil v svoji oporoki, da podeduj vsak izmed njegovih otrok 900 L. Ker je pa eden med njimi umrl še pred razdelitvijo dediščine, so

dobili ostali otroci po 1000 L. Koliko otrok je imel tajnik?

10.) Odbor nekega ženskega društva je imel sejo. Bilo je 12 odbornic. Ob slovesu je dala vsaka gospa vsaki gospe poljub. S koliko poljubi so zaključile odhajajoče gospe sejo?

11.) Dva očeta in dva sinova gredo na lov. Sreča jim ni mila. Ustrele samo tri zajce, in vendar nese vsak svojega zajca domov?

12.) Kaj je večji od veseljstva, a manjši od najmanjšega atoma; kaj traja dlje ko večnost in manj ko najmanjši delček sekunde; če človek tisto je in pije, mora umreti?

Tu podajamo našim članom nekaj orehov. Naj jih poskusijo streti in, če jim to uspe, naj nam pošljejo jedrca, za kar dobé od nas ne sicer potic, pač pa eno ali več knjig v priznanje njihovega truda in bistroumnosti. Za vsake štiri pravilne rešitve po eno knjigo iz naše založbe in zaloge. Vemo, da zahtevajo današnji časi mnogo potrpežljivosti od vsakogar, zato jim ta nikakor ne sme manjkati tudi, ko se lotijo po končanem dnevnem opravilu reševati gorenje naloge. Poleg zadoščanja ob uspehu se jim obeta tudi lepa knjiga. Rešitve naj prineso člani do velikonoči (9. IV.) v naš urad sami, ali pa naj jih pošljejo po našem poverjeniku, tudi po dopisnici, posebno tisti, ki so bolj oddaljeni.

Mnogo zabave in uspeha!

UPRAVA KOLEDARJA.

Knjige, med katerimi naj izbirajo reševalci, so: France Bevk: Železna kača, roman; Veliki Tomaž, roman; Vedomec, roman, in Umirajoči bog Triglav, povest; Bjedrich, Ponesrečena zaroka in drugi spisi; Damir Feigel: Na skrivnostnih tleh, Čudežno oko, John Godyn, Naseljenci, divjaki in otroci, povest; Martin Kukučič: Miše, povest; Gizela Majeva: Duševna vzgoja otrok in Telesna vzgoja otrok, poučni knjigi; Orzeszkowa: Kmetavzar, roman; Ferdo Plešič: Po krono, dekle in vino, povest; Zadnji lutrovec na Vipavskem, povest; VI. Reymont: Tomek Baran, povest; Slavko Slavec: Ubogi Uštin, povest; Čigava si?, povest; Jakob Trnovec: Z orodjem v rokah, poučna knjiga; Ivan Vazov: Hadži Ahil, povestice. Po svetu naokrog, poučna knjiga; Pavljice iz tujih logov. Tuje dete in drugi spisi; Sestra in dr. sp. Obisk in dr. sp. Mojca in dr. sp. Nagrada in dr. sp.

Pristojbine

A) Poštne

	Vredn. v l. evr.	linij. zneske
1. Navadna pisma ali zalepke v notranjem prometu Italije za vsakih 15 g ali vlomček (najvišja teža 2 kg) ali v kraju samem	0.25	
b) iz kraja v kraj	0.50	
c) aktivno služečim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti) do 15 g	0.25	
d) v inozemstvo (v ozemlje bivše nemške Avstrije, Ogrsko in Jugoslavije) za prvih 20 g ali vlomček		1.00
e) V Vatikansko mesto, za prvih 20 g	0.80	
za nadaljnih 20 g ali vlomček	0.50	
f) za drugo inozemstvo		1.25
g) za vse inozemstvo vsakih nadaljnih 20 g ali vlomček		0.75
2. Dopisnice uradne ali tudi zasebne v kraju samem ali naslovljene služečim vojakom (častniki in podčastniki izvzeti)	0.15	
iz kraja v kraj	0.20	
V inozemstvo (v ozemlje bivše nemške Avstrije, Ogrsko in Jugoslavijo)		0.60
V Vatikansko mesto	0.50	
V ostalo inozemstvo		0.75
3. Dopisnice uradne s plačanim odgovorom v kraju iz kraja v kraj	0.30	1.50
4. Razglednice:		
a) s samim podpisom in datumom	0.10	0.25
b) s petimi voščilnimi besedami	0.20	0.50
enako v Vatikansko mesto	0.20	
c) z dopisi iz kraja v kraj	0.30	0.75
d) z dopisi v bivšo nemško Avstrijo, Ogrsko in Jugoslavijo		0.60
e) z dopisi v kraju samem, oziroma vojakom (kakor zgoraj)	0.15	
5. Posetnice s kvečjemu 5 voščilnimi besedami (tudi v kraju)	0.20	0.25
6. Obvestila: rojstva, smrti, poroke in slična	0.15	0.25
7. Trgovski računi brez dopisov in le posamezni do 15 g	0.25	
V inozemstvo se pošljejo trgovski računi kakor rokopisi ali pisma.		
8. Rokopisi v obliki pisma 45×45 in valja 10×75 cm		
a) do 200 g	0.60	
b) za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomček, do 2 kg	0.20	
c) v Vatikansko mesto, do 250 g	1.00	
za vsakih nadaljnih 50 g	0.30	
d) v inozemstvo za prvih 250 g		1.25
e) v inozemstvo za vsakih nadaljnih 50 g ali vlomček do 2 kg		0.25
v Vatikansko mesto	0.20	
9. Navadne tiskovine za vsakih 50 g ali vlomček do 2 kg	0.10	0.25
v Vatikansko mesto	0.20	
Navadne tiskovine, ki presegajo 25 cm v dolžini ali širini, doplačajo	0.10	
Navadne tiskovine, ki presegajo 45×45 ali 10×75, se izključijo.		
10. Bukvarski listi (naročila knjig v komisiji)	0.05	
11. Vzorci brezvrednosti:		
a) do 100 g	0.35	0.50
b) vsakih nadaljnih 50 g	0.15	0.25
c) v Vatikansko mesto do 100 g	0.40	
vsakih nadaljnih 100 g	0.20	
Teža vzorcev je dovoljena do 500 g.		
12. a) Priporočanje — (Raccomandazione) poštnih pošiljatev (tane poleg navadne pristojbine še	1.25	1.50
b) v Vatikansko mesto	1.25	
c) odškodnina izgubljenih priporočenih pošiljatev	25.00	125.00
d) priporočanje dopisnic, tiskovin ali vzorcev	0.60	1.50
e) za periodične tiskovine je dopuščen specialni Conto corrente za priporočanje istih po ministerjalnem pooblastilu.		

13. Ekspresne pošiljave, doplačilo k zgoraj omenjenim	1.25	2.50
v Vatikansko mesto	2.00	—
14. Poštne povratnice (Ri. evute di ritorno)	0.50	1.25
v Vatikansko mesto	0.80	
15. Povzetna pristojbina (diritto di assegno) pri vzorcih le do 15 lir, pri drugih pošiljkah do 1000 lir kakor pri priporočenih z doplačilom	0.50	
v inozemstvo poleg pristojbine l.— še za vsakih lir 100 ali vlomček povzete svote		0.50
v Vatikansko mesto	0.80	
16. Zavarovanje (assicurazione) denarnih pisem, poleg pristojbine priporočenih, še zavarov.: a) za prvih 200 lir ali vlomček	0.80	
b) za vsakih nadaljnih 100 lir ali vlomček	0.30	
Doplačilo proti višji sili znaša: c) za prvih 200 lir ali vlomček	0.50	
d) za nadaljnih 100 lir	0.25	
V inozemstvo; poleg pristojbine za priporočanje: e) v Vatikansko mesto do L. 200	1.00	
za vsakih nadaljnih lir 100	0.40	
f) za vsakih 300 zlatih frankov ali vlomček		1.85
17. Poštne nakaznice (vaglia postale), ki stanejo 10 stotink: za zneske do lir 25	0.40	
za zneske nad 25 lir do lir 50	0.80	
za zneske nad lir 50 do lir 100	1.20	
za zneske nad lir 100 do lir 200	2.00	
za nadaljnih vsakih 100 lir ali vlomček, nad 200 lir	0.50	
Nakaznice do 25 lir naslovljene moštvu vojaštva	0.20	
18. Brzojavne nakaznice: plačajo poleg navadne in brzojavne pristojbine še	0.50	
19. Poštne nakaznice za inozemstvo; pristojbina je sledeča: za vsakih 100 lir ali vlomček istih	0.50	
poleg tega še stalna pristojbina za vsako nakaznico		1.—
20. Brzojavne nakaznice v inozemstvo. Pristojbine kakor za navadne v številni pristojbino brzojavke besedila nakaznice v dotično državo.		
21. Poštni zavoji ali paketi (pacchi postale) brez označbe vrednosti do 1 kg	2.50	
isto od 1 kg do 3 kg	5.00	
isto od 3 kg do 5 kg	7.50	
isto od 5 kg do 10 kg	12.50	
isto od 10 kg do 15 kg	16.—	
isto od 15 kg do 20 kg	18.—	
22. Brzojavke (telegrammi) naslovljene v kraljevino, S. Marino in otok Saseno — plačajo za vsako besedo do 10 črk, čitljivo pisane: a) navadne brzojavke do 10 besed	2.00	
za vsako nadaljno besedo	0.25	
b) silne brzojavke (telegramma urgente) trikratno pri-toj-bino navadnih.		
c) jako silne brzojavke so dopuščene samo mej glavnimi mesti provinc ter plačajo petkratno pristojbino.		
d) brzojavke s plačanim odgovorom doplačajo pristojbino Cs. 50.		
23. Zračna pošta: Navadna in ekspresna pisma, ki se pošiljajo z zračno pošto, se morajo frankirati z navadno pristojbino in še: a) za pisma, dopisnice in drugo do 15 g lir 0.50; b) za tiskovine, vzorce in rokopise za 50 g lir 0.80; c) Afrika orientalna, za pisma ali dopisnice vsakih 5 g, lir 1; d) Evropa, poljubna korespondenca, vsakih 20 g, lir 1.00.		

B) Kolkovine in druge

1. Za vsako obremenjenje ali odobrenje v tekočem računu, za poljubne svote, fiksna taksa lir 0.50.
2. Najemščine, za celotno svoto vse najemnine 0.50‰ o.

3) Kolkovan papir (Carta bollata) za vloge na ministrva in dodeljene urade, upravno in računsko sodišče, lir 6, za vloge na uprave (občinske, deželne, davčne itd.) lir 4.—

4) Menice, fiksna pristojbina 10 stotink in: za menice plačljive v 4. mesecih za vsakih 200 lir še 20 stotink; za menice plačljive v 6. mesecih za vsakih 200 lir še 40 stot, za menice brez določenega roka (in bianco) za vsakih 200 lir, še 80 stotink.

5) Ko'ekovanje navadnih računov, pobotnic, potrdil in drugih listin:

vsota do L	1 je oproščena
" " " " " "	100 kolek 0.20
" " " " " "	3000 " 1.—

vsota do	6000 kolek 2.—
" " " " " "	10000 " 3.—
" " " " " "	13000 " 4.—
" " " " " "	16000 " 5.—
" " " " " "	20000 " 6.—
" " " " " "	23000 " 7.—

za višje zneske, za vsakih nadaljnjih lir 1000 ali vlemek istih, taksa lir 0.30 zaokrožena v cele lire navzgor. Za zneske nad 300 tisoč lir fiksna taksa lir 90.

Za kolekovanje računov med trgovci, veljajo posebna določila, ki menjajo višino takse po kakovosti prodanega blaga. Najobičajnejša taka taksa znaša 3‰.

KAZALO

Koledarski podatki	Str. 3-15	Dr. I. Franco, O zobnih boleznih in načinu,	Str.
Legenda o bogatem mlinarju.	» 16	kako se jih obvarujemo	» 58
Fran Žgur, V težavnem hipu (pesem)	» 20	H. I. J., Legenda o rojstvu kave	» 65
Pirandello-Dren, Tri misli male grbavke	» 21	Dr. V. D., Vpliv starostne dobe na pravni	
Budal, O Zupančičevi šestdesetletnici	» 24	položaj osebe po civilnem in kazenskem	
Čuda sodobne tehnike	» 25	pravu	» 68
Ivo Dren, Nova jutra (pesem)	» 31	Mošnjček, škornji in trobenta,	lužiška
Bruno Corra, Hasan naj čisti čevlje	» 31	pravljica	» 71
F. S., Posebneža	» 33	Dr. Zorislav Dietz, O vitaminih	» 73
Andrej Budal, Odmevi s svetovne razstave	» 36	Zanimivosti	» 79
J. Trnovec, Mi in stroj	» 42	Vzdihl «Zadnjega Mohikanca», sonet	» 81
Ivo Dren, Vračanje (pesem)	» 45	Skoraj bi ne verjel	» 82
Mirko Jeličnik, Nove živali	» 46	Za slovo	» 85
R. F., Drobni pomagači	» 49	Za zimske večere	» 86
Adolf Šinkovec, Dekletova žalost (pesem)	» 53	Pristojbine	» 87
Izidor Troha, Kako postaneš milijonar?	» 54	Med svet	» 88
Vse leto žetev	» 57		

M E D S V E T

Za to leto prejmejo naši naročniki naslednje redne knjige:

1. **Koledar za leto 1939.**
2. Andrej Budal, **Na konju**, povest.
3. Jerko Jermol, **Lepo vedenje.**
4. Milko Košir, **Poljedelska kemija**, I. del.
5. Josip Ribičič, **Mihec in Jakec.**

Knjige stanejo za naročnike L 6.— (v prosti prodaji L 8.—).

Neobvezni knjigi za doplačilo:

1. France Bevk, **Čarovnica Čirimbara**, pravljice s podobami. Za naročnike L 2.— (v prosti prodaji L 3.—).
2. France Bevk, **Stražni ognji**, zgodovinska povest iz turških časov s podobami. Za naročnike L 3.— (v prosti prodaji L 4.—).

Prihodnje leto izidejo sledeče knjige:

1. **Koledar za leto 1940.**

Ta naš stari znanec bo tudi to pot prinesel poleg praktičnih člankov obilico izbranih leposlovnih in poučnih spisov s podobami v veselje slednjega naročnika.

2. **Izvirna povest** domačega pisatelja.
3. Mirko Košir, **Poljedelska kemija**, II. del.

S tem bo ta potreben in poučen spis, s katerim smo, upamo, v obili meri ustregli našim naročnikom, zaključen.

4. Jakob Trnovec, **Veliki vprašaj.**

Knjiga nam bo opisovala tekmo med človekom in naravo, ki nam neprestano zastavlja uganke in vprašuje: «Zakaj, kako, čemu?» Človeški um jih marljivo rešuje, toda po vsaki rešeni uganki se pojavi še druga, težja. Kje je zadnji, veliki vprašaj?

5. France Bevk, **Pesterna**, povestica s podobami.

Dodatni knjigi za doplačilo:

1. France Bevk, **Huda ura**, povest.
2. Karel Čapek, **Hordubal**, kmečki roman.

V knjižni zbirki «Luč» je izšlo:

1. Miško Kranjec, **Južni vetrovi**, dve noveli.
2. France Bevk, **Deset dni v Bolgariji**. Potopisne črtice z ilustracijami.
3. **Zbornik «Luč»**, XI. snopič.

Vse tri knjige dobe naročniki za L. 4.— (v prosti prodaji L 6.—).

NASLOV:

Unione Editoriale Goriziana
Gorizia, via Carducci 7.

UREDNIŠTVO.

V. septembru 1938.

V zalogi imamo še sledeče knjige:

I. PRIPOVEDNI SPISI:

Slavko Slavec, Župan Žagar , povest	2.50	Daniel Defoe, Robinzon , povest	2.50
France Bevk, Krvavi jezdeci , zgodovinske trilogije «Znamenja na nebu» I. del	3.—	Slavko Slavec, Ubog Uštin , povest	2.50
France Bevk, Črni bratje in sestre , zgodovinske trilogije «Znamenja na nebu» III. del	3.—	Vladislav Reymont, Tomek Baran , novela	2.—
Vladislav Reymont, Pravica , povest	2.50	France Bevk, Vihar , povest	2.50
Slavko Slavec, Čigava si? , povest	2.50	Čapek-Chod, Hojka, Nedonošen , noveli	2.—
France Bevk, Umirajoči bog Triglav , zgodovinska povest	3.—	Damir Feigel, Na skrivnostnih tleh , povest	2.50
Damir Feigel, Čudežno oko , povest	2.50	Ivan Vazov, Hadži Ahil in druge povesti	2.50
Tone Čemažar, Burkež gospoda Viterga , povest	2.50	France Bevk, Krivda , povest	2.50
France Bevk, Vedomec , roman	3.—	Martin Kukučič, Mišo , novela	2.—
Eliza Orzeszkowa, Kmetavzar , roman	3.—	Ferdo Plemič, Zadnji Lutrovci na Vipavskem , povest	2.50
France Bevk, Železna kača , roman	4.—	Miklavž Bjedrich, Ponesrečena zaroka in druge povesti	2.50
France Bevk, Dedič , povest	2.50	France Bevk, Povesti o strahovih	2.50
Damir Feigel, Čarovnik brez dovoljenja , povest	2.50	Alfonse Daudet, Tartarin v Alpah , povest	3.—
France Bevk, Veliki Tomaž , povest	3.—	Bogo Vremec, Le hrepenenja , novele in črtice	2.50
France Bevk, Človek proti človeku , zgodovinski roman	5.—	France Bevk, Poljski pripovedniki , novele	2.50
Ferdo Plemič, Po krono, dekle in vino , zgodovinska novela	2.50	Nande Vrbanjakov, Iz starih časov , zgodovinske bajke in povesti	2.50
France Bevk, Srebrniki , povest	3.—	Nande Vrbanjakov, Pravljice iz tujih logov	2.50
Damir Feigel, Pot okoli sveta , povest	2.50	France Bevk, Brat Francišek	2.50
John Godyn, Naseljenci, divjaki in otroci , povest	2.50	Nande Vrbanjakov, Dedek pripoveduje	2.50
		Ciril Drekonja, Dolg , povest	2.50
		Damir Feigel, Kolumb , povest	2.50

II. BIBLIOTEKA ZA POUK IN ZABAVO Z LEPOSLOVNO IN POUČNO VSEBINO:

France Bevk, Tuje dete in drugi spisi	2.50	Damir Feigel, Ob obratu stoletja in drugi spisi	2.50
France Bevk, Sestra in drugi spisi	2.50	France Bevk, Slepec je videl in drugi spisi	2.50
Ivan Vouk, Obisk in drugi spisi	2.50	Slibarjev Polde, O razvoju ladijskega pogona in drugi spisi	2.50
Damir Feigel, Faraon v Fraku in drugi spisi	2.50	France Bevk, Živa groza in drugi spisi	2.50
Slavko Slavec, Dora se drami in drugi spisi	2.50	Janez Rožencvet, Matijčkova odpravnina in drugi spisi	2.50
Ferdo Plemič, Mojca in drugi spisi	2.50	Tone Čemažar, Bridka ljubezen in drugi spisi	2.50
France Bevk, Nagrada in drugi spisi	2.50	Ciril Ivanov, Beg iz življenja in drugi spisi	2.50
Slavko Slavec, Rakeževa Liza in drugi spisi	2.50	Sergij Mantuani, Hiša in drugi spisi	2.50
Ciril Ivanov, Čuvaj Suta in drugi spisi	2.50	P. Voranc, Boj na požiralniku in drugi spisi	2.50
France Bevk, Živi mrlič in drugi spisi	2.50	France Bevk, Bajtar Mihale in drugi spisi	2.50
Slavko Slavec, Spomini z Jezera in drugi spisi	2.50		
France Bevk, Predporočna noč in drugi spisi	2.50		

III. POUČNI SPISI:

Gabrijel Majcen, Zgodovina domačih živali in pitomih rastlin	2.—	Dr. Just Bačar, Zdravje in bolezen v domači hiši II. del: Smernice za zdravo življenje	2.50
Just Ušaj, Kmečko branje	2.—	Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v domači hiši III. del: Bistvo in vzroki bolezní	2.50
Janko Furlan, Danska in Danci	2.—	Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v domači hiši IV. del: Kužne bolezni	2.50
Ciril Drekonja, Pod domačim krovom	2.—	Dr. Josip Potrata, Zdravje in bolezen v domači hiši V. del: Ljudske bolezni	2.50
Polde Slibar, Ljudska astronomija	3.—	Dr. Josip Potrata, Prva pomoč v nezgodah	2.50
Gizela Majevea, Telesna vzgoja otrok	2.—	Dr. Josip Potrata, Zdravje iz prirode	2.50
Gizela Majevea, Duševna vzgoja otrok	2.—	Nande Vrbanjakov, Slike iz prirode	2.—
Martina Seljak, Ljubi moj domek	2.—	Nande Vrbanjakov, Po svetu naokrog	2.—
Jakob Trnovec, Z orodjem v roki	2.—	Nande Vrbanjakov, Pogled v svetovno zrcalo	2.—
France Bevk, Izlet na Špansko , potopisne črtice	2.50	Nande Vrbanjakov, Prirodni pojavi in človeški izumi	2.—
Zbornik «Luč» , I. do X. vsak	2.—		
Dr. Just Bačar, Zdravje in bolezen v domači hiši I. del: Človeško telo	2.50		

Te cene veljajo za naše naročnike, ki dobe knjige poštne prosto.

Knjige se naročajo na naslov: Unione Editoriale Goriziana - Gorizia - Via Carducci N. 7.